Gustave Flaubert

Salammbô

roman

Editura Eminescu

Coperta colecţiei: Val Munteanu
Ilustraţia copertei: Cristina Crinteanu

Bucureşti, 1973

Gustave
Flaubert

Salammbô

Traducere de
Alexandru Hodoş

Editura Eminescu

Gustave Flaubert
SALAMMBÔ
Editions Gallimard (Bibliothèque de la Pléiade)
1951

I

OSPĂŢUL

ERA LA MEGARA, SUB ZIDURILE Cartaginei, în grădinile lui Hamilcar.

Soldaţii care luptaseră sub porunca lui în Sicilia se întîlneau la un mare ospăţ, sărbătorind amintirea bătăliei de la Eryx ; şi fiindcă erau mulţi, iar stăpînul lipsea de acasă, beau şi mîncau în deplina lor voie.

Căpitanii, purtînd coturni de bronz, se rînduiseră de-a lungul drumului din mijloc, sub un acoperămînt de purpură cu ciucuri de aur, care se întindea de la zidul grajdurilor pînă la cea dintîi terasă a palatului. Gloata ostaşilor se răspîndise printre copaci, în preajma şirului de clădiri cu acoperiş neted : cramele, pivniţele, hambarele, brutăriile şi arsenalul ; mai departe erau gropile cu fiare sălbatice, curtea elefanţilor şi temniţele pentru sclavi.

O perdea de smochini împrejmuia bucătăriile ; dumbrava sicomorilor se prelungea pînă în desimea frunzişului, unde rodiile străluceau peste tufişurile albe de bumbac; coardele de viţă, încărcate cu ciorchini grei, se încolăceau pe braţele puternice ale pinilor înalţi; un cîmp de trandafiri se întindea sub platani; crini în floare se legănau risipiţi pe pajişti; cărările erau presărate cu nisip negru şi pulbere de mărgean, iar de la un capăt la celălalt, chiparoşii se înălţau de-a lungul drumului despărţitor, ca două rînduri de obeliscuri verzi.

În fundul grădinii, palatul zidit din marmură de Numidia cu pete galbene îşi înălţa pe temelii cuprinzătoare cele patru caturi ale lui, răspunzînd pe tot atîtea terase. Cu scara lui largă şi dreaptă, tăiată în lemn de abanos, purtînd de o parte şi de alta a fiecărei trepte prora unei corăbii cucerite, cu porţile lui roşii, însemnate cu o cruce neagră, cu împletitura de aramă care îl ferea, la pămînt, de primejdia scorpionilor, şi cu auritele zăbrele care închideau sus locurile de trecere, palatul lui Hamilcar, în cumplita lui bogăţie, li se părea soldaţilor tot atît de măreţ şi de nepătruns ca şi chipul stăpînului.

Aşa hotărîse Marele Sfat al Cartaginei, ca în acest loc să se ţină ospăţul. Răniţii adăpostiţi în templul lui Eşmun porniseră la drum odată cu zorile, tîrîndu-se în cîrji. În fiecare clipă soseau alte cete. Şirurile de ostaşi se scurgeau necontenit pe toate potecile, ca nişte şuvoaie pornite să se reverse în cuprinsul aceluiaşi lac. Sclavii de la bucătării forfoteau printre arbori, zăpăciţi şi pe jumătate goi; gazelele speriate goneau prin iarbă, behăind; soarele cobora spre asfinţit, iar mireasma lămîilor înfloriţi înteţea mirosul greu de sudoare pe care îl răspîndea mulţimea înfierbîntată.

Se găseau adunaţi laolaltă oameni din toate neamurile: liguri, baleari, negri, luzitani şi fugari din cetatea Romei. Alături de rusticul grai doric, răsunau frînturile de cuvinte ale celţilor, rostogolindu-se ca uruitul carelor de luptă; silabele ionice se întretăiau cu consoanele deşertului, aspre ca un lătrat de şacal. Grecul se cunoştea după trupul lui zvelt; egipteanul după umerii lui înalţi; cantabrul după pulpele lui zdravene. Carienii îşi legănau cu trufie penele coifurilor; arcaşii din Capadochia purtau pe pielea lor flori mari, vopsite cu suc de ierburi;

cîţiva lidieni, fluturînd cercei la urechi, se ospătau în papuci, înveşmîntaţi femeieşte ; unii erau boiţi ca de sărbătoare cu roşu, părînd de departe statui cioplite în mărgean.

Soldaţii stăteau răsturnaţi pe perne sau mîncau aşezaţi pe vine în jurul tăvilor mari ; unii, culcaţi pe burtă, înşfăcau bucăţile de carne şi înfulecau sprijiniţi în coate, ca leii deşertului cînd au răgaz să-şi sfîrtece prada pe îndelete. Nou-veniţii, rezemaţi de copaci, priveau mesele joase, pe jumătate ascunse sub perdelele roşii, aşteptîndu-şi rîndul în picioare.

Bucătăriile lui Hamilcar dovedindu-se neîndestulătoare, Sfatul Cartaginei trimisese un adaos de sclavi, de vase şi de paturi. Ca pe un cîmp de luptă unde se ard morţii, se aprinseseră în mijlocul grădinii focuri mari, la flacăra limpede a cărora se rumeneau boi întregi. Pîini presărate cu praf de anason se perindau, laolaltă cu roţile mari de caş, mai grele decît discurile. Treceau vase pline cu vin şi amfore cu apă ; grămezi de flori umpleau panerele lucrate în filigran de aur. În ochii tuturor strălucea plăcerea îndelung dorită de-a mînca şi de-a bea pe săturate. Apoi porniră să răsune cîntecele.

Ospăţul a început cu o risipă de păsări fripte, înotînd în sos de verdeţuri pe talere roşii de lut, încondeiate cu desene negre ; apoi felurite scoici, aduse de pe ţărmurile punice ; grîu fiert, păsat de orz, terci de bob şi melci aromaţi cu chimen, pe tăvi de chilimbar auriu. În sfîrşit, mesele s-au acoperit cu cărnuri de toate soiurile : antilope, cărora li se lăsase podoaba coarnelor, păuni dichisiţi cu evantaiul lor de pene, miei stropiţi în frigare cu vin dulce, pulpe de cămilă şi de bivol sălbatic, arici în saramură de peşte, greieri şi hîrciogi prăjiţi în unsoare, iar în străchini mari de lemn de Tamrapani, hălci de slănină dreasă cu şafran. Toate înotau în prisos de sosuri, de trufe şi de *assafoetida*. Mormane de fructe se revărsau peste plăcintele cu miere. N-a fost dată uitării nici acea mîncare, scîrnavă pentru gustul altor neamuri, dar preţuită de cartaginezi : cîini dolofani şi trandafirii, îngrăşaţi cu borhot de măsline.

Fiecare fel nou de bucate aţîţa pofta pîntecelor nesătule. Galii, cu părul adunat pe creştetul capului, zvîntau harbujii și ronțăiau lămîile cu coajă cu tot. Negrii nu văzuseră niciodată languste și își însîngerau gura mușcînd din crusta lor stacojie. Grecii, bărbieriți cu grijă, mai albi la trup decît marmura, aruncau peste umăr resturile de mîncare de pe talere ; păstorii din Brutium, înfășurați în piei de lup, hăpăiau tăcuți, cu nasul în strachină.

Se înserase. Sclavii strînseră velariul întins peste cărarea chiparoșilor și aduseră facle.

Flăcările tremurătoare ale smoalei care ardea în vasele de porfir au speriat în vîrful cedrilor maimuțele juruite lunii. Țipetele lor i-au înveselit pe soldați.

Lumini piezișe tremurau pe platoșele de aramă ; o puzderie de scîntei sclipea pe tăvile încrustate cu pietre scumpe. Pe pîntecul de oglindă al carafelor, chipurile se răsfrîngeau mărite, iar soldații, îmbulzindu-se în jurul lor, își schimonoseau fața, holbau ochii și făceau haz. Azvîrleau unii în alții, pe deasupra meselor, cu scaune de fildeș și spatule de aur. Beau pe nerăsuflate vinurile grecești din burduf uri, vinurile de Campania din amfore, vinurile de Cantabria din butoaie, fără a disprețui pe cele de zizif, de lotus și de dafin. Pe pămîntul plin de băltoace, pașii lor alunecau. Aburul cărnurilor fripte se risipea printre ramurile înfrunzite, de-a valma cu duhul răsuflărilor de om. Clămpănitul fălcilor se împletea cu larma glasurilor, cu sunetul cîntecelor, cu clinchetul cupelor, cu zgomotul amforelor sparte și, din cînd în cînd, cu ecoul limpede al unei tăvi mari de argint.

Pe măsură ce se amețeau de băutură, soldații se gîndeau tot mai stăruitor la nerecunoștința Cartaginei. Adevărul era că Republica, istovită de pe urma războiului, lăsase să se strîngă în cetate toate legiunile înarmate, care se întorceau de pe cîmpul de luptă. Generalul lor, Giscon, se arătase destul de prevăzător, dîndu-le drumul să plece pe rînd, pentru a face mai lesnicioasă plata soldei ce li se datora ; iar Sfatul Cartaginei nădăjduia că se vor învoi să primească și mai puțin. Ajunsese să urască ostașii pe care nu mai era în stare să-i plătească. Datoria aceasta i se părea poporului o povară tot atît de grea ca și cei trei mii două sute de talanți-cuboizi ceruți de Lutațiu. Mercenarii Cartaginei îi erau acum dușmani ca și

Roma. La rîndul lor, ei au înțeles că sînt nedoriți, și revolta care îi cuprinsese izbucnea în porniri dezlănțuite și cumplite amenințări. În așteptare, ceruseră să se adune laolaltă pentru a sărbători una din biruințele lor. Susținătorii păcii cu Roma s-au învoit, ca o răzbunare împotriva lui Hamilcar, care dorise războiul cu atîta înverșunare. Lupta luase sfîrşit împotriva tuturor străduințelor lui, iar Hamilcar, nemaiavînd nimic de așteptat din partea Cartaginei, lăsase comanda armatei pe seama lui Giscon. Trimiţînd pe soldați să-și țină ospățul în palatul lui Hamilcar, cîrmuitorii cetății abăteau asupra acestuia o parte din ura pe care o purtau mercenarilor. Cheltuielile erau mari și aproape toate cădeau în sarcina gazdei care lipsea.

Mîndri de a fi impus voința lor Republicii, mercenarii nădăjduiau că se vor întoarce în sfîrşit la casele lor, ducînd în gluga mantalei prețul sîngelui vărsat. Privind prin aburul beției încercările prin care trecuseră, li se păreau supraomenești şi prea puţin răsplătite. Își arătau unii altora rănile, povesteau bătăliile la care luaseră parte ; înșirau drumurile pe care le străbătuseră şi își aminteau vînătorile din țara lor. Săreau și răcneau ca fiarele sălbatice. Veni apoi rîndul celor mai dobitocești rămășaguri ; își vîrau capul pînă peste urechi în pîntecele amforelor şi beau în neștire ca niște cămile însetate. Un uriaş din Luzitania se plimba printre mese, vărsînd flăcări pe nări și purtînd cîte un om în fiecare mînă. Lacedemonienii săltau cu pași grei, fără să mai scoată platoșele. Alții se legănau pe șolduri cu umblet de femeie, îmbiindu-se cu mișcări nerușinate. Cîțiva se dezbrăcaseră pînă la piele și luptau goi ca gladiatorii printre cupele de vin, pe cînd o ceată de greci jucau împrejurul unui vas cu nimfe, iar un negru bătea cu un os de bou într-un scut de aramă.

Apoi s-a pornit dintr-o dată un cîntec plîngător, puternic și totuși blînd, care se înălța în văzduh și cobora, ca bătaia din aripi a unei păsări săgetate.

Era oftarea sclavilor din temniță. Cîțiva soldați s-au smuls de la locul lor și au plecat să-i scoată la lumină. S-au întors într-un nor de praf, strigînd și gonind din urmă o ceată de vreo douăzeci de bărbați, galbeni la față și purtînd pe creștetul lor ras o scufie de postav negru cu vîrful țuguiat. În picioare tîrau sandale de lemn, iar pașii lor sunau ca legăturile de fier ale unui car mergînd pe pietre.

Ajungînd în drumul chiparoșilor, s-au răspîndit în mulțime, întîmpinați cu o ploaie de întrebări. Unul din ei a rămas la o parte, în picioare. Sub tunica sfîșiată i se vedeau umerii goi, brăzdați de semnele adînci ale unor răni vechi. Proptindu-și bărbia în piept, privea în jurul lui cu bănuială, iar lumina orbitoare a torțelor îl silea să închidă ochii pe jumătate. Văzînd că nici unul din acei oameni înarmați nu-i voia răul, a scos un oftat din adîncul pieptului ; a început să îngîne frînturi de cuvinte, rîzînd printre lacrimile care-i scăldau obrazul. Apoi, prinzînd de toarte o amforă plină, a ridicat-o cu brațele lui, pe care atîrnau lanțurile și, îndreptîndu-și ochii spre cer, a închinat :

— Mărire ție, Baal-Eșmun, dezrobitorul, pe care oamenii din țara mea îl numesc Esculap ! Mărire vouă, zeități ale izvoarelor, ale pădurilor și ale luminii, duhuri ascunse în măruntaiele munților și în peșterile de sub pămînt ! Mărire vouă, bărbați puternici în strălucite zale, care m-ați redat vieții !

Lăsă jos amfora și-și spuse povestea. Îl chema Spendius. Cartaginezii îl prinseseră în lupta de la Egina. Vorbind pe rînd limba greacă, ligură și punică, a mulțumit încă o dată soldaților, sărutîndu-le mîinile și făcîndu-le urări pentru plăcuta lor ospătare. Și-a arătat apoi mirarea că nu zărește pe masă potirele Legiunii Sacre. Aceste potire, cizelate în chipul foilor de viță și încrustate cu smaralduri pe fiecare din cele șase fețe ale lor, aparțineau unui corp de oaste alcătuit din cei mai înalți războinici, aleși printre tinerii patricieni ai Cartaginei. Era un drept deosebit al lor și o cinste aproape sacerdotală ; de aceea, nici una din comorile Republicii nu era mai mult rîvnită de mercenari. Urau din pricina lor Legiunea Sacră, și mulți și-ar fi pus viața în primejdie pentru neasemănata plăcere de a bea din acele cupe.

Au cerut să fie aduse. Potirele se aflau în păstrarea sisiților, a negustorilor care obișnuiau să prînzească împreună. Sclavii s-au întors cu mîinile goale. La acel ceas al zilei, sisiții dormeau.

— Să-i trezească ! au strigat soldații.

După o a doua încercare, a venit răspunsul că sisiții erau închiși în templu.

— Să deschidă !

În cele din urmă, cînd sclavii au mărturisit, tremurînd, că potirele sînt sub puterea generalului Giscon, mercenarii au răcnit :

— Să le aducă !

N-a trecut mult și generalul se ivi din umbra grădinii însoțit de o pază a Legiunii Sacre. Purta pe cap o mitră de aur bătută cu pietre scumpe, și pînă aproape de copitele calului era înfășurat într-o lungă mantie neagră, care se pierdea în întunericul nopții. Nu i se zăreau decît barba albă, strălucirea mitrei și întreitul colan cu plăci albastre, săltîndu-i pe piept.

Soldații, zărindu-l venind, l-au întîmpinat cu o furtună de strigăte :

— Potirele ! Potirele !

Giscon începu prin a spune că, ținînd seama de vitejia lor, sînt cu adevărat vrednici să bea din ele.

Mulțimea bătu din palme, izbucnind în urlete de bucurie.

Nimeni nu știa mai bine cu cît curaj luptaseră, decît generalul care îi comandase și se întorsese în Cartagina cu ultima cohortă, pe cea din urmă galeră.

— Adevărat ! Adevărat ! încuviințau mercenarii.

Republica, vorbi mai departe Giscon, a ținut seama de credința și de obiceiurile lor deosebite : erau liberi în Cartagina ! Dar potirele Legiunii Sacre nu aparțin cetății, ci sînt bunuri numai ale unora. Abia rosti aceste cuvinte, cînd un gal se desprinse fără veste de lîngă Spendius, sări peste mese și se năpusti asupra lui Giscon, amenințîndu-l cu tăișurile a două săbii.

Fără a-și pierde cumpătul, generalul îl izbi în creștet cu buzduganul său de fildeș. Barbarul se prăbuși la pămînt. Galii începură să urle, iar furia lor întinzîndu-se asupra celorlalți, amenința pe legionari. Văzîndu-i pălind, Giscon ridică din umeri. Împotriva acelor fiare îndîrjite, orice îndrăzneală ar fi fost zadarnică. Amînînd pedeapsa pentru altă dată, o lăsă pe seama vicleniei. Făcu un semn soldaților care îl însoțeau și se depărtă fără a arăta grabă. Ajuns sub poartă întoarse capul și strigă mercenarilor că se vor căi de nesupunerea lor.

Ospățul reîncepu. Soldații se temeau, totuși, că Giscon ar fi putut să se întoarcă și, împresurîndu-i sub zidurile cetății, să-i zdrobească. Oricît erau de mulți, se simțeau singuri, și îi cuprinse dintr-o dată îngrijorarea, privind în umbra nopții marele oraș care dormea la picioarele lor, cu îngrămădirea lui de trepte, cu înaltele clădiri întunecate și cu zeii plini de taină, mai cruzi decît oamenii. Deasupra portului, pînă departe, se legănau luciri de felinare, iar în templul lui Khamon se zăreau lumini aprinse. Barbarii își aduseră aminte de Hamilcar. Unde putea să se afle ? De ce, după încheierea păcii, îi părăsise ? Poate că neînțelegerile lui cu Sfatul Cartaginei nu fuseseră decît un joc viclean pentru a-i pierde. Ura lor îndîrjită se întorcea acum asupra lui. Îl blestemau, întărîtîndu-se unii pe alții cu propria lor mînie. Cîțiva se strînseseră sub platani și priveau un negru care se zvîrcolea la pămînt, zvîcnind din mîini și din picioare, cu gîtul strîmb, cu ochii încremeniți și cu spume la gură.

— E otrăvit ! a strigat unul.

Toți se credeau otrăviți. Se năpustiră asupra sclavilor, cu izbucniri de urlete înfricoșătoare, și o pornire oarbă a distrugerii se abătu ca un vîrtej asupra mulțimii amețite de băutură. Izbeau în toate părțile, fără socoteală, spărgeau, sfărîmau, ucideau. Unii azvîrleau torțe aprinse în frunzișul copacilor. Alții, aplecîndu-se peste groapa leilor, îi sîngerau cu lovituri de săgeți ; cei mai îndrăzneți se repeziră asupra elefanților, să le reteze trompa și să le taie fildeșul.

Între timp, cîțiva baleari aruncători-cu-praștia, doritori de a jefui mai lesne, ocoliseră palatul și se opriseră în fața unei împrejmuiri împletite din trestie de India. Au tăiat cu jungherul curelele care legau încuietorile porții și au pătruns într-o grădină cu pomi tunși, de unde se zărea în depărtare Cartagina. Straturi de flori albe, unduindu-se ca niște risipiri de stele, brăzdau pămîntul în arcuri largi cu răsfrîngeri de lumină. Tufișurile pline de umbră răspîndeau în aer miresme încropite și dulci ca mierea. Trunchiurile arborilor vopsiți cu cinabru se înălțau ca niște columne însîngerate. În mijlocul grădinii, pe douăsprezece piedestaluri de aramă, străluceau tot atîtea globuri de sticlă, în golul cărora tremurau pîlpîiri de jăratec, ca luminile încă vii ale unor ochi de uriaș. Soldații, purtînd făclii aprinse, coborîră pe un povîrniș arat adînc, poticnindu-se la fiecare pas.

Înaintea lor zăriră un lac, nu prea întins, împărțit în mai multe ochiuri de apă printr-o rețea de stăvilare albastre. Fața lacului era atît de limpede, încît lumina tremurătoare a torțelor pătrundea pînă în adînc pe patul de pietriș alb, presărat cu pulbere de aur. În unda răscolită lunecau solzi sclipitori, și pești mari, purtînd în gură pietre prețioase, se iviră deasupra apei.

Soldații, făcînd mare haz, le-au înfipt degetele în urechi, i-au scos afară din apă și s-au întors cu ei la masă.

Erau peștii sacri ai neamului lui Barca. Se înmulțiseră din prăsila celei dintîi lostrițe, în al cărei ou sfînt stătuse ascunsă Zeița. Plăcutul gînd că săvîrșiseră o nelegiuire stîrni din nou pofta de mîncare a mercenarilor. Așezară în grabă pe foc cratițele de aramă și se adunară să rîdă cum peștii cei frumoși se zbăteau în apa clocotită.

Între timp, învălmășeala soldaților creștea. Nu le mai era teamă. Începură din nou să bea. Miresmele care le curgeau de pe frunte cădeau în picuri mari pe tunicile lor zdrențuite. Sprijinindu-se în pumni pe masa care li se părea că se clatină ca o corabie pe valuri, își roteau de jur împrejur ochii lor mari, înfierbîntați de băutură, ca și cum ar fi vrut să fure cu privirea tot ce nu puteau să apuce cu mîna. Alții, călcînd peste tipsiile împrăștiate pe învelitoarea de purpură, spărgeau cu piciorul scăunelele de fildeș și cupele de sticlă feniciană. Cîntecele se amestecau de-a valma cu horcăitul sclavilor care trăgeau să moară printre cioburile împrăștiate. Cereau vin, de mîncare și aur. Toți strigau să li se aducă femei. Răcneau în o sută de graiuri felurite. În boarea care-i înconjura, unii își închipuiau că sînt la baia de aburi; alții, crezîndu-se la vînătoare, își fugăreau vecinii de masă, ca pe niște fiare sălbatice. Focul se întindea de la un copac la altul, şi din tulpinele înalte se ridicau valuri de fum alb, ca de pe creasta unui vulcan aprins. Larma se întețea, şi leii săgetați mugeau în întunericul nopții.

Terasa cea mai înaltă a palatului se lumină dintr-o dată şi poarta din mijloc se deschise. O femeie se ivi în prag, înveşmîntată în negru. Era fiica lui Hamilcar. Coborî scara pieziță a catului de sus, apoi scara a doua, a treia, şi se opri pe terasa cea mai apropiată, în vîrful treptelor împodobite cu boturi de corabie. Nemişcată, cu fruntea spre pămînt, privea de sus mulțimea soldaților.

În urma ei, de-o parte şi de alta a scării, se înşira alaiul a două rînduri de oameni palizi, înfăşurați în rochii albe, cu ciucuri roşii, care le atingeau călcîiele. N-aveau păr pe cap, nici barbă, nici sprîncene. În mîinile lor strălucind de inele țineau cîte o liră mare şi cîntau toți cu glas înalt un imn de slavă către zeița Cartaginei. Erau preoții castrați ai templului lui Tanit, pe care Salammbô îi chema adeseori la ea.

Fiica lui Hamilcar coborî în cele din urmă scara corăbiilor. Preoții o urmau. Se îndreptă spre drumul chiparoşilor, păşind încet printre mesele căpitanilor, iar aceştia se dădură la o parte ca s-o privească trecînd.

Părul ei presărat cu o pulbere viorie era împletit pe creştet în chip de turn, după vechiul port al fecioarelor din Canaan, făcînd-o să pară mai înaltă. Şiraguri de perle îi îmbrățişau tîmplele, coborînd pînă la colțul gurii ei, roşie ca o rodie despicată în două. Pe piept îi strălucea o podoabă de pietre scumpe, într-un amestec de culori amintind solzii unei murene. Brațele ei goale, împodobite cu diamante, răsăreau dintr-o tunică neagră, fără mîneci, înstelată cu flori roşii. Gleznele amîndouă îi erau prinse cu un lanț subțire de aur, care-i măsura pasul, iar pe umeri îi flutura o mantie largă de purpură întunecată, croită dintr-o stofă neştiută, plutind în urma ei ca un val care o însoțea.

Preoții îşi înstrunară lirele, făcînd să vibreze din cînd în cînd acorduri înăbuşite ; în răstimpul de tăcere al cîntecului, se auzea zăngănitul uşor al lanțului de aur, în ritmul egal al sandalelor de papirus.

Nici unul din cei de față n-o cunoştea. Ştiau numai atît, că trăieşte singuratică în mijlocul rugăciunilor ei. Soldații o zăriseră de cîteva ori, noaptea, pe treptele înalte ale palatului, stînd în genunchi cu fața la stele, învăluită în fumul jertfelor aprinse. Obrazul ei pălise la lumina lunii și un abur abia văzut o împresura, ca și cum zeii înșiși s-ar fi aflat în preajma ei. Părea că privește departe, dincolo de spațiile pămîntești. Mergea purtînd capul puțin înclinat și ținea în mîna ei dreaptă o liră mică, din lemn de abanos.

Un murmur se desprinse de pe buzele ei :

— Morți... Toți sîntem morți... Și nu veți mai răspunde glasului meu ca altădată, cînd veneam pe marginea lacului și aruncam sîmburi de pepene gurilor voastre deschise. În adîncul ochilor voștri, taina necuprinsă a lui Tanit era mai limpede decît unda apei. (Îi chema pe numele lor, numele lunilor anului.) Siv ! Sivan ! Tamuz ! Elul ! Tișri ! Șebar ! O, îndură-te, ai milă de mine, Zeiță !

Soldații, fără să priceapă cuvintele ce le rostea, se îngrămădiseră în jurul ei, tulburați de podoabele pe care le purta. Îndreptînd asupra lor o privire înfricoșată și stăruitoare, ea înălță umerii, întinse brațele în lături și șopti de mai multe ori :

— Ce-ați făcut ? Ce-ați făcut ? Nu v-am dat, pentru a vă sătura, pîine, carne, ulei, și tot malobatrul hambarelor noastre ? Am adus, ca să vă hrănim, boi din Hecatompyle și am trimis vînători pînă la nisipurile deșertului. (Glasul ei se înăspri și obrajii i se aprinseră.) Unde socotiți că vă aflați ? Într-un oraș cucerit, sau în palatul unui stăpîn ? Și ce stăpîn ! Tatăl meu Hamilcar, sufletul Cartaginei și slujitorul lui Baal ! Armele, pe care voi le-ați înroșit în sîngele sclavilor lui, el n-a voit să le închine lui Lutațiu. Ați cunoscut vreodată, în țara voastră, un războinic mai viteaz decît el ? Priviți ! De pe fiecare treaptă a palatului nostru vorbește semnul unei biruințe ! Hai, sfîrșiți ce-ați început : dați-i foc ! Voi lua cu mine zeul ocrotitor al casei noastre, șarpele negru care doarme acolo sus pe frunze de lotus. Îl voi fluiera și mă va însoți ; iar dacă va fi să pornim pe mare, va înota lunecînd pe creasta valurilor în urma corăbiei mele.

Nările ei subțiri tremurau. Își rupea unghiile, frămîntînd nestematele ce-i scînteiau pe piept. Apoi, dintr-o dată, asprimea din privirile ei se domoli și vorbi mai departe :

— O, sărmană Cartagină ! Cetate vrednică de plîns ! Unde sînt, ca să te apere, bărbații tăi puternici de-odinioară, care străbăteau mările și înălțau temple pe țărmuri depărtate ? Toate neamurile celelalte se osteneau pentru tine, iar apele brăzdate de lopețile tale îți legănau secerișul !

Începu să cînte isprăvile lui Melkarth, zeul Sidonului și părintele neamului ei.

Spunea cum a suit munții Ersiphoniei și a ajuns la Tartessus ; cum a luptat împotriva lui Masisabal, pentru a răzbuna pe regina șerpilor.

— A mers prin pădure drum lung, pe urma acelei zmeoaice. Rîu de-argint, șerpuia coada fiarei pe patul de frunze-arămii. Tîrziu a ajuns la o pajiște, unde femei cu trup de balaur păzeau rezemate în coadă, de jur-împrejur, un foc cu văpăi uriașe. Luna însîngerată strălucea într-un cerc străveziu, iar limbile despicate-n două ale acelor zmeoaice se întindeau peste flăcări ca niște harpoane.

Apoi, Salammbô, fără a se opri, spuse mai departe povestea, cum Melkarth, după ce l-a răpus pe Masisibal, i-a tăiat capul și l-a legat la prora corăbiei.

— La fiecare bătaie a valului, capul se scufunda sub spume. Arșița soarelui îl usca, întărindu-l ca aurul. Numai ochii lui plîngeau necontenit, picurîndu-și mereu lacrimile în mare...

Cînta cuvintele în vechiul grai din Canaan, pe care nu-l înțelegeau barbarii. Se întrebau, uimiți, ce putea să spună, și ce rost aveau acele mișcări de spaimă ale brațelor cu care își însoțea vorbirea ; îngrămădiți de jur împrejur, pe mese, pe paturi, pe crengile sicomorilor, căscau gura și întindeau gîturile, încercînd să ghicească înțelesul acelei povestiri nelămurite, care se desprindea parcă din noaptea cea dintîi a zeilor, ca o stafie purtată de nori.

Numai preoții fără barbă o înțelegeau pe Salammbô. Mîinile lor zbîrcite tremurau pe strunele lirei, și din cînd în cînd dădeau glas unor acorduri îndurerate : mai bicisnici decît femeile bătrîne, îi înfiorau deopotrivă patima credinței și teama de puterea bărbătească. Barbarii nu-i băgau de seamă: ascultau cîntarea tinerei fecioare.

Nici unul n-o privea cu atîta încordare ca un prinț din Numidia, care stătea la masa căpitanilor printre războinicii de-același neam cu el. Purta atît de multe săgeți la cingătoare, încît mantia lui, prinsă de tîmple cu legături de curele, părea, în jurul mijlocului, umflată de vînt. Aripile veșmîntului căzînd pe umeri îi umbreau fața, lăsînd să se vadă numai flacăra ochilor lui pătrunzători. Venise la ospăț din întîmplare. Se afla de mai multă vreme în casa lui Barca, trimis de tatăl său, după obiceiul regilor care țineau să întărească prin ostateci din sîngele lor legătura de prietenie cu marii dregători ai Republicii. De șase luni de cînd Narr'Havas venise în Cartagina, n-o văzuse pe Salammbô niciodată. Înfipt în călcîie, cu bărbia rezemată de mînerul suliței, o privea cu nesaț, umflîndu-și nările ca un leopard la pîndă în desișul trestiilor de bambù.

De cealaltă parte a meselor își făcuse loc un libian de o statură uriașă, cu păr negru, scurt și inelat. Nu păstrase pe umerii lui decît tunica de soldat, ale cărei zale de aramă sfîșiaseră învelitoarea de purpură a patului. În părul care-i umbrea pieptul se întrezărea un colan, închipuind o lună de argint. Picături de sînge îi stropiseră fața. Stătea sprijinit în cotul stîng și surîdea cu gura larg deschisă.

Salammbô sfîrșise stihurile ei sacre. Cunoștea graiul tuturor semințiilor barbare și, pentru a potoli pornirea soldaților, cu o femeiască gingășie, le vorbi pe înțelesul lor. Grecii, ligurii, campanienii, negrii o ascultau în tăcere, regăsind parcă în cuvîntul ei frumusețile patriei. Întru preamărirea trecutului, Salammbô cînta acum războaiele Cartaginei împotriva Romei; soldații băteau din palme. Scînteierile tăișurilor de spadă o înflăcărară pe Salammbô; ridicînd brațele spre cer, dădu glasului ei o putere sporită. Apoi, lăsînd să-i cadă lira din mînă, tăcu, și apăsîndu-și inima cu amîndouă mîinile, rămase cîteva clipe cu pleoapele închise, gustînd din plin frămîntarea acelei mulțimi de bărbați.

Mâtho, ostașul din Libia, a întors capul s-o privească. Fără să-și dea seama, Salammbô s-a apropiat de el, și ascultînd poate îndemnul unei mîndrii măgulite, îi turnă vin într-o cupă de aur, drept semn al împăcării ei cu armata.

— Bea !

Libianul prinse cupa în mîini și o duse la gură, cînd același gal care îl amenințase pe Giscon îl bătu vesel pe umăr, azvîrlindu-i o glumă în limba țării sale. Spendius, care se afla pe aproape, se arătă gata s-o tălmăcească.

— Spune ! îi porunci Mâtho.

— Zeii să te ocrotească, ai să ajungi om bogat. Pe cînd nunta ?

— Care nuntă ?

— A ta. La noi, spuse galul, cînd o femeie îi dă să bea unui soldat, înseamnă că dorește să-și împartă așternutul cu el.

Nu sfîrși vorba bine, și Narr'Havas, sărind de la locul lui, smulse o lance din cingătoare și, sprijinindu-și piciorul drept pe marginea mesei, o azvîrli asupra lui Mâtho.

Lancea șuieră printre cupe și, străpungînd brațul libianului, i-l pironi pe masă cu atîta putere, încît mînerul armei începu să tremure.

Cu o mișcare repede, Mâtho își smulse fierul din braț. N-avea asupra lui nici un fel de armă. Era gol. Smulse cu amîndouă mîinile masa încărcată, și o aruncă în pieptul lui Narr'Havas, peste mulțimea care se îngrămădise între ei. Învălmășiți cum erau, numizii și ceilalți ostași nu izbuteau să tragă săbiile. Mâtho se năpusti lovind cu capul, dar cînd ridică privirea, Narr'Havas se făcuse nevăzut. Și nici Salammbô nu mai era.

Își îndreptă ochii spre palat și văzu porțile roșii ale catului de sus închizîndu-și crucile negre. Urcînd în fugă treptele între cele două rînduri de galere, ajunse pînă la a treia terasă, apoi, oprindu-se în fața porții închise, o izbi cu toată greutatea trupului. Abia suflînd, se rezemă de zid să nu cadă.

Un om mersese pe urma lui. Luminile ospățului nu se mai zăreau de după colțul palatului. În umbra nopții, Mâtho îl recunoscu pe Spendius.

— Pleacă ! îi porunci.

Sclavul, fără să răspundă, începu să-și destrame tunica, sfîșiind-o cu dinții. Apoi, îngenunchind alături de libian, îi prinse uşor braţul însîngerat, încercînd pe întuneric să dibuiască rana.

La lumina lunii care luneca printre nori, Spendius zări o tăietură adîncă în mijlocul braţului. Legă rana cu o fîşie de pînză, în vreme ce Mâtho, întărîtat îi striga: „Lasă-mă ! Lasă-mă !“

— Nu ! răspunse sclavul. Tu m-ai scos din temniţă, sînt al tău. Îmi eşti stăpîn. Porunceşte.

Mâtho se strecură de-a lungul zidurilor, dînd ocol terasei. Pîndea zvonul fiecărui pas şi privea departe, printre trestiile aurii, spre odăile cufundate în întuneric şi tăcere. Copleşit de descurajare, se opri.

— Ascultă, îi spuse sclavul. Nu mă dispreţui, văzîndu-mă atît de firav. Am trăit în acest palat şi ştiu să mă strecor pe lîngă ziduri ca o năpîrcă. Vino ! Sub fiecare lespede din Odaia Străbunilor se află ascuns un drug de aur. Cunosc drumul care duce pe sub pămînt pînă la mormintele lor.

— Nu-mi pasă ! spuse Mâtho.

Spendius tăcu. Se aflau deasupra terasei. O împletire de umbre uriaşe se întindea în faţa lor, asemeni valurilor încremenite ale unui ocean de întuneric.

O singură geană de lumină se întrezărea spre răsărit. La stînga lor, pe cîmpie, canalurile Megarei însemnau şerpuiri albe pe verdele grădinilor. În lumina străvezie a zorilor, începeau să se desluşească acoperişurile conice ale templelor în şapte unghiuri, terasele şi meterezele cetăţii ; iar de jur împrejurul limbii de pămînt pe care era zidită Cartagina, plutea un brîu de spumă albă. Marea, cu răsfrîngerile ei de smarald, împietrise parcă în răcoarea dimineţii. Apoi, pe măsură ce bolta trandafirie a cerului îşi lărgea cuprinsul, casele semănate pe povîrnişul ţărmului se adunau laolaltă, ca o turmă de capre negre care ar fi coborît din munte. Străzile pustii se prelungeau. În palmierii care străjuiau crestele zidurilor nu tremura nici o frunză. Cisternele pline păreau scuturi de argint aruncate în mijlocul curţilor. Farul de pe ţărmul Hermaeumului începuse să pălească. În pădurea de chiparoşi, pe culmea Acropolei, caii lui Eşmun, simţind apropierea zorilor, pipăiau lespezile de marmură cu copitele lor și nechezau spre zarea de unde avea să răsară soarele.

Soarele răsări. Spendius ridică brațele, și un strigăt izbucni din pieptul lui.

O lumină roșie tremura pretutindeni, ca și cum zeul, deschizîndu-și vinele, ar fi revărsat asupra Cartaginei, în mii de raze, ploaia de aur a sîngelui său. Pintenii galerelor scînteiau ; templul lui Khamon părea încins de flăcări ; prin porțile deschise se zăreau luminile din adîncul altarelor. Carele cu poveri veneau de pe cîmp, roțile lor grele uruiau pe pardoseala străzilor. Cămilele încărcate coborau pe treptele de lemn. Pe la răspîntii zarafii ridicau obloanele tarabelor. Stoluri de berze își luau zborul, și pînze albe fluturau în văzduh. În crîngul lui Tanit se auzea murmurul de tamburine ale curtezanelor sacre și, pe culmea Mappalelor, începuseră să fumege cuptoarele unde se ardeau sicriele de humă.

Spendius se aplecă asupra terasei. Buzele îi tremurau și rostea mereu aceleași cuvinte :

— Da... da... stăpîne... Știu acum pentru ce nu vrei să jefuiești palatul...

Mâtho tresări ca din somn, auzind acel glas șuierînd. Părea că nu înțelege. Spendius vorbi din nou :

— Ce de bogății ! Iar oamenii care le stăpînesc n-au nici atît fier cît le-ar trebui ca să le apere.

Întinse apoi brațul drept și, arătînd o ceată care se îndrepta dincolo de stăvilare să caute fire de aur în nisipul apei, spuse :

— Privește ! Cartagina seamănă cu acești nefericiți : se apleacă peste marginea tuturor mărilor, înfige mîinile ei lacome în pămîntul tuturor țărmurilor, iar vuietul valurilor îi sună atît de puternic în urechi, încît nu mai e în stare să audă, la spatele ei, pașii unui alt stăpîn, care se apropie...

Îl purtă pe Mâtho pînă la celălalt capăt al terasei și-i arătă grădina, unde străluceau la soare săbiile soldaților, agățate în copaci.

— Privește ! Sînt acolo bărbați puternici, a căror ură nu cunoaște margini. Nimic nu-i leagă de Cartagina. Nici sîngele lor, nici jurămintele, nici zeii.

Mâtho rămase sprijinit de zid. Spendius se apropie de el și-i șopti :

— Nu înțelegi, ostașule ? Ne vom plimba înveșmîntați în purpură, ca satrapii. Ne vom îmbăia în miresme ; voi avea și eu sclavi ! Nu te-ai săturat să dormi pe pămîntul gol, să bei oțetul taberei și să auzi mereu sunînd goarna ? Ai să te odihnești mai tîrziu, nu-i așa ? Cînd îți vor culege platoșa de jos, iar stîrvul ți-l vor azvîrli la vulturi ! Sau cînd, sprijinit în cîrji, orb, olog și neputincios, vei rătăci fără puteri din poartă în poartă, povestindu-ți tinerețea copiilor străini și vînzătorilor de pește sărat. Amintește-ți toate nedreptățile ce ai îndurat, nopțile dormite în zăpadă, drumurile fără sfîrșit sub arșița verii, asprimea poruncilor și necontenita amenințare a morții pe cruce. După atîtea primejdii și după atîta trudă, ți-au legat în semn de cinste un colan de gît, cum agăți măgarului clopoței, ca să-l zăpăcești și să nu simtă osteneala poverii ! Un bărbat ca tine, mai viteaz decît Pirus ! Ar fi de ajuns să vrei. Ah ! cît de bine te vei simți într-o odaie largă și răcoroasă, culcat pe un pat de flori, ascultînd cîntecele lirei, cu femei frumoase lîngă tine și veseli măscărici în jurul tău ! Să nu spui că nu e cu putință. N-au fost mercenarii stăpîni în Regium și în atîtea cetăți ale Italiei ? Cine să-ți stea împotrivă ? Hamilcar lipsește de acasă ; poporul îi urăște pe Bogați ; în jurul lui Giscon sînt numai mișei care nu-l ascultă. Tu ești puternic, pe tine te vor asculta ! Poruncește-le ! Cartagina e a noastră. S-o stăpînim !

— Nu, răspunse Mâtho. Asupra mea apasă blestemul lui Moloh. Mi-am citit osînda în ochii lui. Am văzut în templu, adineauri, un berbec negru care s-a ferit din calea mea. Apoi, privind în jurul lui, întrebă : Unde e *ea ?*

Spendius înțelese tulburătoarea lui neliniște și nu mai îndrăzni să vorbească.

În jurul lor copacii mai fumegau încă ; de pe crengile făcute scrum cădeau din cînd în cînd peste mese trupuri de maimuțe pe jumătate arse. Soldații beți sforăiau cu gura larg căscată, alături de stîrvuri, iar cei care nu dormeau își frecau ochii, buimăciți de lumină. Bălți de sînge acopereau pămîntul bătătorit. Elefanții își legănau printre stîlpii curţii lor trompele însîngerate. În hambarele cu uşile date de perete se zăreau saci de grîu risipiți pe jos, iar pe sub porți, de-a valma, carele sfărîmate de barbari ; păunii, cățărați în frunzişul cedrilor, îşi roteau cozile lor înstelate şi țipau.

Tăcerea lui Mâtho îl uimea pe Spendius. Uriaşul pălise şi, cu pumnii încleștați pe marginea terasei, privea țintă în zare, ca şi cum ar fi urmărit o vedenie. Spendius, aplecîndu-se, înțelese încotro se îndreptau privirile lui. Un strop de aur scînteia în praful răscolit pe drumul Uticei ; era osia unui car tras de doi catîri ; un sclav alerga la capătul oiştei, ţinînd catîrii de căpăstru. Coama catîrilor era strînsă între urechi cu o rețea de mărgăritare albastre, după obiceiul perşilor. În car stăteau două femei. Spendius le recunoscu și-și înăbuși un strigăt.

Pe urma lor, o pînză largă flutura în bătaia vîntului.

II

TABĂRA DIN SICCA

DOUĂ ZILE MAI TÎRZIU, MERCENARII părăseau Cartagina.

I se dăduse fiecăruia cîte un ban de aur, în schimbul făgăduielii că își vor muta lagărul la Sicca. Fuseseră îndulciți cu tot felul de vorbe măgulitoare.

— Voi sînteți mîntuitorii Cartaginei ! Dar rămînînd mai departe în oraș, veți sfîrși prin a-l înfometa, iar noi nu vom avea de unde să vă plătim. Strămutați-vă tabăra în altă parte. Republica vă va fi recunoscătoare. Vom pune dări asupra cetății și veți primi solda voastră întreagă. Între timp, vom pregăti corăbiile cu care să vă întoarceți acasă.

Soldații nu mai știau cum să răspundă atîtor cuvîntări. Bărbații aceștia deprinși cu războaiele se plictiseau în oraș. Nu se lăsară prea mult rugați, iar poporul se sui pe ziduri ca să-i vadă plecînd.

Arcaşii şi hopliţii treceau în şiruri lungi pe drumul Khamonului şi pe poarta Cirtei, căpitanii de-a valma cu ostaşii, grecii cot la cot cu luzitanii. Mergeau în pas semeţ, sunînd din coturnii lor grei pe lespezile de piatră. Platoşele mai purtau încă urmele catapultului, iar feţele soldaţilor erau înnegrite de arşiţa bătăliilor. Strigăte răguşite izbucneau din bărbile lor stufoase. Zalele sfîşiate atîrnau peste mînerul săbiilor. Prin găurile aramei sfîrtecate se zăreau şoldurile goale, ca nişte cumplite unelte de luptă. Vîrfurile suliţelor, securile, ţăruşii, căciulile de postav şi coifurile de bronz se legănau purtate de acelaşi val. Prealunga îmbulzeală de ostaşi umplea strada copleşind zidurile, şi se întindea pînă departe, curgînd fără răgaz între cele şase caturi ale caselor unse cu smoală. În dosul gardurilor de fier şi de după zăbrelele de trestie, femeile, cu obrazul ascuns sub văluri, priveau în tăcere cum pleacă barbarii.

Terasele, meterezele, toate zidurile erau pline de mulţimea cartaginezilor în veşminte negre. Tunicile marinarilor apăreau ca nişte pete de sînge pe un cîmp de întunecate umbre. Copiii, aproape goi, cu braţele prinse în brăţări de aramă lucitoare, făceau semne cu mîna din frunzişul care înfăşura columnele şi de pe ramurile înalte ale palmierilor. Unii din bătrînii cetăţii se urcaseră pe acoperişul turnurilor, şi nimeni n-ar fi putut să spună pentru ce, din loc în loc, un om cu barbă lungă stătea de strajă, cu ochii pierduţi în visare; se zărea de departe pe albastrul cerului, tulbure ca o fantomă şi nemişcat ca o stană de piatră.

Aceeaşi nelinişte îi stăpînea pe toţi. Se temeau ca nu cumva barbarii, bizuindu-se pe puterea lor, să se răzgîndească şi să rămînă în oraş. Ei plecau însă atît de încrezători, încît cartaginezii nu pregetau să se amestece printre soldaţi, copleşindu-i cu îmbrăţişări şi jurăminte. Unii împingeau atît de departe jocul făţărniciei şi îndrăzneala şireteniei, încît îi rugau să nu plece. Azvîrleau în calea lor flori, miresme şi bănuţi de argint. Le împărţeau talismane purtătoare de noroc, ca să-i ferească de molime, ziceau ei, dar scuipaseră asupra lor de trei ori cu descîntece de moarte şi le umpluseră cu păr de şacal, care înmoaie puterile bărbatului celui mai viteaz. Cereau cu glas tare să-i ocrotească Melkarth, iar printre dinți îl rugau să-i blesteme.

În urmă veneau cîrdurile animalelor de povară și cetele soldaților sleiți de puteri, care nu puteau ține pasul cu ceilalți. Bolnavii gemeau pe spinarea cămilelor; alții se tîrau șchiopătînd, sprijiniți în cîte-o curmătură de tăruș. Bețivii duceau cu ei burdufuri de vin; mîncăcioșii luaseră hălci de carne, plăcinte, fructe, unt păstrat în frunze de smochin și fructe înghețate în saci de pînză. Unii purtau în mînă umbrele; alții, pe umăr, cîte un papagal. În spatele lor zburdau dulăi, gazele și pantere. Femeile din Libia, călare pe măgari, azvîrleau ocări urîte negreselor care părăsiseră lupanarele din Malqua, înhăitîndu-se cu soldații. Altele își alăptau pruncii purtați la sîn în leagăn de curele. Catîrii, împintenați cu vîrful săbiilor, își încovoiau spinarea sub greutatea corturilor. Urmau cetele slugilor și ale cărătorilor de apă, străvezii la față, galbeni de friguri și spuziți de rîie; drojdia plebei cartagineze, care se scurgea cu barbarii laolaltă.

După trecerea ultimelor rînduri, porțile cetății s-au închis, dar mulțimea rămase mai departe pe creasta zidurilor. Armata, împrăștiindu-se pe întreaga fîșie de pămînt dintre ape, se împărți în pîlcuri întîmplătoare. Sulițele se mai zăriră cîtva timp, ca un cîmp mișcător de ierburi înalte, apoi se pierdură într-un nor de praf. Mercenarii nu mai deosebeau, în urma lor, decît zidurile prelungi ale Cartaginei, ridicînd spre cer crenelurile lor pustii.

Deodată răsună un strigăt puternic. Barbarii și-au închipuit că o ceată de-a lor, rămasă în oraș (nici ei nu mai știau cîți sînt), tăbărîse asupra unui templu, ca să petreacă jefuindu-l. Rîseră cu poftă și porniră mai departe.

Erau bucuroși că se regăsesc laolaltă, străbătînd ca altădată întinderea cîmpiei; iar grecii începură să cînte vechiul lor cîntec memertin: „Cu sulița și spada mea, eu ar pămîntul și mi-l secer. Sînt singurul stăpîn pe brazdă, iar cei ce-n mînă arme n-au, se-aștern supuși în fața mea și mă cinstesc ca Domn și Rege“.

Săreau și strigau. Glumeții începură să spună snoave. Vremea ostenelilor trecuse. Sosind în Tunis, băgară de seamă că o ceată de ţintaşi baleari lipsea. Nimeni nu le purta de grijă ; prea mult nu mai puteau să întîrzie.

Se adăpostiră, unii prin case, alţii sub corturile ridicate în preajma zidurilor cetăţii, iar oamenii din oraş veneau să stea de vorbă cu soldaţii.

Toată noaptea se zăriră arzînd focuri, departe în zarea Cartaginei. Luminile lor se prelungeau pe nemişcarea apei, ca nişte torţe uriaşe. Nimeni n-ar fi putut să spună în cinstea cărei sărbători ardeau.

A doua zi, barbarii străbătură un cîmp brăzdat de semănături şi ogoare. În lungul drumului se înşirau pămînturile date în dijmă de patricienii bogaţi ; în pădurile de palmieri se zăreau şanţuri cu apă ; şiruri lungi de măslini însemnau pe pămînt hotare verzi ; un abur trandafiriu plutea pe firul văilor ; culmile albastre ale munţilor străjuiau deasupra colinelor. Bătea un vînt cald. În frunzişul cu foi late ale cactuşilor se zăreau căţărîndu-se cameleonii.

Barbarii îşi încetiniră pasul.

Mergeau în cete răsfirate, perindîndu-se unii după alţii. Culegeau struguri în marginea viilor şi se culcau în iarbă, privind nedumeriţi coarnele boilor mari, răsucite de mîna omenească, oile înveşmîntate în scurteici de piele, ca să nu li se vatăme lîna, brazdele care se întretăiau alcătuind romburi egale şi livezile de rodii, stropite cu silfiu. Tot acest belşug al pămîntului şi toate aceste dibace născociri ale omului îi uimeau.

Seara se culcară peste pînzele corturilor, fără să le mai ridice pe ţăruşi, şi adormind cu faţa la stele, le părea rău după ospăţul lui Hamilcar.

Spre miezul nopţii următoare, ostaşii poposiră pe ţărmul unui rîu, într-un crîng de leandri. Azvîrliră la pămînt suliţele, scuturile, centurile. Intrară să se scalde, strigară, scoaseră apă în coifuri, iar alţii se întinseră pe burtă să bea, în mijlocul catîrilor, de pe spinarea cărora poverile cădeau.

Spendius, căţărat pe-o cămilă furată din curţile lui Hamilcar, zări de departe pe Mâtho, care, cu capul gol şi cu braţul legat peste piept, îşi adăpa catîrul, privind cu ochii plecaţi curgerea apei. Spendius o luă la goană prin mulţime, strigînd : „Stăpîne ! Stăpîne !“

Mâtho nu se osteni să-i răspundă, dar Spendius, făcîndu-se că nu bagă de seamă, porni în urma lui, întorcînd din cînd în cînd priviri tresărite spre Cartagina.

Acest Spendius era fiul unui retor grec şi al unei tîrfe din Campania. Se îmbogăţise într-o vreme, făcînd negoţ de femei. Apoi, pierzîndu-şi tot avutul pe mare, luptase alături de păstorii din Samnium împotriva romanilor. Fusese prins, izbutise să scape şi căzuse din nou în mîinile duşmanului. Muncise în carierele de piatră ; se înăbuşise la gura cazanelor cu aburi ; urlase în chinurile schingiuirii ; schimbase nenumăraţi stăpîni şi cunoscuse toate disperările. Într-o zi, dorindu-şi moartea, se azvîrlise în mare din înălţimea triremei unde trăgea la lopeţi. Marinarii lui Hamilcar îl culeseseră din valuri aproape mort şi-l duseseră la Cartagina, aruncîndu-l în ergastula sclavilor din Megara. Şi fiindcă Republica trebuia să predea romanilor pe toţi fugarii, Spendius se folosise de învălmăşeala plecării mercenarilor, amestecîndu-se printre ei.

Tot drumul nu se dezlipi de Mâtho. Îi aducea de mîncare şi îl ajuta să descalece, iar seara venea să-i aştearnă un covor sub căpătîi. Încetul cu încetul, Mâtho se lăsă înduioşat de atîta grijă, iar buzele lui începură să-i zîmbească.

Mâtho se născuse pe ţărmul Syrtei. Tatăl său îl închinase de mic copil templului lui Amon. În tinereţe vînase elefanţi în pădurile garamanţilor ; apoi intrase în slujba Cartaginei. După biruinţa de la Drepanum se alesese cu rangul de tetrarh. Republica îi datora patru cai, douăzeci şi trei de medine de grîu şi solda pe-o iarnă. Se temea de zei şi dorea să moară pe pămîntul ţării sale.

Spendius îi vorbi despre ţinuturile pe care le cutreierase şi despre templele pe care le cunoştea. Se pricepea la o mulţime de treburi ; să coasă sandale, să cioplească ţăruşi, să împletească năvoade, să îmblînzească fiarele sălbatice şi să frigă peştii.

Se oprea cîteodată din mers şi scotea din adîncul pieptului un strigăt răguşit. Catîrul lui Mâtho iuţea pasul, iar ceilalţi se sileau să-l ajungă. Spendius răcnea din nou, urmărit parcă de o spaimă. Abia în a patra seară se mai linişti.

Mergeau alături, la dreapta armatei, pe coasta unui deal. Întinderea cîmpiei se pierdea în negurile nopții. Șirurile de soldați se perindau prin întuneric la picioarele lor, ca niște talazuri de umbră. Din cînd în cînd, treceau peste un dîmb luminat de razele lunii ; sclipiri de stele tremurau în vîrful sulițelor, coifurile scînteiau o clipă, apoi se topeau în noapte, ca să răsară din urmă altele. Undeva departe, turmele trezite din somn porneau să behăie și o blîndă pace fără sfîrșit părea că înfășoară pămîntul.

Spendius, cu capul răsturnat pe spate și cu ochii pe jumătate închiși, sorbea răcoarea vîntului, suspinînd adînc ; desfăcea brațele în lături și pipăia aerul cu degetele răsfirate, ca și cum ar fi voit să simtă mai aproape dulcea mîngîiere care îi îmbrățișa trupul. Dorul răzbunării renăscuse în el și îi dădea aripi. Își lipea palma de buze ca să-și potolească plînsul și, aproape amețit de bucurie, lăsase frîul cămilei, care își urma calea ei cu pas cumpănit. Mâtho mergea călare pe catîr ; picioarele îi atîrnau pînă aproape de pămînt, iar ierburile biciuindu-i coturnii scoteau un șuierat necontenit. O adîncă mîhnire îi cuprinsese inima.

Drumul se prelungea și părea că nu se mai sfîrșește. Trecea peste întinderea cîmpiei, urca apoi pe umărul unui podiș, ca să coboare din nou în altă vale. Munții puneau hotar zărilor și se îndepărtau mereu, lunecînd tot mai departe. Un rîu se ivea din cînd în cînd pe sub ramurile unei dumbrăvi de tamarini, pierzîndu-se după cotitura dealului. O stîncă uriașă se înălța pe-alocuri, semănînd cu un piept de corabie sau cu piedestalul cine știe cărui colos dispărut.

La aceeași depărtare unele de altele, se înșirau de-a lungul drumului temple mici în patru unghiuri, unde făceau popas credincioșii plecați să se închine zeilor din Sicca. Erau zăvorîte ca niște morminte. Libienii bătură cu putere la poartă, așteptînd să li se deschidă. Nimeni dinăuntru nu răspunse.

Cîmpurile arate se făcură din ce în ce mai rare. Fîșii de nisip se așterneau în cale, la marginea tufișurilor cu mărăcini. Turme de oi pășteau printre pietre ; o femeie încinsă peste mijloc cu un brîu de lînă albastră stătea să le păzească. Zărind dincolo de stînci vîrful sulițelor, o luă la fugă țipînd.

Soldații mergeau acum de-a lungul unui drum șerpuind între două șiruri de măguri arămii, cînd simțiră dintr-o dată un miros greu și li se păru că zăresc în vîrful unui roșcov o priveliște uimitoare : capul unei fiare, care se înălța deasupra frunzelor.

Alergară într-acolo. Era un leu, pironit cu cele patru labe pe cruce, ca un tîlhar. Botul lui uriaș îi căzuse peste piept ; labele dinainte, pe jumătate ascunse sub coama revărsată, stăteau desfăcute în lături ca aripile unei zburătoare ; sub pielea întinsă i se puteau număra coastele ; picioarele dinapoi, puțin încovoiate, erau bătute în cuie, unul peste altul ; un sînge negru se scurgea prin păr, închegîndu-se ca niște stalactite la rădăcina cozii, care atîrna țeapănă de-a lungul crucii. Soldații se strînseră în jurul leului, făcînd haz. Îl numeau consul și cetățean al Romei și îi azvîrleau pietre în ochi, ca să gonească muștele...

La o sută de pași mai departe zăriră alți doi. Apoi deodată un șir întreg de cruci, pe care spînzurau trupuri de lei. Unii muriseră de mult și pe stîlpii de lemn nu mai rămăseseră decît oasele lor albe. Alții, putreziți pe jumătate, rînjeau schimonosindu-și fălcile într-o groaznică strîmbătură. Erau cîțiva atît de grei, încît brațele crucii se clătinau sub povara lor, legănîndu-se în vînt, pe cînd stoluri de corbi se roteau deasupra capetelor lor, fără să contenească o clipă. În acest fel se răzbunau țăranii cartaginezi împotriva fiarelor pe care izbuteau să le prindă, socotind că le vor înspăimînta pe celelalte. Cuprinși de o adîncă uimire, barbarii încetaseră să mai rîdă. „Ce fel de oameni sînt aceștia, cărora le place să răstignească leii pe cruce ?“

Adevărul e că toți, mai ales cei din ținuturile de la miazănoapte, se simțeau neliniștiți, tulburați, unii chiar bolnavi. Își sîngerau mîinile în spini de aloes, le bîzîiau țînțarii în urechi și începuseră să iasă afară cu sînge. Îngrijorați că nu vor ajunge la Sicca, se temeau să nu se piardă în deșert, rătăcind drumul pe întinderea fără de sfîrșit a nisipurilor și a spaimei. Erau destui care sovăiau să meargă mai departe ; cîțiva o luară înapoi spre Cartagina.

În sfîrșit, a șaptea zi, după ce străbătură un drum lung pe sub poalele muntelui, făcînd un scurt ocol spre dreapta, zăriră deodată un șir de ziduri, pe culmea unor stînci albe, abia deosebindu-se de ele. Apoi, deodată, se ivi orașul în întregimea lui. Văluri albastre, galbene și albe fluturau pe ziduri în lumina de purpură a înserării. Erau preotesele lui Tanit, care alergaseră în întîmpinarea armatei. Se rînduiseră de-a lungul zidurilor, bătînd din tamburine, picurînd din liră și scuturîndu-și clopoțeii, iar razele soarelui care asfințea dincolo de munții Numidiei se împleteau cu strunele harfelor, luminînd prelunga unduire a brațelor goale. Cîntecul instrumentelor amuțea din cînd în cînd, și dintr-o dată izbucnea ca un lătrat un sunet pătrunzător și neîntrerupt, pe care-l scoteau femeile lovind cu limba colțurile gurii. Unele stăteau sprijinite în coate, cu bărbia în palme, mai nemișcate decît sfincșii, țintind privirile ochilor lor negri asupra ostașilor care se apropiau.

Sicca, deși cetate a închinărilor, nu putea să adăpostească între zidurile ei atîta mulțime de oameni. Templul, cu adaosurile lui, cuprindea singur o jumătate a orașului. Barbarii se simțiră mai la largul lor așezîndu-și tabăra pe cîmpie ; unii urmînd mai departe rînduiala ostășească și împărțindu-se în trupe regulate, alții strîngîndu-se laolaltă după neamul din care făceau parte ; cei mai mulți se rostuiră cum le veni mai la îndemînă.

Grecii își ridicară, unul lîngă altul, corturile lor de piele ; iberii își așezară în cerc șatrele lor de pînză ; galii își încheiară barăci de scînduri, libienii, colibe de piatră ; negrii își săpară culcușul cu unghiile și se cuibăriră în nisip. Mulți, negăsind unde să se adăpostească, rătăceau fără țintă în vălmășagul taberei ; noaptea dormeau pe pămînt, înfășurați în mantiile lor zdrențuite.

Cîmpia se întindea în jurul lor, străjuită de culmile munților. Ici-colo, un palmier își legăna frunzișul deasupra unui dîmb de nisip ; pîlcuri de brazi și de stejari puneau pete verzi pe povîrnișurile deșertului. Cîteodată, căderea de apă a unei furtuni brăzda cerul cu lungi fîşii de pînză, în vreme ce cîmpia rămînea învăluită pretutindeni într-o lumină azurie şi limpede ; apoi vîntul încropit gonea departe vîrtejurile de praf răscolit.

Un pîrîu cobora în cascade de pe culmea unde templul Venerei Cartagineze, stăpîna cetăţii, îşi înălţa pe columne de aramă acoperişul lui cu lame de aur. Sufletul zeiţei părea că se revarsă pretutindeni. Unduirile pămîntului, trecerile schimbătoare ale vremii, acum rece, acum fierbinte, jocurile luminii, toate oglindeau ciudata ei putere şi frumuseţea zîmbetului ei fără moarte. Culmile munţilor semănau cu secera lunii, iar altele păreau piepturi de femeie, întinzînd sînii lor plini. Barbarii simţeau cum peste toate ostenelile lor cobora o dulce şi învăluitoare sfîrşeală.

Spendius, cu preţul cămilei lui, cumpărase un sclav. Dormea ziua întreagă în faţa cortului lui Mâtho. Se trezea cîteodată, părîndu-i-se că aude în vis şuieratul biciului. Îşi mîngîia zîmbind urmele rănilor pe care i le încrestaseră la glezne lanţurile purtate atîta vreme ; apoi adormea din nou.

Mâtho îl primise alături de el şi de cîte ori ieşea din tabără, Spendius, purtînd o spadă la şold, îl însoţea ca un lictor. Mâtho mergea privind departe, şi fiindcă grecul nu era înalt, îşi rezema braţul pe umărul lui.

Într-o seară, pe cînd se plimbau de-a lungul taberei, zăriră cîţiva oameni înfăşuraţi în mantii albe ; printre ei se afla Narr'Havas, prinţul din Numidia. Mâtho tresări.

— Dă-mi sabia ! strigă. Vreau să-l ucid...

— Nu acum, îi şopti Spendius, oprindu-l.

Narr'Havas se apropie de ei şi-şi sărută vîrful degetelor în semn de prietenie, ca şi cum ar fi uitat duşmănia care izbucnise între ei în noaptea de beţie a ospăţului. Vreme îndelungată vorbi apoi împotriva Cartaginei, fără să arate pentru ce pornise laolaltă cu barbarii.

„Să-i trădeze ? sau să pornească împreună cu ei asupra Cartaginei ?“ se întreba Spendius. Şi fiindcă plănuia să tragă folos de pe urma oricărei tulburări, îi era recunoscător lui Narr'Havas pentru toate uneltirile viitoare pe care i le bănuia.

Căpetenia numizilor rămase printre mercenari. Părea că dorește să se apropie de Mâtho. Îi trimitea capre grase, pulbere de aur și pene de struț. Libianul, copleşit de atîtea daruri, nu ştia prea bine dacă trebuia să-i răspundă cu aceeaşi măsură sau să se înfurie. Spendius izbutea să-l potolească, iar Mâtho se lăsa îndrumat de sclav, șovăind în fața oricărei hotărîri. Se simțea cuprins de-o copleșitoare toropeală, asemeni celor care au sorbit odată dintr-o băutură ucigătoare.

Într-o dimineață, pe cînd porniseră tustrei la vînătoare de lei, Narr'Havas ascunse sub mantie un pumnal. Spendius nu-l pierdu din ochi nici o clipă și tăişul jungherului rămase în teacă.

Altădată, Narr'Havas îi purtă pînă aproape de hotarul țării lui. Ajungînd într-o strîmtoare a muntelui, le spuse rîzînd că a rătăcit drumul. Spendius îl găsi.

Pierdut în gînduri ca un augur, Mâtho pleca adesea odată cu zorile, rătăcind fără țintă pe cîmpie. Se culca în nisip și rămînea nemişcat pînă seara.

Întrebă de-a rîndul pe toți ghicitorii din tabără ; pe cei care tălmăceau mersul şerpilor, pe cei care citeau în stele, pe cei care suflau peste cenușa morților. Bău galbanum, şesil şi venin de viperă care îngheață sîngele. Femeile negrilor îi descîntară litanii barbare, și îi împunseră pielea frunții cu ace de aur. Se încărcă de brățări și amulete. Se rugă pe rînd lui Baal-Khamon, lui Moloh, celor şapte Cabiri, lui Tanit și lui Venus a grecilor. Scrise un nume pe o foaie de aramă și o îngropă în nisip sub pragul cortului. Spendius îl auzea cum geme și vorbeşte singur.

Într-o noapte a intrat în cort.

Mâtho zăcea culcat cu pieptul la pămînt pe o blană de leu, gol ca un mort, cu obrazul ascuns în palme. O lampă atîrna deasupra capului său, luminînd armele agățate de catargul cortului.

— Suferi ? îl întrebă sclavul. Ce-ți lipsește ? Răspunde!

Îl scutură de umeri şi-l strigă de mai multe ori :

— Stăpîne ! Stăpîne !

Într-un tîrziu, Mâtho ridică spre el privirea ochilor lui tulburi :

— Ascultă, îi spuse în șoaptă, punînd un deget pe buze. Zeii se răzbună... Fiica lui Hamilcar mă urmărește... Spendius, mi-e frică !

Se strîngea la pieptul sclavului, ca un copil speriat de-o nălucă.

— Vorbește-mi ! Sînt bolnav ! Vreau să mă vindec. Am încercat toate leacurile. Dar tu, tu cunoști poate zei mai puternici și rugăciuni mîntuitoare ?

— Ce vrei ? întrebă Spendius.

Mâtho răspunse lovindu-și fruntea cu pumnii :

— Să scap de ea !

Apoi, cu goluri între cuvinte, ca și cum ar fi vorbit cu el însuși, murmură :

— A făgăduit să mă jertfească zeilor... Mă ține legat cu un lanț nevăzut. Pașii mei pornesc deodată cu ai ei. Cînd ea se odihnește, mă opresc. Privirile ei mă ard. Îi aud glasul. Mă înfășoară, mă răscolește, mă străpunge. În sufletul meu e ea ! Și totuși, ca și cum ne-ar despărți valurile unei mări fără sfîrșit, o simt departe de mine și nu pot s-o ajung ! Frumusețea ei strălucește în juru-i ca un nor de lumină, și uneori mi se pare că n-am zărit-o cu adevărat niciodată... că nici nu există aievea... că totul e un vis...

Mâtho plîngea în întuneric. Barbarii dormeau. Privindu-l, Spendius își aducea aminte de acei tineri care veneau să-l roage, cu vase de aur în mîini, cînd cutreiera orașele cu alaiul lui de tîrfe. Îl cuprinse un simțămînt de milă și spuse :

— Fii tare, stăpîne ! Încordează-ți puterile voinței și nu mai chema pe zei în ajutor. Zeii nu aud strigarea oamenilor. De ce să plîngi ca un netrebnic ? Nu ți-e rușine să suferi din pricina unei femei ?

— Mă socotești un copil ? spuse Mâtho. Îți închipui că mă mai tulbură trupul și cîntecele femeilor ? Sînt la noi în Drepanum atîtea, că poți să mături grajdurile cu ele ! Au fost ale mele în iureșul bătăliilor, cînd zidurile se prăbușeau și catapultul mai șuiera încă !... Dar femeia aceasta, Spendius, femeia aceasta...

Sclavul îi tăie vorba :

— Dacă n-ar fi fata lui Hamilcar...

— Nu ! strigă Mâtho. Nu seamănă cu fiica nici unui om de pe lume! N-ai văzut ochii ei mari, cum ardeau sub arcul sprîncenelor ca două lumini de soare sub o poartă de triumf? Adu-ți aminte cum au pălit toate faclele, cînd s-a ivit ea! Sub rîurile de diamante strălucea sînul ei gol; în jurul ei pluteau parcă miresmele altarului, şi din toată ființa ei se desprindea un farmec mai dulce decît vinul... mai înfricoşător decît moartea! S-a apropiat de noi... apoi s-a oprit...

Mâtho rămase pierdut în gînduri, cu fruntea la pămînt și privirea rătăcită.

— O vreau! Nu pot să trăiesc fără ea! Mă sfîrșesc! La gîndul că aş putea s-o strîng în braţe mă cuprinde o bucurie nebună, și totuși, Spendius, o urăsc! Aş biciui-o! Ce să fac? M-aş vinde ca să ajung sclavul ei! Tu ai văzut-o, o cunoști, vorbeşte-mi despre ea. În fiecare noapte — nu-i așa? — suie treptele spre terasa palatului. O, cum tremură lespezile de piatră sub pașii ei, și cum se apleacă stelele s-o privească!

Se prăbuși din nou la pămînt, gemînd ca un taur rănit.

Apoi începu să cînte: „Mergea prin pădure drum lung, pe urma acelei zmeoaice... Rîu de-argint, şerpuia coada fiarei cumplite, pe patul de frunze-arămii...“ Își legăna glasul, încercînd să cînte la fel ca Salammbô, iar mîinile lui, ca alte mîini ușoare, mîngîiau în aer strunele unei lire.

Spendius încerca să-i aline durerea, dar primea mereu același răspuns; nopțile lor treceau în gemetele unuia și îmbărbătările celuilalt.

Mâtho căută uitarea în vin; se trezea din beție mai trist ca înainte. Se apucă să joace în zaruri și pierdu, una după alta, toate lamele colanului său de aur. Se lăsă purtat pînă la altarul Zeiței, dar coborî muntele plîngînd în hohote, ca și cum s-ar fi întors de la o îngropăciune.

Spendius, dimpotrivă, se arăta din ce în ce mai cutezător și mai vesel. Colinda pe rînd toate cîrciumile de sub umbrare și stătea de vorbă cu soldații. Făcea să joace cuțitele, știa să dreagă platoşele rupte, şi pleca pe cîmp să culeagă ierburi pentru bolnavi. Era dibaci, vorbăreț, plin de născociri şi de glume. Izbutise să se facă iubit, și barbarii se obișnuiseră cu îndemînările lui.

Între timp, aşteptau să se ivească un trimis al Cartaginei, cu coşuri încărcate de aur pe spinarea catîrilor; socoteau şi iar socoteau, însemnînd numerele cu degetul pe nisip. Îşi făceau fel de fel de planuri: cîte femei o să ţină, cîţi sclavi o să-şi cumpere, cît pămînt au să semene. Unii gîndeau că ar fi mai bine să îngroape banii; alţii visau să-şi încerce norocul pe-o corabie. Neavînd nici o treabă, oamenii se făcuseră cîrcotaşi. Se luau mereu la bătaie, călăreţii cu pedestraşii, grecii cu barbarii, iar pretutindeni se amestecau, ameţitoare, glasurile ascuţite ale femeilor.

În fiecare zi se iveau cete de oameni aproape goi, cu smocuri de iarbă pe cap ca să se apere de arşiţa soarelui; erau ţăranii fugari, îndatoraţi bogătaşilor cartaginezi şi osîndiţi în schimb să le muncească pămînturile. Mai veneau, din Libia, plugarii sărăciţi de povara birurilor, izgoniţii, răufăcătorii. Se adunaseră, de asemeni, negustorii care aşteptau zadarnic să fie plătiţi pentru vinul şi uleiul vîndut. Erau furioşi şi ocărau Republica. Spendius le ţinea isonul. În scurtă vreme începură să se împuţineze merindele. Soldaţii se sfătuiau să pornească asupra Cartaginei, iar unii ziceau că ar trebui să-i cheme pe romani.

Într-o seară, la ceasul obişnuit al cinei, se auziră apropiindu-se bătăile unui clopot dogit; apoi, pe deasupra valurilor de nisip, se arătă în depărtare o umbră roşie. Era o lectică mare, îmbrăcată în purpură şi împodobită la colţuri cu mănunchiuri din pene de struţ. Deasupra perdelelor lăsate, fluturau lanţuri de cristal şi ciucuri de mărgăritare. În urma lecticei veneau cămile, făcînd să sune clopotul cel mare ce le atîrna de gît, iar de jur împrejur săltau călăreţi, înzăuaţi de la umeri pînă-n călcîie în armuri cu solzi de aur.

La trei sute de paşi în drumul lor spre tabără, se opriră scoţînd din coburii de la spatele cailor scutul lor rotund, sabia cu tăişul lat şi coifurile beoţiene. Cîţiva rămaseră lîngă cămile; ceilalţi se apropiară. În sfîrşit, se arătară şi steagurile de lemn albastru ale Republicii, în vîrful lor purtînd unele capete de cal, altele ştiuleţi de brad. Barbarii se ridicară în picioare, bătînd din palme. Femeile se repeziră în calea legionarilor să le îmbrățișeze picioarele.

Lectica se apropia, purtată pe umeri de doisprezece negri, care își potriveau cu grijă, unul după altul, pașii lor repezi și mărunți. Își făceau drum la întîmplare, în linie frîntă, împiedicîndu-se de frînghiile corturilor, de vitele care umblau răzlețe și de frigările în care se rumeneau cărnurile. Din cînd în cînd, o mînă puhavă și încărcată de inele dădea la o parte perdelele, un glas răgușit izbucnea în sudalme, iar purtătorii lecticii se opreau, ca să-și croiască altă cale de-a curmezișul taberei.

În cele din urmă, perdelele de purpură se desfăcură și un cap burzuluit se ivi, nepăsător, pe perne ; sprîncenele lui se îmbinau ca două arcuri de abanos ; în părul lui creț luceau fluturi de aur, iar obrazul îi era atît de alb, încît părea presărat cu praf de marmură. Restul trupului era înfundat în blănurile lecticii.

În omul purtat astfel, soldații recunoscură pe sufletul Hannon, cel care, cu zăbava lui, pricinuise pierderea bătăliei din ostroavele Aegate. Dacă se arătase îndurător față de libienii pe care îi zdrobise la Hecatompyle, o făcuse numai din lăcomie, credeau barbarii, ca să poată vinde pe cei prinși în luptă, după ce dăduse de veste Republicii că fuseseră uciși pînă la unul.

Căutînd un loc potrivit de unde să vorbească soldaților, făcu un semn și lectica se opri. Sprijinit de subsuori de doi sclavi, Hannon coborî, clătinîndu-se pe picioare.

Purta botfori de postav negru, însemnați cu lune de argint. Picioarele îi erau învăluite în fîșii de pînză, ca ale mumiilor ; printre legăturile prea strînse țîșnea carnea. Pîntecele i se revărsa din mantia stacojie care abia îi putea cuprinde șoldurile. Cutele de sub bărbie îi cădeau peste piept, ca pielea de pe gîtul boului. Tunica de stofă înflorată îi plesnea la subsuori. Purta eșarfă și cingătoare, peste veșmîntul negru cu două rînduri de găetane la mîneci. Scumpetea hainelor, colanul greu de pietre albastre, copcile de aur și cerceii grei din ureche îi scoteau și mai mult la iveală sluțenia, făcîndu-l cu atît mai respingător ; o coajă de pecingine albă, întinsă pe toată pielea, îi dădea înfățișarea unui trup neînsuflețit. Numai nasul lui, încovoiat ca un plisc de vultur, se zbătea să răsufle aerul, iar ochii lui mărunți, cu gene încleiate, aveau o strălucire tăioasă, de fier. Ținea în mînă o lopățică de aloes, cu care își scărpina pielea.

În cele din urmă, doi crainici sunară din cornurile de argint. Larma se potoli și Hannon începu să vorbească.

Aduse slavă zeilor și lăudă Republica ; barbarii puteau să fie mîndri că o slujiseră. Acum era rîndul lor să se arate înțelegători : „Vremurile sînt grele. Cînd stăpînul nu mai are în toată casa decît trei măsline, nu-i oare drept să oprească pentru el măcar două ?"

Bătrînul sufet amesteca în cuvîntarea lui tot felul de pilde și zicători, făcînd mereu semne cu capul, ca și cum ar fi cerut încuviințarea ascultătorilor.

Vorbea însă în graiul punic, iar mercenarii care îl înconjurau — cei fără arme se strînseră mai în grabă — erau din Campania, din Galia și din Grecia ; nu pricepeau nici o silabă. Hannon băgă de seamă și se opri din vorbă, legănîndu-se cu toată greutatea trupului cînd pe un picior cînd pe altul și chibzuind.

Îi veni în gînd să cheme la el pe căpitani. Crainicii strigară porunca în grecește, limba în care, de pe vremea lui Xantipa, se dădeau comenzile în oastea cartagineză.

Legionarii din gardă împrăștiară cu pleasna biciului gloata soldaților, iar căpeteniile falangelor spartane și ai cohortelor de barbari se înfățișară, purtînd semnele gradului lor și armura neamului din care făceau parte. Se lăsase noaptea. Tabăra fremăta de larmă. Ici-colo ardeau focuri. Oamenii se întrebau unii pe alții : „Ce s-a întîmplat ? Pentru ce sufetul nu împarte soldele ?"

Hannon le arătă căpitanilor datoriile care apasă asupra Republicii. Vistieria era goală. Tributul pe care trebuia să-l plătească romanilor o sleise. „Nu știu cum vom putea s-o scoatem la capăt. Cartagina a ajuns de plîns !"

Din cînd în cînd își scărpina picioarele cu lopățica de aloes. Se oprea din vorbă, și luînd din mîna unui sclav o cupă de argint, sorbea încet o băutură făcută din sparanghel fiert în oțet cu cenușă de nevăstuică ; își ștergea buzele cu un șervet de purpură și cuvînta mai departe :

— Ce cumpăram mai înainte cu un siclu de argint costă astăzi trei șecheli de aur. Cîmpurile părăginite în vremea războiului nu mai dau rod. Am pierdut toate țărmurile unde pescuiam purpura, iar mărgăritarele au ajuns la prețuri de neînchipuit. Abia mai avem destulă unsoare pentru slujbele zeilor. Nu mai vorbesc despre bucate, e un adevărat prăpăd! Nu mai avem corăbii și nu mai sosesc de nicăieri mirodenii. Nici silfiu nu se mai găsește, din pricina răscoalelor de la hotarul Cirenei. În Sicilia, de unde aduceam atîția sclavi, nu mai putem pătrunde. Nu mai departe decît ieri, pentru un băiaș și patru ajutoare la bucătărie, am dat mai mulți șecheli decît altădată pe o pereche de elefanți!

A desfășurat un lung sul de papirus, și fără să sară o cifră, a dat citire cheltuielilor pe care le făcuse cîrmuirea cu repararea templelor, cu pardosirea străzilor, cu clădirea corăbiilor, cu pescuitul mărgeanului, cu mărirea templului sisiților și cu săpatul minelor din Cantabria.

Nici căpitanii nu pricepeau însă cartagineza mai bine decît soldații, cu toate că mercenarii se salutau între ei în graiul punic. Republica trimitea de obicei cîțiva ofițeri ca tălmaci pe lîngă cohortele barbare; dar după sfîrșitul războiului, tălmacii se ascunseseră de teama răzbunării, iar Hannon nu se gîndise că va avea nevoie de ei. Acum, glasul lui spart se pierdea în bătaia vîntului.

Grecii, cu mijlocul strîns în cingătoarea de fier, ciuleau urechile, încercînd să prindă înțelesul cuvintelor străine; oamenii de la munte, acoperiți de blănuri ca niște urși, îl priveau pe Hannon cu bănuială și căscau, rezemați în bîtele lor bătute cu ținte de aramă; galii, batjocoritori, își scuturau cu nepăsare chica lor lungă, iar bărbații deșertului ascultau nemișcați, înfășurați în veșmintele lor de lînă sură; alții se îngrămădeau la spatele lor; îmbrînciți de mulțime, legionarii lui Hannon se clătinau în șa; negrii purtau în mîini crengi de brad aprinse, în vreme ce cartaginezul burtos își depăna cuvîntarea lui suit pe un maldăr de iarbă.

Barbarii fremătau de nerăbdare și începuseră să murmure înfruntîndu-l; Hannon îi amenința cu lopățica;

poruncindu-și unii altora să tacă, fiecare striga mai tare decît ceilalți, sporind cu atît mai mult gălăgia.

Deodată, un om firav la înfățișare, se năpusti la picioarele lui Hannon, smulse goarna unui crainic și suflă în ea. Spendius — el era — dădu de veste că are de spus lucruri de cea mai mare însemnătate. Rosti aceste cuvinte cît putu mai repede, în cinci graiuri deosebite : al grecilor, al latinilor, al galilor, al libienilor și al balearilor. Căpitanii, pe jumătate uimiți, pe jumătate înveseliți, îl îndemnară : „Vorbește ! Vorbește !“

Spendius șovăi o clipă. Tremura. Apoi, îndreptîndu-se spre libieni, care erau mai mulți, le spuse :

— Ați auzit groaznicele amenințări ale acestui om !

Hannon tăcu : așadar nu pricepea limba libienilor. Spendius repetă încercarea, reluînd aceleași cuvinte în celelalte graiuri ale barbarilor.

Ostașii se uitau unii la alții nedumeriți, apoi, ca și cum ar fi înțeles cu adevărat cuvîntarea lui Hannon, dădură din cap în semn de încuviințare.

Spendius vorbi mai departe, cu glasul înăsprit de mînie :

— A spus că toți zeii celorlalte neamuri nu sînt decît niște biete umbre, pe lîngă zeii Cartaginei. V-a făcut mișei, mincinoși și hoți, cîini și feciori de cățele ! Dacă n-ați fi fost voi (așa a spus !) Republica n-ar fi fost silită să plătească tribut romanilor ; dezmățul vostru a păgubit-o de mirodenii, de miresme, de sclavi și de silfiu ; sînteți înțeleși cu nomazii de la hotarele Cirenei ! Dar vinovații vor fi pedepsiți, așa v-a amenințat, înșirîndu-vă toate muncile care vă așteaptă : să pietruiți drumurile, să smoliți corăbiile, să înfrumusețați templele sisiților, să răscoliți măruntaiele pămîntului în Cantabria.

Spendius repetă aceleași cuvinte galilor, grecilor, campanienilor și balearilor. Auzind unele nume care le rămăseseră în urechi, mercenarii erau încredințați că sufetul așa vorbise într-adevăr. Cîțiva îi strigară lui Spendius : „Minți !“ dar glasurile lor se pierdură în larma mulțimii. Spendius spuse mai departe :

— N-ați văzut că a lăsat grosul călărimii în afara taberei ? Nu așteaptă decît un semn, să năvălească asupra voastră și să vă spintece pe toți !

Barbarii se întoarseră să privească într-acolo. Atunci, în mijlocul mulțimii care se trăgea la o parte, se ivi o ființă cu chip de om, un necunoscut. Era aproape gol, slab și cu spinarea încovoiată ; mărăcini și frunze veștede îi zburliseră părul plin de praf, care îi cădea încîlcit peste umeri. Își încinsese mijlocul și își oblojise genunchii cu smocuri de paie și fîșii de cîrpe zdrențuite. Pielea zbîrcită și pămîntie îi atîrna pe picioarele descărnate, ca o otreapă spînzurată pe o creangă uscată. Mergea sprijinindu-se într-un toiag de măslin și tremura din mîini fără încetare.

Ajungînd în apropierea negrilor care purtau torțele, privi în jurul lui mulțimea barbarilor, cu ochi holbați de spaimă și cu un rînjet idiot, care îi descoperea gingiile albe.

Scoase un țipăt înfricoșat și se ascunse la spatele soldaților. Apoi, arătînd spre călăreții în zale lucitoare care îl însoțeau pe Hannon, începu să bîlbîie : „Ei sînt... Ei sînt"... Caii frămîntau pămîntul în copite, zăpăciți de flacăra făcliilor care pîlpîiau în noapte. Umbra de om se zbătea și urla : „I-au ucis pe toți !"

Auzind aceste cuvinte rostite în limba lor, balearii se apropiară și recunoscură pe unul de-al lor ; fără să le răspundă, el îngîna mereu :

— I-au ucis pe toți ! Da, pe toți ! I-au zdrobit ca pe niște boabe de struguri ! Ce frumoși flăcăi erau ! Aruncătorii-cu-praștia ! Frații voștri și ai mei !

Îi dădură să bea. Izbucni în plîns și începu să povestească cele întîmplate.

Spendius nu-și putea stăpîni bucuria, tălmăcind grecilor și libienilor groaznicele fapte pe care le destăinuia Zarxas ; se minuna el însuși ce bine se potrivise. Balearii păliseră la față, aflînd de ce moarte pieriseră frații lor.

Fusese o ceată de trei sute de aruncători-cu-praștia, sosiți în Cartagina cu o zi înainte de plecarea mercenarilor ; se treziseră din somn mai tîrziu din pricina ostenelii drumului, iar cînd ajunseseră în piața lui Khamon, se pomeniseră singuri și fără apărare. Gloanțele de lut ars le rămăseseră în sacii încărcați pe cămile. Cartaginezii îi lăsară să treacă pe strada Sathebului, pînă sub poarta cea mare de stejar, îmbrăcată în aramă. Aici, mulţimea se năpusti asupra lor, căsăpindu-i.

Soldaţii îşi aduseră aminte de acel strigăt cumplit; Spendius, care se grăbise să fugă cu primele rînduri, nu-l auzise.

Morţii fuseseră aruncaţi grămadă la marginea templului lui Khamon, în braţele Zeilor-Pateci. Ei trebuiau să ispăşească toate crimele de care erau învinuiţi mercenarii : lăcomia şi jafurile lor, batjocurile şi pîngăririle, uciderea peştilor din grădina lui Salammbô. Trupurile lor au fost ciopîrţite în chip josnic; preoţii le-au ars părul, ca să li se chinuiască sufletele; hălci de carne însîngerată atîrnau la măcelării, şi unii s-au desprins din mulţime ca să le sfîşie cu dinţii. Apoi totul se sfîrşise la căderea nopţii, cu ruguri aprinse pe la răspîntii.

Erau flăcările care se zăriseră jucînd pe faţa lacului. Dar fiindcă focul se întinsese cuprinzînd cîteva case, rugurile fuseseră stinse, iar ceea ce mai rămăsese din stîrvuri a fost azvîrlit în grabă dincolo de ziduri, dimpreună cu trupurile celor care trăgeau să moară. Zarxas stătuse ascuns între trestii, pe malul lacului, pînă a doua zi. Rătăcise apoi pe cîmp, în căutarea urmelor de paşi ai armatei. În zorii zilei se ascundea prin peşteri, iar noaptea pornea din nou, cu trupul sîngerînd de răni, bolnav şi flămînd. Se hrănea cu rădăcini şi resturi de hoituri. Într-o dimineaţă a zărit vîrfuri de suliţi şi s-a îndreptat spre ele, cu mintea tulburată de atîtea suferinţe şi spaime.

Mînia soldaţilor, abia ţinută în frîu cît timp vorbise Zarxas, se dezlănţui ca o furtună. Barbarii erau gata să năvălească asupra călăreţilor şi să-i măcelărească, începînd cu sufetul. Cîţiva izbutiră cu greu să potolească mulţimea, spunînd că vor să ştie mai întîi dacă vor fi plătiţi. Toţi strigară într-un glas : „Vrem banii noştri !“ Hannon răspunse că a venit cu ei.

Soldaţii se năpustiră la cuferele sufetului şi le aduseră în mijlocul corturilor. Fără să mai aştepte ajutorul sclavilor, le-au deschis. Găsiră în ele rochii de hiacint, bureţi pentru baie, răzuitoare, perii, miresme şi creioane de antimoniu pentru încondeierea sprîncenelor. Erau ale călăreţilor din gardă, tineri bogaţi, deprinşi de-acasă cu asemenea gingaşe îngrijiri. Mai era, purtată pe spinarea unei cămile, o cadă mare de bronz, în care se îmbăia sufetul. Luase cu el, prevăzător, pînă şi cuştile cu nevăstuici de Hecatompyle, pe care le ardea de vii pentru fiertura lui de fiecare zi. Şi fiindcă boala de care suferea îi pricinuia o straşnică poftă de mîncare, se încărcase din belşug cu vinuri de soi şi de-ale gurii : sărături, cărnuri afumate, peşte îndulcit cu miere, borcănele de comagen și grăsime de gîscă păstrată în culcuş de paie cu zăpadă. Se rostuise cu de toate, și pe măsură ce ieşeau la iveală bunătățile din coşuri, hohotele de rîs ale soldaților izbucneau ca niște talazuri lovindu-se între ele.

Solda mercenarilor încăpuse toată în două panere de răchită. Unul din ele era plin cu rotocoale de piele, banii cei noi pe care îi folosea Republica în locul celor de argint. Şi fiindcă mercenarii se arătau nemulțumiți, Hannon le spuse că socotelile lor erau foarte încurcate, iar Sfatul Bătrînilor n-avusese răgaz să le lămurească. Pînă una-alta, le trimitea ce se vede.

Atunci, dintr-o dată, toate au fost răsturnate cu josul în sus : catîrii, slujitorii, lectica, mîncărurile, cuferele. Soldații smulgeau banii de piele din panere și îi aruncau în capul lui Hannon. Acesta izbuti cu mare greutate să încalece pe un măgar, şi fugea ținîndu-se de coama dobitocului, burdușit și scuturat, văicărindu-se și chemînd asupra armatei blestemele tuturor zeilor. Colanul lui de pietre scumpe îi sălta pînă peste urechi, și ținea în dinți mantia lui lungă, în vreme ce, de departe, barbarii strigau :

— Cară-te, ticălosule ! Porcule ! Scîrnăvia lui Moloh. Ia-o din loc, cu aurul și cu ciuma ta ! Mai repede, mai repede !

Călăreții aduși să-l păzească fugeau zăpăciți pe urma lui, în goana mare.

Furia barbarilor nu se potoli. Își aduseră aminte că mulți din cei porniți înapoi spre Cartagina nu se mai văzuseră. Fuseseră, fără îndoială, uciși. Atîta cruzime îi răzvrătea. Începuseră să smulgă țărușii corturilor, să-și împăture mantiile și să pună șeile pe cai. Fiecare își lua sabia și coiful, pregătindu-se de plecare. Cei ce n-aveau arme intrară în pădure și-și cioplîră suliți.

Se lumina de ziuă. Treziţi din somn, oamenii din cetate coborîseră pe străzi. „Pornesc spre Cartagina !“ strigau toţi, şi zvonul se răspîndi curînd în toată împrejurimea.

De pe toate dealurile şi de pe toate cărările răsărea mulţime de lume. Păstorii veneau în goană, coborînd din văile munţilor.

Călărind pe armăsarul lui punic, Spendius privea cum pleacă barbarii. Apoi dădu ocol cîmpiei, însoţit de sclavul care venea din urmă cu al treilea cal.

Un singur cort mai rămăsese în picioare. Spendius intră :

— Scoală, stăpîne ! scoală ! plecăm !

— Unde plecaţi ? a întrebat Mathô.

— La Cartagina ! strigă Spendius.

Mâtho se aruncă în şa, pe calul cu care sclavul îl aştepta la uşa cortului.

III

SALAMMBÔ

LUNA SE RIDICASE DEASUPRA VALURILOR mării ; în întunericul care mai învăluia încă cetatea, scînteiau ținte de lumină și străluceau pete albe ; oiștea unui car într-o curte ; o fîșie de pînză fluturînd ; creasta unui zid ; o salbă de aur lucind pe pieptul unui zeu nevăzut. Globurile de sticlă de pe acoperișul templelor sclipeau ca niște diamante uriașe ; cu atît mai întunecate apăreau în umbră grădinile, limbile negre de pămînt și linia nelămurită a vechilor ziduri ruinate ; pe țărmul de jos al Malquei, năvoadele pescarilor se întindeau de la o casă la alta, ca aripile unor lilieci gigantici. Scîrțîitul roților de lemn, care ridicau apa pînă la catul de sus al palatului, încetase ; cămilele odihneau pe culmea teraselor, culcate pe burtă ca struții. Paznicii caselor dormeau în stradă, pe treptele din fața porții ; umbra enormelor statui se prelungea peste piețele pustii ; departe, prin acoperişul de bronz, se destrăma ici şi colo fumul unei jertfe care mai ardea ; prin aerul greu treceau adieri de miresme, laolaltă cu mirosul sărat al mării şi cu răsuflarea fierbinte a zidurilor, care mai păstrau în ele arşiţa soarelui. Unde încremenite de lumină străluceau împrejurul Cartaginei ; luna îşi revărsa deopotrivă razele ei asupra ochiului de mare străjuit de munţi şi peste lacul Tunisului, unde fenicopterii se întrezăreau printre dunele de nisip, ca nişte rîuri prelungi şi trandafirii ; sub Catacombe, marea lagună sărată sclipea ca o panglică de argint. Bolta albastră a cerului se pierdea de-o parte în pulberea cîmpiei, de cealaltă parte în negurile mării ; iar pe culmea Acropolei, mărginind ca nişte piramide templul lui Eşmun, chiparoşii se legănau în vînt, cu acelaşi murmur ca şi valurile alinate ale mării, care mîngîiau ţărmul sub zidurile cetăţii.

Salammbô a urcat pe terasa palatului, sprijinită de-o sclavă, care purta cărbuni aprinşi pe o tipsie de fier.

În mijlocul terasei se afla un pat îngust de fildeş, aşternut cu blăni de rîs şi cu perne din pene de papagal, pasărea fatidică închinată zeilor ; iar în cele patru colţuri se înălţau patru trepieduri cu nard, tămîie, cinamomă şi mirt. Sclava aprinse miresmele. Salammbô ridică ochii spre steaua polară, se înclină încet spre cele patru unghiuri ale zării, îngenunchind pe pămîntul presărat cu pulbere albastră şi cu sclipiri de aur, ca bolta cerului. Lipindu-şi apoi coatele de şolduri şi întinzînd jumătatea braţelor cu palmele deschise, îşi răsturnă capul pe spate în revărsarea razelor de lună :

— O, Rabbetna ! Baalet ! Tanit ! Glasul ei tremura prelung şi plîngător ca o chemare. Anaitis ! Astarteea ! Derceto ! Astoret ! Mylitta ! Athara ! Elissa ! Tiratha ! Întru semnele tale de taină, întru cîntecul cistrelor, întru brazdele pămîntului, întru veşnicul repaus şi veşnica rodnicie, tu, stăpînă a valurilor de întuneric şi a ţărmurilor albastre, regină a apelor, mărire Ţie !

Îşi legănă trupul de două ori, apoi încă o dată, şi căzu cu fruntea la pămînt, întinzînd braţele.

Sclava o ajută să se ridice ; aşa cerea datina, ca pe cel aflat în rugăciune un altul să-l smulgă din uitareade-sine, arătîndu-i astfel că zeii îi sînt prielnici. Doica lui Salammbô nu lăsa niciodată neîndeplinită această pioasă îndatorire.

Venise de mică în Cartagina, unde o vînduse un negustor de sclavi din Getulia Daryticenă ; iar după ce stăpînii îi dăruiseră libertatea, nu voise să-i părăsească, așa cum arăta gaura care-i străpungea urechea dreaptă. Purta o fustă cu dungi de culori felurite care îi strîngea coapsele coborînd pînă la gleznele prinse în cîte-o brățară de cositor. Fața ei, puțin turtită, era galbenă ca și haina care o înveșmînta. Părul îi era prins la spate cu ace lungi de argint, înmănuncheate ca razele soarelui. Într-o nară avea încrustat un năsturaș de mărgean. Aștepta în picioare, la căpătîiul patului, cu ochii închiși, mai dreaptă decît statuia lui Hermes.

Salammbô făcu cîţiva pași pînă la marginea terasei. Privirea ei îmbrățișă o clipă largul zării ; apoi coborî asupra cetății adormite. Suspină adînc, și sînii ei, ridicîndu-se, făcură să tremure de sus pînă jos lunga haină albă care o învăluia, fără copci și fără cingătoare. Sandalele cu vîrfuri răsucite abia se zăreau de sub podoaba lor de smaralde, iar părul ei despletit se revărsa într-o reţea țesută din fire de purpură.

Salammbô ridică fruntea să privească luna, apoi murmură, împletind frînturi de cîntec printre cuvinte :

— „O, cît de lin aluneci pe undele eterului nevăzut ! Împrejurul tău, tu dai văzduhului strălucire ! Mişcarea ta neîncetată dezleagă vînturile și dăruieşte pămîntului roua care-l ajută să rodească. Așa cum creşte și descreşte discul tău, se fac mai mari şi-apoi mai mici ochii pisicilor şi petele de pe blana panterei. Femeile strigă numele tău în durerile facerii. Tu rotunjești coaja scoicilor ; tu aţîţi vinul şi îl faci să fiarbă ; tu ajuţi să putrezească morții ; tu semeni în genunea mărilor, mărgăritare !

„În adîncul nopților tale umede, Zeiță, se plămădesc toate roadele !

„Cînd tu răsari, liniște deplină se așterne peste pămînt, florile adorm, talazurile se potolesc, oamenii își scaldă pieptul ostenit în razele tale, iar lumea, cu munţii și mările ei, își privește chipul pe fața ta, ca într-o oglindă. Tu ești neprihănită și albă, blîndă și luminoasă, ocrotitoare, senină și purificatoare !"

Cornul lunii, de partea cealaltă a golfului, plutea peste muntele Apelor-Calde, între cele două culmi ale lui. Un nimb străveziu se înfiripa în înaltul cerului, iar dedesubt sclipea stropul unei stele. Salammbô vorbi mai departe :

— „Și totuși, ce stăpînă necruțătoare ești ! Tu zămislești monștrii, stafiile spaimei și visurile amăgitoare ! Privirea ta macină piatra zidurilor, iar maimuțele zac bolnave, de cîte ori fața ta reîntinerește...

„Încotro te îndrepți ? De ce te schimbi la chip necontenit ? Subțire-n trup și arcuită, aluneci uneori în nesfîrșit ca o corabie fără catarg ; alteori te-asemeni printre stele cu un păstor care își păzește turma ; sau treci peste creasta munților, strălucitoare și rotundă ca roata unui car.

„O, Tanit, tu mă iubești, nu-i așa ? Atît de îndelung te-am privit ! Dar tu, în zborul tău, străbați tăriile albastre, iar eu rămîn legată mereu de-ncremenitul pămînt !"

— Ia nebalul tău, Taanah, și cîntă încet pe struna de argint, căci inima mea e mîhnită...

Sclava prinse în mîini harfa triunghiulară de abanos, mai înaltă decît ea și, sprijinind vîrful deltei înstrunite pe un glob de cristal, începu să cînte cu toate degetele.

Sunetele se fugăreau surde și grăbite, ca murmurul unui roi de albine ; apoi, din ce în ce mai limpezi, se pierdură în noapte, laolaltă cu suspinul valurilor și freamătul copacilor bătrîni de pe culmea Acropolei.

— Taci ! strigă Salammbô.

— Ce gînduri te frămîntă, stăpînă ? Unda ușoară a vîntului, norul care trece, toate te tulbură și te neliniștesc. Ce ai ?

— Nu știu nici eu...

— Preaîndelungatele rugăciuni te istovesc.

— O, Taanah, aș vrea să mă topesc în adîncul lor, ca floarea într-o amforă cu vin !

— Sau, poate, fumul aromelor aprinse îți face rău.

— Nu, răspunse Salammbô. În adierea plăcutelor miresme sălășluiește duhul zeilor.

Sclava îi vorbi apoi despre tatăl ei, Hamilcar. Se zvonise că s-ar fi îndreptat spre Țara Chihlimbarului, dincolo de columnele lui Melkarth.

— Iar dacă nu se va mai întoarce, va trebui să te supui voinței lui și să-ți alegi un soț dintre fiii Bătrînilor. În brațele unui bărbat, mîhnirea ta se va risipi.

— De ce ? întrebă tînăra fecioară.

Bărbații pe care îi întîlnise pînă atunci o dezgustaseră cu rîsul lor de fiară și mîinile lor noduroase.

— Simt uneori, Taanah, cum din adîncul ființei mele se ridică valuri fierbinți, mai cotropitoare decît răsufletul unui vulcan. Aud glasuri care mă cheamă, o flacără mare îmi încinge pieptul, mă înăbușă, mă ucide. Apoi o undă dulce coboară în mine din creștet pînă în tălpi, înfiorîndu-mi carnea trupului ; o mîngîiere blîndă mă învăluie și mă copleșește, ca și cum un zeu s-ar apleca asupră-mi. O, aș vrea să mă pierd în negura nopții, în apa fîntînilor, în mustul arborilor ; să mă desprind din mine însămi, să nu mai fiu decît boarea vîntului, o rază de lumină, să lunec și să mă ridic pînă la tine, o, Mamă !

A ridicat brațele cît a putut mai sus, arcuindu-se din mijloc, palidă și ușoară în largul ei veșmînt, asemenea lunii. Apoi se lăsă să cadă pe culcușul ei de fildeș, răsuflînd adînc și greu. Taanah îi prinse în jurul gîtului o salbă din boabe de chihlimbar și dinți de delfin, ca să-i gonească spaima, iar Salammbô spuse cu glasul aproape stins :

— Du-te și cheamă-l aici pe Șahabarim.

Tatăl ei nu voise ca Salammbô să intre în rîndul preoteselor, și nici măcar să cunoască credința poporului despre Tanit. Își păstrase fata pentru o însoțire care să slujească planurilor lui. Salammbô trăia singură în palat. Mama ei murise de mult.

Fusese crescută în post și cumpătare, înconjurată numai de lucruri frumoase și cuminți, cu trupul scăldat în miresme şi sufletul purificat în rugăciuni. Nu gustase niciodată un strop de vin, nu mîncase carne, nu atinsese cu mîna ei un animal spurcat şi nu pusese piciorul în casa nici unui mort.

Nu se închina nici unui zeu al neruşinării ; căci fiecare dintre zeii Cartaginei aveau însuşiri deosebite, iar slujbele lor nu semănau între ele, cu toate că mărturiseau aceeaşi credinţă. Salammbô îşi slăvea zeiţa aleasă în întruchiparea ei siderală. Fecioara trăia sub vraja lunii. Cînd discul ei scădea, Salammbô îşi simţea puterile pierind, tînjea ziua întreagă şi numai apropierea asfinţitului o înviora. În timpul unei întunecimi a lunii, era odată să moară.

Dar Rabbet se răzbuna, mînioasă, împotriva fecioarei care nu i se jertfise, şi o chinuia trimiţîndu-i gînduri tulburătoare, cu cît mai aprige şi mai nelămurite, cu atît mai adînc răscolite de credinţa ce le pătrundea.

Fiica lui Hamilcar era necontenit tulburată de Tanit. Ştia toate drumurile ei, toate lucrările şi toate numele ei, pe care le rostea necontenit fără să-şi poată da seama de înţelesul lor felurit. Ardea de dorinţa de a pătrunde pînă în cele mai ascunse adîncuri ale credinţei sale ; ar fi voit să străbată pînă la încăperea cea de taină a Templului, unde se afla, în minunatu-i veşmînt, vechiul idol de care era legată soarta Cartaginei ; căci ideea despre zei nu se desprindea în întregime de chipul în care erau înfăţişaţi, şi a purta imaginea lor, sau măcar a o privi, însemna a le lua o parte din putere şi, într-o măsură, a-i stăpîni.

Salammbô întoarse capul, auzind sunetul clopoţeilor de aur care tiveau poala hainei lui Şahabarim.

Şahabarim urcă scările şi se opri pe pragul terasei, încrucişîndu-şi braţele.

Ochii lui adînci străluceau ca luminile unui mormînt, trupul lui înalt şi subţire se pierdea în mantia largă de in, împovărată de clopoţei şi de ciucuri cu boabe de smarald. Avea braţele firave, fruntea piezişă şi bărbia ascuţită ; pielea părea să-i fie rece, iar faţa lui galbenă, brăzdată de cute adînci, chinuită parcă de o dorinţă neîmplinită şi de-o nesfîrşită durere.

Era marele preot al lui Tanit, care o crescuse pe Salammbô.

— Vorbește ! o îndemnă Șahabarim. Ce dorești ?

— Aș fi voit... Mi-ai făgăduit...

Glasul ei șovăi o clipă, apoi deodată începu să vorbească :

— De ce mă disprețuiești ? Cu ce-au greșit rugăciunile mele ? Tu ești învățătorul meu, și mi-ai spus că nimeni nu știe mai bine decît mine să aducă închinare zeilor. A mai rămas vreo taină pe care nu vrei să mi-o dezvălui, părinte ?

Șahabarim, aducîndu-și aminte de poruncile lui Hamilcar, răspunse :

— Nu mai ai nimic de învățat.

— O zeiță stăpînește peste dragostea mea. Am urcat treptele templului lui Eșmun, stăpînul lumii și al cugetării. Am dormit sub măslinul de aur al lui Melkarth, ocrotitorul căminurilor tyriene. Am trecut pe sub porțile lui Baal Khamon, dăruitorul de roade și de lumină. Am adus jertfe Cabirilor subpămînteni, zeilor vîntului, ai pădurilor, ai rîurilor și ai munților ; dar ei sînt prea sus, prea departe, prea nepăsători ! Înțelegi ? *Ea* face parte însă din viața mea, sufletul meu e plin de ființa ei, o simt fremătînd în mine ca și cum ar vrea să-și ia zborul — și mă înfior ! Aștept să-i zăresc chipul, să-i aud glasul, dar un fulger parcă mă orbește și mă cufund într-o noapte adîncă...

Șahabarim tăcea. Salammbô îndreptă spre el o lungă privire rugătoare. Marele preot făcu un semn, cerînd să plece sclava care nu era de sînge canaanean. Taanah se făcu nevăzută, iar Șahabarim, ridicînd brațul deasupra capului, vorbi astfel :

— Înainte de a se naște zeii, stăpînea întunericul ; și peste toate plutea o suflare grea, nedeslușită, ca gîndurile unui om care visează. Acel duh s-a închegat, născînd Eterul și Voința, din care s-a înfiripat Substanța cea dintîi, o apă mlăștinoasă, rece ca gheața, neagră și adîncă. În unda ei tulbure se învălmășeau monștri fără simțire, părțile risipite ale formelor care aveau să ia ființă, așa cum sînt zugrăvite pe pereții altarelor.

„Apoi s-a întrupat Materia, alcătuind la început un ou : iar oul acesta s-a desfăcut în două. Jumătate a zămislit Pămîntul, cealaltă jumătate Cerul. Ivitu-s-au pe rînd soarele, luna, vînturile şi norii, iar la sunetul trăsnetului s-au trezit fiinţele cugetătoare. Eşmun s-a răspîndit pe bolta înstelată. Khamon a aprins soarele, pe care Melkarth l-a împins cu braţele lui dincolo de Gades. Cabirii au coborît în adîncul vulcanilor, pe cînd Rabbetna, ca o mamă, s-a aplecat asupra lumii, dăruindu-i laptele alb al luminii şi învăluind-o în veşmîntul nopţii."

— Şi pe urmă ? întrebă Salammbô.

Povestindu-i taina genezei, Şahabarim o purtase pe calea tăriilor înalte ; dar cuvintele lui din urmă stîrniră din nou neliniştea fecioarei. Marele preot, înduplecîndu-se pe jumătate, spuse :

— Ea trezeşte iubirea oamenilor şi o călăuzeşte.

— Iubirea oamenilor... murmură Salammbô, ca într-un vis.

— Ea e sufletul Cartaginei. Lumina ei se răspîndeşte pretutindeni, iar sălaşul ei e aici, sub vălul sacru.

— Părinte ! strigă Salammbô. O voi vedea, nu-i aşa ? Mă vei călăuzi pînă la ea ! Am stat şi am şovăit multă vreme, dar dorinţa de a-i cunoaşte taina mă arde... Ajută-mă ! Ai milă ! Să mergem !

Şahabarim o respinse cu o mişcare scurtă şi plină de mîndrie.

— Niciodată ! Nu ştii că oricine o atinge moare ? Baalii-hermafrodiţi nu ni se arată decît nouă, celor care avem minte bărbătească şi slăbiciune de femeie. Dorinţa ta e o nelegiuire ! Mulţumeşte-te cu cele ce-ai putut să cunoşti.

Salammbô căzu în genunchi, ducînd cîte un deget la fiecare ureche, în semn de pocăinţă. Biruită de cuvintele marelui preot, plîngea cu hohote, păstrînd împotriva lui un simţămînt de mînie, de spaimă şi de umilinţă. Şahabarim o privea de sus pînă jos zbuciumîndu-se la picioarele lui şi, mai nesimţitor decît lespezile terasei, simţea o bucurie ascunsă văzînd-o cum suferea pentru zeiţa a cărei taină el însuşi nu putea s-o cuprindă pe de-a-ntregul.

Păsările începuseră să cînte. Un vînt rece pornise să sufle, și nori subțiri se fugăreau pe cerul tot mai străveziu. Atunci se zări deodată, dincolo de Tunis, o negură ușoară, care se tîra pe pămînt. Apoi, în volbura unei mulțimi învălmășite, după o perdea de pulbere cenușie, se iviră gîturi de cămilă, sulițe și scuturi. Era oastea barbarilor care venea asupra Cartaginei.

IV

SUB ZIDURILE CARTAGINEI

OAMENII CÎMPULUI, CĂLARI PE măgari sau fugind pe jos, năvăliră în oraș într-un iureș nebun, îngălbeniți de spaimă și cu sufletul la gură. Fugeau de groaza armatei. În trei zile, soldații făcuseră drumul de la Sicca la Cartagina, porniți pe jaf și pe măcel.

Porțile cetății se închiseră. Barbarii n-au întîrziat să se ivească, dar se opriră la jumătatea istmului, pe marginea lacului.

În primele zile nu se arătară dușmănoși. Trimiseră soli de pace, cu ramuri de palmier în mînă. Cartaginezii îi primiră cu o ploaie de săgeți ; atît erau de înfricoșați.

După apusul soarelui și înainte de revărsatul zorilor, iscoade dădeau tîrcoale în preajma zidurilor. Nu lipsea niciodată un omuleț înfășurat cu grijă într-o mantie lungă, ferindu-și fața sub un coif cu obrăzarul lăsat. Stătea ceasuri întregi să privească apeductul, cu atîta stăruință, ca și cum ar fi voit să înșele pe cartaginezi asupra adevăratelor lui gînduri. Îl însoțea totdeauna un bărbat cu capul gol. Un uriaș.

Cartagina era bine apărată pe toată lungimea istmului. Mai întîi printr-un șanț adînc; apoi printr-un șir de metereze ascunse sub iarbă şi printr-un zid de piatră cu două caturi, înalt de treizeci de coți. Aici se aflau grajdurile celor trei sute de elefanți, și magaziile unde se păstrau valtrapurile, opritoarele și hrana animalelor. Alte rînduri de grajduri adăposteau patru mii de cai, cu orzul și hamurile lor; douăzeci de mii de ostași își păstrau la îndemînă în cazărmi platoșele și armele lor de luptă. Turnuri crenelate se înălțau din loc în loc peste catul al doilea al zidurilor, purtînd pe fața lor scuturi de bronz atîrnate în cîrlige.

În imediata lui apropiere, acest zid înconjurător apăra Malqua, partea orașului unde locuiau vopsitorii și corăbierii. Ici-colo se zăreau catargele pe care se uscau vălurile de purpură, iar pe terasele înalte ardeau cuptoarele de lut, unde se punea la fiert saramura de pește.

Dincolo de ziduri, orașul își înălța în amfiteatru casele lui pătrate, clădite din piatră, scînduri, lut amestecat cu trestie, sfărîmături de scoici și pămînt bătut. Grădinile templelor apăreau ca niște lacuri verzi, risipite pe un munte de clădiri multicolore. Piețele publice netezeau povîrnișul la distanțe neegale, și de sus pînă jos îl brăzdau, încrucişîndu-se, nenumărate ulicioare. Se mai deosebeau încă hotarele despărțitoare ale celor trei cartiere vechi ale orașului, contopite acum laolaltă. Zidurile rămase în picioare se înălțau din loc în loc, ca niște muchii de stîncă, întinzîndu-și pereții lor uriași, pe jumătate acoperiți cu flori, înnegriți de vreme și stropiți din belșug cu necurățenii. Străzile noi treceau prin spărturile lor ca niște rîuri pe sub pîntecele podurilor.

Colina Acropolei se pierdea în mijlocul Byrsei, sub o învălmășeală de clădiri. Sprijinite pe columnele lor răsucite, templele își înălțau capitelurile de bronz, lanțurile de fier, conurile de piatră cu dungi albastre, cupolele de aramă, arhitravele de marmură, contraforturile babiloniene și obeliscurile cu vîrful în jos, ca niște torțe răsturnate. Peristilurile sprijineau înălțimea frontoanelor, volutele se unduiau între colonade, acoperișurile de olane ocroteau pereții de granit și se încălecau, trecînd unele peste altele într-un chip minunat și greu de înțeles. Se simțea adaosul neîntrerupt al veacurilor și stăruia amintirea vechilor căminuri străbune rămase departe.

Dincolo de Acropole, pe pămîntul de humă roșie, se așternea drumul mărginit de morminte al Mappalelor, ducînd de-a dreptul de la țărm la Catacombe ; clădiri mari se înșiruiau mai departe în mijlocul grădinilor. Megara, orașul nou, cel de-al treilea cartier al cetății, se întindea pînă la marginea coastei înalte, pe-a cărei culme farul uriaș se aprindea în fiecare noapte.

Astfel se înfățișa priveliștea Cartaginei, soldaților tăbărîți în cîmpie.

Se sileau să recunoască din depărtare piețele și răspîntiile, certîndu-se între ei asupra așezării templelor. Templul lui Khamon, în fața sisiților, avea acoperămîntul de aur : Melkarth, în stînga lui Eșmun, purta deasupra streșinilor ramuri de mărgean : templul lui Tanit își rotunjea cupola aurie în frunzișul palmierilor ; întunecatul Moloh se ridica printre cisterne, în apropierea farului. Pe linia frîntă a frontoanelor, pe creasta zidurilor, la întretăierea străzilor, pretutindeni se zăreau zei cu frunți pătrate, cu capete enorme și hidoase, cu burți turtite și uriașe, cu gura căscată, cu brațele desfăcute, ținînd în mînă furci, sulițe și lanțuri. Albastrul mării stăpînea dincolo de povîrnișul străzilor, care păreau din depărtare și mai piezișe.

O mulțime zgomotoasă forfotea pe străzi, din zori și pînă în noapte. Băiețandri strigau în poarta băilor, sunînd din clopot. Tarabele cu băuturi fierbinți fumegau. Văzduhul era plin de larma nicovalelor. Cocoșii albi juruiți soarelui cîntau pe terase. Boii înjunghiați în temple mugeau. Sclavii alergau, purtînd panere pe creștetul capului, iar din umbra porticelor se ivea, ici și colo, un preot înveșmîntat în negru, cu o scufie țuguiată pe cap și cu picioarele goale.

Priveliștea Cartaginei îi ațița pe barbari. O admirau și o urau totodată. Ar fi dorit s-o dărîme și le-ar fi plăcut să fie a lor. Ce putea să se ascundă în portul corăbiilor de război, întărit cu trei rînduri de ziduri ? Mai departe, în adîncul Magarei, la marginea orașului, mai înalt decît Acropole, stăpînea palatul lui Hamilcar.

Mâtho își îndrepta necontenit privirile spre palat. Urca dealul Măslinilor și își punea palmele streașină deasupra ochilor. Grădinile păreau pustii, iar poarta roșie cu cruce neagră nu se deschidea niciodată.

A dat ocol zidurilor de douăzeci de ori, căutînd zadarnic un loc de trecere. Într-o noapte se azvîrli în valuri și înotă fără răgaz vreme de trei ceasuri. Răzbi pînă la țărmul Mappalelor și încercă să se cațăre pe mal; își rupse unghiile, își însîngeră genunchii și căzu în mare, făcînd cale întoarsă.

Cu cît se dovedea mai neputincios, cu atît își ieșea mai mult din fire. Ura cetatea care o ținea închisă pe Salammbô cum ar fi urît pe bărbatul care ar fi stăpînit-o. Nu mai era frămîntat de gînduri, dar îl cuprinsese o dorință nepotolită de-a săvîrși fapte nebunești. Cu obrazul aprins, cu priviri ațîțate și cu glasul înăsprit, străbătea în goană cîmpul și se oprea pe țărmul mării, ascuțind pe nisip tăișul săbiei lui grele. Săgeta vulturii din zbor, iar furtuna din sufletul lui izbucnea în cuvinte nestăpînite.

— Lasă mînia să te poarte ca un car în goana mare! îi spunea Spendius. Strigă și blestemă! Zdrobește și ucide! Sîngele vărsat alină durerea. De nu poți să-ți îndestulezi dragostea, hrănește ura care îți dă putere!

Mâtho se întorsese la ostașii pe care îi avea sub porunca lui și începu să-i înstrunească fără cruțare. Cunoscîndu-i vitejia și, mai ales, puterea, oamenii se supuneau. Întreaga lui ființă le trezea o teamă tulburătoare; spuneau că noaptea stă de vorbă cu stafiile. Ceilalți căpitani îi urmară pilda, și în scurtă vreme oastea barbarilor își strînse din nou rîndurile sub semnul ascultării. Din pragul casei lor, cartaginezii auzeau glasul de metal al goarnelor care scandau ritmul pasului ostășesc. Încetul cu încetul, barbarii se apropiară de zidurile cetății.

Pentru a-i înfrînge pe fîșia de pămînt unde tăbărîseră, două corpuri de oaste ar fi trebuit să pornească asupra lor și să le cadă în spate. Unul venind dinspre mare, pe țărmul golfului Utic, celălalt coborînd de pe muntele Apelor-Calde. Ce putea să facă însă Legiunea Sacră, una singură, care nu număra mai mult de șase mii de oameni? Dacă barbarii ar fi pornit spre răsărit alăturîndu-se nomazilor, ar fi tăiat drumul Cyrenei și legătura cu deșertul. Dacă s-ar fi retras înspre apus, ar fi stîrnit răscoala întregii Numidii. Mai curînd sau mai tîrziu, rămași fără hrană, s-ar fi abătut ca lăcustele asupra cîmpurilor învecinate. Bogații, cuprinși de spaimă, își vedeau primejduite deopotrivă palatele, viile și semănăturile.

Hannon veni cu planurile lui, pe cît de crude, pe atît de zadarnice. El voia să pună un preț mare pe capul fiecărui barbar ucis, și să dea foc taberei cu ajutorul aruncătoarelor de flăcări de pe corăbii. Generalul Giscon zicea altfel; el cerea ca mercenarii să fie plătiți. Cunoscînd renumele de care se bucura în mijlocul poporului, Bătrînii îl urau de moarte. Se temeau de ivirea unui nou stăpîn și, gîndindu-se cu groază la o întoarcere a monarhiei, se străduiau să risipească toate resturile din care ar mai fi putut să renască.

Dincolo de zidurile cetății, trăia un neam de alt sînge, a cărui obîrșie nu se cunoștea. Erau vînătorii-de-arici, mîncătorii-de-melci și de șerpi. Se furișau prin peșteri și prindeau în capcană hiene vii, iar petrecerea lor cea mai plăcută era să le fugărească după apusul soarelui pe nisipurile Megarei, printre pietrele stelare ale mormintelor. Colibele lor, plămădite din noroi și iarbă de mare, spînzurau pe povîrnișul malului ca niște cuiburi de rîndunici. Pe cît de slăbănogi pe-atît de cruzi, își duceau traiul lor amestecați de-a valma, fără zei și fără cîrmuire. Umblau goi din cap pînă în picioare, iar poporul Cartaginei îi privea cu scîrbă, văzînd spurcăciunile pe care le mîncau. Într-o dimineață, străjerii care stăteau de pază au băgat de seamă că vînătorii-de-arici se făcuseră nevăzuți.

În cele din urmă, Sfatul cel Mare se hotărî. Dregătorii cetății, purtînd sandale ușoare ca pentru un drum în vecini, fără centuri și fără colane, se înfățișară în tabăra barbarilor. Se apropiară cu pași liniștiți, dînd binețe căpitanilor și, oprindu-se să stea de vorbă cu soldații, le spuseră că cererile lor drepte vor fi îndeplinite. Astfel, totul se va sfîrși cu bine.

Cei mai mulți dintre ei pătrundeau pentru întîia oară într-un lagăr al mercenarilor. În locul învălmășelii la care se aşteptau, se văzură întîmpinaţi de-o rînduială întru totul înfricoşătoare. Tabăra era împrejmuită cu un taluz înalt, acoperit cu iarbă, alcătuind o apărare pe care catapultele nu puteau s-o vatăme. Drumurile erau proaspăt stropite cu apă, iar prin deschiderea corturilor se zăreau scînteind în umbră luminile unor priviri sălbatice. Lăncile strînse în mănunchi şi panopliile cu arme străluceau ca nişte oglinzi orbitoare. Trimişii cetăţii vorbeau în şoaptă şi păşeau cu grijă, nu cumva să răstoarne ceva cu poalele veşmintelor prea lungi.

Ostaşii cerură de mîncare, învoindu-se ca preţul hranei să li se scadă din solda care li se cuvenea.

Cartagina le trimise boi, berbeci, bibilici, mazăre, fructe uscate, nipîrale şi acele faimoase scrumbii afumate, pe care negustorii din cetate le vindeau peste mare în toate porturile. Mercenarii dădeau tîrcoale vitelor mari şi frumoase privindu-le cu dispreţ, şi găsind tot felul de cusururi bunătăţilor pe care le rîvniseră. Socoteau berbecul pe preţul unui porumbel, iar pentru trei capre nu dădeau mai mult decît pe-o rodie. Amestecîndu-se în vorbă, ca mai pricepuţi, mîncătorii-de-scîrnăvii îi îndemnau să nu se lase păcăliţi ; iar barbarii scoteau săbiile, porniţi pe vărsare de sînge.

Împuterniciţii Marelui Sfat se apucară să numere anii slujiţi sub arme de fiecare mercenar. Dar nimeni nu mai ştia cîţi ostaşi fuseseră înrolaţi, iar Bătrînii se înspăimîntară văzînd ce datorii uriaşe aveau de plătit. Ar fi trebuit să vîndă tot silfiul Cartaginei şi să pună biruri grele pe negustorii oraşelor. Mercenarii se arătau din zi în zi mai nerăbdători. Tunisul trecuse de partea lor. Hărţuiţi deopotrivă de furia lui Hannon şi de mustrările potrivnicului său, Bogaţii sfătuiră pe cetăţenii Cartaginei să cîştige prietenia barbarilor ; să-şi aducă aminte de cei pe care îi cunoşteau, să-i caute şi să-i cerceteze. Această dovadă de încredere i-ar linişti.

Negustorii, scribii, lucrătorii arsenalului, unii cu nevestele şi copiii, veniră în mijlocul barbarilor.

Soldaţii le-au dat voie să pătrundă în tabără, dar le-au lăsat o intrare atît de îngustă, încît abia aveau loc să treacă, unul lîngă altul, cot la cot, patru oameni. Spendius, în picioare, stătea de pază la hotarul taberei, scotocind pînă la piele pe toţi cei care intrau. Mâtho, alături de el, privea cu luare-aminte mulţimea, nădăjduind să recunoască vreunul din chipurile pe care le văzuse în preajma lui Salammbô.

Lagărul luase înfăţişarea unui adevărat oraş, plin de frămîntare şi de larmă. Două lumi deosebite se amestecau fără să se contopească. Una în straie de pînză şi de lînă, purtînd pe creştetul capului scufii de pîslă asemeni ştiuleţilor de brad ; alta, înveşmîntată în fier, cu arama coifurilor pe frunte. În mulţimea slugilor şi a vînzătorilor care îşi plimbau marfa dintr-un loc în altul, mişunau femei de toate neamurile ; unele cu pielea bronzată ca a curmalelor coapte, altele cu faţa verzuie ca măslinele sau galbenă ca năramzele ; muieri vîndute în tîrg de marinari, culese din gunoiul cocioabelor infecte, răpite în mersul caravanelor sau de pe uliţele oraşelor jefuite. Slujeau pînă la istovirea trupului pofta de dragoste a bărbaţilor ; apoi, snopite în bătăi cînd îmbătrîneau, erau lăsate să moară la marginea şanţurilor, lîngă lăzile azvîrlite în drum, laolaltă cu vitele care nu puteau să mai tragă. Femeile nomazilor îşi fluturau pînă la călcîie rochiile lor ţesute în pătrăţele din păr roşcat de cămilă ; cîntăreţele din Cyrenaica, înfăşurate în văluri viorii, cu sprîncenele incondeiate, îşi mlădiau glasul încrucişîndu-şi picioarele pe rogojini ; negresele, cu sînii atîrnîndu-le, strîngeau baligă pentru foc şi o uscau la soare ; femeile din Siracusa purtau în păr spelci de aur ; luzitanele, salbe de scoici ; femeile galilor îşi acopereau cu piei de lup pieptul lor alb. Copii voinici, plini de păduchi şi goi, netăiaţi împrejur, se repezeau cu capul în burta trecătorilor şi, ca nişte pui de tigri, le muşcau mîinile pe la spate.

Cartaginezii se plimbau de-a lungul taberei, uimiţi de cîte putea să cuprindă gospodăria soldaţilor. Cei fricoşi nu izbuteau să-şi ascundă neliniştea ; ceilalţi se sileau să pară nepăsători.

Barbarii îi băteau pe umeri şi căutau să-i înveselească glumind. Cînd zăreau în mulţime un om de seamă, îl pofteau să ia parte la jocurile lor. Aruncînd discul, aveau grijă să le strivească picioarele, iar cînd se luptau în pumni le mutau fălcile de la cele dintîi lovituri. Dibăcia aruncătorilor-cu-praştia îi înspăimînta pe cartaginezi, ca şi viperele îmblînzitorilor de şerpi, sau armăsarii greu de înstrunit ai călăreţilor. Oamenii aceştia, deprinşi cu obiceiurile lor paşnice, îndurau toate umilinţele, plecîndu-şi fruntea şi încercînd să zîmbească. Unii, căutînd să-şi dovedească îndrăzneala, arătau prin semne că ar dori să intre în rîndurile oastei. Mercenarii îi puneau să crape lemne şi să ţesale catîrii. Îi legau cu frînghie de-o platoşă şi îi dădeau de-a dura ca pe nişte butoaie. Cînd îi vedeau că se pregătesc de plecare, barbarii se prefăceau că-şi smulg părul din cap şi îşi răsuceau trupul în zvîrcoliri caraghioase.

Din neştiinţă sau din prostie, mulţi îşi închipuiau că toţi cartaginezii erau bogaţi şi se ţineau după ei rugîndu-i să le dăruiască ceva : un inel, o centură, o pereche de sandale, ciucurii de la manta, orice li se părea atrăgător. Iar cînd cartaginezul, despuiat, striga : „Nu mai am nimic, ce mai doreşti ?“, ei răspundeau : „Pe nevastă-ta !“ sau mai scurt : „Viaţa ta !“

Socotelile privitoare la solda ostaşilor fură înmînate căpitanilor ; căpitanii le dădură citire mai departe, primind pe de-a întregul învoirea tuturor. Armata ceru corturi ; i se dădură. Polemarcii grecilor doriră cîteva din frumoasele armuri care se făureau în Cartagina ; Marele Sfat încuviinţă să fie cumpărate pe cheltuiala Republicii. Călăreţii îşi arătară dreptul lor de a fi despăgubiţi pentru caii pe care îi pierduseră ; unuia îi căzuseră trei în nu ştiu care luptă ; altuia cinci, în nu ştiu care marş ; altuia îi pieriseră paisprezece într-o prăpastie. Li s-au făgăduit în schimb armăsari din Hecatompyle ; soldaţii preferau să fie răsplătiţi cu bani.

Au cerut apoi să li se plătească — în bani de argint, nu în monezi de piele — grîul care li se datora. Îl socoteau la preţul cel mai mare cu care se vînduse pe timpul războiului, aşa încît o măsură de făină revenea de patru sute de ori mai scumpă decît dăduseră ei pe un sac întreg de grăunţe. O asemenea nedreptate i-a scos din fire pe cartaginezi ; dar pînă la urmă fură nevoiţi să se învoiască.

Împuterniciţii soldaţilor ajunseră la împăcare cu trimişii Marelui Sfat, jurînd, unii pe geniul ocrotitor al Cartaginei, ceilalţi pe zeii lor barbari. Cu temeneli şi vorbă-lungă își cerură iertare unii altora, măgulindu-se. Ca o dovadă de prietenie, soldații cerură pedepsirea trădătorilor, care prin uneltirile lor îi ațîțaseră împotriva Republicii.

Marele Sfat se prefăcu a nu înțelege. Soldații vorbiră mai limpede, cerînd capul lui Hannon. Ieșeau afară din tabără de mai multe ori pe zi. Se plimbau de-a lungul zidurilor, cerînd să li se arunce scăfîrlia sufetului și își întindeau mantalele s-o primească.

Marele Sfat le-ar fi făcut poate pe plac, dacă armata n-ar fi venit cu încă o cerere, mai umilitoare decît toate celelalte ; să li se dea căpeteniilor soții alese dintre fecioarele celor mai de seamă familii ale Cartaginei. Ideea fusese a lui Spendius, și ostașii o găsiră îndreptățită. Dar îndrăzneala barbarilor de-a voi să amestece sînge punic în neamurile lor i-a scos din fire pe cartaginezi. Răspunseră scurt și tăios că nu mai au nimic de dat. Soldații începură să strige că au fost înșelați ; dacă în trei zile nu vor primi dreptul lor, vor veni ei înșiși în Cartagina să și-l ia.

Mercenarii nu erau atît de necinstiți pe cît îi socoteau dușmanii lor. Hamilcar le făcuse făgăduieli mari, destul de nelămurite ce-i drept, dar foarte solemne și repetate de mai multe ori. Erau îndreptățiți să creadă că, odată ajunși în Cartagina, li se va da în stăpînire orașul și li se vor împărți avuțiile lui ; văzînd că abia dacă li se va plăti solda, se simțeau dezamăgiți, deopotrivă, în mîndria și în lăcomia lor.

Nu dobîndiseră în războaie nemăsurate averi Denys, Pirus, Agatocle și generalii lui Alexandru ? Nu lumina întreaga zare a taberelor de luptă amintirea lui Hercule, pe care cananienii îl asemuiau cu soarele ? Ostași de rînd ajunseseră să poarte pe frunte diademă regească. Împărățiile care se prăbușeau îl făceau pe gal să viseze în pădurile lui de stejar și pe etiopian în nisipuri. Se găsea totdeauna o cetate gata să cheme sub steagurile ei pe războinici. Tîlharul izgonit de tribul lui, paricidul fugar pe drumuri străine, pîngăritorul de altare urmărit de pedeapsa zeilor, toți flămînzii și toți prigoniții se îndreptau spre portul unde trimișii Cartaginei căutau mercenari. De obicei, Cartagina își ținea făgăduielile. De data aceasta, pătimașa-i zgîrcenie o împinsese pe calea plină de primejdii a înșelăciunii. Numizii, libienii, Africa întreagă pornise asupra Cartaginei. Drumul mării îi mai rămăsese deschis, dar aici o pîndeau romanii. Ca un om împresurat de ucigași, simțea cum moartea o aștepta pretutindeni.

Marele Sfat se văzu nevoit să cheme în ajutor pe Giscon. Barbarii primiră să stea de vorbă cu el. Într-o dimineață lanțurile portului coborîră în apă și trei corăbii cu fundul neted trecură prin canalul Teaniei intrînd în lac.

La prora celei dintîi corăbii stătea Giscon. În spatele lui se zărea o ladă uriașă, înaltă ca un catafalc, împodobită cu inele mari, atîrnînd ca niște coroane. Ceva mai departe venea legiunea tălmacilor, purtînd pe cap văluri de sfinx și avînd pe pieptul lor, tatuat, un papagal. În urma lor se îmbulzeau prieteni și sclavi, toți fără arme, atît de mulți încît stăteau îngrămădiți umăr lîngă umăr. Cele trei corăbii, pline mai-mai să se scufunde, se apropiau în uralele armatei care se strînsese să le privească.

Giscon puse piciorul pe uscat și mercenarii se grăbiră să-l întîmpine. Vorbind de pe o grămadă de saci, generalul începu prin a spune că nu se va întoarce pînă nu va plăti pînă la un ban toate soldele.

Îi răspunse o furtună de aplauze, și o bucată de vreme nu mai putu să rostească nici un cuvînt.

Reluînd firul vorbirii recunoscu greșelile Republicii, dar nu pregetă să-i mustre pe barbari. Vina o purtau cîțiva bezmetici, care înspăimîntaseră Cartagina cu răzvrătirea lor. Cetatea își dovedea gîndurile bune trimițîndu-l drept mijlocitor pe el, potrivnicul de totdeauna al sufetului Hannon. Cartaginezii, zicea, nu erau atît de proști să stîrnească mînia războinicilor, nici atît de nerecunoscători ca să le tăgăduiască drepturile. Giscon purcese apoi la plata soldelor, începînd cu libienii. Și fiindcă soldații nu recunoscuseră drept bune socotelile Marelui Sfat, generalul nu se sluji de ele.

Soldații se perindau după neamul din care făceau parte, arătînd pe degete anii slujiți sub arme. Scribii îi însemnau cu vopsea verde pe brațul stîng, scoteau banii din lada deschisă şi cu un stilet făceau o gaură într-o foaie de plumb.

În şirul celor mulţi se înfăţişă un bărbat care umbla cu pas greu, ca boul cînd trage o povară.

— Suie lîngă mine, spuse sufetul bănuind o înşelătorie. Cîţi ani ai servit ?

— Doisprezece, răspunse libianul.

Giscon îi pipăi cu degetele pe sub falcă urma celor două bătături pe care le lăsa cu vremea, de o parte şi de alta, cureaua de sub bărbie a coifului. Ostaşii le numeau *roşcove* ; nu aveau *roşcove* decît veteranii.

— Tîlharule ! strigă sufetul. Semnele care îţi lipsesc în obraz o să ţi le găsesc pe spinare ! Şi sfîşiindu-i tunica, îi dezgoli umerii însîngeraţi de rîie. Era un plugar din Hippo-Zaryt. Soldaţii îl acoperiră cu huiduieli şi-i retezară capul.

La căderea nopţii, Spendius se duse să-i trezească pe libieni şi le spuse :

— Ligurii, grecii, balearii, oamenii din Italia îşi vor primi soldele şi se vor întoarce acasă. Voi, cei din Africa, veţi rămîne pe loc, risipiţi fără apărare pe la triburile voastre. Republica nu va întîrzia să se răzbune împotriva voastră. Temeţi-vă de drumul pe care îl veţi face la întoarcere ! Nu vă încredinţaţi în vorbele lor ! Cei doi sufeţi sînt înţeleşi între ei. Giscon vă înşală ! Aduceţi-vă aminte de ostrovul Osemintelor şi de Xantip, pe care l-au trimis înapoi în Sparta pe o galeră putredă !

— Ce să facem ? întrebară libienii.

— Să vă gîndiţi !

În cele două zile următoare veniră la rînd oamenii din Magdala, Leptis şi Hecatompyle. Spendius se strecură printre gali.

— I-au plătit pe libieni ; vor urma grecii, balearii, apoi asiaticii şi toţi ceilalţi. Voi sînteţi mai puţini, n-o să primiţi nimic ! N-au să vă dea corăbii şi n-o să mai revedeţi căminele voastre niciodată. Vă vor ucide, ca să nu mai cheltuiască hrănindu-vă !

Galii se înfăţişară sufetului. Autharit, omul pe care Giscon îl lovise la ospăţul armatei, îl înfruntă şi-i ceru să răspundă. Giscon, împins de la spate de sclavi, se făcu nevăzut, strigînd că se va răzbuna.

Nemulţumirile şi plîngerile creşteau. Unii, mai stăruitori, intrau în cortul sufetului şi, pentru a-l înduioşa, îi prindeau mîinile, silindu-l să le pipăie gingiile fără dinţi, braţele firave şi urma rănilor nevindecate. Soldaţii care nu fuseseră încă plătiţi murmurau, cei care primiseră solda mai cereau încă una pentru cai ; cerşetori şi fugari, lepădături fără căpătîi, furau armele soldaţilor şi strigau că sînt lăsaţi pe dinafară. În fiecare clipă veneau alte valuri de oameni, corturile se prăbuşeau pîrîind, mulţimea îngrămădită între hotarele întărite ale taberei se tălăzuia din margini pînă la mijloc, într-o larmă asurzitoare. Cînd tumultul se înteţea, Giscon, sprijinindu-se în cot pe sceptrul lui de fildeş, privea în largul mării, fără să clipească din ochi, cu degetele înfipte în barbă.

Mâtho se depărta din cînd în cînd, ca să vorbească cu Spendius ; apoi se întorcea în faţa sufetului, iar Giscon îi simţea privirile pătrunzătoare, săgetîndu-l ca două aruncătoare de flăcări. Îşi trimiseră unul altuia ocări pe deasupra mulţimii, dar nu le auziră. Împărţeala, în vremea aceasta, mergea mai departe. Sufetul se pricepea să ocolească, dibaci, toate piedicile.

Grecii se arătaseră nemulţumiţi cu deosebirea dintre monede ; li se dădură lămuririle cuvenite şi plecară liniştiţi. Negrii au cerut scoici albe, cu care ştiau că se face negoţ în toată Africa ; li s-a dat răspuns să aştepte, pînă vor fi aduse din Cartagina. Nu mai stăruiră şi primiră să fie plătiţi în bani, ca toţi ceilalţi.

Balearilor li se făgăduise ceva mai bun, adică femei. Sufetul îi linişti, spunîndu-le că va sosi în curînd pentru ei o caravană întreagă de fecioare. Calea fiind însă lungă, trebuiau să mai treacă încă şase luni pline. Fetele vor fi încărcate în corăbii şi trimise în porturile baleare, grase, frumoase şi parfumate cu ulei de benzoe.

Zarxas, înzdrăvenit acum şi mai chipeş ca niciodată, sări cu o iuţeală de saltimbanc pe umerii prietenilor săi şi strigă, arătînd în Cartagina poarta lui Khamon :

— Aţi pus deoparte cîteva pentru cei morţi ?

Îmbrăcată de sus şi pînă jos în veşmînt de aramă, poarta strălucea în văpaia asfinţitului de soare, iar barbarii zăreau parcă deasupra ei o dîră însîngerată. De cîte ori Giscon încerca să vorbească, strigătele izbucneau din nou. În cele din urmă, coborînd cu pași rari, se închise în cortul lui.

A doua zi, în zori, cînd ieși din cort, tălmacii care se culcaseră afară zăceau pe spate, nemișcați, cu ochii încremeniți, cu limba între dinți și vineți la față. O spumă albă le curgea din nări, iar trupul le înțepenise, ca și cum în timpul nopții ar fi înghețat de frig. Gîtul fiecăruia era strîns într-un laț de trestie.

Din clipa aceea răzvrătirea nu mai putu fi stăvilită. Uciderea balearilor, pe care Zarxas o reamintise, întări neîncrederea ațîțată de Spendius. Toți își închipuiau că Republica voia din nou să-i înșele. Să se sfîrșească odată ! Nu mai aveau nevoie de tălmaci ! Zarxas, cu o praștie pe umăr, urla cîntece de război. Autharit amenința cu sabia lui cea mare. Spendius sufla unuia o vorbă la ureche, punea în mîna altuia un pumnal. Cei mai puternici își luau singuri partea ce li se cuvenea : cei mai puțin îndîrjiți cereau să urmeze împărțeala. Toți aveau asupra lor arme și furia tuturor se abătea asupra lui Giscon, ca un clocot al urii dezlănțuite.

Unii se urcaseră alături de el. Mulțimea asculta ocările în liniște, dar cei care încercau să rostească un singur cuvînt în apărarea generalului erau uciși cu pietre sau se alegeau cu gîtul tăiat dintr-o singură lovitură de sabie. Grămezile de saci erau mai roșii decît un altar însîngerat.

După prînzul stropit din belșug cu vin, înverșunarea gloatei crescu. Băutura era, în armata punică, o plăcere oprită sub pedeapsă de moarte, iar soldații ridicau paharul înspre Cartagina, bătîndu-și joc de legile ei. Se năpusteau apoi din nou asupra sclavilor Visteriei, ucigîndu-i de-a valma. În orice limbă ar fi fost rostit cuvîntul : *Lovește* ! era înțeles de toți.

Giscon știa bine că Republica îl jertfește, dar oricît i-ar fi fost de nerecunoscătoare, el stăruia să-i apere onoarea. Cînd soldații îi reamintiră că li s-au făgăduit corăbii pentru întoarcerea lor acasă, se jură pe Moloh că îi va încărca pe socoteala lui, și smulgîndu-și colierul de pietre albastre, îl azvîrli mulțimii ca un legămînt.

Africanii cerură grîul făgăduit de Marele Sfat. Giscon le arătă socotelile sisiților, însemnate pe piei de oaie cu vopsea albastră, și citi tot ceea ce intrase, lună cu lună și zi de zi, în portul Cartaginei. Apoi se opri deodată, cu ochii holbați, ca și cum printre numerele înșirate și-ar fi zărit osînda morții.

Adevărul era că Bătrînii măsluiseră prețurile, și grîul vîndut în anii cei mai grei ai războiului fusese socotit atît de ieftin, încît numai un orb ar fi putut să se lase înșelat.

— Vorbește ! strigară soldații. Vorbește mai tare ! Aha ! Încearcă să ne mintă, ticălosul ! Băgați de seamă !

Giscon șovăi o clipă, apoi începu din nou să citească.

Fără să-și dea seama că sînt înșelați, barbarii primiseră drept bune socotelile sisiților ; dar belșugul în care înota Cartagina le stîrni dintr-o dată o gelozie sălbatică. Se năpustiră asupra lăzii de sicomor și-o sfărîmară în bucăți. Era pe trei sferturi goală. Văzuseră ieșind din ea atîția bani, încît o socoteau fără fund ; Giscon îi ascunde în cortul lui ! Soldații luară sacii cu asalt. Mâtho era în fruntea lor. Fiindcă toți urlau : „Banii ! Banii !“ Giscon, în cele din urmă, le răspunse :

— Cereți-i generalului vostru !

Îi privea țintă cu ochii lui mari și galbeni, iar fața lui prelungă se făcuse mai albă decît firele din barbă. O săgeată i se oprise în podoaba penelor și atîrna în inelul de aur din ureche ; un fir de sînge curgea de sub tiară pe umăr.

La un semn al lui Mâtho, soldații năvăliră. Giscon desfăcu brațele. Spendius îi strînse pumnii în nodul unui laț. Un soldat îl doborî la pămînt, sub picioarele mulțimii care se năpustise peste saci.

Jefuiră cortul ; nu găsiră decît cele trebuincioase vieții de fiecare zi. Răscolind mai adînc, dădură peste trei chipuri ale lui Tanit înfășurate într-o piele de maimuță și peste o piatră neagră căzută din lună.

Mai mulți cartaginezi ținură să-l însoțească pe Giscon. Erau toți oameni de seamă, din rîndurile celor care voiseră războiul. Soldații îi tîrîră afară din corturi, aruncîndu-i pe toți de-a valma în groapa cu scîrnăvii. Le legară pîntecele în lanțuri de fier și-i țintuiră de stîlpi puternici, întinzîndu-le de mîncare în vîrful sulițelor.

Autharit, stînd de pază, îi acoperea de sudalme; dar neînțelegîndu-i vorba, ostatecii nu-i răspundeau. Din cînd în cînd, galul le azvîrlea pietre în obraz, ca să-i audă țipînd.

În ziua următoare, un fel de toropeală cuprinse întreaga armată. Furia i se istovise și începu s-o cerceteze neliniștea. Mâtho tînjea, copleșit de o nedeslușită mîhnire. I se părea că, fără voia lui, o jignise pe Salammbô. Bogații făceau parte oarecum din ființa ei. Se așeza noaptea pe marginea groapei lor, și în acele gemete deslușea parcă un tremur din glasul care îi umplea sufletul.

Mînia tuturor se abătuse acuma împotriva libienilor, singurii care își primiseră solda. Își dădeau seama totuși că, dușmănindu-se între ei și lăsîndu-se purtați de ura care-i dezbina, se primejduiau. Îndrăzneala lor avea să fie crunt pedepsită. Așadar, trebuiau să se apere de răzbunarea Cartaginei. Cuvîntările și sfaturile de război se țineau lanț. Toți vorbeau și nimeni nu asculta, iar Spendius, atît de guraliv de obicei, nu răspundea la nici o întrebare și se mulțumea să clatine din cap.

Într-o seară, ca din întîmplare, îl întrebă pe Mâtho dacă sînt fîntîni în cetate.

— Nici una, răspunse Mâtho.

A doua zi Spendius îl duse pînă la marginea lacului.

— Stăpîne! spuse fostul sclav, dacă inima ta îndrăznește, vom intra amîndoi în Cartagina.

— Cum? întrebă Mâtho, abia ținîndu-și răsuflarea.

— Jură că vei asculta poruncile mele și mă vei urma ca o umbră.

Mâtho ridică brațul spre steaua Chabar și strigă:

— Jur pe Tanit!

Spendius vorbi din nou:

— Mîine, după asfințitul soarelui, să mă aștepți la picioarele apeductului, între arcada a noua și a zecea. Ia cu tine un tîrnăcop, o cască fără pene și sandale de piele.

Apeductul despre care vorbea Spendius străbătea de-a curmezișul întreg istmul. Era o lucrare impunătoare, pe care romanii aveau s-o mărească mai tîrziu. În pofida disprețului pe care îl arătau altor neamuri, cartaginezii încercaseră să împrumute de la Roma această născocire a vremurilor noi, după cum, la rîndul lor, romanii își însușiseră galera punică. Apeductul, zidire puternică, sprijinindu-și pe contraforturi cele cinci rînduri de arcuri suprapuse purtînd deasupra capete de lei, se prelungea pînă la marginea de apus a Acropolei și pătrundea în oraș pe sub pămînt, revărsîndu-și apele ca un fluviu, în cisternele Megarei.

Mâtho îl așteptă pe Spendius la ceasul hotărît. Spendius legă un harpon de capătul unei frînghii, învîrtind-o ca pe o praștie. Gheara de fier se prinse de marginea unei pietre, și cei doi începură să se cațere pe zid cu ajutorul funiei.

Ajungînd pe cea dintîi cornișă a apeductului, nu mai izbutiră să agațe cîrligul: de cîte ori îl aruncau, cădea. Găseau tot mai greu crăpături în zid, și la fiecare rînd al arcadelor, marginile pereților se îngustau. Frînghia abia mai ținea ; de cîteva ori era să se rupă.

În sfîrșit, ajunseră pe cea din urmă platformă. Spendius se apleca din cînd în cînd, pipăind pietrele cu mîna.

— Aici e locul ! Să începem... Mînuind tîrnăcopul cu care venise Mâtho, reușiră să desprindă o lespede de la locul ei.

În depărtare se zărea o ceată de călăreți trecînd în goană pe cai fără frîu. Brățările lor de aur jucau printre vălurile plutitoare ale veșmintelor fluturate de vînt. Un războinic călare venea în fruntea lor valvîrtej, purtînd coif cu pene de struț și o lance în fiecare mînă.

— Narr'Havas ! strigă Mâtho.

— Ce-ți pasă ? răspunse Spendius, sărind în golul rămas după scoaterea lespedei.

La porunca lui Spendius, Mâtho încercă să răstoarne unul din blocurile de piatră ; dar locul era prea strîmt și nu-și putea mișca brațele.

— Ne vom întoarce, spuse Spendius. Mergi înainte !

Porniră amîndoi de-a lungul canalului. Apa le ajungea pînă la brîu. Pașii li se împleticeau. Se văzură nevoiți să înoate. Mîinile li se loveau de pereții înguști, iar tavanul era atît de scund, încît le sfîșia obrazul. Se lăsară purtați de șuvoiul apei, lungindu-se cît puteau mai mult, ferindu-și capul sub braț și apropiindu-și genunchii. Treceau prin întuneric ca niște săgeți, gîfîind, aproape înăbuşiţi de aerul greu care le apăsa pieptul, ca în fundul unui mormînt. Apoi se cufundară dintr-o dată într-o beznă adîncă. Nu mai puteau lupta cu vîltoarea apei şi căzură.

Cînd se ridicară din nou, rămaseră cîteva clipe întinşi pe spate, adulmecînd cu nesaţ aerul proaspăt. Arcadele înalte se perindau una după alta, legînd între ele zidurile largi, care despărţeau bazinele pline. O singură pînză de apă curgea mai departe de-a lungul cisternelor. Prin ferestrele crestate în tavanul boltit, discuri de lumină cădeau peste curgerea apei ; zidurile înfășurate în întuneric se pierdeau în nesfîrșit. Un ecou prelung răspundea la cel mai mic zgomot.

Spendius și Mâtho porniră din nou să înoate. Înaintară pe sub deschiderea bolților, pătrunzînd printr-un șir de alte încăperi. Două rînduri de bazine mai mici se întindeau de-o parte și de alta, dispărînd, cotind, revenind. În sfîrșit, simţiră sub tălpile lor ceva tare. Era pardoseala galeriei care mărginea cisternele.

Au mers cu băgare de seamă mai departe, pipăind pereții pentru a găsi o ieşire. Alunecau mereu și se prăbușeau în adîncul apei. Se ridicau și cădeau din nou. O cumplită sfîrșeală îi cuprinse, ca şi cum, înotînd, brațele li s-ar fi topit în apă. Ochii li se închideau ; trăgeau să moară.

Spendius atinse cu mîna gratiile unui gard de fier. Izbind în ele cu putere, izbutiră să le îndoaie, şi ajunseră pe treptele unei scări. O ușă de bronz închidea trecerea. Cu vîrful unui pumnal dădură la o parte drugul de fier care zăvora ușa pe dinafară și, dintr-o dată, se treziră în plin aer.

Noaptea era învăluită în tăcere și cerul părea mai înalt ca niciodată. Mănunchiuri de arbori mărgineau în depărtare lungul șir al zidurilor. Oraşul dormea. Focurile de veghe ale străjilor scînteiau ca niște stele pierdute în întuneric.

Spendius, care trăise trei ani în temnița sclavilor, nu cunoştea străzile. Mâtho socotea că pentru a ajunge la palatul lui Hamilcar trebuia s-o ia la stînga, străbătînd Mappalele.

— Nu, spuse Spendius. Du-mă la templul lui Tanit !

Mâtho încercă să vorbească.

— Adu-ți aminte ! îl opri Spendius și, ridicînd brațul, îi arătă steaua Chabarului, care se zărea strălucind.

Mâtho nu mai răspunse și se îndreptă spre Acropole. Se tîrau de-a lungul șirului de napali care mărgineau drumul. Apa curgea de pe trupul lor peste pămîntul prăfuit. Pașii sandalelor ude nu se auzeau. Cu ochii lui, care ardeau ca niște torțe, Spendius cerceta umbra fiecărui tufiș. Mergea în urma lui Mâtho, ținînd în mîini mînerele celor două pumnale pe care le purta la subsuoară, prinse în cîte o brățară de piele.

V

TANIT

LĂSARĂ ÎN URMA LOR GRĂDINILE şi se opriră în faţa zidurilor Megarei. Găsiră un loc de trecere lîngă poarta cea mare şi pătrunseră în cetate. Drumul cobora o costişă, revărsîndu-se devale într-o piaţă mai largă.

— Să mă asculţi, spuse Spendius, şi să nu-ţi fie teamă. Îmi voi ţine făgăduiala.

Apoi tăcu, părînd că-şi caută cuvintele.

— Îţi mai aduci aminte cînd în zori de zi ţi-am arătat Cartagina de pe terasa palatului lui Salammbô ? Aveam atunci puterea cu noi, dar n-ai vrut să mă asculţi !

Glasul lui tremura.

— Stăpîne, în altarul închinat lui Tanit, chipul zeiţei e acoperit cu un văl vrăjit, care a căzut din cer...

— Ştiu, răspunse Mâtho.

Spendius vorbi mai departe :

— Vălul e tot atît de sacru ca și zeița însăși. Zeii sălășluiesc acolo unde se păstrează întruchiparea lor. Toată puterea Cartaginei stă în acest văl al Zeiței, pe care îl stăpînește.

Apoi îi șopti la ureche :

— Te-am luat cu mine ca să-l răpim !

Mâtho se opri în loc, înspăimîntat.

— Pleacă ! Alege pe altul. Să nu te bizui pe ajutorul meu. E o nelegiuire !

— Tanit vrea să te piardă, răspunse Spendius. E vrăjmașa ta și te prigonește. Mînia ei te va ucide. Răzbună-te ! Supune-o voinței tale. Vei fi de neînvins și vei cunoaște calea spre nemurire.

Mâtho tăcu.

— Noi sîntem sortiți pieirii. Armata va fi nimicită. Nimic nu ne mai poate ajuta, nici iertarea, nici fuga. Cînd puterea zeilor va fi în mîinile tale, de ce pedeapsă a lor te-ai mai putea teme ? Ce aștepți ? Să mori ca un netrebnic, într-un trist asfințit, la sfîrșitul unei lupte pierdute ? Să fii ars pe rug, în strigătele de batjocură ale mulțimii ? Stăpîne ! Vei intra în Cartagina întîmpinat de alaiul preoților care îți vor săruta vîrful sandalelor ! Iar dacă vălul lui Tanit îți va părea o povară, îl vei așeza din nou în templu, ținîndu-l sub stăpînirea ta. Urmează-mă ! Vino și-l ia !

O dorință cumplită îl chinuia pe Mâtho. Ar fi vrut să aibă vălul și se întreba, în ce fel ar fi putut să-și însușească vraja lui, fără a-l pîngări. Nu îndrăznea să-și mărturisească gîndul întreg, și se oprea înfricoșat de cîte ori simțea că trece dincolo de marginile îngăduite.

— Să mergem ! spuse Mâtho. Apoi, iuțind pasul, se depărtară amîndoi alături, fără să mai scoată un singur cuvînt.

Drumul suia acum din nou și casele se iveau tot mai dese. Ocoliră în întuneric pe uliți strîmte. Vîntul lovea de pereți perdelele de trestie care astupau intrarea porților. La marginea unei piețe, cîteva cămile rumegau în fața unei grămezi de iarbă proaspăt cosită. Trecură sub o boltă acoperită cu ramuri înfrunzite. O haită de cîini porni să latre. Apoi, fără veste, ajunseră la loc deschis și recunoscură latura dinspre apus a Acropolei. Mai jos de Byrsa se întindea o umbră neagră : era templul lui Tanit. Un zid scund de piatră seacă mărginea o întreagă așezare de grădini și de curți, de clădiri și terase. Spendius și Mâtho îl trecură.

Această cea dintîi împrejmuire a templului cuprindea o pădure de platani, care-l ferea de miasmele văzduhului și de molima ciumei. Ici-colo se zăreau corturile negustorilor, care vindeau în timpul zilei miresme și parfumuri, alifii pentru piele, veșminte de tot felul, plăcinte închipuind cornul lunii, icoane ale zeiței și plăci de alabastru, pe care era cioplită fața templului.

N-aveau de ce să se teamă ; în nopțile fără lună templul era închis. Totuși, Mâtho încetini mersul, iar în fața celor trei trepte de abanos care urcau spre a doua curte, se opri.

— Înainte ! îi porunci Spendius.

De-o parte și de alta se înșirau arbori purtători de rodii, migdali și chiparoși, livezi de mirt, cu frunze nemișcate, ca turnate în bronz ; drumul, presărat cu pietriș albastru, scrîșnea sub greutatea pașilor lor : iar de-a lungul cărărilor umbrite se revărsau în cascadă valurile trandafirilor înfloriți. Ajunseră în fața unei gropi rotunde, pe care o împrejmuia un gard de fier.

— Aici e locul unde se amestecă Apele-Dulci cu Apele-Amare, șopti Mâtho, înfricoșat de tăcerea nopții.

— Am mai văzut așa ceva în orașul Maphug din Siria, spuse fostul sclav.

Urcară o scară cu șase trepte de argint și pătrunseră în curtea a treia.

Un cedru uriaș se înălța în mijlocul ei. Crengile coborînd la pămînt abia se mai zăreau sub fîșiile de stofă și podoabele de tot felul, pe care le atîrnau credincioșii. Mai făcură cîțiva pași, și înaintea ochilor lor apăru templul.

Două lungi portaluri, ale căror arhitrave se sprijineau pe coloane puternice, mărgineau de amîndouă părțile un turn în patru laturi, purtînd pe creștetul lui secera de aur a lunii. În unghiul portalurilor și în cele patru colțuri ale turnului ardeau vase pline cu miresme. Rodii întregi și împletituri de cucurbită sălbatică împodobeau capitelurile. Înlănțuiri de romburi și înflorituri de linii perlate înfrumusețau pereții ; o împrejmuire lucrată în filigran de argint înconjura în semicerc deschiderea scării care cobora din vestibul pe trepte de aramă.

Între o stelă de aur și alta de smarald, se înălța, la intrare, un con de piatră ; Mâtho, trecînd, își sărută mîna dreaptă.

Pătrunseră într-o încăpere neobișnuit de înaltă, a cărei boltă era crestată de nenumărate ferestre ; prin deschiderea lor se zăreau stelele. De jur împrejurul pereților se înșirau panere de trestie, cu șuvițe de păr și smocuri de barbă, primele ofrande ale adolescenței. În mijlocul odăii circulare, răsărind dintr-un piedestal împodobit cu sînuri pline, se ridica un trup de femeie, bărboasă și grăsună, cu pleoapele lăsate, care părea că zîmbește, încrucișîndu-și brațele pe buricul burții ei dolofane, lustruită de sărutările gloatei.

Străbătînd o sală lungă, cei doi ieșiră din nou în plin aer. Un altar îngust se sprijinea pe canatul unei uși de fildeș. Înaintea ei se opriră. Numai preoții aveau dreptul să intre. Templul nu era un loc de adunare a mulțimii, ci căminul sacru al unei zeități.

— Încercarea noastră e zadarnică, spuse Mâtho. Ar fi trebuit s-o știi. Să ne întoarcem ! Spendius se opri să pipăie pereții.

El își pusese în gînd să fure vălul, dar nu pentru că ar fi crezut în vraja lui — grecul credea numai în cuvîntul Oracolului — ci fiindcă știa că răpindu-l cartaginezilor, aceștia se vor lăsa cuprinși de-o cumplită descurajare. Căutînd un loc de trecere, făcură un ocol pe la spatele templului. Dincolo de tufișurile de terebint, zăriră o seamă de clădiri mai mărunte, printre care se înălța, ici-colo, un falus de piatră. Cerbi mari se plimbau în voie, călcînd sub copita lor despicată știuleții de pin risipiți prin iarbă.

Făcură cale întoarsă, între două galerii, care se prelungeau una în fața celeilalte. Două șiruri de chilii le mărgineau. Pe coloanele de cedru atîrnau, de sus pînă jos, tamburine și chimvale. În pragul chiliilor dormeau femei culcate pe rogojini. Trupurile lor năclăite de unsori, răspîndeau un miros ars de miresme și mirodenii ; atît erau de tatuate și de boite cu rumeneală și stibiu, încît, dacă pieptul lor nu s-ar fi mișcat în ritmul răsuflării, s-ar fi putut crede că sînt idoli, așternuți pe pămînt unul lîngă altul. Flori de lotus împrejmuiau o fîntînă, în apa căreia înotau pești asemeni celor din grădina lui Salammbô. Pe zidul templului se împleteau coardele de cristal ale unei vițe cu ciorchini de smarald. Strecurîndu-se printre coloanele zugrăvite, razele de lumină ale nestematelor jucau pe fețele femeilor adormite.

Mâtho simțea că se înăbușă sub dogoarea pe care o răspîndeau stîlpii de cedru. Toate acele semne ale fecundității, miresmele, strălucirea luminilor, răsuflarea caldă a piepturilor, îl copleșeau. Dincolo de mistica splendoare care îl orbea, o zărea în gînd pe Salammbô, ca și cum zeița însăși s-ar fi întrupat în ea. Iubirea creștea în inima lui ca o floare de lotus plutind peste adîncul apelor.

Spendius socotea cîți bani ar fi putut să cîștige altădată din vînzarea acestor femei ; cu ochiul lui ager cîntărea, în tăcere, greutatea salbelor de aur.

Nici pe această latură a templului nu se putea pătrunde. Cei doi se reîntoarseră la spatele primei încăperi. În vreme ce Spendius cerceta zidurile, Mâtho îngenunchease în fața porții și se ruga lui Tanit. O implora să nu îngăduie nelegiuirea. Încerca s-o înduplece cu șoapte mîngîietoare, ca și cum ar fi vrut să potolească supărarea unei ființe iubite.

Spendius zări deasupra porții o deschidere îngustă.

— Scoală-te ! îi șopti lui Mâtho. Punîndu-l să stea în picioare, rezemat de zid, păși pe palmele lui, apoi pe creștetul capului, se ridică pînă la înălțimea ferestrei. Se strecură încet și intră. O clipă mai tîrziu, Mâtho simți căzînd pe umerii lui o frînghie cu noduri. Era frînghia pe care Spendius și-o înfășurase în jurul trupului, înainte de a lua drumul cisternelor. Mâtho urcă în mîini și se regăsi alături de Spendius, într-o încăpere largă, plină de întuneric.

O asemenea îndrăzneală era de neînchipuit. Însăși lipsa măsurilor de apărare dovedea că nimeni n-o socotea cu putință. Teama tuturor păzea altarele mai bine decît oricare ziduri. La fiecare pas, Mâtho se aștepta să se prăbușească în moarte.

În adîncul acelei bezne licărea totuși un sîmbure de lumină. Cei doi se apropiară. O lampă ardea într-o scoică, pe piedestalul unei statui purtînd scufia Cabirilor. Cercuri de diamant îi împodobeau largul veșmînt albastru, și lanțuri țintuite în lespezi îi legau călcîiele de pămînt. Mâtho își înăbuși un strigăt și abia putu să îngîne :

— Privește... Privește...

Spendius prinse în mînă lampa ca să vadă mai bine.

— Ești un nelegiuit, murmură Mâtho ; dar îl urmă.

Pătrunseră într-o încăpere în care nu se afla decît o pictură întunecată, închipuind o femeie. Picioarele ei acopereau un perete întreg. Trupul i se prelungea peste bolta tavanului, lăsînd să atîrne din mijlocul pîntecului un fir care purta la capătul lui un ou uriaș. Capul femeii se apleca pe celălalt perete dimpotrivă, iar degetele ei cu vîrfuri ascuțite atingeau pămîntul.

Dădură în lături țesătura unei perdele ca să treacă mai departe, dar o pală de vînt stinse lumina.

Rătăciră în întuneric prin labirintul clădirii, pînă cînd, deodată, simțiră sub picioare o stranie moliciune. Înaintau sub o ploaie de foc ; puzderie de scîntei țîșneau de pretutindeni. Spendius pipăi pardoseala și ghici sub degetele lui un covor așternut din piei de linx. Simți apoi trecîndu-i prin glezne ceva ca o frînghie rece, umedă și vîscoasă. Șuvițe înguste de raze șovăitoare coborau prin deschizăturile tăiate de-a lungul zidurilor. La lumina lor nesigură zăriră umbra unui mare șarpe negru.

— Să fugim ! strigă Mâtho. E ea ! O simt, se apropie...

— Nu se poate, spuse Spendius. Templul e gol.

O lumină orbitoare îi sili deodată să închidă ochii. Apoi se iviră pe pereți, împrejurul lor, nesfîrșite mulțimi de fiare descărnate, gîfîind și întinzîndu-și ghearele, învălmășite unele peste altele, într-o înspăimîntătoare și misterioasă neorînduială. Șerpii aveau picioare ; taurii purtau aripi, peștii cu chip de om mușcau din fructe ; printre dinții crocodililor se revărsau flori, elefanții, cu trompa în vînt, zburau pe albastrul cerului, mîndri ca niște vulturi. Picioarele lor, unele ciunte, altele nefiresc de multe, se zvîrcoleau într-o cumplită sforțare, și fiarele chinuite scoteau limba, parcă ar fi vrut să-și dea sufletul. Toate tiparele vieții se întîlniseră aici, ca și cum s-ar fi spart dintr-o dată învelișul tuturor germenilor, deșertîndu-și cuprinsul pe zidurile unei singure încăperi.

Douăsprezece globuri de cristal albastru înconjurau încăperea, purtate de tot atîtea fiare, asemenea tigrilor. Ochii lor ieșeau afară din orbite, ca ai melcilor, și încovoindu-și șalele lor puternice, priveau spre fundul sălii, unde într-un car de fildeș strălucea neîntrecuta Rabbet, atotzămislitoarea, în întruchiparea ei cea de pe urmă.

O podoabă alcătuită din pene, din solzi, din flori și din păsări o acoperea pînă la mijloc. Purta în urechi, drept cercei, chimvale de argint care îi atingeau obrazul. Privea cu ochii încremeniți, iar pe fruntea ei o piatră strălucitoare încrustată într-un semn obscen lumina odaia întreagă, răsfrîngîndu-se în oglinzile de aramă roșie de deasupra ușii.

Mâtho făcu un pas înainte. O lespede se urni de la locul ei, și dintr-o dată, globurile porniră să se învîrtească, fiarele începură să ragă ; o muzică se desprinse, curgînd melodioasă și sonoră ca armonia stelelor ; sufletul furtunos al lui Tanit se revărsa ca valurile unei ape. Părea că se înalță, și cu brațele larg deschise avea să cuprindă întreaga încăpere !

Ca prin farmec, fiarele încetară să urle, iar globurile de cristal se opriră. Un cîntec lugubru mai pluti cîteva clipe prin aer, după aceea se stinse.

— Unde e vălul ? întrebă Spendius.

Vălul nu se zărea nicăieri. Unde ar fi putut să fie ? Cum să-l găsească ? Poate că preoții îl țin ascuns... Dezamăgit în credința lui, Mâtho simțea cum inima i se sfîșie.

— Pe aici ! șopti Spendius. Un tainic gînd îl călăuzea. L-a purtat pe Mâtho pînă în spatele carului lui Tanit. Aici, zidul era tăiat de sus și pînă jos cu o deschidere de lățimea unui cot. Pătrunseră prin ea într-o mică încăpere rotundă și atît de înaltă, încît părea să fie golul lăuntric al unei coloane. În mijlocul odăii se ridica o mare piatră neagră, amintind jumătatea de sferă a unei tamburine. Limbi de flăcări ardeau deasupra, iar la spatele pietrei se zărea un con, cioplit în lemn de abanos, închipuind un cap omenesc și două brațe.

Dar mai presus de toate plutea parcă un nor, în care se răsfrîngeau sclipiri de stele. Figuri ciudate se întrezăreau în adîncul undelor lui : Eșmun și cetele Cabirilor, mulțime de monștri văzuți în felurite chipuri, fiarele sacre ale Babilonului și altele necunoscute. Acoperea fața idolului ca o mantie, și întinzîndu-se între ziduri, atîrna de la un ungher al încăperii la altul, albastru ca noaptea, auriu ca răsăritul, roșu ca purpura soarelui, scînteind în fel de fel de fețe, luminos, diafan, ușor. Era veșmîntul Zeiței, zaimful sfînt, pe care nimeni n-avea voie să-l privească.

Păliră amîndoi.

— Ia-l ! spuse în cele din urmă Mâtho.

Spendius nu mai șovăi. Sprijinindu-se pe umerii idolului, desprinse vălul. Vălul căzu la pămînt. Mâtho îl primi în mîinile lui, îl înfășură în jurul trupului și întinse brațele să-l privească mai bine.

— Să mergem ! spuse Spendius.

Mâtho, răsuflînd greu, rămase cu ochii ațintiți în pămînt.

Apoi, dintr-o dată, strigă :

— Dacă m-aș duce la ea ? Frumusețea ei nu mă mai înspăimîntă. Ce-ar mai putea să facă împotriva mea ? Nu mai sînt un om ca oricare altul. Aș putea să trec prin flăcări și să calc peste valurile mării ! Puterea mea nu cunoaște margini, Salammbô ! Salammbô, eu sînt domnul și stăpînul tău !

Glasul lui răsuna ca un tunet. Spendius îi privea chipul iluminat și i se părea că uriașul crescuse și mai înalt.

Un zgomot de pași se auzi aproape, și în pervazul ușii deschise apăru chipul unui preot, cu scufie țuguiată pe cap și cu ochii holbați. Spendius se năpusti asupra lui, și nedîndu-i răgaz să facă o singură mișcare, îl strînse în brațe și-i împlîntă între coaste amîndouă pumnalele lui. Capul celui ucis răsună căzînd pe pardoseala de piatră.

Mai nemișcați decît mortul care zăcea pe lespezi, Mâtho și Spendius stătură să pîndească tăcerea. Prin ușa care rămăsese pe jumătate deschisă, nu se auzea decît murmurul vîntului.

Spendius se strecură de-a lungul unei încăperi înguste. Mâtho îl urmă și ajunseră amîndoi în curtea a treia, între cele două portaluri care mărgineau locuințele preoților. În spatele chiliilor trebuia să fie un drum mai scurt spre ieșire. Se grăbiră.

Spendius se aplecă pe marginea unei fîntîni să-și spele mîinile pline de sînge. Femeile dormeau. Coardele viței de smarald scînteiau.

Porniră mai departe, dar pe sub frunzișul arborilor auziră pași fugind în urma lor. Mâtho simți de cîteva ori cum o mînă ușoară încerca să prindă marginea vălului pe care îl purta cu el. Era unul din cinocefalii cei mari, care creșteau în libertate pe lîngă templul Zeiței. Ca și cum și-ar fi dat seama de răpirea vălului, se agăța de el la tot pasul. Spendius și Mâtho nu îndrăzneau să-l lovească, de teamă să nu-i stîrnească țipetele. Apoi, dintr-o dată, mînia animalului se potoli, și începu să salte pe-alături, legănîndu-și trupul și lăsînd să-i atîrne brațele lungi. În apropierea porții își făcu vînt și sări într-un palmier.

Ieșind din ultima curte împrejmuită, Mâtho porni de-a dreptul spre palatul lui Hamilcar. Spendius înțelese că zadarnic ar fi încercat să-l oprească.

O luară amîndoi pe ulița Tăbăcarilor și, trecînd prin piața Muthumbal, apoi prin tîrgul Verdețurilor, ajunseră la răspîntia Cynasynului. În colțul unei străzi, un trecător necunoscut se opri înspăimîntat, văzînd acea undă de strălucire orbitoare care scînteia în întunericul nopții.

— Ascunde zaimful ! șopti Spendius.

Mai întîlniră în cale cîțiva trecători, dar izbutiră să se strecoare nebăgați în seamă, ajungînd în cele din urmă la marginea Megarei.

Farul ridicat în spatele celorlalte clădiri, pe cea mai înaltă parte a țărmului, lumina cerul cu o văpaie roșie, iar umbra palatului, cu terasele lui suprapuse, se întindea peste grădini ca o piramidă uriașă. Cei doi își croiră drum prin gardul de zizif, tăind crengile cu pumnalul.

Pretutindeni se zăreau urmele lăsate de ospățul mercenarilor ; grădinile răvășite ; șanțurile de apă secate ; porțile ergastulei deschise. Nici un suflet de om nu se ivi în jurul bucătăriilor și al cramei. În acea tăcere de moarte nu se auzea decît răsuflarea grea a elefanților care se zbăteau în opritoarele lor, și pîrîitul buștenilor de aloes care ardeau pe rugul aprins al farului.

Mâtho frămînta mereu aceleași cuvinte :

— Du-mă la ea ! Vreau s-o văd ! Unde e ?

— Ești nebun ! îi spunea Spendius. Va striga, va chema sclavii, și oricît ai fi de puternic, te vor ucide !

Urcau acum pe scara împodobită cu piepturi de corabie. Mâtho ridică privirea și i se păru că vede, pe deasupra treptelor, o lumină nedeslușită, șovăitoare și blîndă. Spendius încercă să-l oprească. Mâtho se smuci și porni să urce în goană treptele.

Revenind la locul unde o văzuse întîia oară, zilele care trecuseră de atunci se șterseră din amintirea lui. Parcă adineauri cînta în mijlocul meselor întinse. Apoi se făcuse nevăzută, dar el se întorsese neîncetat să urce scara aceea. Deasupra lui văzduhul era plin de flăcări ; marea cuprindea zarea întreagă. Cu fiecare pas creștea în jurul lui nemărginirea. Suia treptele cu acel umblet ușor pe care nu-l cunoaște decît visul.

Vălul care fremăta prelung de cîte ori atingea lespezile scării, îi reamintea puterea ce dobîndise ; dar, lăsîndu-se purtat de înflăcărata lui pornire, nu știa bine ce trebuia să facă. și această nehotărîre îl tulbura.

Din cînd în cînd își apropia obrazul de ferestrele pătrate ale odăilor cu uși închise, și de cîteva ori i se păru că recunoaște chipul ei printre femeile care dormeau.

Ultimul cat al palatului, cu zidurile lui mai înguste, părea un zar aruncat pe culmea teraselor. Mâtho dădu ocol celor patru laturi.

O lumină alburie se strecura printre foile subțiri de talc care acopereau golurile zidului ; înșirate la distanțe egale, semănau în întunericul nopții cu o salbă de mărgăritare. Recunoscu poarta roșie însemnată cu o cruce neagră. Mâtho simțea cum inima i se bate cu tot mai multă putere. Ar fi vrut să fugă. Împinse ușa cu umărul și ușa se deschise.

O lampă în chip de corabie, atîrnată de tavan, ardea în adîncul încăperii ; din carena de argint porneau trei mănunchiuri de raze, care tremurau pe pereții înalți, zugrăviți în roșu cu dungi negre. Grinzile subțiri ale tavanului aurit purtau în noduri de lemn, de-a lungul lor, topaze și ametiste. Pe cele două laturi mai lungi ale odăii, era rînduit cîte un pat scund, împletit din curele albe ; în umbra firidelor, adîncite în zid ca niște scoici, veșminte felurite coborau pînă la pămînt.

O treaptă tăiată în onix înconjura cada unei băi rotunde; doi conduri ușori de piele de șarpe rămăseseră uitați lîngă o cană de alabastru. Pași grăbiți lăsaseră urme umede pe podea. În aer se răsfira aburul nevăzut al unor dulci miresme.

Mâtho abia atingea, mergînd, lespezile încrustate cu aur, sticlă și sidef; trecea peste luciul pardoselii și i se părea că pașii lui se afundă într-un covor de nisip.

La spatele lămpii de argint zări un chenar mare, albastru, care plutea în aer, legat cu o funie de fiecare latură a lui. Frînt de mijloc, suflînd din greu cu gura deschisă, Mâtho se apropie.

Pe pernele de purpură se amestecau de-a valma aripi de fenicopter prinse în mînere de mărgean, gheare de bagà, spatule de fildeș și lădițe de cedru. Inele și brățări se înșirau pe coarne de antilopă; vase de lut, așezate în despicătura zidurilor pe împletituri de trestie, se răcoreau în bătaia vîntului. Praguri neegale despărțeau întreaga încăpere într-un șir întreg de odăi, ridicate pe trepte tot mai înalte; Mâtho se împiedică în ele de cîteva ori. O balustradă de argint împrejmuia un covor țesut în flori de culori felurite. Mâtho ajunse în fața unui pat, care atîrna în aer ca un leagăn, avînd alături în chip de treaptă, un scăunel de abanos.

Lumina se oprea la marginea patului și, în umbra care-l învăluia ca aripa unei perdele, nu se zărea decît colțul unei saltele roșii și vîrful gol al unui picior mic, întins peste glezna cealaltă. Mâtho desprinse încet lampa de la locul ei.

Salammbô dormea cu obrazul în palmă și cu celălalt braț întins. Podoaba părului ei inelat era atît de bogată, încît fecioara părea culcată pe-un așternut de pene negre; faldurile largi ale veșmîntului ei alb îi înfășurau în unde molatice trupul întreg, de la umeri pînă la picioare. Printre pleoapele pe jumătate închise, ochii ei abia se zăreau. O ceață albastră se răsfira în umbra pologului, iar funiile cu care era legat patul, urmînd ritmul răsuflării ei, părea că o leagănă în văzduh. Un țînțar bîzîia.

Mâtho, nemişcat, strîngea în pumnul lui galera de argint, și dintr-o dată, țesătura apărătoare de țînțari se mistui într-o văpaie mare. Salammbô se trezi.

Focul se stinse în clipa următoare. Salammbô tăcea. Flacăra lămpii plimba pe ziduri valuri de lumină.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă ea.

— E vălul Zeiței ! spuse Mâtho.

— Vălul Zeiței ? strigă Salammbô. Sprijinindu-şi bărbia în pumni, se aplecă peste marginea patului, tremurînd.

Mâtho vorbi din nou :

— Am fost să-l caut pentru tine în adîncul altarului ! Privește !

Zaimful strălucea într-o risipă de raze luminoase.

— Îți aminteşti ? șopti Mâtho. Eu te-am visat în fiecare noapte, dar porunca fără glas a ochilor tăi n-am înțeles-o. (Salammbô întinse un picior pe scăunelul de abanos.) De-aş fi ştiut să citesc în privirea ta, aş fi alergat spre tine, aş fi părăsit armata şi-aş fi rămas în Cartagina. Supunîndu-mă, rob ție, aş fi coborît în peştera din Hadrumet și aș fi pornit în împărăția Umbrelor... Îți cer iertare ! Simțeam pe umerii mei povara munților, dar gîndul ce-l purtam în mine îmi dădea aripi... Am venit la tine, dar fără ajutorul zeilor n-aş fi îndrăznit niciodată ! Să mergem ! trebuie să mă urmezi... Sau dacă nu, voi rămîne aici... Mi-e totuna. Aş dori să-mi înec sufletul în răsuflarea gurii tale... Să-mi zdrobesc buzele, sărutînd mîinile tale...

— Lasă-mă să-l văd ! spuse Salammbô. Mai aproape... mai aproape...

Răsărea soarele. O lumină de culoarea vinului umplea foițele de talc încrustate în pereți. Salammbô, sleită de puteri, se sprijinea pe pernele patului.

— Te iubesc ! strigă Mâtho.

Salammbô îngînă : „Dă-mi-l..." Se apropiau tot mai mult unul de altul. Salammbô venea spre el în haina ei lungă şi albă, cu privirea ațintită asupra vălului. Orbit de frumusețea chipului ei, Mâtho îi întinse zaimful și făcu o mişcare, ca și cum ar fi voit s-o cuprindă. Salammbô desfăcu brațele. Apoi deodată se opri, și rămaseră amîndoi în aşteptare, privindu-se.

Fără să-i înțeleagă dorința, Salammbô se simți cuprinsă de groază. Încruntîndu-și sprîncenele subțiri, își mușcă buzele și începu să tremure. Apoi lovi de cîteva ori în discul de aramă care atîrna la capul patului cu așternut roșu, strigînd :

— Ajutor ! Ajutor ! Pleacă, nelegiuitule ! ticălosule ! blestematule ! Ajutor, Tranah, Kroûm, Ewa, Micipsa, Șaûl !

Fața speriată a lui Spendius se ivi între vasele de lut din fereastră.

— Fugi ! Vin asupra ta !

O dezlănțuire de glasuri cutremură scările, și un întreg popor de femei, de slujitori și de sclavi năvăli în odaie, purtînd suliți, măciuci, cuțite și pumnale. Rămaseră încremeniți văzînd în fața lor un bărbat. Slujitoarele scoteau țipete de înmormîntare ; eunucii, sub pielea lor neagră, păliseră.

Mâtho rămase dincolo de stîlpii balustradei. Înfășurat în strălucirea zaimfului, părea un zeu al cerului înstelat. Sclavii se năpustiră asupra lui, dar Salammbô îi opri :

— Nu vă atingeți de el ! E veșmîntul Zeiței !

Din colțul odăii unde se retrăsese făcu un pas înainte și, întinzînd spre Mâtho brațul gol, strigă :

— Blestemat să fii, tu, care ai prădat-o pe Tanit ! Mînie, răzbunare, moarte și durere să cadă asupra ta ! Gurzil, zeul războaielor, să te sfîșie. Matisman, zeul morții, să te sugrume ! *Celălalt* al cărui nume nimeni nu-l rostește, să te ardă !

Mâtho scoase un țipăt, ca și cum l-ar fi străpuns o sabie.

— Pleacă ! Pleacă ! strigă din nou Salammbô.

Mulțimea slujitorilor se dădu la o parte și Mâtho trecu încet printre ei, cu privirile în pămînt. În dreptul ușii se opri. Un ciucure al zaimfului se agățase de colțul uneia din stelele de aur incrustate în podea. Mâtho smuci zaimful cu o mișcare a umărului și coborî pe scări.

Spendius, azvîrlindu-se de pe o terasă pe alta, trecînd în goană peste șanțuri și sărind gardurile, lăsă în urmă grădinile și ajunse la picioarele farului. Malul mării era atît de greu de urcat în acel loc, încît zidurile cetății fuseseră părăsite. Spendius se culcă pe spate și, cu picioarele întinse, se lăsă să alunece pînă la țărm. Ajunse înot la Stînca-Mormintelor, făcu un lung ocol străbătînd Laguna-Sărată și, înspre seară, sosi în tabăra barbarilor.

Soarele răsărise. Mâtho, ca un leu hoinar, cobora de-a lungul drumului, rotind în jurul lui priviri cumplite.

O larmă nedeslușită îi ajungea la urechi. Zvonul glasurilor părea că pornește din grădinile palatului, prelungindu-se departe, pînă la marginea Acropolei. Unii spuneau că fusese jefuit tezaurul Republicii din templul lui Moloh ; alții aflaseră că un preot căzuse ucis. Umbla vestea că barbarii au pătruns în cetate.

Mâtho nu cunoștea locul pe unde ar fi putut să treacă dincolo de ziduri. Mergea înainte, fără nici o țintă. Cîțiva îl zăriră și o furtună de strigăte izbucni dintr-o dată. Mulțimea înțelegînd ce se întîmplase, înmărmuri ; apoi o cuprinse o furie nestăpînită.

De pe dealul Acropolei, din străfundurile Mappalelor, de pe marginea lacului și din Catacombe, mii și mii de oameni veneau în goana mare. Patricienii ieșeau din palatele lor, negustorii își părăseau tarabele, femeile își uitaseră copiii. Fiecare ducea cu el o spadă, un par, o secure ; dar același gînd care o tulburase pe Salammbô îi făcea să dea înapoi. În ce fel ar fi putut să pună mîna din nou pe zaimf ? Era un lucru al Zeilor, și numai a-l privi însemna o nelegiuire. A-l atinge era însăși moartea !

Sub coloanele templelor preoții își frîngeau mîinile în prada disperării. Gărzile Legiunii treceau în goana cailor, fără țintă ; mulțimea se strînsese pe acoperișul caselor, pe înălțimea teraselor, pe umerii statuilor uriașe, pe catargele corăbiilor. Mâtho mergea înainte, și la fiecare pas furia gloatei creștea, ca și spaima lui. Străzile se goleau la trecerea lui, și valuri de oameni fugind se revărsau pînă sub zidurile cetății. Ochi mari se deschideau să-l înghită, dinții scrîșneau de furie, pumni strînși se ridicau să-l fulgere, și în acea vijelie de glasuri răsunau, înmulțindu-se, blestemele lui Salammbô.

O săgeată șuieră prin aer ; apoi alta ; o grindină de pietre începu să pîrîie ; dar teama de a nu atinge zaimful făcea ca loviturile să-și greșească ținta, trecînd pe deasupra capului lui Mâtho. Mînuind vălul ca pe un scut în toate părțile, Mâtho trecea nevătămat, iar urmăritorii lui nu puteau să găsească nici un mijloc de a-l atinge. Alerga din ce în ce mai grăbit de-a lungul străzilor pustii, întîlnind în calea lui frînghii întinse, căruțe răsturnate, fel de fel de piedici așezate dinadins pentru a-l opri ; de mai multe ori fu silit să se întoarcă înapoi, căutînd o altă ieșire. Făcînd nenumărate ocoluri, ajunse în piața lui Khamon, pe locul unde fuseseră măcelăriți balearii. Mâtho se opri, pălind ca un osîndit. I se părea că aici își va găsi sfîrșitul. Mulțimea bătea din palme.

Mâtho alergă pînă la poarta cea mare, pe care o găsi închisă. Poarta, cioplită în inimă de stejar, era căptușită cu plăci de aramă și țintuită în piroane de fier. Mâtho se năpusti asupra ei cu toată puterea. Mulțimea fremăta de bucurie, văzînd cît de zadarnică îi era mînia. Mâtho își scoase o sandală din picior, scuipă asupră-i și pălmui cu talpa ei canaturile încremenite ale porții. Orașul întreg porni să urle. Mulțimea nu se mai gîndea la puterea vălului, și era gata să năvălească. Mâtho o privea cu ochi mari și rătăciți, tîmplele îi zvîcneau și se simțea cuprins de amorțeală ca un om beat. Deodată zări lanțul lung, cu care se mînuia pîrghia porții. Făcu un salt, își încordă brațele, și sprijinindu-se pe picioare îl trase cu toată puterea, pînă cînd, în sfîrșit, cele două aripi uriașe ale porții se deschiseră.

Ajungînd dincolo de zidurile cetății, desprinse zaimful pe care îl purta în jurul gîtului și-l ridică deasupra capului, cît mai sus. Fluturat de vîntul mării, vălul strălucea în soare, cu toate culorile, nestematele și chipurile zeilor lui. Mâtho străbătu astfel cîmpul întreg, pînă la corturile soldaților, iar poporul urcat pe ziduri privea cum se pierde în zare norocul Cartaginei.

VI

HANNON

— TREBUIA S-O RĂPESC ! ÎI SPUSE Mâtho lui Spendius, într-o seară. S-o duc cu mine ! S-o smulg din palat ! Nimeni n-ar fi cutezat să mi se împotrivească.

Spendius nu-l asculta. Întins pe spate, gusta plăcerea lenei, avînd alături un vas mare cu mied, în care își vîra capul din cînd în cînd, ca să bea mai din plin.

Mâtho vorbi din nou.

— Ce să fac ? Cum să mă întorc în Cartagina ?

— Nu știu, răspunse Spendius.

Această nepăsare îl înfurie pe Mâtho.

— Tu ești marele vinovat ! M-ai stîrnit, și acum nu mai vrei să știi de mine, mișelule ! Vrei să mă supun ție ? Te socotești stăpînul meu ? Vînzător de carne vie ! Sclav și fecior de sclav !

Scrîșnea din dinți și îl amenința cu pumnul lui uriaș.

Grecul nu răspunse nimic. Un lampadar de argilă lumina ușor catargul cortului, unde zaimful strălucea pe-o panoplie.

Deodată, Mâtho își încălță coturnii, își încheie tunica lui cu solzi de aramă și-și luă coiful.

— Încotro ? întrebă Spendius.

— Mă întorc la Cartagina ! Lasă-mă ! O voi răpi ! Iar dacă îmi vor ieși în cale, îi voi zdrobi ca pe niște pui de năpîrcă ! O voi ucide, Spendius ! Da, da, o voi ucide, vei vedea, o voi ucide...

Spendius, care era numai urechi, smulse dintr-o dată zaimful și-l azvîrli într-un colț al cortului sub blănuri. Se auzi un murmur de glasuri, și la lumina faclelor se ivi Narr'Havas, însoțit de alți douăzeci de războinici.

Purtau mantale de lînă albă, pumnale lungi, salbe împletite din curele, cercei de lemn și încălțări din piele de hienă. Rămaseră în pragul cortului, rezemîndu-se în lănci, cum se odihnesc păstorii. Narr'Havas era cel mai falnic dintre toți. Brațele lui subțiri erau strînse în legături de piele împodobite cu perle ; veșmîntul lui larg era prins în toartele unui cerc de aur care îi încingea fruntea, lăsînd să-i cadă peste umăr o pană de struț. Un zîmbet neîntrerupt îi descoperea întregul șirag al dinților. Privirea lui era ascuțită ca o săgeată, și din toată ființa lui se desprindea un amestec ciudat de nepăsare și de pîndă.

Începu prin a spune că Republica pusese de multă vreme ochii pe regatul lui, și de aceea hotărîse să treacă de partea mercenarilor. Avea deci motive temeinice să vină în ajutorul lor, și putea să le fie de mult folos.

— Vă voi da elefanți — în pădurile mele se găsesc destui — vin, ulei, orz, curmale, smoală și pucioasă pentru asediul cetăților, douăzeci de mii de pedestrași și zece mii de cai. Am venit la tine, Mâtho, fiindcă tu stăpînești zaimful și ești menit să stai în fruntea oastei ; de altminteri, noi sîntem prieteni vechi...

Tot timpul cît vorbi Narr'Havas, Mâtho nu-și lua ochii de la Spendius, care trîntit pe piei de miel, asculta cu luare-aminte, dînd din cap în semn de încuviințare. Narr' Havas blestema Cartagina, jurîndu-se pe toți zeii. În pornirea mîniei lui rupse o lance. Însoțitorii lui răcniră într-un glas, și Mâtho, stîrnit de furia lor, a strigat că primește alianța.

Aduseră un taur alb și o oaie neagră, semnele zilei și nopții. Înjunghiară jertfele la marginea unui șanț și-și înmuiară brațele în sîngele lor. Narr'Havas își puse mîna pe pieptul lui Mâtho, iar Mâtho mîna lui pe pieptul lui Narr'Havas. Apoi, cu aceeași pecete însîngerată însemnară pînza cortului. Restul nopții l-au petrecut ospătîndu-se, iar resturile de carne le-au ars dimpreună cu oasele, pielea, coarnele și copitele.

Urale fără sfîrșit îl întîmpinară pe Mâtho, cînd se întoarse cu vălul zeiței; pînă și cei care nu împărtășeau credința Canaanului simțeau în nedeslușita lor însuflețire că un Duh supraomenesc coborîse între ei. Nimeni nu se gîndea să atingă zaimful. Felul tainic în care Mâtho și-l însușise îi dădea, după judecata barbarilor, dreptul netăgăduit de a-l stăpîni. Tot astfel gîndeau și soldații africani. Cei a căror ură n-avea rădăcini atît de vechi nu știau ce să creadă; dacă li s-ar fi dat corăbii ar fi plecat acasă fără zăbavă.

Spendius, Narr'Havas și Mâtho trimiseră soli tuturor triburilor de pe meleagurile punice.

Cartagina ținea toate aceste neamuri sub stăpînirea ei istovitoare. Punea asupra lor biruri grele, iar cei care zăboveau cu plata sau îndrăzneau măcar să murmure, sfîrșeau în lanțuri, sub secure și pe cruce. Plugarii își lucrau pămîntul după cum poruncea Republica și dădeau Republicii tot ce le cerea. N-avea nimeni dreptul să poarte arme, iar oamenii satelor răsculate erau vînduți ca sclavi. Cartaginezii își prețuiau guvernatorii ca pe niște teascuri; cei mai buni erau cei care storceau mai mult. Dincolo de ținuturile supuse Cartaginei se întindeau țările aliate, care nu plăteau Republicii decît un tribut neînsemnat; iar mai departe hălăduiau nomazii, gata să sară asupra aliaților, ori de cîte ori li se dădea a înțelege că pot s-o facă. Hambarele Cartaginei erau astfel totdeauna pline, hergheliile îi sporeau, cîmpurile îi dădeau rod îmbelșugat. Nouăzeci și doi de ani mai tîrziu, bătrînul Cato, priceput ca nimeni altul în a stăpîni sclavii și pămîntul, avea să rămînă uimit de atîta bogăție, iar osînda de moarte pe care o va striga fără încetare în Roma nu va fi decît izbucnirea nestăpînită a unei lacome invidii.

În timpul ultimului război, Cartagina ceruse supușilor ei jertfe din ce în ce mai mari; de aceea, aproape toate cetățile Libiei i se predaseră lui Regulus. Acum plăteau Republicii, drept pedeapsă, cîte o mie de talanți, douăzeci de mii de boi, trei sute de saci cu praf de aur și o cîtime însemnată de grîu. Capii triburilor necredincioase fuseseră dați pradă leilor sau răstigniți pe cruce.

Tunisul, mai ales, purta Cartaginei o ură neîmpăcată. Oraș mai vechi decît metropola, nu putea să-i ierte acesteia puterea ce-o dobîndise. Față în față cu zidurile ei, ghemuită între mlaștinile de pe țărmul mării, o privea pîndind-o, ca o fiară plină de venin. Nesfîrșitele molimi, măceluri și deportări nu-i slăbiseră dîrzenia. Nu șovăise să-l sprijine pe Arhagate, fiul lui Agatocle, și dăduse arme mîncătorilor-de-scîrnăvii, fără să stea nici o clipă pe gînduri.

O bucurie fără margini cuprinse toate provinciile, înainte de a fi pornit ștafetele cu vești. Fără să mai aștepte, răsculații dădură buzna în baie peste împuterniciții și slujitorii Republicii, și le suciră gîtul; scoaseră din adîncul peșterilor armele ascunse și făuriră săbii din fierul plugurilor. Copiii ascuțeau suliți pe pragul caselor; femeile își dăruiau salbele, inelele și cerceii, tot ce-ar fi putut să slujească la nimicirea Cartaginei. Fiecare venea cu obolul său. Mănunchiuri de lănci se îngrămădeau în mijlocul orașului, ca snopii de grîu. Cirezi de vite și saci cu bani luau drumul spre tabăra mercenarilor. Mâtho, ascultînd sfatul lui Spendius, plăti soldaților drepturile întîrziate, și atît fu de ajuns pentru a fi ales întîiul conducător al armatei, *șalișim*-ul barbarilor.

Bărbați dornici de luptă soseau în ajutor de pretutindeni. Se înfățișară mai întîi băștinașii, apoi sclavii, muncitori ai cîmpurilor. Caravanele negrilor fură oprite, și oamenii primiră arme. Negustorii care se îndreptau cu mărfuri spre Cartagina s-au alăturat barbarilor, nădăjduind că vor cîștiga mai mult. Cete fără număr se adunau necontenit, și de pe culmea Acropolei, cartaginezii vedeau cum sporesc rîndurile mercenarilor.

Străjerii legiunii stăteau de pază pe creasta apeductului ; şi lîngă ei, din loc în loc, fumegau cazanele de aramă, în care clocotea fiertura de smoală. O mulţime de oameni umplea cu strigătele ei întinderea cîmpiei. Barbarii se simţeau tulburaţi şi nedumeriţi, cuprinşi de acea nedeslușită teamă pe care o încercau totdeauna cînd ajungeau sub zidurile unei cetăţi.

Numai Utica şi Hippo-Zarytul nu se alăturară mercenarilor. Colonii feniciene, ca şi Cartagina, erau amîndouă cetăţi de sine stătătoare, dovedind o mare grijă ca în toate legăturile pe care le încheiau cu Republica să-şi păstreze neatîrnarea. Respectau, totuşi, puterea surorii lor mai mari, se bucurau de ocrotirea ei, şi nu credeau că oastea de strînsură a barbarilor ar fi putut s-o biruie ; ci, dimpotrivă, nu se îndoiau nici o clipă că va fi nimicită. Nu aveau altă dorinţă decît să trăiască în pace. Aşezarea lor se dovedea de cel mai mare folos. Cuibărită în adăpostul unui ochi de mare, Utica era calea cea mai lesnicioasă pe care Cartagina putea fi sprijinită dinafară. Şi chiar dacă Utica ar fi căzut, rămînea, la şase ceasuri depărtare, pe acelaşi ţărm, Hippo-Zarytul ; putînd să primească ajutoarele de care avea nevoie, Cartagina rămînea de neînvins.

Spendius era de părere ca asediul cetăţii să înceapă fără întîrziere. Narr'Havas se împotrivea. El avea alt plan : să pornească mai întîi asupra hotarelor Republicii. Veteranii credeau la fel ca Narr'Havas ; Mâtho de asemeni. Se hotărî, aşadar, ca Spendius să lovească Utica, iar Mâtho Hippo-Zarytul. Al treilea corp de oaste, sprijinindu-se pe Tunis, să cuprindă cîmpia din faţa Cartaginei. Această sarcină o luă asupra lui Autharit. Narr' Havas urma să plece în regatul lui şi să se întoarcă cu elefanţii ; apoi, adunîndu-şi călăreţii, să ţină sub paza lui drumurile.

Femeile se împotriviră cu îndîrjire acestui plan de luptă ; ele rîvneau după giuvaerurile patricienelor din Cartagina. Nici libienii nu erau mulţumiţi. Ei fuseseră chemaţi să pornească asupra cetăţii, şi nu înţelegeau de ce armata trebuia să se împrăştie în alte părţi ; nu plecară decît soldaţii. Mâtho luă comanda alor lui, a iberilor, a luzitanilor, a oamenilor din Apus şi a celor din insule.

Toți cîți vorbeau grecește l-au cerut pe Spendius, pentru istețimea lui.

Cartaginezii văzură cu uimire cum dintr-o dată armata barbarilor s-a pus în mișcare, și nu le venea să creadă. Grosul ei se revărsă mai întîi de-a lungul munților Arianei, pe drumul Uticei, urmînd țărmul mării ; un crîmpei rămase în fața Tunisului ; restul dispăru pentru cîtva timp, apoi se ivi din nou, de cealaltă parte a golfului, pierzîndu-se în pădure.

Să fi fost, cu totul, cam optzeci de mii de oameni. Mercenarii își făceau socoteala că cele două cetăți nu li se vor putea împotrivi, și după ce le vor cuprinde, se vor întoarce asupra Cartaginei. O armată puternică o va împresura, tăind legătura istmului, și rămînînd lipsită de ajutorul provinciilor, cetatea, în scurtă vreme, va pieri înfometată. Cetățenii Republicii nu plăteau dări, ca romanii. Cartaginei îi lipsea priceperea treburilor publice. Nepotolita ei sete de cîștig nu-i îngăduia acea chizbuință pe care o cere urmărirea unor scopuri mai înalte. Ca o galeră ancorată în nisipul Libiei, Cartagina dăinuia mulțumită trudei altora ; dar în jurul ei neamurile vecine spumegau ca talazurile mării, și cea mai trecătoare furtună zguduia din temelii uriașa corabie punică.

Războiul cu Roma secătuise tezaurul Republicii ; tîrguielile cu barbarii risipiră ce mai rămăsese. Republica avea nevoie de soldați, dar nici una din țările apropiate nu se încredea în ea ; Ptolemeu, pe vremuri, nu se învoise să-i dea nici două mii de talanți. Mai presus de toate, răpirea zaimfului îi tăiase tot curajul. Spendius prevăzuse bine.

Cartaginezii, care știau cu cîtă ură sînt priviți, își strîngeau cu patimă la pieptul lor aurul și zeii, iar dragostea lor de patrie izvora din însuși felul cum le era alcătuită cîrmuirea.

Înainte de toate, puterea aparținea tuturora, fără ca vreunul să fi fost cîndva în stare să și-o însușească singur. Datoriile în bani ale fiecăruia erau socotite datorii obștești. Întregul negoț al Republicii se afla în mîna oamenilor veniți din Canaan. Purtînd tîlhărește bogăția corăbiilor lor pe drumurile mării, adăugînd cîștigurile cămătăriei, strîngînd belșugul pămîntului, storcînd de puteri pe sclavi şi pe săraci, mulţi dintre ei izbuteau să se îmbogăţească. Banul era cheia care deschidea poarta tuturor dregătoriilor, şi cu toate că averea trecea din tată în fiu în aceleaşi familii, săracii nu urau oligarhia, căci fiecare nădăjduia să ajungă odată în rîndurile ei.

Breslele negustoreşti alcătuiau legile şi numeau pe supraveghetorii visteriei ; aceştia, la sfîrşitul slujbei lor, alegeau pe cei o sută din Sfatul Bătrînilor, iar aceştia, la rîndul lor, erau supuşi Marii-Adunări a tuturor celor bogaţi. Cît despre cei doi sufeţi, continuatori ai regilor de altădată, avînd mai puţine puteri decît consulii Romei, erau aleşi din familii deosebite şi intrau în slujbă în aceeaşi zi. Tot soiul de uneltiri se puneau la cale pentru a le slăbi puterea învrăjbindu-i. N-aveau dreptul să hotărască războiul, iar cînd se întorceau învinşi, Sfatul-cel-Mare îi osîndea la moartea pe cruce.

Toată puterea Cartaginei era în mîinile sisiţilor. Ei îşi aveau aşezarea lor în curtea cea mare de la Malqua, pe locul unde, după cum se spunea, poposise cea dintîi luntre a năierilor fenicieni. De atunci, apele mării se trăseseră mai spre larg. Era o clădire străveche, zidită din trunchiuri de palmier şi colţare de piatră, cuprinzînd mai multe şiruri de odăi despărţite între ele, unde se ţineau adunările mai restrînse. Bogaţii se întîlneau aici zi de zi, sfătuindu-se asupra treburilor lor şi ale Republicii, de la preţul piperului pînă la purtarea războiului de nimicire a Romei. De trei ori pe lună obişnuiau să-şi urce paturile pe terasa înaltă care mărginea zidurile dinspre mare ; iar trecătorii îi vedeau de jos, stînd la masă în văzduh, fără coturni şi fără mantale, plimbîndu-şi printre fripturi degetele lor încărcate de diamante şi aplecîndu-şi cerceii mari de aur peste ulcioare, dolofani şi trupeşi, pe jumătate goi, rîzînd şi mîncînd sub cerul albastru, ca nişte rechini graşi care ar zburda pe întinderea mării.

De data aceasta nu-şi mai puteau ascunde îngrijorarea ; prea erau galbeni la faţă. Mulţimea strînsă înaintea porţilor îi însoţea pînă la palat, încercînd să prindă din gura lor vreo veste. Toate casele erau zăvorîte, ca în zilele cînd bîntuia molima ciumii. Oamenii se revărsau în valuri pe străzi ; apoi dintr-o dată străzile rămîneau pustii. Unii urcau spre Acropole, alţii alergau în port. Marele-Sfat se aduna în fiecare noapte. În cele din urmă, poporul se strînse în piața lui Khamon și hotărî să fie chemat Hannon, biruitorul de la Hecatompyle.

Era un bărbat evlavios, viclean, un cartaginez adevărat, fără nici o milă pentru neamurile din Africa. Averea lui nu era mai prejos de-a familiei Barca, și nimeni nu dovedise mai multă pricepere în conducerea treburilor publice.

Hannon chemă sub arme pe toți bărbații în putere, așeză catapulte pe toate turnurile, ceru provinciilor un număr nemaipomenit de arme și porunci să se pregătească paisprezece galere, de care de altminteri n-avea nevoie. Toate au fost cu de-amănuntul socotite și scrise cu mare grijă în condici. Hannon cerea să fie purtat peste tot, la arsenal, la far, la tezaurul templului ; îl puteau vedea toți trecînd în lectica lui mare, legănîndu-se pe trepte și suind dealul Acropolei. Fiindcă nici așa nu putea să doarmă, toată noaptea se pregătea de război în palatul lui, răcnind cu glas cumplit poruncile unei bătălii închipuite.

Frigurile spaimei îi făcuseră pe toți viteji. De cum porneau să cînte cocoșii, bogații se aliniau pe țărmul Mappalelor și, suflecîndu-și poalele rochiilor, se deprindeau cu mînuirea lăncii ; pentru că nici unul nu se pricepea, se sfădeau tot timpul. Se așezau, gîfîind, pe pietrele mormintelor, apoi o luau de la capăt. Mulți dintre ei hotărîră să-și schimbe felul de a se hrăni ; unii își închipuiau că mîncînd mai bine vor prinde puteri ; alții, stînjeniți în mișcări de prea multă grăsime, flămînzeau ca să mai slăbească.

Utica ceruse în mai multe rînduri ajutorul Cartaginei, dar Hannon nu voia să se miște, cîtă vreme nu pregătise toate șuruburile pentru mașina lui de război. Mai zăbovi încă trei luni cu pregătirea celor o sută doisprezece elefanți, pe care îi ținea sub zidurile cetății. Poporul îi iubea pe acești biruitori ai lui Regulus ; nu cruța nici o grijă pentru mulțumirea unor vechi prieteni. Hannon porunci să se topească din nou platoșele de aramă care le împodobeau pieptul, să le fie auriți dinții de fildeș, să li se lărgească grajdurile și să li se croiască valtrapuri noi din cea mai frumoasă purpură, cu ciucuri lungi jur împrejur ; iar conducătorii elefanților, pe care cartaginezii îi numeau indieni — fiindcă cei dintîi fuseseră aduşi, fără îndoială, din India — să fie îmbrăcaţi după portul acestei ţări, cu un colac alb în jurul tîmplelor, cu izmene scurte de bumbac, ale căror cute, strînse peste şolduri, semănau cu aripile unei scoici.

Oastea lui Autharit întîrzia sub porţile Tunisului ; îşi strînsese rîndurile sub un zid clădit din nămolul lacului şi apărat pe creastă cu mănunchiuri de mărăcini. Negrii împlîntaseră în pămînt, din loc în loc, pe prăjini înalte, sperietori grozave, pentru a înfricoşa pe duşmani : chipuri schimonosite de oameni, păpuşi cu pene pe frunte, capete de şerpi şi de şacali. Socotind că aceste mijloace de luptă îi făceau de neînvins, barbarii dansau, se întreceau la trîntă şi zburdau, încredinţaţi că în foarte scurtă vreme Cartagina va pieri. Un altul decît Hannon ar fi zdrobit lesne această gloată, pe care o încurcau deopotrivă turmele de vite şi femeile. De altfel, oamenii aceştia nu pricepeau nimic din meşteşugul războiului, iar Autharit, descurajat, nu aştepta nimic de la ei.

Trecea printre rîndurile lor, privindu-i cu marii lui ochi albaştri, îşi scotea la marginea lacului tunica lui din piele de focă, desfăcea legătura care-i strîngea pletele roşcate şi îşi răcorea capul în apă. Îi părea rău că nu fugise la romani, cu cei două mii de gali din templul de la Eryx.

Adeseori, în plină zi, soarele se întuneca fără veste. Marea, de la marginea ei pînă în larg, încremenea nemişcată, ca plumbul topit. Un nor de pulbere arămie se abătea în vîrtejuri înalte ; palmierii se îndoiau pînă la pămînt ; cerul se ascundea şi se auzea cum cad pe spinarea animalelor pietrele stîrnite de vînt. Lipindu-şi buzele de pînza cortului, galul gemea sleit de puteri şi copleşit de întristare. Îi veneau în minte miresmele păşunilor de-acasă, dimineţile de toamnă, ninsoarea fulgilor de zăpadă, mugetul zimbrilor pierduţi în umbra negurilor şi, închizînd ochii, zărea lumina colibelor acoperite cu paie, tremurînd peste mlaştini în adîncul pădurilor.

Acelaşi dor îi muncea pe mulţi alţii, deşi ţara lor nu era atît de departe. Dincolo de cotul mării, pe dealurile Byrsei, prinşii cartaginezi puteau să vadă pînzele de cort întinse peste curtea caselor lor. Supravegheați necontenit de ochii santinelelor, erau ținuți legați în cătușele aceluiași lanț, purtînd un cerc de fier în jurul gîtului. Mulțimea nu se mai sătura venind să-i privească. Femeile arătau copiilor scumpele veșminte zdrențuite care atîrnau pe acele trupuri secătuite.

O cumplită furie îl stăpînea pe Autharit, de cîte ori își amintea de rușinea cu care îl umilise Giscon ; dacă nu l-ar fi oprit jurămîntul făcut lui Narr'Havas, l-ar fi ucis. Se închidea în cortul lui și se îmbăta pînă la leșin cu rachiu de orz și de chimen ; apoi se trezea spre amiază, chinuit de o sete cumplită.

Mâtho, în vremea aceasta, împresurase Hippo-Zarytul.

Orașul era ocrotit de apa unui lac care dădea în mare, avea trei rînduri de șanțuri întărite, iar pe culmile care îl împrejmuiau se ridicau turnurile unui zid de apărare. Mâtho nu comandase niciodată asediul unei cetăți asemănătoare. Se gîndea neîncetat la Salammbô, și îmbătîndu-se în vis de farmecul frumuseții ei, simțea plăcerea unei răzbunări care îl umplea de mîndrie. Dorința de a o revedea îl stăpînea mereu ; stăruitoare, aspră, neîndurată. Ar fi vrut să se întoarcă în Cartagina ca sol al barbarilor, pentru a ajunge din nou la ea. Poruncea goarnelor să sune asaltul și, încercînd să-și facă drum spre apa mării, se avînta înaintea tuturor pe creasta stăvilarului. Smulgea pietrele cu mîinile lui, îmbrîncea pe cei care șovăiau și lovea cu tăișul săbiei pretutindeni. Barbarii dădeau năvală de-a valma, scările trosneau frîngîndu-se, și grămezi de oameni se prăbușeau sub zidurile cetății în valuri înroșite de sînge. Apoi, vîltoarea luptei se potolea și barbarii se retrăgeau, pentru a porni atacul din nou.

Mâtho se oprea la marginea corturilor, își ștergea cu brațul fața stropită cu sînge și rămînea cu ochii pierduți în zare, privind spre Cartagina.

În fața lui, pe sub ramuri de mirt, de măslini, de palmieri și de platani, se întindeau două iazuri, adunîndu-se într-un alt lac, ale cărui țărmuri nu se zăreau. Dincolo de creasta muntelui apropiat se ridicau alte culmi mai înalte, iar în mijlocul unei ape mari se afla un ostrov întunecat, asemeni unei piramide. La stînga, mai departe de valurile nisipului încremenit în unde aurii, marea suia pînă în marginea zării, ca o pardoseală netedă de lapislazuli. Pe întinderea verde a cîmpului, se iveau din loc în loc pete galbene; roşcovele străluceau ca nişte bumbi de mărgean; coarde de viță sălbatică se revărsau de pe creştetul sicomorilor; se auzea murmurul apelor; ciocîrlii moțate săgetau văzduhul, și ultimele raze ale soarelui aureau spinarea broaştelor ţestoase, care ieşeau dintre trestii să respire adierea vîntului de seară.

Mâtho suspina din adîncul pieptului. Se culca pe burtă, își înfigea unghiile în pămînt și plîngea. Se simțea singur, sleit de puteri, nefericit. Ea nu va fi a lui niciodată, și nici măcar nu era în stare să cucerească un oraș!

Noaptea, singur în cortul lui, privea zaimful și se întreba la ce-i slujea acel talisman al Zeilor. Un val de îndoieli se ridica în mintea barbarului. I se părea că o parte din sufletul lui Salammbô plutea în veşmîntul Zeiței, mai uşor decît o răsuflare. Pipăia vălul, îl mirosea, îşi îngropa faţa în el şi îl săruta plîngînd. Apoi și-l arunca peste umăr, amăgindu-se că o simte aproape de inima lui.

Adeseori ieșea din cort, la lumina stelelor, sărea peste soldații care dormeau înfăşuraţi în mantale, se azvîrlea în şa la porţile taberei, şi două ceasuri mai tîrziu era la Utica, în cortul lui Spendius.

Începea să vorbească despre greutățile războiului, dar singurul lui gînd era să-şi aline durerea povestind despre Salammbô. Spendius încercă să-l potolească, dîndu-i sfaturi înțelepte:

— Goneşte din inima ta această patimă care te înjoseşte! Ascultai altădată de poruncile altora; astăzi comanzi tu însuți o armată. Chiar de nu vom cuceri Cartagina, vom ține sub puterea noastră ținuturi întinse şi vom ajunge regi. Era cu neputință ca stăpînirea zaimfului să nu le aducă biruinţă! „Să avem răbdare“, spunea Spendius.

Mâtho ajunsese să creadă că puterea zaimfului nu le era dată decît celor din neamul Canaanului, și cu isteţimea lui de barbar îşi spunea: „Zaimful pe mine nu mă va ajuta, dar lipsa lui pe cartaginezi îi va pierde!“

Îl mai tulbura o îngrijorare. El se închina lui Aptuknos, zeul libienilor, și se temea ca Moloh să nu se simtă jignit. Îl întreba cu sfială pe Spendius căruia din ei s-ar cuveni să jertfească o ființă omenească.

— Amîndurora, răspunse rîzînd Spendius.

Mâtho nu înțelegea nepăsarea grecului, bănuindu-l că se închină unui zeu despre care nu vrea să vorbească.

Toate credințele și toate neamurile își dăduseră întîlnire în aceste oști de barbari; nici un zeu al unora nu era disprețuit de ceilalți, ci toți erau la fel de temuți. Mulți dintre barbari primeau în cultul lor, rituri ale unor religii străine. Nu se închinau stelelor, dar dacă vreuna din ele se arăta prielnică sau nefastă, îi aduceau jertfe. Orice amuletă, găsită la întîmplare într-o clipă de primejdie, se schimba în divinitate. Repetau mereu un nume, unul singur, fără să se ostenească a-i pătrunde înțelesul. Jefuind atîtea temple, văzînd cu ochii lor atîtea măceluri și atîtea neamuri, mulți ajunseseră să nu mai creadă decît în Destin și în Moarte; adormeau în fiecare noapte cu dobitoceasca nepăsare a fiarelor de pradă. Spendius ar fi scuipat pe chipul lui Jupiter Olimpianul, în schimb îi era teamă să vorbească în întuneric cu glas tare, și nu uita în fiecare dimineață să-și încalțe mai întîi piciorul drept.

A ridicat în fața Uticei o terasă largă, cu patru laturi. Dar în aceeași măsură se înălțau și zidurile cetății; ceea ce unii izbuteau să dărîme, ceilalți se grăbeau să reclădească. Spendius își cruța oamenii. Urzea în gîndul lui tot felul de planuri, și încerca să-și amintească stratagemele despre care auzise vorbindu-se în călătoriile sale. De ce nu se mai întorsese Narr'Havas? Toți erau îngrijorați.

Hannon sfîrșise pregătirile lui. Într-o noapte fără lună trecu golful Cartaginei, purtîndu-și pe plute soldații și elefanții. Ocoli muntele Apelor-Calde, ca să nu dea piept cu Autharit, și merse mai departe cu atîta zăbavă, încît în loc să-i surprindă pe barbari înainte de răsăritul soarelui, cum plănuise, ajunse abia a treia zi în plină amiază.

Înspre partea de răsărit a Uticei se întindea o cîmpie, care mergea pînă pe țărmul lagunei celei mari a Cartaginei ; dincoace de ea cobora în unghi drept o vale strînsă între două culmi joase, care se curma dintr-o dată. Barbarii își așezaseră tabăra lor pe partea stîngă, tăind drumul care ducea în port. Dormeau în corturile lor — căci și de o parte și de alta luptătorii istoviți se odihneau — cînd de după dealuri se ivi oastea Cartaginei.

Gloata înarmată cu praștii se împărțise pe cele două aripi. Călăreții legiunii, sub armurile lor cu solzi de aur, mergeau în primele rînduri, săltînd pe caii lor fără păr și fără urechi, cu coama tunsă, purtînd în mijlocul frunții un corn de argint, ca să semene cu rinocerii. În golul dintre cetele lor, înaintau tinerii pedestrași cu cîte o suliță de frasin în fiecare mînă și cu un coif mic pe frunte. Lăncile lungi ale pedestrimei grele se zăreau venind din urmă. Negustorii aceștia se încărcaseră cu toate armele pe care erau în stare să le care cu ei ; unii purtau suliță, ghioagă, secure și două săbii ; alții erau plini de săgeți, ca niște arici ; numai brațele li se mai zăreau, atîrnînd peste platoșele îmbrăcate în lemn de corn și plăci de os. În sfîrșit, se arătară schelăriile marilor mașini de război : carobalistele, onagrele, catapultele, scorpionii, legănîndu-se pe care trase de catîri și de boi înjugați cîte patru. Pe măsură ce oastea înainta, căpitanii alergau de la dreapta la stînga, cu sufletul la gură, răcnind porunci, strîngînd rîndurile și păstrînd depărtarea dintre ele. Bătrînii-fruntași, care împărțiseră între ei comanda armatei, își puseseră coifurile lor îmbrăcate în purpură, cu ciucuri lungi, care se încurcau printre curelele coturnilor. Obrajii lor, boiți cu rumeneală, luceau sub căștile uriașe, împodobite cu chipuri de zei. Scuturile lor, tivite pe margine cu fildeș și semănate cu pietre prețioase, sclipeau ca niște discuri însorite deasupra unor ziduri de aramă.

Cartaginezii se mișcau atît de greu, încît barbarii îi pofteau, în bătaie de joc, să se culce la pămînt ; le strigau că vor veni numaidecît să le deșerte burțile, să le mături praful de aur de pe piele și să le dea să bea fier topit.

În vîrful catargului ridicat înaintea cortului lui Spendius flutura o flamură verde. Era semnul de începere a luptei. Armata cartagineză răspunse cu o larmă mare, sunînd din trîmbiți, din chimvale, din fluiere de os de măgar și din timpane. Barbarii se avîntară dincolo de stîlpii care însemnau marginea taberei lor, și oștile potrivnice se aflară față în față, la o bătaie de suliță.

Un balear, aruncător cu praștia, făcu un pas înainte, puse în curea un glonte de argilă și-și încordă brațul. Un scut de fildeș sări în țăndări și cele două armate se încleștară în luptă.

Grecii, împlîntînd vîrful lăncilor în nara cailor, îi răsturnau peste călăreți. Sclavii, care luaseră cu ei pietre prea grele, nu izbuteau să le azvîrle mai departe de cîțiva pași. Pedestrașii cartaginezi, lovind cu tăișul săbiilor lor lungi, își lăsau șoldul drept descoperit ; barbarii, pătrunzînd în rîndurile lor, îi măcelăreau de-a valma ; orbiți de sîngele care le țîșnea în față, se împiedicau de trupurile celor căzuți. Grămezi de suliți, de coifuri, de platoșe, de brațe încleștate și de săbii se răsuceau în jurul lor, lărgindu-se și adunîndu-se din nou, ca niște noduri elastice. Goluri tot mai adînci se deschideau în rîndurile cohortelor punice. Mașinile de război înțepeniseră în nisip. Însăși lectica cea mare, cu clopoței de cristal, a sufetului, care se legănase pînă atunci peste umerii soldaților ca o luntre deasupra talazurilor, se scufundă dintr-o dată și nu se mai văzu. Hannon murise ? Barbarii se pomeniră singuri.

Praful se lăsa în jurul lor, iar ei cîntau, cînd Hannon se ivi din nou pe spinarea unui elefant. Era cu capul gol, sub o umbrelă de pînză, pe care o ținea un negru la spatele lui. Colierul cu plăci albastre flutura pe florile tunicii negre ; brățări de diamante îi strîngeau brațele uriașe și, cu gura deschisă, învîrtea în mînă o suliță cumplită,răsfrîntă în vîrf ca o floare de lotus, mai lucitoare decît o oglindă. Pămîntul părea că se cutremură și barbarii văzură venind asupra lor într-o singură linie toți elefanții Cartaginei, cu dinții înfășurați în aur, cu urechile vopsite în albastru, înveșmîntați în bronz și purtînd deasupra valtrapurilor purpurii turnuri de piele, în care cîte trei arcași își încordau arcurile lor mari, gata de luptă.

Barbarii abia avuseseră răgaz să-și ia armele și se rînduiseră la întîmplare. O spaimă de moarte le înghețase sîngele ; nu mai erau în stare de nici o hotărîre.

Din înălţimea turnurilor se abăteau asupra lor suliţi, săgeţi, smoală aprinsă şi valuri de plumb. Unii încercau să urce pe spinarea elefanţilor, agăţîndu-se de ciucurii valtrapurilor ; tăişul securilor le reteza mîinile şi cădeau pe spate în vîrful săbiilor. Lăncile se frîngeau neputincioase, şi elefanţii călcau peste cohorte, ca nişte mistreţi pe-un cîmp de iarbă. Smulgeau cu trompa stîlpii taberei şi dărîmau corturile cu pieptul lor puternic. Barbarii fugiră pînă la unul, ascunzîndu-se în spatele colinelor care mărgineau valea pe unde înaintaseră cartaginezii.

Hannon se înfăţişă biruitor înaintea porţilor Uticei. Porunci să sune goarnele, şi cele trei căpetenii ale oraşului se iviră pe turn în deschizătura crenelurilor.

Oamenii din Utica nu se învoiau să primească în cetatea lor nişte oaspeţi atît de bine înarmaţi. Hannon s-a supărat. În cele din urmă fu lăsat să intre el singur, însoţit de cîţiva ostaşi.

Elefanţii rămaseră afară ; de altfel străzile oraşului erau prea înguste pentru a-i lăsa să treacă.

Căpeteniile cetăţii au ieşit întru întîmpinarea sufetului. Hannon ceru să fie dus la baie şi-şi chemă bucătarii.

Trei ceasuri mai tîrziu, stătea cufundat pînă-n gît în cada cu ulei de cinamomă şi, îmbăindu-se, mînca. Înşirate pe o piele de bou, îl îmbiau talerele cu limbi de fenicoptere, tăvălite în miere şi boabe de mac. Medicul, de care nu se despărţea niciodată, îl veghea alături, în halatul lui galben, încălzindu-i din cînd în cînd baia. Doi băieţandri, aplecaţi pe marginea cadei, îi frecau picioarele. Dar grija pe care o purta trupului său nu-l făcea să uite treburile publice ; începuse tocmai să dicteze o scrisoare către Marele-Sfat, întrebînd ce pedeapsă mai cumplită s-ar putea născoci pentru barbarii prinşi în luptă.

— Stai ! îi strigă sclavului care scria în picioare, pe tablele din palmă. Aduceţi-i aici ! Vreau să-i văd !

În fundul încăperii pline de un abur alb, prin ceaţa căruia făcliile tremurau ca nişte pete roşii, se iviră îmbrînciţi de la spate trei barbari : un samnit, un spartan şi un capadochian.

— Scrie mai departe! porunci Hannon. „Bucurați-vă, lumini ale Baalilor! Sufetul vostru a nimicit cîinii cei flămînzi! Binecuvîntată fie Republica! Înălțați rugăciuni de mulțumire Zeilor!“ Zărind pe prizonieri, izbucni într-un hohot de rîs: Ha! ha! Iată-i pe vitejii mei din Sicca! Parcă nu vă mai vine să urlați? Unde vă sînt săbiile? Cumpliți războinici, n-am ce zice! (Se prefăcea că se ferește, ca și cum i-ar fi fost teamă.) Ce spuneați că vă trebuie? Cai? Femei? Pămînt? Slujbe de mari dregători și de preoți, nu-i așa? Așteptați puțin, vă voi da pămînt să nu mai ieșiți din el niciodată! Vă voi însura cu spînzurători nou-nouțe! Solda voastră? Am să v-o torn pe gît, în fișicuri de plumb! Voi alege pentru voi locurile cele mai sus-puse, deasupra norilor, cît mai aproape de pliscul vulturilor!

Cei trei barbari, păroși și numai zdrențe, îl priveau fără să priceapă ce spune. Fuseseră prinși cu lațuri de frînghie, și genunchii lor erau numai o rană. Lanțurile grele care le încătușau mîinile atîrnau pînă pe lespezile încăperii. Văzîndu-i atît de nepăsători, Hannon se înfurie:

— În genunchi! În genunchi! Șacalilor! Viermi ai pămîntului! Scîrnăviilor! Nu răspundeți? Tăceți? Bine! Să fie jupuiți de vii! Nu, nu, fără zăbavă!

Sufla greu, ca un hipopotam, și ochii i se învîrteau în cap. Uleiul aromat se revărsase sub greutatea trupului și, lipindu-se de pielea lui scorțoasă îl învăluia, la lumina torțelor, într-o culoare trandafirie.

Hannon dictă mai departe:

— Patru zile de-a rîndul ne-a chinuit arșița soarelui. La trecerea Macarului, catîrii s-au rătăcit. Cu toate acestea, dovedind un curaj fără seamăn... Ah! Demonades! Cum sufăr! Să încălziți din nou cărămizile pînă la roșu...

Se auzea zgomot de fărașuri și de grătare. Tămîia ardea cu fum greu în vase mari, și băieșii goi, asudînd ca niște bureți, îl ungeau la încheieturi cu o alifie plămădită din făină, pucioasă, vin negru, lapte de cățea, mirt, galbanum și rășină. O sete chinuitoare îl ardea. Omul înveșmîntat în galben îi întinse o cupă în care fumega o fiertură stropită cu venin de năpîrcă.

— Bea ! spuse Demonades. Puterea șarpelui zămislit la soare să pătrundă în măduva oaselor tale, și să-ți dea bărbăție, întruchipare a zeilor ! Un preot al lui Eșmun, după cum știi, urmărește pe cer stelele Cîinelui-cel-mare, din a căror vrăjmășie ți se trage boala. Ele pălesc, întocmai ca petele de pe pielea ta ; să nu-ți fie teamă, nu vei muri.

— Nu voi muri, nu-i așa ? repetă sufetul. Printre buzele lui vinete trecea o răsuflare mai rău mirositoare decît duhoarea unui stîrv. Doi cărbuni aprinși ardeau în ochii lui fără sprîncene ; fîșii de piele zgrunțuroasă îi brăzdau fruntea ; urechile despărțite de cap păreau că vor să se lungească, iar cutele adînci din jurul nărilor îi dădeau înfățișarea stranie a unei fiare cumplite. Glasul lui răgușit semăna cu un muget.

— Poate că ai dreptate, Demonades. Mare parte din răni s-au și închis. Mă simt în putere. Privește cu cîtă poftă mănînc !

Mai mult ca să arate cît e de sănătos decît că i-ar fi fost foame, începu să înfulece din toate : brînză frămîntată cu origan, pești curățați de pe os, dovleac copt, stridii, ouă cu hrean, trufe și păsări mici la frigare. Se uita între timp la prizonieri, închipuindu-și cu desfătare chinurile care îi așteaptă. Își amintea umilința pe care o suferise în tabăra de la Sicca, și furia lui se revărsa în teribile ocări asupra celor trei.

— Ah ! Ticăloșilor ! Trădătorilor ! Nelegiuiților ! Blestemaților ! Ați îndrăznit să mă înfruntați, pe mine ! Pe mine, sufetul ! Anii voștri sub arme ? Sîngele vostru, cum ziceți ? Da, da, sîngele vostru, sîngele... Apoi vorbindu-și parcă singur : Toți vor pieri ! Nu va fi vîndut nici unul ! Poate ar fi mai bine să-i ducem pe toți în Cartagina... Am să le arăt eu cine sînt ! Nu știu dacă am luat cu mine destule lanțuri... Scrie : „Trimiteți-mi"... Cîți sînt ? întrebați pe Muthumbal... Nici o milă ! Plecați și să-mi aduceți în coșuri toate mîinile lor tăiate !

Dar, dintr-o dată, acoperind deopotrivă glasul lui Hannon și zăngănitul tăvilor de mîncare, se auzi tot mai puternic zvonul unor strigăte ciudate, amestec de muget răgușit și de țipete sfîșietoare. Apoi, fără veste, izbucni răcnetul furios al elefanților, ca și cum lupta ar fi început din nou. O larmă asurzitoare cuprinsese întreg orașul.

Cartaginezii nu se osteniseră să-i urmărească pe barbari. Se așezaseră la odihnă sub zidurile cetății cu toate bagajele și cu toți slujitorii lor și, ca niște satrapi fără griji, petreceau în corturile lor bogate cu perdele de mărgăritar ; din tabăra mercenarilor nu mai rămăsese pe cîmp decît o învălmășeală de ruine. Spendius își recăpătă curajul. Îl trimise pe Zarxas să-i dea de veste lui Mâtho, cutreieră pădurile, adună resturile oastei și, fiindcă nu căzuseră prea mulți din ei, oamenii își strînseră din nou rîndurile, îndîrjiți de a fi fost învinși fără luptă. Spendius, dînd din întîmplare peste un butoi cu păcură uitat în drum de cartaginezi, prinse de pe cîmp o turmă de porci, îi unse cu smoală, le dădu foc și-i fugări din urmă spre Utica.

Elefanții, înspăimîntați de flăcări, se năpustiră pe coasta dealului din față, apoi, sub o ploaie de suliți, se întoarseră înapoi, călcînd în picioare pe cartaginezi, sfîșiindu-i cu colții, strivindu-i și făcîndu-i una cu pămîntul. În urma lor, barbarii coborîră de pe coline ; tabăra punică, lipsită de șanțuri de apărare, fu nimicită în cel dintîi asalt.Cartaginezii își văzură sfîrșitul în fața porților cetății, care, de teama mercenarilor, nu li s-au deschis.

Se făcea ziuă. Dinspre apus se zărea venind pedestrimea lui Mâtho. Alte pîlcuri de călăreți se apropiau : era Narr'Havas cu numizii lui. Sărind peste șanțuri și tufișuri, îi goneau din urmă pe fugari, ca niște ogari la vînătoare de iepuri. Această neașteptată întorsătură în soarta bătăliei dădu peste cap, dintr-o dată, toate tabieturile sufetului ; ca din gură de șarpe, strigă să fie scos afară din baie.

Cei trei prizonieri rămăseseră pe locul lor. Un negru, același care purtase umbrela sufetului în timpul luptei, i se aplecă la ureche.

— Ei și ? răspunse Hannon tot în șoaptă. Apoi porunci cu glas repezit : Ucide-i !

Etiopianul își scoase jungherul din cingătoare, și cele trei capete căzură. Unul din ele, rostogolindu-se peste resturile ospățului, sări în cadă și pluti deasupra cîteva clipe, cu gura deschisă şi cu ochii împietriţi. Lumina şovăitoare a dimineţii se strecura prin ferestre ; cele trei trupuri zăceau cu pieptul la pămînt şi sîngele curgea în valuri, ca din trei fîntîni ; o pînză roşie se prelingea pe mozaicul presărat cu pulbere albastră. Sufetul îşi înmuie mîinile în această mlaştină caldă încă şi-şi frecă genunchii : era un leac bun.

În aceeaşi seară fugi din oraş sub paza însoţitorilor lui şi luă calea muntelui, ca să-şi regăsească armata. Se întîlni întru tîrziu cu resturile ei.

După patru zile de drum, zări în vale, de pe culmile trecătoarei Gorza, cohortele lui Spendius. Douăzeci de lănci bine ţintite, lovind vîrful coloanei, ar fi oprit-o în loc destul de lesne. Cartaginezii, zăpăciţi, o lăsară să treacă. În urma oastei, Hannon recunoscu pe regele Numidiei. Narr'Havas se înclină să-l salute, făcînd un semn pe care sufetul nu-l înţelese.

Cartaginezii se întoarseră în cetate stăpîniţi de toate spaimele din lume. Nu mergeau decît noaptea ; în timpul zilei se ascundeau în pădurile de măslini. La fiecare popas îşi numărau morţii. În mai multe rînduri se crezură pierduţi. Cu multă trudă au ajuns la capul Hermaeum, unde veniră corăbiile să-i ia.

Hannon era atît de istovit, atît de dărîmat — pierderea elefanţilor îl copleşise — încît, voind să sfîrşească mai repede, ceru lui Demonades să-i dea otravă. Ştia de altfel ce-l aşteaptă ; se şi simţea răstignit pe cruce.

Cartagina nu mai avea însă nici puterea de a-l pedepsi. Pierduse patru sute de mii nouă sute şaptezeci şi doi de sicli de argint ; cincisprezece mii şase sute douăzeci şi trei de secheli de aur, trei sute de Bogaţi, opt mii de cetăţeni, grîu pentru trei luni, cea mai mare parte din lăzile ostaşilor şi toate carele de luptă. Narr'Havas o trădase, şi cele două cetăţi rămăseseră împresurate. Armata lui Autharit stăpînea cîmpia de la Tunis pînă la Rhades. De pe culmea Acropolei se zăreau pînă departe trîmbe de fum ridicîndu-se spre cer ; ardeau casele de la ţară ale Bogaţilor.

Un singur om ar fi putut să mîntuiască Republica ; şi cartaginezii îşi muşcau mîinile că nu-l preţuiseră îndeajuns. Pînă şi susţinătorii păcii hotărîră să aducă jertfe, rugîndu-se pentru întoarcerea lui.

Vederea zaimfului o tulburase pe Salammbô. În tăcerea nopţii i se părea că aude paşii Zeiţei şi se trezea din somn strigînd înspăimîntată. Trimitea în fiecare zi hrană pentru templu. Taanah nu mai pridídea îndeplinindu-i poruncile, iar Şahabarim n-o părăsea nici o clipă.

VII

HAMILCAR BARCA

CRAINICUL-LUNELOR, CARE STAtea de veghe în fiecare noapte pe acoperişul templului lui Eşmun şi vestea din goarnă schimbările la faţă ale nestatornicului astru, zări într-o dimineață, spre apus, o umbră care semăna cu aripile larg deschise ale unei păsări, atingînd în zbor creasta valurilor mării.

Era o corabie cu trei rînduri de lopeţi, purtînd la proră chipul cioplit al unui cal. Se lumina de ziuă. Crainicul-Lunelor își puse palma streașină deasupra ochilor, apoi prinzînd în mîini cu putere trîmbița, trimise asupra Cartaginei un strigăt prelung de aramă.

Ușile tuturor caselor se deschiseră. Oamenii năvăleau în stradă, prindeau din fugă zvonurile, se certau între ei și nu le venea să creadă. Întreg malul mării era înțesat de lume. În sfîrșit, recunoscură trirema lui Hamilcar.

Se apropia de țărm, într-un elan mîndru și sălbatic, cu catargul drept și cu toate pînzele întinse,. luînd în piept talazurile înspumate. Vîslele uriașe loveau în cadență întinsul apei. Talpa corăbiei se ivea din cînd în cînd deasupra valurilor ca un brăzdar de plug, și de sub pintenul prorei, calul cu cap de fildeș se ridica în două picioare, pornind parcă în goană pe cîmpiile mării.

În preajma portului, vîntul se domoli și pînzele se strînseră. Un om cu capul gol stătea în picioare, lîngă cîrmaci. Era el, sufetul Hamilcar. Purta în jurul coapselor o za de fier, care strălucea ; o mantie roșie îi flutura pe umeri, lăsînd să i se vadă brațele ; două perle mari îi atîrnau la urechi, și barba lui neagră, stufoasă, îi acoperea pieptul.

Galera dădu ocol digului, legănîndu-se între stînci, în vreme ce mulțimea, întovărășindu-i mersul, striga :

— Bine-ai venit ! Mărire ție, ochi al lui Khamon ! Mîntuiește-ne ! Bogații singuri sînt de vină ! Ei s-au învoit să te piardă ! Ferește-te de ei, Barca !

Hamilcar nu răspundea, ca și cum larma bătăliilor și mugetul mării i-ar fi luat auzul. Dar, cînd ajunse sub scara care cobora de pe culmea Acropolei, ridică fruntea și, cu brațele încrucișate pe piept, privi spre templul lui Eșmun ; apoi, mai departe și mai sus, bolta largă a cerului limpede. Cu glas aspru dădu poruncă lopătarilor. Trirema făcu un salt, lovind în trecere idolul ridicat la capătul digului pentru a opri furtunile ; apoi intrînd în portul mărfurilor, plin de așchii de lemn, de coji de fructe și de scîrnăvii, își tăie cale printre burțile celorlalte corăbii, legate la mal în țăruși de lemn și purtînd la pupă dinți de crocodil. Mulțimea năvălea în goană ; cîțiva se aruncară în valuri, apropiindu-se înot. Trirema ajunse în fața porții de fier bătută în cuie ca un arici ; poarta se ridică și trirema se pierdu în adîncimea bolții care ducea pînă în portul vaselor de război.

Portul militar al Cartaginei era despărțit de oraș. Trimișii străini, care veneau în cetate, trebuiau să treacă printre cele două ziduri ale canalului care mergea pînă în fața templului lui Khamon. Portul, larg și rotund ca buzele unei cupe, era mărginit de pereții cheiurilor, în ale căror dane se înălțau două coloane, purtînd pe capitelurile lor coarnele lui Ammon și alcătuind, în șir cu celelalte, un lung portal împrejurul țărmului. În mijlocul unei insule, se înălța palatul sufetului-mării.

Apa era atît de limpede, încît se zărea în adîncul ei așternutul pietrelor albe. Larma orașului nu ajungea pînă aici. Hamilcar recunoscu în trecere triremele pe care le comandase în luptă.

Nu mai rămăseseră din toate decît, cel mult, douăzeci. Unele fuseseră trase pe uscat și zăceau într-o rînă ; altele se mai înălțau încă pe talpa lor, îndreptîndu-și spre cer pupa trufașă și pieptul arcuit al prorei, poleit cu aur și împodobit cu semne tainice. Himerele își pierduseră aripile, Zeii-Pateci brațele, taurii coarnele de argint ; toate acele nave putrede, moarte, pe care abia se mai cunoștea vopseaua, își aveau povestea lor ; mai purtau cu ele amintirea largului mării, și ca niște ostași cu trupurile sfîrtecate, păreau că spun fostului lor stăpîn : „Noi sîntem ! Noi, cei de altădată ! Învins te întorci acum și tu, la rîndul tău !“

Nimeni, în afară de sufetul-mării, n-avea dreptul să intre în acel palat al său ; și cît timp nu erau dovezi că se sfîrșise din viață, Republica îl socotea trăind. Bătrînii se simțeau totdeauna bine cu un stăpîn mai puțin, și fiind vorba de Hamilcar, fuseseră cu atît mai bucuroși să păstreze datina.

Sufetul trecea prin odăile pustii ; la fiecare pas îi ieșeau înainte armele și lucrurile lui din casă ; îi erau atît de cunoscute, și totuși le privea cu uimire. Într-un jertfelnic, sub scară, mai stăruia încă cenușa ultimelor miresme, aprinse în cinstea lui Melkartk, cu o zi înaintea plecării. O altfel de întoarcere visase ! Toate cîte trăise și văzuse reînviau acum în amintirea lui : luptele, orașele în flăcări, furtunile pe mare, legiunile, Drepanum, Siracusa, Lilybeea, muntele Etna, podișul Eryxului, cinci ani de bătălii necurmate, pînă în ziua nefericită, cînd, lăsînd armele să-i cadă din mîini, pierduse Sicilia. Revedea livezile de lămîi, păstorii turmelor de capre de pe dealurile sure, și inima i se frîngea gîndindu-se la noua Cartagină, pe care plănuia s-o întemeieze pe-acele locuri. Un roi învălmășit de planuri și de aduceri-aminte se rotea în mintea lui, amețită încă de lunga legănare a corăbiei pe valuri ; o spaimă copleşitoare îl cuprinse şi, dîndu-şi seama dintr-o dată cît e de slab, simţi nevoia să se apropie de zei.

Urcînd pînă la catul cel mai de sus al palatului, scoase o spatulă dinţată din scoica de aur pe care o purta la încheietura mîinii şi deschise uşa unei odăi rotunde.

Prin ochiurile negre ale ferestrelor încastrate în zid şi străvezii ca sticla se strecura o lumină blîndă. Între şirurile acestor discuri de mărime egală, se adînceau în perete tot atîtea firide, asemănătoare celor în care se păstrează urnele funerare. În fiecare din aceste tainiţe se afla o piatră cenuşie şi ovală, care părea să fie nespus de grea. Numai oamenii înzestraţi cu o gîndire înaltă ştiau să preţuiască aceste *abaddiruri* căzute din lună. Erau semne ale stelelor, ale cerului şi ale focului. Culoarea lor amintea întunericul nopţii ; greutatea lor, tăria pămîntului. În mistica încăpere stăruia un aer înăbuşitor. Nisipul mării, adus de vînt printre încheieturile uşii, albise cu o pulbere uşoară pietrele rînduite în despărţiturile firidelor. Hamilcar le numără pe rînd cu vîrful degetului, apoi, acoperindu-şi faţa cu un văl de culoarea şofranului, se aşternu la pămînt în genunchi, cu braţele întinse.

Lumina dinafară pătrundea prin foiţele întunecate de metal topit, conturînd pe faţa lor străvezie mănunchiuri de ramuri, culmi de deal, vîrtejuri, umbre de vietăţi nelămurite ; se strecura, înfiorătoare şi liniştită totodată, cum va fi răsărind dincolo de soare, în spaţiile sumbre ale zămislirilor viitoare. Hamilcar se silea să alunge din gîndul lui numele şi întruchiparea zeilor, şi dincolo de imaginea lor să pătrundă mai bine statornicul înţeles pe care înfăţişarea lucrurilor îl ascunde. Căuta să cuprindă cu mintea lui eterna putere de viaţă a lumilor planetare, arătînd pentru moarte şi pentru întîmplările soartei un dispreţ adînc-ştiutor şi apropiat de inima lui. Se ridică de la pămînt, înseninat şi cutezător, gonind din sufletul lui, deopotrivă, teama şi mila de oameni ; şi simţind cum pieptul îl apăsă, urcă pînă în vîrful turnului care stăpînea vederea Cartaginei.

Adîncindu-se pe-o vale prelungă, oraşul îşi unduia cupolele, templele, acoperişurile aurite, casele şi livezile de palmieri ; ici-colo se zăreau arzînd focuri în globurile de sticlă ; zidurile cetăţii învăluiau într-o armătură uriașă acest corn al belșugului, care își revărsa preaplinul lui. Hamilcar privea la picioarele lui portul, piețele orașului, lăuntrul curților, liniile străzilor și oamenii, ca niște pitici, una cu pămîntul. Ah ! dacă Hannon ar fi sosit la timp în dimineața bătăliei de la ostroavele Aegate! Își adînci privirea în zarea îndepărtată, și întinse brațele lui fremătătoare spre Roma.

Mulțimea se strînsese pe dealul Acropolei. Se îmbulzea în piața lui Khamon, așteptînd sosirea sufetului. Terasele erau pline de oameni. Cîțiva, recunoscîndu-l, îl salutară ; dar Hamilcar se feri, ca să ațîțe și mai mult nerăbdarea poporului.

În sala de jos îl așteptau prietenii săi cei mai credincioși : Istatten, Subeldia, Hictamon, Yeubas și toți ceilalți. Îi povestiră cele întîmplate de la încheierea păcii cu Roma : zgîrcenia Bătrînilor, înfrîngerea lui Giscon, răpirea zaimfului, ajutorul trimis Uticei și apoi lăsarea ei în părăsire. Nici unul nu îndrăzni să-i vorbească despre cele ce-l priveau de-a dreptul. Se despărțiră, urmînd să se întîlnească din nou, în aceeași noapte, în templul lui Moloh, unde avea să se țină adunarea Bătrînilor.

La ieșire îl întîmpină o larmă mare, ce se stîrnise în fața porții. Cineva încerca să-și facă drum printre slujitorii care i se împotriveau. Auzind cearta care se întețea, Hamilcar porunci ca necunoscutul să fie adus înaintea lui.

Se ivi o bătrînă negresă, gîrbovă, zbîrcită, cu privirea nătîngă și tremurînd din tot trupul sub vălurile albastre care îi cădeau în falduri largi pînă la călcîie. Veni în fața sufetului și se priviră amîndoi îndelung. Hamilcar tresări ; la un semn al său, sclavii se făcură nevăzuți. Ținînd strîns brațul bătrînei și șoptindu-i să fie cu băgare de seamă, o duse cu el într-o odaie îndepărtată.

Negresa căzu la picioarele lui, voind să i le sărute ; Hamilcar o ridică de la pămînt cu o mișcare grăbită.

— Unde l-ai lăsat, Iddibal ?

— În locul știut, stăpîne.

Bătrîna dădu la o parte vălurile și-și șterse fața cu mîneca rochiei. Nu mai rămase nimic, nici din negreala obrazului, nici din tremurul mîinilor, nici din spinarea gîrbovită. Era un bătrîn zdravăn, cu pielea tăbăcită de vînt, de nisip și de mare. Purta pe creștetul capului un smoc de păr alb, ca moțul unei păsări din pădure. Clipi din ochi, arătînd veșmîntul înșelător pe care îl lepădase.

— Bine ai făcut Iddibal ! Bine ai făcut ! Apoi, ca și cum l-ar fi străpuns cu privirea : Nu bănuiește nimeni, nimic ?

Bătrînul se jură pe toți Cabirii că păstrează taina cu sfințenie. Trăiau ascunși într-o colibă, la trei zile depărtare de Hadrumeta, pe un țărm unde nu se aflau decît broaște țestoase și un șir de palmieri la marginea deșertului.

— Așa cum ai poruncit, stăpîne, îl învăț să azvîrle lancea și să mîne caii.

— E voinic, nu-i așa ?

— Da, stăpîne, și cutezător ! Nu-i e frică nici de șerpi, nici de tunete, nici de strigoi. Aleargă cu picioarele goale pe muchia prăpăstiilor ca un cioban.

— Vorbește ! Vorbește !

— Născocește capcane și prinde fiare sălbatice. Luna trecută, stăpîne, s-a luptat cu un vultur ; stropii mari de sînge ai copilului se amestecau cu sîngele păsării de pradă, fluturînd în aer ca niște flori roșii purtate de vînt. Vulturul încerca să-l cuprindă cu aripile, dar băiatul îl strîngea la piept, și pe măsură ce simțea cum moare, rîsul lui izbucnea tot mai mîndru și mai strălucitor, ca un tăiș de sabie.

Hamilcar își aplecă fruntea, înfiorat de aceste prevestiri ale măririi.

— De cîtăva vreme îl încearcă însă un fel de neliniște. Privește în larg pînzele corăbiilor pe mare. E trist și nu vrea să mănînce. Mă întreabă cîți zei sînt și îmi cere să-i vorbesc despre Cartagina.

— Nu ! Nu încă ! strigă Hamilcar.

Bătrînul sclav părea că înțelege primejdiile de care se temea sufetul.

— Nu știu, cum aș putea să-l înfrînez ? I-am făgăduit un pumnal cu mîner de argint bătut în mărgăritare și-am venit la Cartagina să i-l cumpăr.

Povesti apoi cum l-a zărit pe Hamilcar pe terasa turnului și cum, ca să ajungă pînă la el, a înșelat străjile din port, dîndu-se drept una din slujnicele lui Salammbô.

Hamilcar rămase pe gînduri cîteva clipe, apoi spuse :

— Mîine, spre apusul soarelui, te vei duce la Megara, în spatele vopsitoriei de purpură și vei striga de trei ori, ca un șacal. Dacă nu mă vei găsi acolo, te vei reîntoarce în Cartagina la ziua dintîi a fiecărei luni. Nu uita. Dăruiește-i întreaga iubire a ta și vorbește-i despre Hamilcar. A sosit timpul.

Sclavul își reluă veșmintele femeiești și părăsiră amîndoi portul.

Despărțindu-se de bătrîn, Hamilcar merse mai departe pe jos, neînsoțit. În asemenea împrejurări deosebit de însemnate, adunările Bătrînilor se țineau în mare taină, și fiecare se ferea să fie văzut.

Hamilcar o luă pe marginea dinspre răsărit a Acropolei ; trecu prin Tîrgul-Verdețurilor, pe sub bolțile lui Kinsido, pînă în mahalaua negustorilor de arome. Ici-colo, luminile se stingeau : străzile se umpleau de tăcere, și umbre se strecurau pe urma lui, în întunericul nopții. Toate se îndreptau, ca și el, spre Mappale.

Templul lui Moloh se înălța la marginea unei rîpe adînci, într-un loc posomorît și jalnic. Nu se zăreau decît zidurile lui, nesfîrșit de înalte, ca pereții unui mormînt uriaș. Noaptea era adîncă și o ceață cenușie se lăsa peste mare. Vîntul izbea țărmul, cu un prelung ecou de vaiete și suspine. Umbrele se topeau în întuneric, ca și cum ar fi trecut nevăzute prin ziduri.

Dincolo de poartă se întindea o curte cuprinzătoare, în patru laturi, mărginită de arcade. În mijlocul ei, se ridica o zidire puternică, avînd opt pereți de aceeași mărime. Cupolele arcuite deasupra lor se înșirau în jurul celui de-al doilea etaj, care sprijinea la rîndul lui o rotondă, ca un con subțiat la mijloc și purtînd în vîrful lui un glob.

Focuri ardeau în cilindri de metal dantelat, cu lungi mînere de lemn, purtate de slujitori. Flăcările tremurau sub răbufnelile vîntului, punînd răsfrîngeri roșii pe pieptenii de aur din părul lor împletit pe ceafă. Oamenii templului se strigau unii pe alții și alergau în întîmpinarea Bătrînilor.

Pe lespezile pardoselii, culcați pe labe ca sfincșii, odihneau din loc în loc lei uriași : întrupările vii ale mistuitorului Soare. Păreau că dorm, cu pleoapele pe jumătate închise. Zgomotul de pași și zvonul de glasuri îi treziră ; desprinzîndu-se de la locul lor veniră în calea Bătrînilor, pe care îi cunoșteau după îmbrăcăminte. Se frecau de coapsele lor, încovoindu-și spinarea cu lungi căscaturi sonore, și aburul răsuflării lor tremura la lumina torțelor. În mijlocul acestei frămîntări care creștea, porțile se închiseră ; preoții se făcură nevăzuți, și Bătrînii se strecurară pe sub coloanele care împrejmuiau templul ca un adînc vestibul.

Înșiruite în cercuri din ce în ce mai largi, înconjurîndu-se unele pe altele pînă aproape de peretele altarului, coloanele înfățișau rînd pe rînd, mai întîi ciclul saturnin al anilor, apoi fiecare an cu lunile lui, și lunile împărțite în zile.

Era locul unde își lăsau bătrînii toiagurile lor cioplite din lemn de narval. O lege veche, pe care nimeni nu îndrăznea s-o calce, osîndea la moarte pe oricare ar fi încercat să intre în adunare cu o armă asupra lui. Unii veneau cu hainele sfîșiate, ca să arate că, jelind moartea celor scumpi ai lor, nu-și cruțaseră veșmintele ; aveau însă grijă să înnădească pe-alături un tiv de purpură, pentru ca în marea lor durere să nu întindă ruptura prea mult. Alții își fereau barba, vîrînd-o într-o pungă de piele viorie, legată după urechi cu două șnururi.

Bătrînii se salutară, îmbrățișîndu-se piept la piept. Toți se strînseră în jurul lui Hamilcar și-i urară bun sosit. Ai fi zis că sînt fiii aceluiași tată, care se bucură de întoarcerea fratelui lor. Erau, cea mai mare parte din ei, bărbați bine clădiți, nu prea înalți, cu nasul coroiat ca al coloșilor sirieni. Statura înaltă a altora, picioarele subțiri și umerii obrajilor ieșiți în afară, trădau obîrșia africană a strămoșilor lor nomazi. Negustorii, care nu-și părăseau niciodată tarabele lor, se cunoșteau după fața lor străvezie ; erau alții care parcă duceau cu ei toată asprimea deșertului ; pe fiecare deget al mîinilor lor arse de soarele unor ceruri neștiute, scînteiau inele ciudate. Călătorii pe drumurile mării aveau mersul legănat ; stăpînii pămînturilor rodnice miroseau a fîn cosit, a teasc și a sudoare de catîr. Acești pirați bătrîni culegeau roadele cîmpurilor ; acești cămătari lacomi de bani trimiteau corăbii pe mare ; acești satrapi de întinse moșii creșteau sclavi pricepuţi la tot felul de treburi. Ştiau cu de-amănuntul toate rînduielile slujbelor religioase ; cunoşteau toate şireteniile ; erau bogaţi şi neîndurători. Prea multele lor griji le dădeau înfăţişarea unor oameni osteniţi. În ochii lor aprinşi licăreau numai bănuieli şi neîncredere. Obişnuiţi să călătorească şi să mintă, deprinşi să se tîrguiască şi să dea porunci, firea lor făţarnică şi brutală totodată avea în ea un amestec ciudat de violenţă şi de şiretenie. Iar mai presus de toate, îi apăsa teama de puterea zeilor.

Trecură mai întîi printr-o odaie boltită, avînd forma unui ou. Şapte uşi, închipuind cele şapte planete, înscriau în perete şapte pătrate de culori felurite. Străbătînd apoi încă o sală lungă, intrară în a treia, asemănătoare celorlalte.

Un policandru împodobit cu flori cizelate lumina în adîncul încăperii, şi fitiluri răsucite din fire de bumbac ardeau în potire de diamante, pe fiecare din cele opt ramuri de aur, care îşi întindeau braţele deasupra ultimelor trepte, spre un mare altar cu colţuri prinse în cornuri de aramă. Două scări, de-o parte şi de alta, urcau pe culmea unui pod înalt, ale cărui ziduri nu se zăreau ; era un munte de cenuşă, sub care fumega încet un foc mai mult bănuit. Deasupra policandrului, mai sus decît altarul însuşi, Moloh îşi ridica pieptul lui omenesc, turnat în fier şi ciuruit de găuri. Aripile lui largi se întindeau pe perete, şi mîinile lui lungi coborau pînă la pămînt. Avea trei ochi în frunte — trei cercuri galbene, cu cîte-o piatră neagră în mijlocul lor — şi ridica într-o cumplită opintire fruntea lui de taur, ca şi cum ar fi vrut să mugească.

De jur împrejurul încăperii erau înşirate scăunele de abanos. În spatele fiecăruia ardea o torţă, înfiptă într-un mîner cu trei gheare de bronz. Flacăra torţelor se răsfrîngea pe romburile de sidef ale pardoselei. Odaia era atît de înaltă, încît pereţii roşii, urcînd spre tavanul boltit se întunecau, iar cei trei ochi ai idolului licăreau în beznă ca nişte stele pierdute în adîncul nopţii.

Bătrînii se aşezară pe scăunelele de abanos, acoperindu-şi capul cu poalele hainelor lor lungi. Rămaseră nemişcaţi, cu braţele încrucişate în golul mînecilor ; din marginea altarului pînă la uşă, pardoseala sidefată părea un rîu de lumină curgînd pe sub picioarele lor goale.

Cei patru mari preoţi stăteau, spate-n spate, în mijlocul odăii, pe patru jilţuri de fildeş, potrivite în chip de cruce. Marele preot al lui Eşmun în rochie viorie ; marele preot al lui Tanit în rochie albă ; marele preot al lui Khamon în rochie de lînă roşcată, şi marele preot al lui Moloh în rochie de purpură..

Hamilcar se opri în faţa policandrului ; trecu de jur împrejurul lui şi ridicînd privirea spre fitilurile care ardeau, azvîrli asupra lor o pulbere aromată ; în vîrful ramurilor pîlpîiră flăcări viorii.

Un glas pătrunzător se ridică ; altul îi răspunse ; şi cei o sută de Bătrîni, cei patru mari preoţi şi Hamilcar, care rămăsese în picioare, intonară un imn de slavă, repetînd cu tot mai multă putere aceleaşi frînturi de cuvinte. Glasurile lor izbucneau în sunete tot mai înalte, mai cumplite, mai înfricoşătoare ; apoi, dintr-o dată, cîntecul se opri.

Urmară cîteva clipe de aşteptare ; Hamilcar scoase din sîn o mică statuetă cu trei capete, albastră ca safirul, şi o aşeză pe pămînt înaintea lui. Era întruchiparea Adevărului, însufleţitorul cuvintelor pe care avea să le rostească. Strînse apoi din nou idolul la pieptul său, în vreme ce, cuprinşi parcă de o nestăpînită mînie, Bătrînii începură să strige :

— Ţi-e gîndul la bunii tăi prieteni, barbarii ! Trădătorule ! Ticălosule ! Te-ai întors să ne vezi cum pierim, nu-i aşa ? Lăsaţi-l să vorbească ! Nu, nu !

Era felul lor de a se răzbuna împotriva bunei-cuviinţe pe care, după datina adunărilor obşteşti, fuseseră nevoiţi s-o păstreze pînă atunci ; şi cu toate că ei înşişi doriseră întoarcerea lui Hamilcar, se năpusteau acum asupra lui, ocărîndu-l că nu se grăbise să-i scutească de o înfrîngere, furioşi mai ales că n-o suferise împreună cu ei.

După ce larma se potoli, marele preot al lui Moloh se ridică şi spuse :

— Te întrebăm : pentru ce nu te-ai întors în Cartagina?

— Nu vă priveşte, răspunse cu dispreţ sufetul.

Strigătele izbucniră din nou.

— Ce învinuire îmi aduceţi ? Poate că din pricina mea am pierdut războiul ? Ştiţi bine cum am dus armata la luptă, voi, care cu atîta uşurinţă aţi lăsat pe barbari...

— Ajunge ! Ajunge !

Hamilcar vorbi mai departe, coborînd glasul, ca să fie ascultat mai bine.

— A, da, aveţi dreptate... M-am înşelat, lumini ale Baalilor! Sînt destui viteji printre voi! Ridică-te, Giscon!

Făcu cîţiva paşi pe treptele altarului şi, cu pleoapele pe jumătate închise, ca şi cum ar fi căutat pe cineva, repetă :

— Ridică-te, Giscon ! Acuză-mă, şi aceştia te vor apăra. Unde eşti ?

Apoi schimbă glasul :

— A rămas acasă, se înţelege ! În mijlocul fiilor lui, poruncind sclavilor ca un om fericit, stînd să numere pe perete semnele de cinstire pe care patria i le-a dăruit !

Se frămînta în loc, zvîcnind din umeri ca şi cum ar fi fost biciuit.

— Nici măcar nu ştiţi să spuneţi dacă mai trăieşte sau a murit !

Fără să-i pese de strigătele dimprejurul lui, le spuse că lăsînd la voia întîmplării pe sufletul lor, trădaseră Republica. Pacea cu Roma li s-a părut prielnică, dar fusese mai nefericită decît douăzeci de bătălii pierdute. Cîţiva aplaudară. Erau cei mai puţin bogaţi din Sfatul Bătrînilor ; cei bănuiţi că s-au dat de partea poporului — sau doresc întoarcerea tiraniei. Potrivnicii lor, capii sisiţilor şi dregătorii Republicii, erau mai numeroşi decît ei ; cei mai de seamă se rînduiseră în jurul lui Hannon, pe cealaltă latură, în faţa covorului vioriu care acoperea uşa cea mare.

Hannon îşi acoperise cu dresuri bubele de pe obraz ; dar pulberea de aur cu care îşi presărase creştetul i se scutura pe umeri, strîngîndu-se în două pete lucitoare şi lăsînd să i se vadă părul alb, încîlcit ca un caier de lînă. Îşi înfăşurase mîinile în fîşii de pînză muiate într-un ulei parfumat, care picura pe lespezi. Boala de care suferea se înrăise pesemne, căci ochii lui dispăruseră cu totul sub umflătura pleoapelor ; trebuia să aplece capul pe spate ca să poată vedea. Prietenii lui îl îndemnau să vorbească ; în cele din urmă dădu drumul glasului său răguşit şi respingător :

— Nu fi atît de semeț, Barca! Toți am fost învinși. Să-și poarte fiecare partea lui de suferință. Resemnează-te!

— Spune mai bine, îi răspunse zîmbitor Hamilcar, cum de-ai îndreptat galerele tale spre corăbiile de război ale romanilor?

— Nu m-am putut împotrivi vîntului, spuse Hannon.

— Te bălăcești ca un rinocer în murdăria lui! Decît să-ți dai neghiobia pe față, mai bine ai tăcea.

Unul pe altul se trăgeau la răspundere pentru bătălia pierdută în fața ostroavelor Aegate.

Hamilcar îl învinuia pe Hannon că nu se grăbise să-i vină în ajutor.

— Nu puteam să las Eryxul fără apărare! De ce nu te-ai depărtat în larg? Cine te oprea? A, uitasem că elefanților le e teamă de mare!

Oamenii lui Hamilcar găsiră gluma atît de bună, încît izbucniră în hohote de rîs. Bolțile răsunau ca un sunet de timpane.

Hannon protestă cu indignare împotriva jignirii ce i se aducea. Boala de care suferea era urmarea unei răceli din timpul bătăliei de la Hecatompyle; lacrimi mari curgeau pe fața lui, ca ploaia de iarnă pe un zid dărîmat.

Hamilcar vorbi din nou:

— Dacă mi-ați fi arătat atîta dragoste, cîtă îi purtați acestuia, Cartagina ar fi astăzi fericită. Am cerut în repetate rînduri ajutorul vostru. N-ați vrut să-mi trimiteți banii de care aveam nevoie!

— Ne trebuiau și nouă! răspunseră sisiții.

— Iar cînd mă aflam în culmea deznădejdii, cînd beam udul catîrilor și rodeam curelele sandalelor, cînd aș fi dorit să preschimb firele de iarbă în soldați și să-mi refac legiunile din carnea putredă a leșurilor, voi dădeați poruncă să se întoarcă acasă puținele corăbii ce-mi mai rămăseseră!

— Eram în primejdie să le pierdem pe toate, răspunse Baat-Baal, stăpînul băilor de aur din Getulia-Darityană.

— Ce făceați în vremea aceasta la Cartagina, cuibăriți după ziduri în casele voastre? Trebuia să chemați pe galii din valea Eridanului; ar fi venit canaaneenii din Cyrena; și pe cînd romanii trimiteau solie lui Ptolemeu...

— A început acum să-i laude pe romani! strigă unul. Cu cît te-au cumpărat ca să-i aperi?

— Întreabă cîmpiile din Brutium! Cetățile dărîmate din Locra, Metaponte și Heracleea! Am dat foc pădurilor, am prădat templele lor, și pînă la moartea celor din urmă strănepoți ai strănepoților lor...

— Ai pornit să declami ca un retor! îi curmă vorba Kapuras, unul din negustorii cei mai de vază. Spune lămurit, ce dorești?

— Spun că ar trebui să fim, totodată, mai îndemînatici și mai hotărîți. Dacă Africa sfărîmă jugul vostru, înseamnă — stăpîni neputincioși! — că nu vă pricepeți să i-l legați de umeri. Oricare bărbat îndrăzneț, Agatocle, Regulus, Coepio, n-are decît să coboare pe pămîntul ei, pentru a o cuceri; iar cînd libienii din răsărit se vor înțelege cu numizii de la apus, cînd nomazii vor năvăli dinspre miazăzi și romanii de la miazănoapte...

Un strigăt de spaimă izbucni deodată.

— Vă veți lovi cu pumnii în piept, vă veți rostogoli în țărînă și veți sfîșia hainele de pe voi! Va fi zadarnic! Veți fi duși să trageți la moară în marginea Suburrei și să culegeți viile din Lațiu...

Bătrînii se loveau cu palma peste coapsa dreaptă, ca să-și arate indignarea, iar mînecile rochiilor lor fluturau în aer, ca aripile mari ale unor păsări speriate. Împins parcă de o putere nevăzută, Hamilcar vorbea mai departe, de pe cea mai înaltă treaptă a altarului, cu glas fremătînd și înfricoșător. Ridica amîndouă brațele, și razele de lumină ale policandrului care ardea la spatele lui îi treceau printre degete ca niște săgeți de aur.

— Veți pierde toate corăbiile, cîmpurile, casele, leagănul paturilor voastre și sclavii care vă freacă picioarele! Plugurile vor trage brazdă peste mormintele voastre, și în palatele voastre vor veni să doarmă șacalii! Nu se va mai auzi decît țipătul vulturilor peste mormanele de ziduri dărîmate! Te vei prăbuși, Cartagină!

Cei patru mari preoți întinseră mîinile, pentru a goni blestemul. Sfatul întreg se ridicase în picioare. Dar Hamilcar, sufet al mării și magistrat sacerdotal, stătea sub ocrotirea Soarelui și nimeni nu-l putea atinge, cîtă vreme nu fusese judecat de adunarea Bogaţilor. Fiorii spaimei înconjurau altarul. Toţi dădură înapoi.

Hamilcar încetase de-a mai vorbi. Cu ochii ţintiţi înainte, cu obrazul mai alb decît perlele tiarei, răsufla greu, înfricoşat parcă de sine însuşi şi stăpînit de întunecate presimţiri. Flăcările care pîlpîiau în ramurile de bronz i se păreau, din înălţime, o coroană de foc aruncată peste pardoseala templului. Şuviţe negre de fum se ridicau topindu-se în întunericul bolţii. Urmară cîteva clipe de tăcere ; o tăcere atît de adîncă, încît se auzea, de departe, murmurul mării.

Bătrînii dădură apoi drumul întrebărilor. Războiul pe care îl dezlănţuiseră barbarii îi lovea în viaţa şi în avutul lor. Pentru a-i înfrînge aveau nevoie de Hamilcar, şi călcînd peste mîndria lor, se vedeau siliţi să pună frîu duşmăniei pe care i-o purtau. Cu prefăcute cuvinte de împăcare şi cu subînţelesuri pline de făgăduieli căutară mai întîi să cîştige pe prietenii lui. Dar Hamilcar se arăta hotărît să nu mai ia asupra lui nici o răspundere. Îl rugară şi-l implorară zadarnic ; şi fiindcă vorbeau mereu despre trădare, sufetul s-a înfuriat. Singurul trădător, zicea el, fusese Marele-Sfat, căci odată cu sfîrşitul războiului, mercenarii aveau dreptul să se socotească oameni liberi. Nu se sfii să laude vitejia lor, stăruind asupra folosului pe care l-ar fi avut Republica dacă ar fi căutat să-i cîştige prin daruri de bani şi drepturi deosebite.

Atunci, Magdassan, unul din foştii guvernatori ai provinciilor, învîrtind în cap ochii lui galbeni, spuse :

— După cum se vede, Barca, umblînd prin atîtea ţări străine, ai ajuns să vorbeşti ca un grec, ca un latin, sau ca mai ştiu eu cine... Răsplată pentru oamenii aceştia ? Să piară mai bine zece mii de barbari, decît unul singur din ai noştri !

Bătrînii dădură din cap în semn de încuviinţare, murmurînd :

— De ce să ne facem griji ? Mercenari vom găsi oricînd.

— Şi veţi scăpa lesne de ei, nu-i aşa ? Îi veţi lăsa în voia soartei, cum aţi făcut în Sardinia ! Veţi da de ştire duşmanului pe ce cale se întorc acasă, cum i-aţi jertfit pe gali în Sicilia, sau îi veţi arunca pe-un ţărm pustiu în largul mării. Am văzut cu ochii mei, la întoarcere, stîncile albite de oasele lor...

— Ce nenorocire! rînji în batjocură Kapuras.

— N-au trecut de-atîtea ori de partea duşmanului? strigară alţii.

Hamilcar îi înfruntă:

— Atunci de ce, împotriva legii, i-aţi chemat în Cartagina? Şi cînd i-aţi văzut, atît de mulţi şi atît de săraci în cetatea bogăţiilor voastre, pentru ce nu v-aţi gîndit nici o clipă să le slăbiţi puterea învrăjbindu-i? Nu! Le-aţi îngăduit să plece, dimpreună cu femeile şi copiii lor, fără să păstraţi un singur ostatic! Ce socoteaţi? că vor primi să piară toţi, ca să vă cruţe neplăcerea de a vă ţine jurămintele? Îi urîţi fiindcă sînt puternici; mă urîţi şi mai mult pe mine, care sînt stăpînul lor. Da, da! v-am simţit adineauri cînd îmi sărutaţi mîinile, abia vă ţineaţi să nu mi le muşcaţi!

Nici dacă leii care dormeau în curte ar fi năvălit în templu răcnind, n-ar fi dezlănţuit o larmă mai cumplită. Marele preot al lui Eşmun se ridică în picioare, şi cu genunchii strînşi, cu coatele lipite de şolduri, cu palmele întoarse, spuse:

— Barca! Republica îţi cere să iei asupra ta conducerea supremă a oştilor punice!

— Nu primesc! răspunse Hamilcar.

— Îţi dăm depline puteri, strigară capii sisiţilor.

— Nu!

— Nu vei avea de dat socoteală nimănui şi nu vei împărţi puterea cu nimeni. Îţi vom da toţi banii de care vei avea nevoie, toţi prinşii în luptă şi toată prada de război şi, pe deasupra, cincizeci de zereţi de pămînt pentru fiecare stîrv de duşman.

— Nu, nu! alături de voi nu voi putea birui niciodată...

— Îi e teamă!

— ...fiindcă sînteţi laşi, avari, nerecunoscători, fricoşi şi fără minte!

— Vrea să-i cruţe!

— Ca să se pună în fruntea lor, spuse unul.

— Şi să se întoarcă împotriva noastră, strigă altul. Din capătul celălalt al sălii, Hannon răcni:

— Vrea să se facă rege !

Toţi săriră ca arşi de la locurile lor : răsturnară scaunele, smulseră torţele, năvălind asupra altarului ; în umbră sclipeau vîrfuri de pumnale. Hamilcar scoase de sub aripa mînecilor două cuţite lungi şi, îndoit din mijloc, cu ochii în flăcări şi scrîşnind din dinţi, făcu un pas înainte cu piciorul stîng, apoi rămase nemişcat sub policandrul de aur, gata să-i înfrunte.

Aşadar, Bătrînii veniseră la adunare înarmaţi ; ştiau prea bine că săvîrşeau o fărădelege şi se priveau unii pe alţii înfricoşaţi. Fiindcă vina era a tuturor, se liniştiră. Întorcîndu-se cu spatele spre Hamilcar, coborîră unul după altul, fierbînd în ei de furie şi de umilinţă. Era a doua oară cînd se vedeau siliţi să dea înapoi în faţa lui. Rămaseră cîteva clipe în picioare. Mulţi dintre ei îşi duceau la gură degetele însîngerate, sau le înfăşurau cu grijă în poalele veşmîntului. Erau gata de plecare, cînd Hamilcar auzi pe unul spunînd :

— Îi cruţă ca să nu-şi mîhnească fata...

Altul adăugă, cu glas mai tare :

— Vezi bine ! dacă fiica lui îşi alege iubiţii printre mercenari !

Hamilcar simţi cum pămîntul îi fuge de sub picioare. Îl fulgeră cu privirea pe Şahabarim. Dar preotul lui Tanit nu se mişcase de la locul lui ; nu i se zărea decît scufia. Priviri batjocoritoare se aţinteau asupra lui Hamilcar, şi cu cît neliniştea lui creştea, cu atît se înteţeau rîsetele celorlalţi. Cei care se pregăteau să plece strigau în mijlocul huiduielilor :

— L-a văzut cineva ieşind din odaia ei !

— Într-o dimineaţă a lui Tamuz.

— Era tîlharul care a furat zaimful.

— Un tînăr chipeş.

— Mai înalt decît tine.

Hamilcar îşi smulse de pe frunte semnul înaltei lui demnităţi — tiara cu opt cercuri mistice, avînd la mijloc o scoică de smarald — şi-l zvîrli cu putere la pămînt. Cercurile de aur se rostogoliră sfărîmîndu-se şi perlele se risipiră sunînd pe lespezi. Pe fruntea lui albă apăru urma unei răni adînci, care se încolăcea deasupra sprîncenelor, ca un şarpe. Tremurînd din tot trupul, Hamilcar sui una din scările care mărgineau altarul, oprindu-se deasupra lui. Se dăruia Zeului, jertfindu-se pe sine însuși. Faldurile mantiei lungi făceau să tremure luminile policandrului care ardea sub sandalele sale, și pulberea ușoară pe care o răscolise cu pașii îl învăluia ca un nor pînă la brîu. Se opri între picioarele uriașului de aramă, culese doi pumni din pulberea de aur, la vederea căreia cartaginezii se cutremurau de spaimă, și vorbi :

— Jur pe cele o sută de lumini ale cugetelor voastre! Pe cele opt focuri ale Cabirilor ! Pe stele, pe meteori și pe vulcani ! Pe tot ceea ce arde ! Pe arşiţa deșertului şi pe valurile sărate ale mării ! Pe peştera din Hadrumet şi pe împărăția sufletelor ! Pe tot ceea ce e supus pieirii, pe cenușa fiilor voştri şi a fraţilor străbunilor voştri, cu care în clipa aceasta o amestec pe-a mea ! Voi, cei o Sută ai Sfatului Cartaginei, învinuind pe fiica mea aţi minţit ! Iar eu, Hamilcar Barca, sufetul-mării, căpetenia Bogaţilor şi stăpîn al poporului, jur înaintea Molohului cu cap-de-taur...

Așteptau toți să audă cuvîntul cumplit, înfricoşător, dar Hamilcar vorbi mai departe cu glasul lui puternic, acum mai liniștit :

— ...jur că niciodată nu-i voi spune nimic !

Slujitorii templului, cu părul prins în piepteni de aur, se iviră în prag purtînd ramuri de palmier şi bureţi de purpură. Dădură la o parte perdeaua viorie care acoperea uşa cea mare, și în adîncul sălilor de alături se zări întinderea cerului trandafiriu, ca o altă boltă, care cobora în zare pînă la marginea mării albastre. Soarele se ridica peste valuri, luminînd deodată cele şapte firide cu porţi de fier din pieptul colosului de aramă. Gura lui cu dinţi roșii se deschidea într-un căscat înfricoșător ; nările lui uriaşe se umpleau de lumină, dîndu-i o înfăţişare cumplită și nerăbdătoare, ca și cum ar fi fost gata să se smulgă de la locul lui, contopindu-se cu Zeul-astru pe drumurile fără hotar ale spațiului.

Torţele azvîrlite pe jos mai ardeau încă, punînd pete de sînge peste sidefurile pardoselei. Bătrînii mergeau cu paşi osteniţi şi îşi umpleau pieptul cu aerul proaspăt al dimineţii. Feţele lor străvezii erau pline de sudoare ; strigaseră atît de mult, încît nu se mai auzeau. Dar mînia lor împotriva sufetului nu se potolise; în loc de rămas-bun îi trimiseră amenințări; iar Hamilcar le răspunse la fel.

— Mîine noapte, Barca, în templul lui Eșmun.

— Voi fi acolo.

— Nu vei scăpa de osînda Bogaților!

— Nici voi de judecata poporului!

— Vei sfîrși răstignit pe cruce!

— Iar voi, sfîșiați în mijlocul străzii!

Ajungînd pe pragul porții își reluă fiecare mersul lui liniștit.

Fugarii cu vizitiii lor își așteptau stăpînii în fața porții. Cei mai mulți dintre Bătrîni plecară călare pe catîrii lor albi. Hamilcar sări în carul lui și prinse hățurile în mîini. Încordîndu-și gîturile și răscolind pietrele străzii sub copitele lor, cei doi armăsari străbătură în goană calea Mappalei; carul trecea atît de repede, încît vulturul de argint din capul oiștei părea că zboară.

Drumul străbătea o cîmpie semănată cu lespezi înalte, ascuțite la vîrf ca niște piramide și purtînd o mînă deschisă, ca și cum mortul care zăcea sub ele ar fi ridicat-o spre cer, în semn de îndurerare. Mai departe se înșiruiau colibe, ca niște conuri, plămădite din humă, crengi subțiri și trestie împletită. Ziduri joase de piatră măruntă, șanțuri cu apă curgătoare, pereți de rogojină și garduri de nopal despărțeau la întîmplare aceste locuințe, tot mai dese pe măsură ce drumul suia spre grădinile lui Hamilcar. Privirile sufetului se îndreptau spre o curte mare, în mijlocul căreia se ridicau trei caturi suprapuse, avînd trei monstruoase turnuri rotunde: unul de piatră, altul de cărămidă și al treilea de cedru; douăzeci și patru de coloane de lemn de ienupăr susțineau o cupolă de aramă, din marginea căreia coborau ca niște ghirlande lanțuri subțiri, împletite tot din aramă. Clădiri mai puțin înalte se întindeau spre dreapta, magaziile și casa zisă a negoțurilor, apoi, în adîncul dumbrăvii de chiparoși, odăile femeilor, înșirîndu-se ca două ziduri de bronz.

Carul răsunător intră pe poarta strîmtă și se opri sub un hambar larg, unde cai împiedicați își mîncau tainul lor de fîn proaspăt.

Slujitorii ieșiră în întîmpinarea stăpînului. Se aflau în curte mai mulți decît de obicei, căci, de teama barbarilor, oamenii folosiți la muncile cîmpului fuseseră întorși în Cartagina. Înveșmîntați în piei de vită, plugarii tîrau după ei lanțurile legate de glezne ; vopsitorii de la boiangeria de purpură aveau brațele roșii ca niște călăi ; corăbierii purtau scufii verzi ; pescarii, salbe de mărgean ; vînătorii, o plasă pe umeri ; oamenii din Megara, tunici albe sau negre, izmene scurte de piele, pălării rotunde de paie, de pîslă sau de pînză, după slujba pe care o îndeplineau și feluritele lor meșteșuguri.

O mulțime în zdrențe se strînsese înapoia lor. Erau săracii care trăiau pe lîngă curte fără un rost anumit, dormind noaptea prin stufișurile grădinii și hăpăind resturile pe care le aruncau bucătarii ; ființe oropsite, care mucezeau în umbra palatului. Hamilcar îi îngăduia și, mai mult din prevedere decît disprețuindu-i, se ferea să și-i facă dușmani. În semn de bucurie, își puseseră toți cîte o floare la ureche ; mulți din ei își vedeau stăpînul pentru întîia oară.

Slujitorii, îmbrobodiți ca niște sfincși, deschiseră drum cu bețele în învălmășeala gloatei, împrăștiind sclavii mulți și rău-mirositori, care se îmbulzeau în calea stăpînului.

Mulțimea s-a trîntit la pămînt și a strigat : „Ochi al lui Baal, casa ta să-nflorească !“ Trecînd de-a lungul aleii de chiparoși, printre sclavii culcați pe burtă, mai-marele slugilor, Abdalonim, ieși înaintea lui Hamilcar, purtînd pe cap o mitră albă și o cădelniță în mînă.

Salammbô se ivi pe scara galerelor. Toate slujitoarele o însoțeau, coborînd în urma ei treaptă cu treaptă. Chipurile negreselor răsăreau ca niște mărgele de abanos în șirul legăturilor albe, care strîngeau cu cercuri de aur fruntea femeilor romane ; altele purtau în păr săgeți de argint, fluturi de smarald și ace lungi sclipind în soare. Inele, copci, coliere, ciucuri și brățări străluceau în acest amestec de veșminte albe, galbene, albastre, și un foșnet de mătăsuri ușoare se împletea cu clipocitul sandalelor și zvonul surd al picioarelor goale, călcînd pe talpa de lemn. Ici-colo, peste umerii lor, răsărea în lumină zîmbetul unui eunuc. Cînd glasurile de bucurie ale bărbaților tăcură, însoțitoarele lui Salammbô, acoperindu-și fața cu mîneca veșmintelor, scoaseră un strigăt atît de straniu, de pătrunzător şi de sălbatic — ca urletul unei lupoaice — încît întreaga scară de abanos, acoperită de femei, a răsunat asemenea unei lire uriaşe.

Vălurile fluturau în aer şi tulpinele firave de papirus se legănau uşor în adierea vîntului. Era în luna lui Şebaz, miezul iernii. Rodiile îşi deschideau floarea sub albastrul cerului şi printre ramurile însorite, departe în largul mării se zărea umbra unui ostrov pe jumătate înfăşurat în ceaţă.

Văzînd pe Salammbô, Hamilcar se opri. Copila aceasta venise pe lume după ce băieţii care se născuseră înaintea ei muriseră. Neamurile care se închinau Soarelui credeau că naşterea unei fete era semn de nenoroc. Zeii îi mai dăruiseră în urmă un fiu, dar Hamilcar păstra încă amintirea aşteptării înşelate şi gustul amar al blestemelor ce le rostise împotriva urmaşei nedorite.

Salammbô venea în întîmpinarea tatălui său. Şiruri de perle, de culori felurite, coborau ca nişte lungi ciorchini de la urechi pe umeri pînă la coate; părul inelat plutea pe creştetul ei ca un nor. În jurul gîtului purta o salbă din plăci de aur dreptunghiulare, închipuind o femeie stînd între doi lei ridicaţi pe picioarele dinapoi; veşmîntul ei era aidoma cu al Zeiţei. Rochia viorie, cu mîneci largi, îi subţia mijlocul, căzînd în falduri bogate pînă la pămînt. Între buzele ei încondeiate cu roşu, dinţii păreau mai albi, şi sub pleoapele umbrite cu antimoniu, ochii mai prelungi. Sandalele împodobite cu pene călcau pe tocuri înalte, şi chipul ei, poate din pricina frigului, era nespus de palid.

Se opri înaintea lui Hamilcar, şi fără să ridice ochii pentru a-l privi, spuse:

— Închinare ţie, Ochi al lui Baalim! Veşnică mărire! Biruinţă! Belşug! Bucurie! Inima mea de multă vreme e tristă şi casa fără tine tînjea. Dar cînd stăpînul se întoarce acasă, e ca şi cum ar învia Tamuz! O viaţă şi-o încîntare nouă înfloreşte pretutindeni, părinte, sub privirile tale!

Luînd din mîinile lui Taanah un mic vas oval, în care fumega un amestec de făină, de unt, de cardamom şi de vin, vorbi:

— Soarbe din plin băutura reîntoarcerii acasă, pe care ți-a pregătit-o slujitoarea ta !

Hamilcar răspunse :

— Fii binecuvîntată !

Prinse în palme vasul de aur pe care i-l întindea fiica sa, dar privirea îi era atît de aspră, încît Salammbô îngînă :

— Ți-au spus, stăpîne...

— Da, știu... murmură Hamilcar.

Fusese o mărturisire ? Sau voise să vorbească despre barbari ? Hamilcar aruncă în treacăt un cuvînt despre impasul în care se aflau treburile Cartaginei și-și arătă nădejdea că va izbuti, el singur, să găsească o dezlegare.

— Tată... șopti Salammbô. Sînt răni care nu se mai pot vindeca...

Hamilcar făcu un pas înapoi, și Salammbô tresări, văzîndu-i tulburarea. Ea nu se gîndea la soarta Cartaginei, ci la nelegiuirea a cărei părtașă fusese. Omul în fața căruia tremurau legiunile, și pe care ea însăși atît de puțin îl cunoștea, o înspăimînta ca un zeu ; tatăl ei ghicise fără îndoială, știa tot, și un lucru cumplit avea să urmeze. „Îndurare !“ strigă ea.

Hamilcar aplecă fruntea încet.

Salammbô ar fi vrut să-și mărturisească păcatul, dar nu îndrăznea să rostească nici un cuvînt. Simțea totuși nevoia să-și spună durerea și să găsească mîngîiere. Iar Hamilcar lupta din toate puterile împotriva pornirii care îl îmboldea să-și calce jurămîntul. Mîndria îl silea să-și țină cuvîntul ? Sau, poate, se temea să afle adevărul ? O privea în ochi pe Salammbô cu o încordată stăruință, ca și cum ar fi voit să citească în adîncul inimii ei.

Răsuflînd greu, cu capul afundat între umeri, Salammbô se simțea copleșită sub povara privirii care se abătuse asupra ei. Hamilcar nu mai avea acum nici o îndoială că fiica lui se lăsase îmbrățișată de un barbar. Ridică pumnii asupra ei, fremătînd de mînie. Salammbô scoase un țipăt și se prăbuși în brațele slujitoarelor care alergaseră în jurul ei.

Hamilcar îi întoarse spatele și plecă. Oamenii lui îl urmară.

Poarta magaziilor se deschise, și Hamilcar pătrunse într-o încăpere rotundă din care porneau, ca spițele unei roți, coridoare lungi ducînd spre alte cămări. În mijlocul acelei încăperi, se înălța un disc de piatră înconjurat de o balustradă cu stîlpi, la picioarele cărora erau rînduite perne pe-un așternut de covoare.

Sufetul mergea cu pași repezi : răsufla adînc, se oprea din cînd în cînd, lovea cu piciorul în pămînt și își trecea mîna pe frunte, ca un om hărțuit de-un roi de viespi. Privind belșugul bogățiilor sale, se liniști ; gîndurile i se îndreptau spre sălile care se desfășurau înaintea ochilor lui, cuprinzînd celelalte încăperi pline de neasemănate comori. Erau plăci de aramă, bucăți de fier, drugi de argint, bulgări de cositor : metaluri aduse pe Marea Întunericului, din țara Cassiteridelor. Zăceau grămadă saci țesuți din scoarță de palmier și încărcați cu gumă-arabică. O pulbere de aur se cernuse pe nesimțite printre cusăturile prea vechi ale burdufurilor îndesate. Fire subțiri, toarse din ierburi de mare, atîrnau printre sculurile de in, venite din Egipt, Grecia, Taprobana și Iudeea. În lungul zidurilor se înșirau încrengări de polipi, dese ca niște stufișuri. Sub tavanul boltit atîrnau mănunchiuri de pene de struț, și peste tot pluteau arome nedeslușite, parfumuri tari, miros de piele și de mirodenii ; iar la capătul fiecărui coridor se arcuiau deasupra ușii doi dinți de elefant cu vîrfurile împreunate.

Hamilcar urcă pe discul de piatră. Oamenii lui de încredere așteptau, cu brațele încrucișate pe piept și cu frunțile aplecate. Numai Abdalonim ținea capul sus, purtîndu-și cu mîndrie mitra lui țuguiată.

Cel dintîi fu întrebat căpitanul corăbiilor. Era un cîrmaci bătrîn, cu obrazul brăzdat de furtuni ; o ninsoare albă îi cădea pînă la brîu, ca și cum spuma talazurilor răscolite de vînt i-ar fi rămas în barbă.

A spus că trimisese o seamă de corăbii pînă dincolo de Gades și Thymiamata, cu gîndul de-a ajunge la Eziongaber, ocolind Cornul-Sudului și stîncile Mirodeniilor. Cîteva, pornind mai departe spre apus, merseseră vreme de patru luni fără să întîlnească vreun țărm. Prora corăbiilor se încurca în ierburi; în largul zării răsuna necontenit zvonul unor căderi de apă ; o ceață însîngerată umbrea lumina soarelui şi o adiere încărcată de miresme îi adormea pe corăbieri. Atît de tulburaţi s-au întors, încît nu-şi mai aduceau aminte de nimic. Altele luaseră în piept fluviile Sciţiei, pătrunseseră pînă în Colchida, străbătuseră ţărmurile Jugrienilor şi Estienilor, răpiseră în Arhipelag o mie cinci sute de fecioare, şi scufundaseră toate corăbiile întîlnite dincolo de capul Oestrymon, ca nimeni să nu afle drumurile pe care umblaseră. Regele Ptolemeu pusese mîna pe toată smirna şi tămîia Şesbarului; din Siracusa, din Elathia, din Corsica şi din celelalte ostroave, nu aduseseră nimic. Bătrînul cîrmaci a încheiat, abia şoptind, că o triremă căzuse în mîinile numizilor la Rusicada: „Numizii s-au dat de partea duşmanului, stăpîne!"

Hamilcar încruntă din sprîncene. Făcu semn apoi căpeteniei caravanelor să vorbească. Era un bărbat înveşmîntat într-o rochie lungă, fără cingătoare, cu capul înfăşurat într-o broboadă de stofă albă care, atingîndu-i colţul buzelor, îi cădea pînă peste umeri.

Caravanele porniseră ca de obicei, odată cu echinocţiul de iarnă. Dar, din cei o mie cinci sute de oameni, care se îndreptaseră spre hotarul Etiopiei — cu cele mai bune cămile, cu burdufuri noi şi bogăţie de pînză vopsită — unul singur s-a întors în Cartagina; ceilalţi muriseră de oboseală sau înnebuniseră de groaza deşertului. Acel unul singur spunea că dincolo de Haruşul-Negru, de ţara atarantţilor şi de ţinutul marilor-maimuţe, văzuse o împărăţie nesfîrşită, unde cele mai neînsemnate unelte sînt de aur şi unde curge un rîu de culoarea laptelui, larg ca o mare. Sînt păduri cu crengi albastre, dealuri întregi de mirodenii, fiare cu faţă de om lenevind pe colţuri de stîncă şi cu ochi care se deschid ca nişte flori cînd te privesc; iar dincolo de lacurile pline cu balauri, se înalţă munţii de cleştar, pe care se reazemă soarele. Alţii se întorseseră din India, aducînd cu ei păuni, piper şi ţesături nemaivăzute. Cît despre cei care plecaseră să cumpere calcedoniu, apucînd pe calea Syrtelor şi a templului lui Ammon pieriseră fără îndoială în nisipurile deşertului. Caravanele trimise în Getulia şi Phazzana se întorseseră cu mărfurile obişnuite; dar căpetenia caravanelor nu îndrăznea să mai pornească la drum nici una.

Hamilcar a înțeles. Mercenarii stăpîneau întreaga cîmpie. Cu un geamăt surd, își mută sprijinul de pe un cot pe celălalt. Căpetenia dijmelor nu îndrăznea să vorbească. În ciuda umerilor zdraveni și a ochilor lui însîngerați, tremura din tot trupul. Pe capul lui de dulău cîrn purta o împletitură din scoarță de copac și era încins cu un brîu din blană de leopard, în care înfipsese două cuțite mari.

În clipa cînd Hamilcar se întoarse să-l privească, începu să strige, luînd martori pe toți zeii : n-avea nici o vină ! Își dăduse toată silința, ținuse seama de schimbarea vremii, pregătise ogoarele, urmărise mersul stelelor, sădise puieții la solstițiul de iarnă, tăiase crengile uscate după ultimul pătrar al lunii, priveghease asupra sclavilor și avusese grijă să le cruțe îmbrăcămintea.

Hamilcar, plictisit de-atîta vorbărie, făcu un semn de nerăbdare. Omul cu două cuțite la brîu vorbi mai departe, repezind cuvintele :

— Vai, stăpîne ! Au răvășit, au prădat și au pustiit tot ! La Maschala au tăiat din rădăcini o livadă de trei mii de picioare ! La Ubada au jefuit hambarele și au astupat cisternele ! La Tedes au furat o mie cinci sute de gomori de făină ; la Marazzana au omorît ciobanii; au spintecat turmele și au dat foc frumoasei tale case cu grinzi de cedru, unde veneai să te odihnești vara ! Sclavii din Tuburdo, care secerau orzul, au fugit în munte ; praf și pulbere s-a ales din toți măgarii, catîrii și boii din Taormina ! Nici un cal n-a mai rămas, i-au dus pe toți ! Blestem și nefericire ! Sînt un om mort ! Începu să bocească : Dacă ai ști cît de pline erau cramele și cum luceau plugurile ! Ah, ce berbeci frumoși ! Ah, ce tauri voinici !

Hamilcar simțea că îl înăbușă furia și strigă :

— Ajunge ! Nu minți ! Spune adevărul ! M-au sărăcit, nu-i așa ? Vreau să știu tot ce am pierdut, pînă la ultimul siclu, pîn-la cel din urmă cab ! Abdalonim, să-mi aduci socotelile corăbiilor și ale caravanelor ; ale muncilor cîmpului și ale casei ! Și dacă nu vă simțiți cugetul curat, vai de viața voastră ! Plecați !

Cu ochii în jos și cu mîinile măturînd pămîntul, vechilii se făcură nevăzuți.

Abdalonim scoase dintr-un raft zidit în perete mulțime de sfori cu noduri, fîșii de pînză și de papirus, apoi tăblițe făcute din spată de berbec, acoperite cu o scriere subțire. Le adună la picioarele lui Hamilcar, punîndu-i în mînă o ramă de lemn cu trei fire, pe care erau înșirate bile de aur, de argint și de corn.

— O sută nouăzeci și două de case în Mappale, închiriate cartaginezilor nou-veniți, pe prețul de un beka pe lună.

— Nu ! E prea mult ! Cruță pe săraci. Să însemni pe cei care îți par mai îndrăzneți, și să-mi spui dacă sînt credincioși Republicii. Altceva ?

Abdalonim șovăia, surprins de atîta mărinimie.

Hamilcar îi smulse din mînă fîșiile de pînză :

— Ce înseamnă asta ? Trei palate lîngă Khamon, cu doisprezece kezitahi pe lună ? Pune douăzeci ! Nu vreau să mă jefuiască Bogații !

Căpetenia slugilor se închină pînă la pămînt și spuse :

— Dați cu împrumut lui Tigillas, pînă la sfîrșitul anului, doi kikari ; dobîndă maritimă trei dinari. Lui Bar-Malkatth o mie cinci sute de sicli ; a pus zălog treizeci de sclavi, dar doisprezece din ei au murit în mlaștinile sărate.

— Se vede că nu erau tocmai zdraveni, spuse rîzînd sufetul. Nu-i nimic, dacă mai are nevoie de bani, dă-i. Să iei totdeauna dobînzi potrivite după averea datornicului.

Abdalonim porni să citească pe rînd : cîștigurile pe care le aduseseră băile de fier din Annaba, pescuitul mărgeanului, vopsitoriile de purpură, dările asupra locuințelor grecilor, vînzarea argintului în Arabia, pe un preț înzecit ca al aurului, apoi prada corăbiilor, scăzînd zeciuiala cuvenită templului Zeiței.

— Am socotit peste tot cu un sfert mai puțin, stăpîne...

Hamilcar socotea, la rîndul lui, pe bilele care îi sunau sub degete.

— Destul. Ce plăți ai făcut ?

— Lui Stratonicles din Corint și altor trei negustori din Alexandria, în temeiul alăturatelor scrisori ce mi-au fost întoarse, zece mii de drahme ateniene şi doisprezece talanţi sirieni de aur. Hrana corăbierilor se ridică la douăzeci de mine pe lună, pentru fiecare triremă.

— Ştiu. Cîte s-au pierdut ?

— Socoteala lor e însemnată pe aceste foi de plumb, răspunse Abdalonim. Cît priveşte corăbiile date în arendă, întrucît au fost nevoite de mai multe ori să-şi azvîrle încărcătura în mare, pierderea s-a împărţit după cît cîştig i-ar fi venit fiecăruia. Pentru parîmele împrumutate din zestrea Arsenalului — şi pe care n-am putut să le mai înapoiem — sisiţii au cerut opt sute de kesitahi înainte de a porni în ajutorul Uticei.

— Iar sisiţii ! spuse Hamilcar, aplecînd fruntea, ca şi cum s-ar fi simţit copleşit de toate urile pe care le simţea asupra lui. Nu văd aici cheltuielile Megarei.

Abdalonim, pălind, scoase dintr-un alt raft cîteva tăbliţe de sicomor, înşirate pe o sfoară de piele.

Hamilcar ascultă cu luare-aminte fiecare din cheltuielile mărunte ale casei, dar pînă la urmă îl plictisi repetarea nesfîrşită a aceloraşi socoteli. Abdalonim îşi tot rări cititul, pînă cînd, lăsînd să-i cadă foiţele de lemn, se aruncă cu faţa la pămînt şi cu braţele întinse, ca un osîndit. Hamilcar, fără să tresară, adună tăbliţele de pe jos ; o nespusă uimire îl cuprinse văzînd, într-o singură zi, o risipă nemaipomenită de carne, de păsări, de peşte, de vin, de mirodenii, iar pe deasupra vase sparte, sclavi ucişi, covoare pierdute.

Abdalonim, neîndrăznind să-şi arate faţa, îi povesti cum s-a sfîrşit ospăţul barbarilor. Nu putuse să se împotrivească hotărîrii Bătrînilor, şi Salammbô însăşi îi poruncise să nu cruţe nici o cheltuială pentru îndestularea soldaţilor.

Auzind numele fiicei sale, Hamilcar sări în picioare, ca ars. Strîngîndu-şi buzele se trînti din nou pe perne, sfîşiind ciucurii cu unghiile şi suflînd greu, cu privirea aţintită în gol.

— Ridică-te, îi spuse lui Abdalonim şi plecă mai departe.

Abdalonim îl urmă ; genunchii îi tremurau. Prinse în mîini un drug de fier şi porni ca un besmetic să desprindă de la locul lor lespezile pardoselii. Un disc de lemn sări ; apoi ieşiră la iveală de-a lungul coridorului o mulțime de capace mari, care astupau gropile unde se păstrau grînele.

— Privește, Ochi-al-lui-Baal, spuse sluga tremurînd. N-au putut să te jefuiască de tot! Sînt adînci de cincizeci de coți fiecare, și pline pînă la gură! În lipsa ta am săpat pretutindeni, în curtea arsenalurilor, în grădini ; toată casa ta e plină de grîu, ca mintea ta de înțelepciune!

Un zîmbet înflori pe fața lui Hamilcar :

— Bine-ai făcut, Abdalonim! Apoi, șoptindu-i la ureche : Cumpără cît de mult, din Etruria, din Brutium, la orice preț! Adună și pune la păstrare! Vreau să am în mîna mea, eu singur, tot grîul Cartaginei.

Ajungînd la capătul coridorului, Abdalonim scoase una din cheile pe care le purta la brîu și deschise o mare încăpere dreptunghiulară, despărțită în mijloc cu stîlpi de cedru. O mulțime nesfîrșită de monede de aur, de argint și de aramă, clădite pe mese sau adunate în firide, umpleau de-a rîndul cei patru pereți, ridicîndu-se pînă la grinzile tavanului. Panere uriașe din piele de hipopotam cuprindeau în toate colțurile odăii puzderie de saci mai mici ; movile de bani mărunți acopereau pardoseala ; ici-colo cîte o grămadă mai înaltă se prăbușise, risipindu-se pe jos ca o columnă dărîmată. Banii mari ai Cartaginei, purtînd chipul lui Tanit cu un cal sub un palmier, se amestecau laolaltă cu ai coloniilor, pe tiparul cărora se vedea un taur, o stea, un glob sau un corn de lună. În grămezi de mărimi neegale se înșirau monede de toate felurile și din toate timpurile — de la cele subțiri ca unghia ale străvechilor asirieni, pînă la cele tot atît de bătrîne ale Lațiului, mai groase decît latul palmei. Erau părăluțele Eginei, tăblițele Bactrianei, triunghiurile mici ale vechii Lacedemonii, mîncate de rugină, murdare, coclite de umezeală și înnegrite în foc, așa cum fuseseră culese cu năvodul sau adunate printre dărîmăturile cetăților cucerite. Sufetul socotise repede în gînd, dacă pierderile și cîștigurile corespundeau cu sumele însemnate ; se pregătea să plece, cînd băgă de seamă că trei vase de aramă erau cu desăvîrșire goale. Abdalonim, cuprins de spaimă, întoarse capul ; iar Hamilcar, renunțînd să mai întrebe, tăcu.

Mai străbătu cîteva săli și încăperi, ajungînd pînă la urmă în fața unei uși, unde, pentru a o păzi mai bine, un om fusese legat de mijloc cu un lanț țintuit în perete ; era un obicei al romanilor, de curînd strămutat în Cartagina. Barba și unghiile păzitorului crescuseră în neștire ; omul se clătina într-o parte și în alta, ca o fiară sălbatică în cușcă. Văzîndu-l pe Hamilcar, i se aruncă la picioare strigînd :

— Îndurare, Ochi-al-lui-Baal ! Fie-ți milă de mine și ucide-mă ! Sînt zece ani de cînd n-am mai văzut lumina soarelui ! Pentru numele tatălui tău, îndurare !

Hamilcar, fără alt cuvînt, bătu din palme și trei slujitori se înfățișară ; încordîndu-și puterile, scoaseră din inelele lui drugul uriaș de fier care zăvora ușa. Hamilcar prinse cu mîna lui o torță și se depărtă în întuneric.

Se spunea că în acel loc erau mormintele neamului Barca : dar nu era decît un puț larg și adînc, săpat dinadins pentru a amăgi pe tîlhari. Nu se afla înăuntrul lui nimic. Hamilcar trecu mai departe ; apoi, aplecîndu-se, împinse pe roțile ei o piatră de moară, și prin groapa ce se deschise intră într-o încăpere cu ziduri rotunjite în forma unui con.

Pereții erau căptușiți cu solzi de aramă ; pe un piedestal de granit se înălța chipul cioplit al unui Cabir numit Aletes, cel dintîi care pătrunsese sub pămînt în băile Celtiberiei. La temelia lui erau înșirate în cruce scuturi mari de aur și vase de argint uriașe, cu ciudate gîturi astupate, care nu slujeau la nimic. În felul acesta se topeau de obicei metalele, pentru a nu fi furate și nici măcar mutate din loc.

Hamilcar apropie flacăra torței și aprinse o lampă de miner, care atîrna sub scufia idolului ; focuri verzi, galbene, albastre, viorii, de culoarea vinului, de culoarea sîngelui, luminară dintr-o dată încăperea. O puzderie de pietre prețioase era strînsă în tigve de aur, prinse în lame de aramă ca niște lampadare ; altele, la picioarele zidului, sclipeau în fărîmele de stîncă ale culcușului din care fuseseră culese. Erau calaisuri smulse cu lovituri de praștie din pîntecele muntelui, nestemate închegate din udul lincșilor, dinți-de-pește căzuți din lună, pietre-geme, diamante, beriluri, trei sorturi de rubine, patru soiuri de safire și douăsprezece feluri de smaralde. Străluceau ca niște stropi de lapte, ca niște sloiuri de gheață albastră, ca o pulbere de argint, revărsîndu-se în pînze de lumină, în ploaie de raze și luciri de stele. Cerauniile născute din trăsnet scînteiau alături de calcedoniul care biruia otrăvurile. Erau topaze din muntele Zabarca, tămăduitoare de spaimă, opale din Bactriana, prielnice nașterii și coarne de-ale lui Ammon, care puse în așternut însuflețesc visurile.

Focul nestematelor și flacăra lămpii se răsfrîngeau pe fața netedă a scuturilor de aur. Hamilcar, în picioare, cu brațele încrucișate, zîmbea încîntat, nu atît de frumusețea priveliștii, ci mai mult de gîndul că toate acele bogății erau ale sale. I se păreau nesfîrșite, neistovite și de neatins. Strămoșii care odihneau sub picioarele lui îi întăreau încrederea, cu un simțămînt al eternității. Zeii subpămînteni erau atît de aproape de inima lui, încît el însuși se simțea unul din Cabiri ; razele strălucitoare care îi luminau fața îi apăreau ca firele unui țesut tainic, care străbătînd genunile îl legau de adîncurile lumii.

Un gînd îl făcu să tresară și, trecînd pe la spatele idolului, se îndreptă cu pași hotărîți spre zid. Privi pe brațul său tatuat linia dreaptă tăiată de alte două linii perpendiculare, care în cifrele canaaneene însemnau numărul treisprezece ; numără pe trepte treisprezece plăci de aramă, ridică încă o dată mîneca lui largă și citi pe braț alte linii întretăiate, plimbîndu-și degetele ușor, ca un cîntăreț din liră. Lovi de șapte ori în zid cu degetul cel mare, și zidul se deschise ca o poartă de piatră.

Hamilcar pătrunse într-un cavou care ascundea lucruri tăinuite, fără nume și de mare preț. Coborî trei trepte, scoase dintr-un vas de argint o piele de lama, care plutea pe-o apă neagră, apoi urcă din nou.

Abdalonim mergea înaintea lui, lovind pardoseala încăperii cu toiagul lui lung, împodobit la vîrf cu un mănunchi de clopoței. Se oprea în dreptul fiecărei uși și striga numele lui Hamilcar, însoțindu-l de laude și binecuvîntări.

Toate coridoarele se întîlneau în rotundul unei galerii, în jurul căreia se înșirau grinzi subțiri de santal, saci cu lausonia, turte de pămînt de Lemnos și spinări de broască țestoasă, pline cu perle. Sufetul trecea abia atingîndu-le în mers cu poalele veșmîntului, fără să privească uriașele grămezi de chihlimbar, zeiasca plămădeală născută din razele soarelui.

Un val de miresme plutea prin aer ca un nor.

— Deschide !

Intrară.

Oameni goi frămîntau tot soiul de aluaturi, ațîțau cărbunii încinși, sfărîmau ierburi, vărsau untdelemn în burdufuri, închideau și deschideau niște cutioare rotunde, zidite de jur împrejur în perete ; erau atît de multe, încît întreaga încăpere semăna cu un stup de albine. Erau pline cu șafran, cu nuci de Siria, aromă de bdelium și viorele. Pretutindeni zăceau împrăștiate prafuri de rășină, felurite rădăcini, sticluțe, ramuri de filipendulă, foi de trandafir, parfumuri care amețeau, mai pătrunzătoare decît fumul styraxului care sfîrîia în mijloc, pe un trepied de aramă.

Căpetenia plăcutelor-arome, înalt și palid ca o făclie de ceară, îl întîmpină pe Hamilcar fărîmițînd în palme o creangă de metopion, în vreme ce alți doi frecau picioarele sufetului cu frunze de baccaris. Hamilcar îi dădu la o parte : erau cyreneeni cu obiceiuri spurcate, dar pe care îi păstra, fiindcă știau toate tainele meșteșugului.

Spre a-și arăta știința, căpetenia plăcutelor-arome îi întinse lui Hamilcar, pe vîrful unei linguri de chihlimbar, un strop de malobatru să guste ; apoi, cu vîrful unei sule, străpunse trei besoare indiene. Stăpînul, care cunoștea toate șireteniile, prinse în mînă un corn plin cu balsam, îl apropie de jăratic, și aplecîndu-se să privească mai bine, zări o pată cafenie : era semnul unei înșelăciuni ! Îl săgetă cu privirea pe căpetenia plăcutelor-arome și, fără să rostească o vorbă, îi azvîrli cornul de gazelă în obraz.

Oricît era de furios văzînd cum fusese înșelat, Hamilcar nu uită să dea porunci ca în nardul pregătit pentru a fi trimis în țările de peste mare să se adauge antimoniu, spre a cîntări mai greu.

Ceru apoi să i se aducă cele trei cutii de psagas, pe care le păstra pentru el însuși.

Căpetenia plăcuțelor-arome mărturisi că nu mai știe de urma lor: soldații tăbărîseră asupra lui cu cuțitele și îi răvășiseră toate dulapurile.

— Ți-e frică de ei mai mult decît de mine! răcni sufetul, și ochii lui, prin pînza de fum, ardeau ca niște torțe, aruncînd scîntei asupra omului înalt și palid, care începuse să înțeleagă.

— Abdalonim, înainte de asfințitul soarelui, să mi-l biciuiți pînă la sînge. Sfîșiați-l!

Această pagubă, mai neînsemnată decît toate celelalte, îl scosese din fire; se silea să-i uite pe barbari și îi regăsea mereu în calea lui. Jafurile lor îi reaminteau rușinea fiicei sale, și în ura lui îi cuprindea laolaltă pe toți ai casei care știau adevărul și nu voiau să i-l spună. Îl stăpînea în același timp o nevoie ciudată de a cunoaște întreaga lui nefericire și, cuprins de o adevărată furie iscoditoare, cercetă sub magaziile casei negoțurilor toată păcura, lemnul, ancorele și parîmele, mierea și ceara, valurile de stofe, cămările cu merinde, blocurile de marmură și grînarul cu silfiu.

Se îndreptă apoi spre celălalt hotar al grădinii, unde lucrau meșteșugari folosiți pentru treburile lui negustorești. Unii brodau mantale, alții împleteau năvoade, dărăceau perne, croiau sandale; lucrători aduși din Egipt lustruiau cu praf de scoică foile de papirus; țesătorii aruncau suveicile, armurierii băteau în nicovale.

Hamilcar le strigă:

— Dați zor cu ascuțitul săbiilor! Am nevoie de săbii!

Scoase din sîn o piele de antilopă, tăbăcită cu suc de ierburi otrăvitoare, poruncind să-i croiască din ea o platoșă mai tare decît arama, pe care fierul să n-o străbată și focul să n-o atingă.

Abdalonim, încercînd să-i abată mînia, căuta să-l ațîțe împotriva meșterilor, bodogănind că nu se pricep: „Lucrați în bătaie de joc! Să vă fie rușine! Stăpînul e prea îngăduitor cu voi!“ Hamilcar, fără să-l asculte, se depărtă. Își încetini însă pasul, căci drumul era întretăiat de copaci căzuți, arși de la un capăt la altul, cum rămîn pe locurile unde au făcut popas ciobanii; stîlpii balustradelor zăceau trîntiți la pămînt, apa din șanțuri secase, cioburi de vase și oseminte de maimuță se iveau în jurul bălţilor de noroi. Cîte o fîşie de stofă zdrenţuită spînzura prin tufişuri ; sub crengile lămîilor se îngrămădeau flori veştede, ca nişte mormane galbene de gunoi. Slugile lăsaseră grădina în paragină, crezînd că stăpînul nu se mai întoarce.

La fiecare pas îi ieşea înainte altă pustiire ; mereu o altă dovadă despre ceea ce el hotărîse să nu afle. Îşi mînjea încălţămintea lui de purpură călcînd în scîrnăvie. Ar fi vrut să-i aibă pe toţi ticăloşii aceia în bătaia catapultei şi să-i vadă zburînd în ţăndări ! Se simţea acum ruşinat că îi apărase ; fusese o neghiobie, o trădare ! Şi fiindcă nu se putea răzbuna nici împotriva barbarilor, nici împotriva Bătrînilor, nici împotriva lui Salammbô, dădu poruncă să fie trimişi fără întîrziere la muncă silnică, în ocne, toţi sclavii grădinilor !

Abdalonim tremura de cîte ori îl vedea apropiindu-se de parcuri. Dar Hamilcar se îndreptă spre drumul morii, de unde se auzea o tînguire lungă, ca un cîntec de îngropare.

Moara se învîrtea într-un nor de pulbere. Erau două conuri de porfir suprapuse, dintre care unul, cel de sus, purtînd în vîrf o pîlnie, se învîrtea deasupra celuilalt cu ajutorul unor bîrne puternice. Unii împingeau cu pieptul şi cu braţele ; alţii, înhămaţi, trăgeau. Frecarea necontenită a chingilor le crestase în jurul subsuorilor răni nevindecate, care musteau sub coaja lor ca bătăturile de pe greabănul măgarilor. O cîrpă neagră şi soioasă, care abia le cuprindea coapsele, atîrna peste pulpele lor, ca o coadă. Ochii lor erau roşii, cătuşele care le strîngeau gleznele zăngăneau în mers, şi parcă o singură răsuflare ieşea deodată din toate piepturile. Gura le era prinsă într-o botniţă legată cu două lănţişoare de bronz, ca să nu poată fura din făină ; în mîini purtau mănuşi fără degete, ca nici să nu apuce.

La intrarea stăpînului, pîrghiile de lemn începură să scîrţîie cu mai multă putere. Grăunţele scrîşneau sub pietrele morii. Cîţiva sclavi căzură în genunchi ; cei din urmă călcau peste ei, învîrtind mai departe.

Hamilcar porunci să vină Giddenem, mai-marele sclavilor. Giddenem se arătă, împăunîndu-se plin de fudulie în bogatul său veşmînt. Purta o tunică de purpură aleasă, răscroită peste șolduri; la urechi îi spînzurau toarte grele, și pentru a strînge fîșiile de stofă care îi înfășurau picioarele, un șnur de aur se răsucea de la glezne pînă pe coapse, încolăcit ca un șarpe. Între degetele lui încărcate de inele învîrtea un șirag de boabe de agată, cu care simțea pe cei atinși de duhuri rele.

Hamilcar îi făcu semn să scoată botnițele oamenilor. Flămînzii se năpustiră ca niște fiare, vîrîndu-și capul în făină pînă în gît și mușcînd cu lăcomie.

— I-ai istovit de tot, spuse sufetul.

Giddenem răspunse că numai astfel izbutea să-i țină în frîu.

— Degeaba te-am trimis la Siracusa, să înveți cum să te porți cu sclavii. Adu pe ceilalți!

Bucătarii, pivnicerii, grăjdarii, trepădușii, purtătorii de lectică, băieșii, slujitoarele și copiii lor stăteau înșirați în grădină, pe-un singur rînd, din fața magaziilor și pînă la groapa cu fiare sălbatice. Abia mai îndrăzneau să răsufle. O adîncă tăcere se lăsase asupra Megarei. Soarele cobora peste lagună, dincolo de Catacombe. Păunii se roteau piuind. Hamilcar trecea înainte cu pași măsurați.

— Ce să fac cu bătrînii ăștia? Vinde-i! Prea mulți gali; sînt toți niște bețivi. Prea mulți cretani; sînt mincinoși. Să cumperi asiatici din Capadochia și negri.

Se arătă surprins de numărul mic al copiilor:

— Trebuie să am la casa mea nou-născuți în fiecare an. Giddenem, să-i lași pe sclavi noaptea să umble prin grădină în voia lor.

Porunci apoi să i se aducă hoții, leneșii și nesupușii. Mustrîndu-l cu asprime pe Giddenem, hotărî pedepse aspre pentru cei vinovați. Giddenem apleca cu umilință fruntea lui de taur, încruntînd din sprîncenele-i groase.

— Iată, Ochi-al-lui-Baal, unul pe care l-au prins cu ștreangul de gît, spuse Giddenem arătînd un libian voinic.

— A! vrei să mori? îl întrebă cu dispreț Hamilcar.

Sclavul răspunse cu îndrăzneală:

— Da!

Fără să se mai gîndească la pilda pe care o dădea și fără să-i pese de pagubă, Hamilcar porunci slujitorilor:

— Luați-l!

Chibzuia, poate, că jertfa pe care o făcea îl va feri de necazuri mai mari.

Giddenem ascunsese pe ciungi şi pe ologi la spatele celorlalţi.

— Cine ţi-a tăiat braţul ?

— Soldaţii, Ochi-al-lui-Baal !

Un samit şchiopăta ca un cocostîrc săgetat.

— Pe tine cine te-a schilodit ?

Giddenem îi frînsese piciorul cu un drug de fier. Sufetul s-a înfuriat. Smulgînd şiragul de agate din mîinile nerodului schingiuitor de sclavi, strigă :

— Blestemat să fie cîinele care îşi sfîşie turma ! Schingiuieşti sclavii ? Pentru numele lui Tanit, vrei să-ţi sărăceşti stăpînul ? Să fie aruncat în groapa cu gunoi ! Cei care lipsesc unde-s ? I-ai ucis, înhăitîndu-te cu barbarii ?

Privirea lui era atît de cumplită, încît femeile o luară la fugă. Sclavii se traseseră înapoi, lăsînd un gol împrejurul stăpînului. Giddenem îi săruta nebuneşte sandalele. Hamilcar rămăsese în picioare, cu braţul ridicat asupra lui.

Păstrîndu-şi însă judecata limpede, ca în toiul celei mai înverşunate bătălii, îşi aduse aminte dintr-o dată de toate mîrşăviile, de toate grozăviile pe care ştiuse să le înlăture din viaţa lui ; şi la lumina de fulger a mîniei, cuprinse într-un singur gînd toate loviturile ce se abătuseră asupra lui. Îngrijitorii pămînturilor lui fugiseră de frica mercenarilor, înţeleşi poate pe ascuns cu ei. Toţi îl trădau ! Răbdarea lui ajunsese la capăt.

— Să fie aduşi aici ! strigă el. Să-i însemnaţi cu fierul roşu pe frunte, ca pe nişte ticăloşi ce sînt !

Slujitorii aduseră în mijlocul grădinii grămezi de cătuşe, de butuci, de cuţite, lanţuri pentru osîndiţii la ocnă, piedici pentru încleştarea gleznelor, obezi pentru încercuirea piepturilor, scorpioni şi bice din curele împletite, cu gheare de aramă în vîrf.

Sclavii fură trîntiţi la pămînt, cu faţa în soare, spre Moloh-mistuitorul, unii culcaţi pe burtă, alţii pe spate ; cei osîndiţi la flagelare stăteau în picioare lîngă copaci, între doi oameni, unul care număra loviturile, altul care lovea.

Lovea cu amîndouă mîinile, şi bicele şuierau, făcînd să zboare în aer coaja de pe tulpina platanilor. Stropi mari de sînge înroşeau frunzişul, iar trupurile sfîrtecate se zbăteau în urlete la rădăcina copacilor. Cei ferecaţi în lanţuri îşi rupeau obrazul cu unghiile. Se auzeau scrîşnind şuruburile de lemn, izbituri surde răsunau, şi din cînd în cînd un ţipăt spinteca aerul. În marginea bucătăriilor printre veşmintele zdrenţuite şi smocurile de păr risipite pe jos, slujitorii aţîţau cărbunii aprinşi, şi un miros de carne arsă se răspîndea împrejur. Sclavii biciuiţi se clătinau pe picioare; încătuşaţi de legăturile care le strîngeau braţele, îşi roteau capul peste umeri şi închideau ochii. Cei care îşi aşteptau rîndul scoteau urlete de groază, iar leii, amintindu-şi poate de noaptea ospăţului, se înşiraseră pe marginea gropii lor şi căscau.

Salammbô se ivi pe înălţimea terasei, străbătînd-o în grabă dintr-o parte în alta, cu paşi înspăimîntaţi. Hamilcar o zări. I se păru că întinde braţul spre el, în semn de îndurare: întoarse capul cu groază şi se îndreptă spre curtea elefanţilor.

Aceste animale erau mîndria marilor familii punice. Purtaseră pe străbunii lor în luptă, biruiseră alături de ei, şi erau slăviţi ca nişte răsfăţaţi ai Soarelui.

Elefanţii Megarei erau cei mai puternici din toată Cartagina. Înainte de-a pleca, Hamilcar îl pusese pe Abdalonim să jure că îi va păzi ca pe ochii din cap. Dar cei mai mulţi, însîngeraţi şi măcelăriţi, muriseră; nu mai rămăseseră în viaţă decît trei, culcaţi în praful din mijlocul curţii, lîngă sfărîmăturile ieslelor lor.

Elefanţii îl recunoscură şi veniră în întîmpinarea lui. Unul avea urechile zdrenţuite, altul o rană cumplită la genunchi, al treilea trompa retezată.

Se uitau unul la altul cu o privire tristă, ca şi cum ar fi gîndit; cel care nu mai avea trompă, îndoind genunchii şi aplecîndu-şi capul uriaş, încerca să-şi alinte stăpînul cu ciotul hidos ce-i rămăsese.

Simţind mîngîierea animalului, două lacrimi luciră în ochii lui Hamilcar. Năpustindu-se asupra lui Abdalonim, strigă:

— Ah, ticălosule! Pe cruce! Pe cruce!

Abdalonim se prăbuşi pe spate, în nesimţire.

În spatele vopsitoriilor de purpură, al căror fum albastru se ridica spre cer, se auzi deodată un lătrat de șacal. Hamilcar se opri în loc.

Gîndul la fiul său îl liniști ca prin farmec, ca și cum l-ar fi atins mîna unui zeu ; simțea că puterea lui va trece necontenit mai departe și că ființa lui nu va pieri o dată cu el. Sclavii nu înțelegeau de ce se potolise fără veste.

Îndreptîndu-se spre țesătoriile de purpură, trecu prin fața temniței sclavilor. Era o clădire lungă de piatră neagră, zidită în adîncul unei gropi, împrejurul căreia trecea un drum îngust ; o scară urca la fiecare din cele patru unghiuri ale clădirii.

Iddibal aștepta desigur căderea nopții, pentru a da semnalul înțeles. „Nu e nici o grabă“, gîndi Hamilcar și coborî în temniță. Cîțiva din însoțitorii lui îi strigară „Întoarce-te !“ Cei mai îndrăzneți dintre ei îl urmară.

Poarta stătea larg deschisă în bătaia vîntului. Lumina amurgului pătrundea prin ferestrele înguste ; înăuntru se zăreau lanțuri rupte atîrnînd de-a lungul zidurilor.

Era tot ce mai rămăsese din sclavii prinși în război.

Hamilcar păli ca un mort, iar celor care se aplecau pe marginea gropii să-l privească, li se păru că se reazimă de zid ca să nu cadă.

Șacalul lătră acum de trei ori. Hamilcar a ridicat capul, fără să spună un cuvînt, fără să facă o mișcare. Iar cînd soarele se cufundă în zare, se strecură nevăzut dincolo de șirul de napali. În aceeași seară, intrînd în templul lui Eșmun, unde se ținea adunarea Bogaților, spuse :

— Lumini ale zeilor Baali, primesc comanda armatei punice împotriva barbarilor.

VIII

BĂTĂLIA DE LA MACAR

CHIAR DE-A DOUA ZI, HAMILCAR ceru sisiţilor două sute douăzeci şi trei de mii kikari de aur şi aşeză un bir de paisprezece secheli asupra fiecărui Bogat. N-au fost scutite nici femeile. Părinţii plăteau pentru copii, iar ceea ce era de necrezut pentru obiceiurile Cartaginei, fură siliţi să scoată bani pînă şi preoţii.

A strîns toţi caii, toţi catîrii şi toate armele. Unii dintre Bogaţi încercau să-şi ascundă averea; bunurile lor fură scoase în vînzare. Pentru a umili pe cei zgîrciţi, Hamilcar înarmă pe socoteala lui şaizeci de soldaţi şi dărui o mie cinci sute de gomori de făină, cît toţi neguţătorii de fildeş laolaltă.

A trimis să fie tocmiţi mercenari din Liguria; trei mii de munteni obişnuiţi să lupte cu urşii. Le-a plătit solda pe şase luni înainte, cincisprezece mine pe zi.

Trebuia să pună pe picioare o armată. N-a primit însă, ca Hannon, pe oricine. A lăsat pe dinafară pe cei neobișnuiți cu umbletul, pe cei prea grași și pe cei care păreau temători din fire. A primit, în schimb, oameni de rînd, drojdia Malquei, fii de barbari și sclavi liberați. Noilor cartaginezi le-a făgăduit drepturi cetățenești întregi.

Grija lui cea dintîi a fost să pună ordine în rîndurile Legiunii. Acești tineri voinici și chipeși se socoteau oastea aleasă a Cartaginei și nu ascultau de nici o poruncă. Hamilcar a făcut din ofițeri simpli soldați și i-a înstrunit cu asprime. I-a pus să fugă, să sară, să urce în goană dealul Byrsei, să arunce cu sulița, să lupte voinicește și să doarmă noaptea pe pămîntul gol. Părinții lor veneau să-i vadă în tabără și le plîngeau de milă.

Porunci să se scurteze săbiile și să se întărească încălțămintea. Hotărî numărul slujitorilor și împuțină bagajele. Știind că în templul lui Moloh se păstrau trei sute de suliți romane, puse mîna pe ele, cu toată împotrivirea marelui preot.

Alcătui o înfricoșătoare falangă de șaptezeci și doi de elefanți, adunînd laolaltă pe cei care se întorseseră din Utica și pe cei pe care Bogații îi mai aveau ; înarmă pe conducătorii lor cu daltă și cu ciocan, ca să crape capul celor care s-ar fi înfuriat în vălmășagul luptei.

Retrase dreptul Marelui Sfat de-a numi pe generali. Bătrînii încercară să se împotrivească, cerînd să se respecte legea ; Hamilcar trecu peste lege. Nimeni nu îndrăznea să murmure ; toți se supuneau sub puterea covîrșitoare a geniului său.

Hamilcar luă asupra lui singur conducerea treburilor Republicii, a războiului și a visteriei ; și ca să se pună la adăpost de orice învinuire, ceru ca Hannon să fie însărcinat cu supravegherea socotelilor.

Refăcu zidurile de apărare, și, cum avea nevoie de piatră, dărîmă pe cele vechi care nu mai slujeau la nimic. Dar, cu toate că treptele nobleței de sînge căzuseră, dregătoriile Republicii împărțindu-se după avere, fiii cuceritorilor și urmașilor celor învinși alcătuiau două tabere deosebite ; de aceea vechii patricieni n-au văzut cu ochi buni dărîmarea acelor ruine, pe cînd plebea, fără să știe prea bine pentru ce, se bucura.

Din zori de zi pînă în noapte treceau pe străzi cohorte înarmate ; în fiecare clipă se auzeau sunînd goarnele ;

care grele se perindau, încărcate cu scuturi, corturi și suliți ; curțile erau pline de femei care destrămau pînză ; o pornire războinică cuprinsese cetatea ; sufletul lui Hamilcar stăpînea întreaga Cartagină.

Împărțise rîndurile soldaților în perechi, avînd grijă să însoțească unul mai slab cu unul mai puternic, în așa fel ca cel mai puțin curajos — sau mai puțin voinic — să fie sprijinit în luptă de alți doi. Dar, cu cei trei mii de liguri și cu cei mai buni soldați ai Cartaginei, abia putu să alcătuiască o falangă de patru mii nouăzeci și șase de hopliți, luptători purtînd coifuri de bronz și mînuind lănci macedonene de frasin, lungi de paisprezece coți.

Două mii de tineri în sandale erau înarmați cu praștii și junghere. Acestora li se adăugară alți opt sute, care purtau scuturi rotunde și săbii romane.

Călărimea cuprindea resturile celor nouăsprezece gărzi ale Legiunii, înveșmîntate în zale de bronz roșu, ca clinabarii asirieni. Mai erau patru sute de arcași călări — cărora li se spunea tarantini — purtînd căciuli din blană de nevăstuică, secure cu două tăișuri și tunică de piele. În sfîrșit, o mie două sute de negri din tîrgul caravanelor alergau cu clinabarii alături, ținîndu-se cu mîna de coama cailor.

Toate erau pregătite, dar Hamilcar nu se grăbea. Ieșea adesea noaptea singur din Cartagina, pînă dincolo de lagună, în spre gurile Macarului. Îl cerceta oare gîndul să se alăture mercenarilor ? Ligurii, care își așezaseră tabăra la Mappale, stăteau de pază în jurul casei lui.

Temerile Bogaților părură îndreptățite, în ziua cînd o ceată de trei sute de barbari se ivi sub zidurile cetății. Sufetul porunci să li se deschidă porțile. Erau fugari din oastea mercenarilor ; îi aducea credința față de stăpînul lor — sau numai teama.

Întoarcerea lui Hamilcar nu-i surprinsese pe mercenari ; ei știau că omul acesta nu putea să moară. Revenea în Cartagina ca să-și îndeplinească făgăduielile. Speranța lor nu era atît de absurdă, ținînd seama că o adîncă prăpastie se deschisese între Republică și armată. De altfel, nici nu se socoteau vinovați ; uitaseră ospățul.

Iscoadele pe care le-au prins le dovediră că se înșelau. Ațîțătorii la război triumfau ; cei care mai stăteau încă la îndoială se înflăcărară. Asediul celor două cetăți începuse să-i plictisească; băteau pasul pe loc. Mai bine să hotărască armele! Oamenii care se răzlețiseră și hoinăreau pe cîmp, auzind că Hamilcar se pregătește de luptă, se întoarseră. Mâtho fremăta de bucurie. „În sfîrșit! În sfîrșit!“ striga el.

Pornirea care îl ațîțase împotriva lui Salammbô se îndrepta acum asupra lui Hamilcar. Ura lui ținea o pradă bine lămurită, și fiindcă dorința răzbunării i se părea mai întemeiată, o socotea ca și îndeplinită, bucurîndu-se dinainte. În același timp, inima lui se lăsa cuprinsă de-o simțire tot mai adîncă, și o năzuință tot mai arzătoare îl stăpînea. Se vedea în mijlocul soldaților săi, purtînd într-un vîrf de suliță capul sufetului; apoi în odaia cu pat de purpură, strîngînd în brațe trupul fecioarei, acoperindu-i fața cu sărutări și răsfirînd între degete părul ei bogat; gîndul acesta, pe care îl știa zadarnic, îl chinuia. Fiindcă soții lui de luptă îl aleseseră *șalișim,* jură să ducă războiul pînă la capăt; iar presimțirea că nu se va mai întoarce îl făcea nemilos.

Veni la Spendius și-i spuse:

— Adună-ți oamenii; eu îi voi strînge pe ai mei. Dă-i de veste lui Autharit. Dacă Hamilcar pornește acum asupra noastră, sîntem pierduți! Mă asculți? Scoală-te!

Spendius rămase surprins de felul poruncitor în care vorbea Mâtho. De obicei se lăsa îndemnat, iar înflăcărările lui erau trecătoare ca un foc de paie. De data aceasta părea deopotrivă de groaznic și de liniștit. O voință sfidătoare ardea în ochii lui, ca flacăra unei jertfe.

Grecul nu-l asculta. Trîndăvind într-un cort cartaginez tivit cu perle, sorbea băuturi răcoritoare în cupe de argint și își trecea vremea cu jocuri elinești; lăsase părul să-i crească și ducea un război de așteptare. Pusese la cale unele vorbe cu cei din cetate și stătea pe loc, nădăjduind că într-o zi porțile orașului i se vor deschide.

Narr'Havas, care ținea legătura între cele trei armate, se afla în ziua aceea în cortul lui Spendius. Îi dădea dreptate grecului, și găsea cuvinte de mustrare pentru pornirea necugetată a lui Mâtho, care, nerăbdător să-și arate vitejia, voia să schimbe planul lor de luptă.

— Pleacă, dacă ți-e teamă ! îi strigă Mâtho. Ne-ai făgăduit pucioasă, smoală, elefanți, soldați, cai ! Unde sînt ?

Narr'Havas îi răspunse că el cu oamenii lui au nimicit ultimele cohorte ale lui Hannon. În păduri începuse vînătoarea de elefanți ; soldaților li se împărțeau arme ; caii erau pe drum. Mîngîindu-și pana de struț care-i cădea pe umăr, numidul își rotea ochii în cap ca o femeie și un zîmbet neplăcut flutura pe buzele lui. Mâtho îl privea și nu găsea să-i răspundă nimic.

În clipa aceea intră un om înspăimîntat, ud de nădușeală, cu picioarele însîngerate și fără cingătoare ; răsufla greu și pieptul lui firav părea că se sparge ; vorbea o limbă neînțeleasă și, cu ochii ieșiți din orbite, povestea parcă o bătălie. Regele numizilor sări de la locul lui, ieși afară din cort și își strigă oamenii.

Călăreții se rînduiră în cerc dinaintea lui. Narr' Havas se aruncă în șa ; ținea ochii în pămînt și își mușca buzele. Împărțindu-și oamenii în două cete, porunci uneia din ele să aștepte și porni în goană, cu brațul întins, în fruntea celeilalte, pierzîndu-se în zare, spre munți.

— Stăpîne, murmură Spendius, nu-mi plac aceste întîmplări neașteptate. Hamilcar se întoarce, Narr' Havas pleacă...

— Și ce ne pasă nouă ? răspunse cu dispreț Mâtho.

Pentru a-i ține piept lui Hamilcar, ar fi fost nevoie să se unească amîndoi cu Autharit. Dar, despresurînd cetatea ca să facă față armatei cartagineze, oamenii din oraș ar fi ieșit la larg și le-ar fi căzut în spate. Ținură sfat îndelung și hotărîră să îndeplinească fără întîrziere următoarele :

Spendius, cu cincisprezece mii de oameni, să se îndrepte spre podul Macarului, la trei sute de mile depărtare de Utica, ridicînd la capetele podului patru turnuri înalte, înarmate cu catapulte. Toate drumurile din munte și toate văile urmau să fie închise cu trunchiuri de copaci, cu sfărîmături de stîncă, cu ziduri de piatră și cu grămezi de mărăcini. Mănunchiuri de iarbă uscată, risipite pe culmi, aveau să fie aprinse drept semne de vestire, și din loc în loc au fost așezați păstori cu vederea ageră.

Nu era de așteptat ca Hamilcar să urmeze același drum ca și Hannon, îndreptîndu-se spre muntele Apelor-

Calde. El trebuia să știe că Autharit, care stăpînea înălțimile, îi va tăia calea. Apoi, începînd războiul cu o înfrîngere ar fi fost pierdut; iar o biruință n-ar fi fost hotărîtoare, cîtă vreme mercenarii se aflau departe. Ar fi putut să debarce lîngă capul Strugurilor, și de-acolo să pornească în ajutorul uneia din cetăți; dar s-ar fi găsit prins între două armate dușmane, primejdie pe care nu și-o putea îngădui cu trupele sale prea puțin numeroase. Așadar, avea să treacă de-a lungul Arianei, să ocolească la stînga ferind gurile Macarului, și să cadă de-a dreptul asupra podului. Aici avea să-l aștepte Mâtho. Noaptea, la lumina torțelor, șalișimul supraveghea munca pionierilor. Alerga pînă la Hippo-Zaryt, să cerceteze lucrările de întărire din munți. Era mereu pe drum și nu găsea răgaz pentru odihnă. Spendius îi pizmuia puterea; dar, cînd era vorba de-a trimite iscoade, de-a născoci mijloace noi de apărare și de a pune în mișcare mașinile de război, Mâtho nu ieșea din cuvîntul prietenului său. Despre Salammbô nu mai vorbeau. Spendius nu se gîndea la ea, iar lui Mâtho îi era rușine.

În mai multe rînduri Mâtho s-a apropiat de zidurile Cartaginei, încercînd să zărească armata lui Hamilcar. Scruta zarea cu priviri iscoditoare; se culca pe burtă, și în zvîcnirea sîngelui la tîmple i se părea că aude freamătul unei armate.

Îi spuse lui Spendius că dacă în trei zile Hamilcar nu se va arăta, va porni cu toți oamenii lui să-l înfrunte. Mai trecură două zile. Spendius îl opri în loc; dar în dimineața celei de-a șasea, Mâtho porni.

Cartaginezii erau tot atît de nerăbdători ca și barbarii. Prin corturi ca și prin case fierbea aceeași dorință și aceeași neliniște; toți se întrebau, de ce zăbovește Hamilcar?

Sufetul urca din cînd în cînd pe acoperișul templului lui Eșmun alături de crainicul-lunelor, cercetînd încotro bate vîntul.

Într-o dimineață — era ziua a treia a lunii Tibby — Hamilcar fu văzut coborînd de pe Acropole cu pași grăbiți. O mare frămîntare cuprinse Mappala întreagă. Străzile se umplură de oameni, iar soldații se grăbiră să-și ia armele, în mijlocul femeilor care plîngeau căzîndu-le la piept. Armata s-a adunat în piața lui Khamon. Nimănui nu-i fusese îngăduit s-o urmeze; nici să se apropie de ziduri, nici să vorbească ostașilor. Orașul întreg rămase învăluit în tăcere, ca un mormînt uriaș. Războinicii, rezemați în lănci, așteptau gînditori, iar ceilalți, în casele lor, oftau.

La căderea amurgului, armata cartagineză ieși din cetate pe poarta dinspre apus; dar, în loc să ia drumul Tunisului sau să se îndrepte spre munții Uticei, înaintă pe țărmul mării, ajungînd în curînd la marginea lagunei; pete mari de sare albă luceau, ca niște uriașe tăvi de argint uitate pe mal.

Ochiurile de apă se înmulțeau; pașii se afundau în pămîntul moale. Hamilcar nu privea în urmă; mergea ca de obicei în fruntea armatei; calul lui înstelat cu pete galbene ca un balaur își scutura botul înspumat și trecea prin mlaștini, încordîndu-și puterile. Se lăsa noaptea, o noapte fără lună. Cîțiva strigară că merg la pieire. Hamilcar le luă armele și le dădu slujitorilor. Pămîntul era din ce în ce mai desfundat. Unii se suiau pe spinarea vitelor de povară, alții se agățau de cozile cailor; cei mai voinici îi sprijineau pe cei mai slabi; ligurii îi îmboldeau pe pedestrași cu vîrful lăncilor. Întunericul cuprinsese întreaga zare. Armata pierdu drumul și se opri.

Sclavii sufetului porniră înainte să caute stîlpii, care la porunca lui fuseseră înfipți din loc în loc. Strigătul călăuzelor străbătea prin bezna nopții și, de departe, armata îi urma.

În sfîrșit, simțiră sub pașii lor pămîntul tare. O linie alburie se arcuia, abia deslușită, și malul Macarului se ivi. Vremea era rece, dar nici un foc nu se aprinse.

Un vînt întețit se ridică spre miezul nopții. Hamilcar își trezi ostașii din somn fără să pună goarnele să sune; căpitanii le dădeau de veste oamenilor bătîndu-i ușor pe umăr.

Cel mai înalt dintre soldați intră în rîu; apa abia îi ajungea pînă la brîu; se putea trece prin vad.

La porunca sufetului, treizeci și doi de elefanți fură înșirați de-a curmezișul rîului, iar la o sută de pași mai în jos ceilalți, ca să oprească oamenii tîrîți la vale de vîrtejul apei; purtîndu-şi armele pe creştetul capului, cartaginezii trecură Macarul ca între două zăgazuri de apărare. Hamilcar băgase de seamă că vîntul dinspre apus, răscolind nisipul, clădea ca o punte de trecere în albia rîului.

Se aflau acum pe malul stîng, în faţa Uticei, într-un cîmp deschis, unde elefanţii, puterea covîrşitoare a armatei, aveau loc să se mişte în voie.

Această minunată înţelepciune îi însufleţi pe soldaţi, redîndu-le dintr-o dată o neţărmurită încredere; ardeau de nerăbdare să pornească asupra barbarilor. Hamilcar le îngădui două ceasuri de odihnă. La răsăritul soarelui, armata se puse în mişcare în trei valuri. În frunte înaintau elefanţii, apoi pedestrimea uşoară, călăreţii după ei, iar la urmă grosul oştilor : falanga.

Barbarii tăbărîţi în faţa Uticei, ca şi cei cincisprezece mii din jurul podului, văzură cu uimire cum pămîntul se unduia în depărtare, ca o mare. Vîntul puternic ridica nisipul în vîrtejuri repezi ; nori galbeni se destrămau şi se adunau din nou, ascunzînd barbarilor vederea armatei punice. Înşelaţi de coarnele coifurilor, unora li se părea că se apropie o cireadă de boi ; alţii zărind fluturarea mantiilor îşi închipuiau că sînt aripi, iar cei care cunoşteau mai bine ţinuturile deşertului ridicau din umeri, zicînd că-s vedenii ale văzduhului. În vremea asta, uriaşa învolburare se apropia tot mai mult. Aburi uşori ca o răsuflare goneau deasupra mării de nisip, soarele se ridica şi ardea cu putere ; o lumină aprigă şi tremurătoare, lărgind marginile zării, cuprindea întreg pămîntul, iar ochiul omului nu mai era în stare să măsoare depărtările. Cîmpia nesfîrşită se întindea de jur împrejur, în ondulări abia simţite, pînă la marginea albastră, unde ştiau toţi că începe marea. Cele două armate barbare îşi părăsiseră corturile şi se priveau ; oamenii din Utica se urcaseră pe ziduri ca să vadă mai bine.

Acum se puteau deosebi valuri prelungi, ca nişte lanţuri, purtînd din loc în loc vîrfuri ascuţite ; apoi un şir de movile negre, care se legănau în mers ; şi deodată se iviră pîlcuri de pădure stufoasă : lăncile şi elefanţii. Un strigăt izbucni din toate piepturile : „Cartaginezii !" şi fără să mai aştepte vreun semn sau vreo poruncă, barbarii tăbărîţi în faţa Uticei, ca şi cei care păzeau podul, porniră laolaltă asupra armatei lui Hamilcar.

Auzindu-i numele, Spendius tresări. „Hamilcar! Hamilcar!“ spunea mereu, abia răsuflînd. Şi Mâtho lipsea. Ce să facă? Să fugă nu mai avea vreme. Atacul care îl surprinsese nepregătit, teama pe care i-o inspira sufetul, dar mai ales nevoia de a lua o hotărîre grabnică, îl făcuseră să-şi piardă cumpătul. Se vedea străpuns de o mie de săbii, cu gîtul tăiat, mort. Nu era nici o clipă de pierdut; toţi îl strigau din toate părţile. Treizeci de mii de oameni stăteau gata să-l urmeze; o pornire împotriva lui însuşi îl cuprinse; se agăţă cu toate puterile de nădejdea biruinţei; îşi făgăduia toate fericirile şi se simţea mai cutezător decît Epaminonda. Îşi dădu pe obraz cu rumeneală ca să-şi ascundă paloarea, îşi încheie genuncherele, îşi încinse zalele, bău o cupă de vin fără apă şi porni în fruntea oastei sale spre Utica.

Cele două armate ale barbarilor se uniră atît de repede, încît Hamilcar nu mai avu răgaz să-şi aşeze oamenii în linie de luptă. Cartaginezii îşi încetiniră mersul. Elefanţii se opriseră pe loc şi îşi legănau capetele lor împodobite cu pene de struţ, lovindu-şi umerii cu trompa. Printre rîndurile lor se zăreau cohortele veliţilor, iar mai departe coifurile grele ale clinabarilor. Platoşele, tăişurile de sabie, podoabele de pene şi flamurile străluceau în lumina soarelui. Armata cartagineză cuprindea unsprezece mii trei sute nouăzeci şi şase de oameni, dar cum era îngrămădită într-un lung dreptunghi, cu laturile dinafară înguste, părea mai puţin puternică decît era cu adevărat.

Văzînd-o atît de slabă, barbarii, care erau de trei ori mai mulţi, fură cuprinşi de o nestăpînită bucurie. Hamilcar nu se zărea. Poate că rămăsese în Cartagina? Era totuna. Dispreţul pe care îl simţeau pentru cetatea aceea de negustori le sporea curajul; şi mai înainte ca Spendius să-şi fi aşezat oastea în ordine de bătaie, fiecare înţelegînd ce avea de făcut se şi găsea la locul cuvenit.

Barbarii se desfăşurau în linie dreaptă, depăşind aripile armatei punice cu gîndul de-a o învălui. Dar în clipa cînd se apropiaseră pînă la trei sute de paşi, elefanţii, în loc să înainteze, dădură înapoi; clinabarii îi urmară, şi spre marea uimire a mercenarilor, toţi ceilalţi arcaşi o rupseră la fugă spre a-i ajunge. Aşadar cartaginezilor le era frică ! Fugeau ! O furtună de huiduieli izbucni în rîndurile barbarilor şi, de pe cocoaşa cămilei sale, Spendius striga : „Ştiam eu că aşa se va întîmpla ! Înainte ! Înainte !"

Lăncile, săgeţile, încărcăturile praştiilor se abătură dintr-o dată asupra armatei cartagineze. Elefanţii, cu spinarea ciupită de suliţi, îşi înteţiră goana, pierzîndu-se ca nişte umbre în norul de praf pe care îl stîrneau.

În acelaşi timp, un freamăt lung de paşi grei se auzea de departe, iar peste larma lor se ridica chemarea dezlănţuită a goarnelor, care umpleau cu strigătul lor ascuţit tot văzduhul. Acel spaţiu gol, în care se învolburau vîrtejuri de praf şi răsunau ecouri stridente, îi atrăgea pe barbari ca o genune ; primele rînduri porniră la asalt. Atunci apărură, fără veste, cohortele cartagineze. Rîndurile lor se strînseseră din nou, iar pedestrimea se întorcea în fuga mare, însoţită de călăreţii care veneau în galop.

Hamilcar dăduse ordin, în adevăr, ca falanga să-şi desfacă rîndurile, iar elefanţii, pedestrimea uşoară şi călărimea, trecînd prin golurile ei, să se îndrepte în cea mai mare grabă spre aripi. Socotise atît de bine depărtarea care îl despărţea de barbari, încît aceştia, cînd ajunseră în faţa lui, găsiră armata punică adunată din nou într-o prelungă linie dreaptă.

În mijlocul ei, ca o pădure de suliţi, stăteau gata de luptă sintagmele falangei. Sintagma era un pătrat plin, cu cîte şaisprezece oameni de fiecare latură. Luptătorii din primele şase rînduri îşi încrucişau lăncile în cumpănire, iar celelalte zece din urmă le rezemau pe umerii celor din faţă, aşa încît şeful fiecărui rînd apărea încadrat în lungimi neegale de lănci. Feţele soldaţilor erau pe jumătate ascunse de obrăzarul coifurilor ; genunchere de bronz le fereau piciorul drept ; scuturile rotunde coborau pînă la pulpe, şi această cumplită cetate cu ziduri de fier se mişca deodată, vie ca o fiară sălbatică şi bine înstrunită ca o maşină. Două cohorte de elefanţi o însoţeau, de o parte şi de alta ; frînturi de săgeţi cădeau scuturate de pe pielea lor neagră. Indienii, călare pe gîturile lor între mănunchiurile de pene albe, îi îndemnau cu vîrful harpoanelor, în vreme ce, ascunși pînă la umăr în turnurile de deasupra, soldații stăteau gata să-și arunce fuioarele de fier, purtătoare de cîlți în flăcări. La dreapta și la stînga alergau aruncătorii-cu-praștia, ținînd o praștie în mîna dreaptă, alta la cingătoare și a treia pe creștetul capului. Veneau apoi clinabarii, cu cîte un negru alături, proptindu-și lancea între urechile calului îmbrăcat în aur ca și ei. Urma lanțul luptătorilor cu arme ușoare, ținînd în mîna stîngă scuturi din piele de linx și în cealaltă sulițí ascuțite; iar la cele două aripi ale acestui zid de ostași, goneau călăreții tarentini, ținînd în frîu, alături, un al doilea cal de schimb.

Armata barbarilor nu izbutise să se țină strînsă laolaltă. Linia ei, nemăsurat de lungă, făcea valuri și din loc în loc lăsa goluri; osteniți de fugă, mercenarii abia mai răsuflau.

Falanga se urni puternică, înaintînd acum cu toate lăncile întinse. Izbite piepțiș, rîndurile barbarilor se îndoiră ca un arc. Aripile armatei cartagineze se lărgiră, învăluindu-le; din urmă veneau elefanții. Străpunsă de lăncile piezișe ale falangei, oastea mercenarilor se frînse în două, și fiecare din jumătățile ei sfîrtecate se frămînta învălmășindu-se; loviturile de praștie și de săgeți, pornite de pe aripi, le împingeau din nou în calea falangei. Barbarii n-aveau destulă călărime pentru a scăpa din strînsoare; numai cei două sute de numizi care se abătură asupra cohortei din dreapta clinabarilor. Mercenarii se pomeniră împresurați și nu mai puteau ieși la larg. Primejdia era mare și se impunea o hotărîre grabnică.

Spendius dădu poruncă să fie atacată falanga deodată pe amîndouă aripile, cu gîndul de a o străpunge. Dar rîndurile mai înguste ale falangei, alunecînd printre cele lungi, reveniră la locul lor, și falanga se întoarse asupra barbarilor tot atît de puternică pe laturi cum fusese din față.

Barbarii loveau în mînerul lăncilor, dar călărimea îi hărțuia din urmă, iar falanga, sprijinindu-se pe elefanți, se lungea și se strîngea, ca un pătrat, ca un con, ca un romb, ca un trapez, ca o piramidă. O îndoită mișcare se desfășura înăuntrul ei; rîndurile din urmă alergau spre cele dintîi, iar cei din primele rînduri se întorceau înapoi, să-și refacă puterile și să-și lase răniții. Oastea barbarilor se măcina izbindu-se de zidurile falangei; îi era cu neputință să mai facă un pas înainte. Tot cîmpul părea o mare de pene roșii și solzi de aramă; scuturile scînteiau ca o spumă de argint. Din cînd în cînd, un val mai larg pornea de la o margine la alta, apoi se retrăgea și gloata rămînea la mijloc, strînsă grămadă, împietrită, nemișcată. Lăncile se ridicau și cădeau necontenit. Tăișuri de săbii se încrucișau cu atîta repeziciune, încît nu se mai zăreau decît vîrfurile; călăreții se roteau în cercuri largi, care se închideau din nou ca un vîrtej.

Peste glasurile căpitanilor, peste strigătul goarnelor și scrîșnetul strunelor, gloanțele de plumb și sîmburii de argilă șuierau prin văzduh, făcînd să zboare săbiile din mîini și fărîme de creier din capetele zdrobite. Răniții, ferindu-se sub scuturi, își sprijineau mînerul săbiilor pe pămîntul unde căzuseră; alții, trecînd prin bălțile de sînge, o rupeau la fugă. Mulțimea era atît de strînsă și praful atît de des, încît în vuietul învălmășelii nu se mai putea desluși nimic: nimeni nu stătea să mai asculte pe cei care voiau să se predea. Cînd armele cădeau din mîini, luptătorii se încleștau corp la corp; oasele pîrîiau sub platoșă și morții rămîneau cu capul răsturnat pe spate, între două brațe încremenite. Șaizeci de umbrieni, proptiți în călcîie, cu sulițele în mînă, îndărătnici și scrîșnind din dinți, dădură peste cap, ei singuri, două sintagme. Ciobanii ciprioți se năpustiră asupra aripei stîngi a clinabarilor și-și răsuciră bîtele în coama cailor care o luară la goană pe cîmp, răsturnîndu-și călăreții. Cartaginezii aruncători-cu-praștia, răsfirîndu-se unii de alții, rămaseră descoperiți. Falanga începu să șovăie, căpitanii alergau zăpăciți, încheietorii de rînduri îmboldeau pe soldați, iar barbarii își strîngeau din nou puterile, întorcîndu-se la atac. Biruința părea să fie a lor.

Atunci izbucni deodată un strigăt cumplit, un muget prelung de furie și de durere; erau cei șaptezeci și doi de elefanți, care veneau valvîrtej pe două rînduri. Hamilcar așteptase ca mercenarii să se adune laolaltă și își asmuțea acum fiarele asupra lor. Indienii îi îndemnau atît de aprig, încît urechile lor mari erau pline de sînge. Trompele lor vopsite cu roșu de miniu se ridicau în aer ca nişte şerpi ; purtau pe piept un ţăruş şi o platoşă în spinare, iar colţii lor se prelungeau cu tăişuri de fier, încovoiate ca săbiile. Pentru a-i face mai furioşi, fuseseră îmbătaţi cu un amestec de vin, piper şi tămîie. Îşi scuturau mugind coloanele de clopoţei, iar conducătorii lor aplecau capul sub ploaia de flăcări care se revărsa din înaltul turnurilor.

Strîngîndu-şi rîndurile, barbarii au încercat să le ţină piept ; elefanţii se năpustiră cu toată furia în grămada lor. Pintenii de fier din pieptul lor spintecau cohortele, ca nişte prore de corabie ; barbarii se împrăştiau în vîrtejuri uriaşe. Unii, sugrumaţi de trompa elefanţilor, rămîneau fără răsuflare ; alţii, smulşi de la pămînt, erau azvîrliţi în lăncile soldaţilor din turnuri ; zburau în aer sfîşiaţi de dinţii elefanţilor, şi maţele lor spînzurau în colţul de fildeş, ca nişte frînghii înnodate de catargul corăbiei.

Barbarii se aruncau asupra elefanţilor, încercînd să le crape ochii şi să le reteze genunchii ; se strecurau pe sub picioarele lor, le înfigeau sabia în burtă pînă la mîner şi piereau striviţi. Cei mai îndrăzneţi se agăţau de curele. Sub flăcări, sub gloanţe, sub săgeţi, se trudeau să taie legăturile de piele şi turnul de nuiele se prăbuşea ca un turn de piatră. Paisprezece elefanţi, care înaintau pe aripa dreaptă, înnebuniţi de rănile pe care le primiseră, se întoarseră, năvălind asupra şirului din urmă. Indienii au prins ciocanul de lemn şi dalta, lovind cu putere la încheietura oaselor capului.

Fiarele uriaşe se prăbuşiră grămadă unele peste altele. Iar deasupra acestui munte de platoşe şi de cadavre, unul din elefanţii cei mai cumpliţi, supranumit *Furia lui Baal,* rămase pînă la căderea nopţii urlînd de durere, cu piciorul prins în lanţuri şi cu o săgeată în lumina ochiului.

Elefanţii ceilalţi, ca nişte biruitori care se desfată nimicind, călcau în picioare, răsturnau, striveau, înverşunîndu-se asupra morţilor şi a sfărîmăturilor de arme. Pentru a rupe cercul de fier care îi înconjura, se răsuceau pe picioarele dinapoi, şi învîrtindu-se ca nişte enorme şuruburi, înaintau necontenit. Cartaginezii prinseră puteri noi şi lupta se înteţi.

Barbarii începuseră să șovăie. O parte din hopliții greci aruncară armele. O spaimă cumplită îi cuprinse pe ceilalți. Călare pe cămila lui, Spendius îi împoldea umerii cu două suliți. Împrăștiindu-se spre aripi, întreaga oaste a mercenarilor o rupse la fugă spre Utica.

Clinabarii, pe caii lor osteniți în luptă, nu mai încercară să-i urmărească. Ligurii, arși de sete, se repeziră să bea apă din rîu. Numai cartaginezii care luptaseră în mijlocul falangei și fuseseră mai puțin încercați fremătau de dorința răzbunării, pe care o vedeau că le scapă din mîini ; se pregăteau să pornească asupra mercenarilor, cînd se ivi Hamilcar.

Ținea în mîini frîul de argint al calului său vărgat, inspumat de sudoare. Panglicele prinse de coarnele coifului fluturau în vînt ; își sprijinea sub coapsa stîngă scutul rotund și, ridicînd lancea lui cu trei vîrfuri, opri în loc întreaga armată.

Tarentinii săriră în grabă de pe un cal pe altul și se împărțiră în două cete, unii gonind la dreapta, spre rîu, ceilalți la stînga, spre cetate.

Falanga a nimicit lesne ceea ce mai rămăsese din oastea barbarilor. Învinșii aplecau capul sub tăișul săbiilor și închideau ochii. Unii, care încercau în ultima clipă să se apere, erau uciși cu pietre ca niște cîini turbați. Hamilcar poruncise ca prinșii să fie cruțați. Cartaginezii se supuseră înciudați, atît le era de plăcut să împlînte sabia în pieptul unui barbar. Era cald și se sileau ca secerătorii, cu brațele goale ; iar cînd se opreau puțin să mai răsufle, urmăreau cu ochii pe cîmp un alt călăreț de-al lor, care vîna în goană un barbar fugind ; îl prindea de păr, îl ținea strîns cîteva clipe, apoi îi reteza gîtul cu securea.

Se lăsau umbrele nopții. Nu se mai zăreau nici cartaginezi, nici barbari. Elefanții fugiseră dincolo de zare, purtîndu-și în spinare turnurile în flăcări care ardeau icicolo în întuneric ca niște faruri ascunse pe jumătate în ceață ; nu mai era pe cîmp altă mișcare, decît unduirea rîului care purta spre mare mormanele de stîrvuri.

Două ceasuri mai tîrziu sosi Mâtho. La lumina stelelor zări frînturi de umbre zăcînd la pămînt.

Erau barbarii. Se aplecă asupra lor. Toți erau morți. Strigă pînă departe ; nici un glas nu-i răspunse.

Mâtho pornise în dimineața aceea cu soldații lui de la Hippo-Zaryt asupra Cartaginei. Cînd a ajuns la Utica, armata lui Spendius plecase. Locuitorii orașului dădeau foc mașinilor de război. Barbarii luptau cu înverşunare, larma care venea dinspre pod creștea într-un chip de neînțeles, şi Mâtho se îndreptase spre munte pe drumul cel mai scurt ; dar cum mercenarii fugeau pe cîmpie, nu întîlnise pe nimeni.

În fața lui, mici piramide se înălțau în umbră, și dincoace de rîu, mai aproape, se zăreau lîngă pămînt lumini fără mişcare. Cartaginezii trecuseră dincolo de pod, iar sufetul, pentru a înșela pe barbari, aşezase santinele pe malul celălalt.

Lui Mâtho i se păru că zărește steaguri punice ; capete de cai pluteau în aer pe vîrful fasciilor care nu se vedeau. De departe se auzea zgomot mare, zvon de cîntece şi de cupe care se ciocnesc.

Neștiind unde se află, nici unde ar putea să-l găsească pe Spendius, înfricoșat și pierdut în întuneric, Mâtho se întoarse în grabă pe drumul pe care venise. Se lumina de ziuă, cînd pe culmea muntelui zări orașul și resturile mașinilor de război arse, rezemate de ziduri ca osemintele unor uriași.

O liniște de moarte și o cumplită tăcere domneau pretutindeni. În pragul corturilor, printre soldații lui Mâtho, oameni goi zăceau, unii pe spate, alții cu fruntea culcată peste brațele înzăuate. Răniții își desprindeau de pe pulpe fîșii de pînză însîngerată. Murinzii își roteau capul încet, așteptîndu-și sfîrşitul ; vecinii lor, tîrîndu-se pe pămînt, le dădeau apă. De-a lungul drumurilor înguste santinelele plecau să se încălzească, sau stăteau în picioare, cu ochii dincolo de zare, cu lancea pe umăr, într-o sălbatică încordare.

Mâtho îl găsi pe Spendius sub adăpostul unei foi de cort, întinsă pe două bețe vîrîte în pămînt. Grecul stătea cu fruntea aplecată și își ținea genunchii în palme.

Rămaseră îndelung fără să-și vorbească.

Într-un tîrziu, Mâtho murmură :

— Am fost învinși...

Spendius repetă, cu glasul înăbușit :

— Da, învinși !

La toate întrebările, răspundea cu semne de deznădejde.

Vaiete și oftări din adînc ajungeau pînă la ei. Mâtho ridică un colț al pînzei. Priveliștea soldaților pe care îi avea în fața lui îi aminti o altă nenorocire, întîmplată în același loc, și izbucni scrîșnind din dinți :

— Ticălosule ! pentru a doua oară...

Spendius îl opri :

— Nici atunci n-ai fost cu noi.

— Sîntem blestemați ! strigă Mâtho. Și totuși îl voi înfrînge ! Îl voi ucide ! Ah ! dacă aș fi fost aici !

Gîndul că nu luase parte la luptă îl chinuia mai mult decît însăși înfrîngerea. Își smulse sabia și o azvîrli la pămînt.

— Cum de v-au biruit cartaginezii ?

Fostul sclav începu să-i povestească desfășurarea luptei. Mâtho vedea fiecare mișcare a oștirilor și nu-și putea stăpîni ciuda : armata din fața Uticei nu trebuia să alerge spre pod, ci să-i cadă lui Hamilcar în spate.

— Știu, răspunse Spendius.

— Trebuia să-ți întărești rîndurile în adîncime, să nu-i arunci zadarnic pe veliți asupra falangei, să lași loc de trecere elefanților... Pînă în ultima clipă, lupta putea fi cîștigată ! De ce ați fugit ?

Spendius răspunse :

— L-am văzut trecînd în mantia lui roșie, cu brațul ridicat, plutind peste norii de praf, ca un vultur în fruntea cohortelor ! Ținea capul sus, și la fiecare semn al lui rîndurile cartaginezilor se strîngeau din nou și porneau la asalt ; în vălmășagul luptei ne-am apropiat unul de altul, mă privea țintă și am simțit în inima mea tăișul de gheață al unei săbii...

— Poate că a ales dinadins ziua... șopti Mâtho.

Cugetară îndelung, căutînd să înțeleagă cum izbutise Hamilcar să-i surprindă atît de nepregătiți. Pentru a-și da curaj și ca să-și micșoreze greșeala, Spendius spuse că nădejdea nu-i pierdută încă.

— Și chiar dacă ar fi !, răspunse Mâtho. Voi duce singur războiul mai departe.

— Voi fi alături de tine ! strigă grecul, sărind de la locul lui. Ochii îi scînteiau și un surîs straniu îi strîmba obrazul de șacal. Vom lua-o de la început, dar să nu mă mai părăsești ! Eu nu sînt făcut pentru luptă la lumina zilei, în plin soare ; lucirea săbiilor mă orbește ; e o boală a ochilor, am trăit prea mulți ani în întunericul temniței. Pune-mă să sar peste ziduri noaptea, să pătrund pe furiș în cetate — și trupurile celor morți se vor răci înainte de cîntecul cocoșilor. Poruncește să-ți aduc la picioare un dușman, o comoară, o ființă omenească, o femeie — mai spun o dată — o femeie, fie ea fiică de rege, și dorința ți se va împlini ! Mă certi că m-a biruit Hannon ; dar m-am răzbunat ! Recunoaște că turma mea de porci a fost mai de folos decît o întreagă falangă de spartani ! (Ca și cum ar fi simțit nevoia să-și pună în lumină istețimea, înșiră tot ceea ce îndeplinise în folosul mercenarilor.) Eu l-am asmuțit pe galul din grădinile lui Hamilcar. La Sicca i-am înnebunit pe toți, vîrînd în ei teama de Cartagina. Giscon era gata să-i trimită la casele lor, dar i-am împiedicat pe tălmaci să vorbească. Adu-ți aminte cum le spînzurau limbile în gură ! Te-am călăuzit dincolo de zidurile cetății, am răpit zaimful, te-am dus pînă la ea... Voi mai face multe, vei vedea !

Spendius porni să rîdă ca un bezmetic.

Mâtho îl privea cu ochi mari, simțind un fel de neliniște în fața acestui om, atît de mișel și de cumplit totodată.

Grecul vorbi din nou, înveselit, pocnind din degete :

— Evohé ! După ploaie răsare soarele ! Eu am muncit în ocnă și am băut vin de Massica pe-o corabie care era a mea, *sub un polog de aur, ca Ptolemeu ! Nefericirea* e mama iscusinței ! Norocul surîde celor îndrăzneți ! Îi plac oamenii pricepuți. Se va supune !

Întorcîndu-se spre Mâtho, îl prinse de braț :

— Stăpîne, cartaginezii sînt îmbătați de biruința lor. Tu ai sub porunca ta o armată care n-a luptat încă. Oamenii tăi te ascultă. Pornește în fruntea lor ; ai mei, nerăbdători să se răzbune, te vor urma. Mi-au mai rămas trei mii de carieni, o mie două sute de aruncători-cu-praștia și de arcași, cohorte întregi ! Am putea să strîngem o falangă. Să ne întoarcem !

Tulburat de priveliștea înfrîngerii, Mâtho nu se gîndise încă ce-ar putea să întreprindă pentru a o răscumpăra. Asculta uimit, şi lamele de bronz care îi încingeau pieptul zvîcneau sub bătăile inimii lui. Ridică sabia de la pămînt și strigă :

— Urmează-mă ! Să mergem !

Dar iscoadele trimise în cercetare se întoarseră vestind că podul fusese dărîmat, cartaginezii își ridicaseră morții și Hamilcar nu se mai vedea.

IX

ÎN RĂZBOI

HAMILCAR BĂNUISE CĂ MERCENARII îl vor aștepta în fața Uticei și se vor întoarce asupra lui ; neavînd puteri destule pentru a-i lovi, se îndreptase spre miazăzi, pe malul drept al rîului, punîndu-se la adăpost de orice surprindere.

Avea de gînd să cîștige de partea lui triburile, închizînd ochii asupra răscoalei lor și împiedicîndu-le să se alăture barbarilor ; apoi, după ce se vor răzleți pe pămînturile lor, să le lovească pe rînd și să le nimicească.

În paisprezece zile izbuti să potolească întreg ținutul dintre Thuccaber și Utica, apoi orașele Tignicabah, Tessurah, Vacca și alte cîteva dinspre apus : Zungharul, cetate a muntelui, Assuras, orașul vestit prin templul lui, Djeraado, bogat în livezi de ienupăr. Thapitis și Hagur i-au trimis soli de pace. Oamenii cîmpului veneau cu mîinile încărcate de merinde, îi cereau ocrotire, îi sărutau picioarele, lui și soldaților, plîngîndu-se de purtarea barbarilor. Unii aduceau în saci capetele mercenarilor pe care se lăudau că-i omorîseră ; erau capetele tăiate ale celor căzuți, ale celor care, fugind, rămăseseră morți din loc în loc pe sub măslini și prin vii.

Pentru a uimi poporul cu strălucirea biruinței sale, Hamilcar trimisese chiar a doua zi în Cartagina pe cei două mii de barbari prinși în luptă. Veneau în șiruri de cîte o sută de oameni, cu mîinile legate la spate în cătușe de bronz prinse la ceafă ; călăreții îi goneau din urmă cu pleasna biciului, dimpreună cu răniții care mai sîngerau încă.

Orașul fu cuprins de-o bucurie bezmetică. Se spunea că fuseseră uciși șase mii de barbari ; cei rămași nu mai erau în stare să lupte, războiul se sfîrșise. Oamenii se îmbrățișau în mijlocul străzii, și, drept mulțumire, se duceau să ungă cu cinamomă și cu unt chipul Zeilor-Pateci. Idolii, cu brațele lor ridicate pînă la umeri, deschizînd ochii mari și umflîndu-și burțile, păreau că prind viață sub vopseaua proaspătă și iau parte la veselia mulțimii. Bogații țineau deschise ușile caselor lor ; orașul întreg răsuna de freamătul tamburinelor, templele erau luminate toată noaptea, iar slujitoarele Zeiței așezară la răspîntiile Malquei paturi din scînduri de sicomor, dăruindu-și trupul pentru plăcerea trecătorilor. Se hotărî să se împartă pămînt războinicilor biruitori, să i se aducă jertfe lui Melkarth și să i se dea lui Hamilcar trei sute de coroane de aur. Prietenii lui au propus să i se sporească puterile și să fie învestit cu noi onoruri.

Hamilcar obținu de la Bătrîni învoiala de a trimite soli lui Autharit, cerîndu-i pe bătrînul Giscon și pe ceilalți ostatici, în schimbul barbarilor prinși în luptă. Libienii și nomazii, care alcătuiau armata lui Autharit, cunoșteau prea puțin pe ceilalți mercenari de sînge italic sau grec ; dar fiindcă Republica le înapoia atît de mulți barbari în locul atîtor de puțini cartaginezi, însemna că aceștia aveau preț mare, iar ceilalți nici unul. Bănuiau o capcană ; Autharit nu primi tîrgul.

Bătrînii răspunseră hotărînd uciderea tuturor prinșilor, deși Hamilcar le scrisese dinadins să-i cruțe. Planul lui era să-i primească pe cei mai voinici în armata lui, ispitind astfel și pe alții să treacă de partea Cartaginei. Ura însă fu mai tare decît chibzuința.

Cei două mii de barbari fură legați de pietrele mormintelor din Mappale; și negustorii, țesătorii, rîndașii, pînă și femeile, văduvele de război cu pruncii lor, toți cîți doreau veneau să-i ucidă cu lovituri de săgeți. Ocheau încet, ca să le prelungească chinul; coborau arcul, apoi ținteau din nou, și gloata se îmbulzea urlînd. Neputincioșii erau purtați pe targă; unii, prevăzători, își aduceau merinde și zăboveau pînă la apusul soarelui; alții rămîneau acolo toată noaptea. Se ridicaseră corturi pentru plăcerea băutorilor. Mulți cîștigară bani buni dînd cu chirie arcuri și săgeți.

Morții crucificați erau lăsați în picioare, înălțîndu-se deasupra mormintelor ca tot atîtea statui îmbrăcate în purpură. Nebunia cuprinsese pînă și pe oamenii din Malqua, locuitorii băștinași, mai nepăsători de obicei față de treburile Cartaginei. Acum, drept recunoștință pentru priveliștea cu care îi desfăta Republica, luau și ei parte la bucuria biruinței și se simțeau cartaginezi; iar Bătrînii se arătau încîntați de iscusința cu care se pricepuseră să strîngă laolaltă întreg poporul la marea sărbătoare a răzbunării.

N-a lipsit nici osînda Zeilor. Din toate unghiurile zării veneau stoluri de corbi, scoțînd țipete răgușite și dînd ocol cerului ca un nor uriaș care se rotea în jurul lui însuși fără încetare. Se zăreau de la Clypea, de la Rhades și de la Hermaeum; un vultur cădea cîteodată în mijlocul lor, iar păsările negre se răspîndeau în cercuri largi, ca să se strîngă din nou, pe terase, pe acoperișuri, pe vîrful obeliscurilor, pe frontonul templelor, ținînd în plisc fîșii însîngerate de carne omenească.

Duhoarea pe care o răspîndeau stîrvurile îi sili pe cartaginezi să le dezlege. Unele fură arse, altele azvîrlite în mare. Valurile răscolite de vîntul de la miazănoapte le purtă pînă pe țărmul golfului adînc, unde tăbărîse armata lui Autharit.

Acest semn de osîndă i-a înspăimîntat pe barbari. Cartaginezii îi zăriră de pe acoperișurile templului lui Eșmun cum își ridicau corturile, își încărcau măgarii și își adunau turmele, iar pînă la căderea nopții nu mai rămase nici urmă din întreaga oaste a lui Autharit.

Întinzîndu-se între muntele Apelor-Calde și Hippo-Zaryt, ea trebuia să-i taie lui Hamilcar drumul spre cetățile tyriene și să-l împiedice a se întoarce în Cartagina.

În același timp, celelalte două armate barbare urmau să i se alăture la miazăzi, Spendius venind dinspre răsărit și Mâtho de la apus. Toate trei unindu-se aveau să-i surprindă pe cartaginezi și să-i împresoare. Puterea lor spori cu un ajutor pe care nu-l mai nădăjduiau. Narr' Havas se întoarse, cu trei sute de cămile încărcate cu smoală, douăzeci și cinci de elefanți și șase mii de călăreți.

Hamilcar, pentru a-i slăbi pe mercenari, încercase să-l împiedice pe Narr'Havas să-și părăsească regatul. Înainte de a pleca din Cartagina, sufetul se înțelesese cu Masgaba, un tîlhar getul, care încerca să întemeieze pe seama lui o împărăție. Cu banii pe care îi pusese la îndemînă Republica, acest vîntură-țară cîștigase de partea lui pe numizi, făgăduindu-le libertatea. Dar Narr' Havas, înștiințat din vreme de un fiu al doicei sale, căzuse asupra Cirtei, otrăvise fîntînile, ucisese pe biruitori, tăiase cîteva capete, pusese ordine și pornise împotriva lui Hamilcar, mai îndîrjit decît barbarii înșiși.

Căpeteniile celor patru armate chibzuiră împreună planul de luptă. Războiul avea să fie lung, și trebuiau să fie prevăzători.

S-au înțeles, înainte de toate, să ceară ajutor romanilor. Solia i-a fost îmbiată lui Spendius, dar fostul sclav fugit din Roma nu îndrăzni s-o primească. Alți doisprezece oameni din coloniile grecești porniră pe mare de la Annaba, într-o luntre a numizilor. Conducătorii barbarilor cerură armatei jurămîntul unei ascultări fără murmur. Căpitanii supravegheau în fiecare zi îmbrăcămintea și încălțările soldaților ; le luară santinelelor scuturile, fiindcă le rezemau de lance și dormeau în picioare ; nu i se îngădui nimănui să-și care lucrurile după el ci, așa cum era rînduiala în legiunile romane, să și le poarte fiecare în spinare. Pentru a lupta împotriva elefanţilor, Mâtho alcătui un corp de călăreţi înzăuaţi, în care om şi cal se ascundeau sub o platoşă din piele de hipopotam, înarmată cu colţi de fier ; iar pentru a feri copitele cailor, îi încălţă cu botfori de pai împletit.

Jaful oraşelor şi prigonirea neamurilor băştinaşe fură oprite sub pedeapsă aspră. Fiindcă hrana începuse să lipsească, Mâtho porunci ca merindele să fie împărţite pe cap de soldat, fără să-i pese ce vor mînca femeile. La început, soldaţii le dădeau din porţia lor ; dar nehrănindu-se ei înşişi îndestul, puterile multora slăbeau văzînd cu ochii. Era un prilej nesfîrşit de ocări şi de ceartă ; unii ademeneau femeile cu momeala părţii lor de hrană sau numai cu făgăduieli. Mâtho le izgoni fără milă. Ele căutară adăpost în tabăra lui Autharit, dar libienele şi muierile galilor le întîmpinară cu o ploaie de blesteme şi le siliră să plece.

În cele din urmă, femeile fugare se strînseră sub zidurile Cartaginei, cerşind ocrotirea lui Ceres şi a Proserpinei, zeiţele templului din Byrsa, ai cărui preoţi li se închinau, drept semn de ispăşire pentru uciderile săvîrşite odinioară în Siracusa. Sisiţii, în temeiul dreptului de a-şi împărţi între ei prăzile, le-au cerut pe cele mai tinere, să le vîndă ; iar unii din noii-cartaginezi şi-au ales soţii dintre lacedemoniene, fiindcă erau blonde.

Cîteva s-au încăpăţînat să-i urmeze mai departe pe soldaţi. Alergau la aripa sintagmelor, alături de căpitani, îşi strigau pe nume bărbaţii, îi trăgeau de poalele mantalei, se băteau cu pumnii în piept blestemîndu-i, şi-şi purtau în braţe pruncii care plîngeau. Priveliştea aceasta îi înduioşa pe barbari şi le înmuia curajul ; era o primejdie. Au încercat de cîteva ori să le gonească, dar femeile se întorceau înapoi. Mâtho ceru călăreţilor lui Narr'Havas să le împrăştie cu lăncile, dar balearii strigară că şi lor le trebuie femei. Mâtho răspunse :

— Eu n-am !

Duhul lui Moloh îl stăpînea. Închipuindu-şi că se supune unor porunci ale Zeului, săvîrşea fapte groaznice, împotriva cărora cugetul lui se răzvrătea. Cînd nu putea să prade rodul ogoarelor, azvîrlea pietre pe cîmp ca să-l facă sterp.

Scrise în mai multe rînduri lui Autharit și lui Spendius, cerîndu-le să se grăbească. Mișcările lui Hamilcar erau însă de neînțeles; își strămuta necontenit lagărul, la Eidus, la Monchar, apoi la Tehent. Iscoadele trimise pe urma lui se întorseseră spunînd că fusese zărit în apropiere de Ischiil, lîngă hotarele țării lui Narr'Havas, apoi trecuse mai sus de Teburba, ca și cum s-ar fi îndreptat din nou spre Cartagina. Abia ajungea într-un loc și pleca mai departe. Nu se putea ști niciodată ce drum va alege. Ocolind lupta, sufetul își păstra libertatea de mișcare. Barbarii îl urmăreau pretutindeni, dar negăsindu-l nicăieri, se lăsau purtați după bunul lui plac.

Aceste drumuri nesfîrșite îi osteniseră însă pe cartaginezi, și neputînd să-și împrospăteze armata, puterile lui Hamilcar slăbeau. Oamenii cîmpului îi aduceau tot mai puține bucate. Se vedea întîmpinat pretutindeni cu șovăieli, și simțea în jurul lui clocind o ură surdă. Cu toate rugămințile trimise Marelui Sfat, nu-i sosea din Cartagina nici un ajutor.

Cartaginezii ziceau — poate chiar credeau — că nu are nevoie de el. Cine știe ce gînduri viclene se ascundeau sub aceste cereri fără temei ? Oamenii lui Hannon, pentru a-l pune în încurcătură, dădeau biruinței lui o însemnătate mai mare decît o avusese. Republica făcuse destule jertfe înzestrîndu-i armata ; nu putea să-i îndeplinească la nesfîrșit toate cererile ! Războiul era prea greu și costase prea multă cheltuială. Prietenii lui Hamilcar, poate dintr-un simțămînt de mîndrie, îl sprijineau fără prea multă însuflețire.

Văzînd că nu mai are nimic de așteptat din partea Republicii, Hamilcar se întoarse asupra triburilor, ridicînd cu silnicie grînele, uleiul, lemnele, oamenii și vitele de care avea nevoie pentru a duce războiul mai departe. Dar oamenii începuseră să-l ocolească. Fugeau din calea lui. Tîrgurile prin care trecea erau pustii ; răscolea colibele și nu găsea nimic. O cumplită singurătate întîmpina în tot locul armata Cartaginei.

În furia lor, cartaginezii se abătură cu jaf și cu stricăciuni împotriva întregului ținut. Umpleau cu pămînt fîntînile și dădeau foc caselor. Flăcările purtate de vînt se întindeau pînă departe ; pe culmea muntelui ardeau păduri întregi ; de-a lungul văilor curgeau rîuri de foc ; armata se oprea în loc așteptînd să se stingă pîrjolul, apoi pornea din nou sub soarele arzător, călcînd peste mormane de cenușă fierbinte.

Uneori se zăreau la marginea drumului, în umbra unui tufiș, doi ochi de pisică sălbatică. Era un barbar, ghemuit pe călcîie, cu haina plină de praf ca să semene cu frunzișul ; alteori, de-a lungul unui povîrniș, se auzeau pietre rostogolindu-se, și dintr-un fund de vale sărea un om cu picioarele goale.

Mercenarii despresuraseră Utica și Hippo-Zarytul ; Hamilcar trimise vorbă cetăților să vină în ajutorul lui, dar oamenii, nevoind să se primejduiască, răspunseră cu vorbe legănate, cu laude și cu iertăciuni.

Hamilcar se îndreptă fără veste spre miazănoapte, hotărît să pătrundă într-unul din orașele tyriene, chiar dacă s-ar fi văzut silit să le cucerească prin luptă. Îi trebuia un punct de reazim pe țărmul mării, pentru a putea primi hrană și soldați din Cyrena sau din insule ; pusese ochii pe portul Uticei, ca fiind cel mai aproape de Cartagina.

Porni așadar din Zuitin, ocolind cu multă băgare de seamă lacul Hippo-Zarytului. Apoi, pentru a urca muntele care desparte cele două văi, își înșiră întreaga armată pe-o singură coloană. Ajungînd pe culmea podișului și coborînd din nou în valea care se lărgește ca o căldare, cartaginezii zăriră în lumina amurgului lupoaice de bronz, care păreau că gonesc prin iarbă.

Mănunchiuri de pene se iviră deodată și în sunete de flaut un cîntec izbucni, umplînd văzduhul întreg. Era armata lui Spendius. Grecii și campanienii, îndemnați de ura pe care o purtau Cartaginei, împrumutaseră steagurile legiunilor romane. Din stînga se iveau în același timp vîrfuri de suliți, scuturi îmbrăcate în piei de leopard, pieptare împletite din fire de in, umeri goi. Erau iberii lui Mâtho : luzitanii, balearii, getulii. În jurul colinei se auzea nechezatul cailor lui Narr'Havas. Apoi se ivi oastea de strînsură, în fruntea căreia venea Autharit : gali, libieni, nomazi, printre care se strecuraseră mîncătorii-de-scîrnăvii, purtînd în păr oase de pește.

Așadar barbarii, potrivindu-și cu istețime drumurile, izbutiseră să-și adune puterile laolaltă. În fața întîlnirii neașteptate cu armata lui Hamilcar, se opriră pe loc pentru a se sfătui asupra planului de luptă.

Hamilcar își așezase oamenii lui în cerc, ca să se poată apăra cu puteri egale, din orice parte ar fi fost lovit. Un zid înalt de scuturi, împlîntate în iarbă unul lîngă altul, ocrotea pedestrimea. Clinabarii se înșiruiseră în afara lui, iar mai departe, din loc în loc, așteptau elefanții.

Mercenarii, istoviți de lungul drum ce făcuseră, hotărîră să nu pornească lupta înainte de răsăritul soarelui. Nu se îndoiau că vor birui și-și petrecură noaptea ospătîndu-se.

Aprinseră focuri mari, care umpleau de lumină toată tabăra ; în umbră se întindea armata cartagineză. Așa cum știa că fac romanii, Hamilcar poruncise să se sape în jurul lagărului un șanț lat de cincisprezece picioare și adînc de zece coți, iar cu pămîntul care prisosea ridicase un perete înalt, a cărui creastă o întări cu lănci încrucișate. În zorii zilei, mercenarii rămaseră uimiți văzînd întreaga armată a Cartaginei adăpostită ca într-o cetate.

În mijlocul lagărului îl zăriră pe Hamilcar trecînd de la un cort la altul și împărțind porunci. Era înveșmîntat într-o platoșă cafenie cu solzi mărunți și, urmat de calul lui, se oprea din loc în loc, făcînd un semn cu brațul drept.

Mercenarii care luptaseră sub comanda lui își aduceau aminte de alte dimineți, cînd în sunetul goarnelor generalul trecea liniștit prin fața lor, îmbărbătîndu-i cu privirea ca și cum le-ar fi dat să bea tot atîtea cupe de vin. Un val de înduioșare îi cuprinse ; numai cei care nu-l cunoșteau zburdau de bucurie la gîndul că îl au în mîna lor.

Își spuneau că ar fi totuși o greșeală dacă ar porni atacul toți deodată ; locul era atît de strîmt, încît se vedeau primejduiți să se îmbulzească în neorînduială, împiedicîndu-se unii de alții. Numizii ar fi putut să lovească piepțiș ; dar, apărați de platoșele lor, clinabarii i-ar fi zdrobit ; și cum să treacă peste șanțuri ? Iar ca să facă față elefanților nu erau îndestul de pregătiți.

— Sînteţi nişte mişei ! strigă Mâtho.

În fruntea celor mai îndrăzneţi, porni asupra redutelor cartagineze. O ploaie de pietre îi sili să dea înapoi ; Hamilcar adunase de pe pod toate catapultele părăsite în luptă.

Această încercare zadarnică întoarse pe dos curajul schimbător al barbarilor. Înflăcărata lor vitejie se stinse dintr-o dată ; doreau, fireşte, să învingă, dar cu jertfe cît mai puţine. Planul lui Spendius era ca mercenarii, rămînînd pe loc, să înfometeze armata punică. Pentru a nu pieri de sete, cartaginezii săpară puţuri, iar în muntele vecin găsiră izvoare de apă.

De pe culmea întăriturii lor azvîrleau săgeţi, bulgări de pămînt, bălegar, pietre culese de pe unde găseau ; iar cele şase catapulte erau purtate necontenit pe întreaga lungime a parapetului.

Izvoarele de apă, totuşi, aveau să sece odată şi odată ; catapultele folosite întruna se vor strica ; barbarii, de zece ori mai mulţi, pînă la urmă vor birui. Pentru a cîştiga timp, Hamilcar se gîndi că ar fi bine să intre în vorbă cu mercenarii. Într-o dimineaţă, aceştia găsiră la marginea taberei lor o piele de berbec, pe care sufetul îşi scrisese propunerile lui de pace. Arătînd că pornise războiul silit de Sfatul Bătrînilor, şi pentru a dovedi gîndurile lui bune, le dădea voie barbarilor să prade, la alegere, Utica sau Hippo-Zarytul ; încheia, adăugînd că nu se teme de ei, că atrăsese de partea lui pe mulţi din ai lor, şi că, avînd ajutorul acestora, îi va răpune lesne.

Barbarii rămaseră tulburaţi : ispita unei prade fără luptă îi atrăgea. Neînţelegînd, pe de altă parte, că sub lăudăroşia lui Hamilcar se ascundea o viclenie, începură să se bănuiască unii pe alţii de trădare. Trăgeau cu urechea la orice şoaptă, pîndeau fiecare mişcare a celuilalt, şi se trezeau în mijlocul nopţii înspăimîntaţi. Treceau, după cum li se năzărea, dintr-o armată în alta ; galii lui Autharit se uniră cu cei din Galia Cisalpină, a căror limbă o cunoşteau.

Cele patru căpetenii ale barbarilor se adunau în fiecare seară în cortul lui Mâtho. Se aşezau în jurul unui scut, şi mutau înainte şi înapoi micii soldaţi de lemn, pe care Pirus îi născocise pentru a plănui desfăşurarea luptelor. Spendius socotea numărul oamenilor pe care Hamilcar putea să-i pună în linie de bătaie ; îi îndemna pe ceilalți să nu piardă prilejul de a-l învinge și se jura pe toți zeii că au victoria în mînă. Mâtho, furios, se plimba de colo pînă colo, cu pumnii strînși. Războiul împotriva Cartaginei era războiul lui ; nu putea să ierte celorlalți că nu se învoiseră să-l asculte. Autharit îi sorbea cuvintele, dîndu-i dreptate. Narr'Havas ridica bărbia în semn de dispreț ; orice plan i se părea acum primejdios și încetase să mai zîmbească. Suspina din adînc, ca și cum ar fi purtat în suflet suferința unui vis zadarnic și deznădejdea unui război fără noroc.

În vreme ce barbarii se sfătuiau nehotărîți, Hamilcar își înmulțea mijloacele de apărare. Porunci să se sape, dincoace de parapet, al doilea șanț, ridicînd un alt zid de pămînt, cu turnuri de lemn. Sclavii lui se strecurau pînă dincolo de marginea taberei barbarilor, ascunzînd capcane în pămînt. Numai elefanții, cărora li se împuținase hrana, se smuceau flămînzi în opritoarele lor. Pentru a cruța fînul, Hamilcar dădu poruncă clinabarilor să-și omoare caii mai puțin voinici. Cîțiva care se împotriviră au fost pedepsiți cu tăierea capului. Caii fură mîncați, iar amintirea cărnii proaspete din care se înfruptaseră i-a lăsat pe oameni, cîteva zile de-a rîndul, adînc întristați.

Din cercul amfiteatrului în care stăteau adăpostiți, cartaginezii zăreau în jurul lor, pe înălțimi, cele patru armate ale barbarilor într-o necontenită frămîntare. Femei treceau dintr-o parte în alta, purtînd ulcioare pe creștetul capului ; capre rătăceau behăind pe sub mănunchiurile de suliți ; se vedeau străjile schimbîndu-se și soldații mîncînd împrejurul meselor cu trei picioare. Oamenii triburilor le aduceau barbarilor hrană din belșug, și nici barbarii nu-și dădeau bine seama cît de mult înspăimîntaseră armata cartagineză cu așteptarea lor.

Chiar a doua zi, cartaginezii zăriseră în tabăra nomazilor o ceată de vreo trei sute de oameni, ținuți mai la o parte. Erau Bogații luați ostatici încă de la începutul războiului. Libienii îi înșirau la marginea șanțului și, făcînd din ei o pavăză vie, își aruncau săgețile în lagărul cartaginez. Nefericiții aceștia erau de nerecunoscut sub murdăria care le acoperea obrazul și păduchii care mișunau asupra lor. Capul lor, cu părul smuls pe alocuri, era plin de bube răscoapte ; slabi și hidoși, semănau cu niște mumii înfășurate în zdrențe. Unii tremurau, văicărindu-se, îndobitociți de-atîta plîns, alții strigau, îndemnînd pe cartaginezi să tragă asupra barbarilor. Unul singur stătea nemișcat, cu bărbia proptită în piept și nu scotea nici o vorbă ; barba lui albă se revărsa peste mîinile lui prinse în lanțuri. Simțind cum în adîncul inimii lor se prăbușea Republica însăși, cartaginezii îl recunoscură pe Giscon. Înfruntînd primejdia se îmbulzeau să-l privească mai de aproape ; purta pe cap o mitră caraghioasă din piele de hipopotam încrustată cu pietricele. Fusese o glumă născocită de Autharit ; lui Mâtho îi displăcuse.

Hotărît să iasă la larg cu orice preț, Hamilcar deschise porțile cetății lui de pămînt, iar cartaginezii, într-un asalt înverșunat, înaintară cam trei sute de pași, ajungînd la jumătatea urcușului. Un val de barbari se rostogoli asupra lor și-i dădu peste cap. Unul din soldații legiunii, rămas în urmă, se împiedică de o piatră. Zarxas îl ajunse, îl doborî la pămînt și-i înfipse cuțitul în piept. Lipindu-și gura de rană, mîrîind de plăcere și fremătînd din tălpi pînă în creștet, îi supse cu poftă sîngele ; apoi se așeză pe trupul mortului, își lăsă capul pe spate cu fața în sus, să soarbă mai bine aerul, cum face căprioara după ce s-a adăpat la marginea izvorului. Cu glas pătrunzător începu un cîntec de-al balearilor, o melodie prelungă și legănată, care se întrerupea cîteodată, răspunzîndu-și ca ecoul unei hăuliri în munți ; îi chema pe frații lui morți și îi poftea la ospăț. Apoi coborî privirea în pămînt, lăsă să-i cadă brațele pe genunchi și începu să plîngă. Mercenarii, mai cu seamă grecii, îl priveau îngroziți.

Cartaginezii nu mai încercară nici o ieșire ; dar nici nu îndrăzneau să se dea prinși, știind bine că vor fi uciși în groaznice chinuri.

Cu toată grija prevăzătoare a lui Hamilcar, hrana scădea văzînd cu ochii. Nu mai rămăsese pentru fiecare om decît zece komeri de grîu, trei hini de mei și douăsprezece bețași de fructe uscate. Nici o fărîmă de carne, nici un strop de ulei, nici o afumătură și nici un bob de orz pentru cai ; caii își aplecau gîturile lor slabe, căutînd în praf cîteva fire de paie călcate în picioare. Santinelele zăreau cîteodată la lumina lunii un cîine de-al barbarilor scormonind scîrnăviile din marginea șanțurilor ; îl ucideau cu pietre, coborau pe curelele scuturilor și, fără să scoată o vorbă, îl mîncau. Se auzea uneori un lătrat cumplit, și omul nu se mai întorcea. Trei falangişti din a douăsprezecea sintagmă, bătîndu-se pentru un şobolan, se spintecară cu jungherele.

Toți tînjeau de dorul casei și al familiei lor ; cei săraci își regretau colibele lor, rotunde ca un stup de albine, cu scoici așternute pe prag și năvoade întinse la soare ; patricienii își revedeau odăile lor mari, unde în ceasul de răgaz al zilei se odihneau în umbra albastră a amurgului, ascultînd freamătul nedesluşit al străzii, îngemănat cu murmurul frunzișului din grădină ; pentru a gusta mai din plin plăcerea acestor legănate gînduri, închideau ochii pe jumătate ; zvîcnirea unei răni îi trezea din vis. În fiecare clipă izbucnea o încăierare ; goarnele sunau adunarea ; turnurile de lemn ardeau ; mîncătorii-de-scîrnăvii alergau pe parapete și lovituri de secure le retezau mîinile ; alții le veneau în ajutor și o ploaie de fier se abătea asupra corturilor. Cartaginezii ridicară adăposturi de nuiele și se adăpostiră sub ele ; nu mai îndrăzneau să facă nici o mișcare.

În fiecare dimineață, din primele ceasuri ale zilei, soarele trecînd dincolo de coline lăsa în umbră adîncurile văii. Se ridicau, de o parte și de alta, povîrnișuri de pămînt cenușiu, cu pete de licheni din loc în loc, și deasupra capetelor se arcuia senină bolta cerului, rece ca o cupolă de metal. Hamilcar era atît de pornit împotriva Republicii, încît uneori se simțea îndemnat să se alăture barbarilor și să pornească asupra Cartaginei. Sclavii, vivandierii și cărătorii începuseră să murmure ; și nici Marele Sfat, nici poporul nu trimiteau măcar un semn de încurajare. Mai ales gîndul că lucrurile vor merge din ce în ce mai rău, era de neîndurat.

Ajungînd în cetate vestea înfrîngerii, toată Cartagina se dezlănțui într-o furtună de ură și de mînie ; dacă s-ar fi lăsat învins la început, sufetul ar fi fost poate mai puțin dușmănit.

Pentru a strînge noi mercenari nu era nici timp destul, nici bani de ajuns nu se găseau. Se mai puteau înarma soldați cartaginezi, dar armele lipseau; Hamilcar le luase pe toate! Nici comandanți nu mai erau; Hamilcar dusese cu el pe cei mai buni căpitani. Trimișii sufetului cutreierau străzile orașului, cerînd ajutor în gura mare. Marele Sfat, cuprins de îngrijorare, făcu în așa fel ca să li se piardă urma.

Temerile Marelui Sfat erau de prisos: întreg poporul se ridicase împotriva lui Barca, învinuindu-l de slăbiciune. După întîia lui biruință, ar fi trebuit să-i nimicească pe barbari pînă la unul. De ce s-a înverșunat asupra triburilor? Republica făcuse destule jertfe grele! Patricienii se gîndeau cu jale la birul de paisprezece secheli pe care fuseseră siliți să-l plătească; sisiții, la cele două sute douăzeci și trei de mii de kikari de aur; cei care nu dăduseră nimic se plîngeau la fel. O ciudă nestăpînită îi cuprinsese pe toți împotriva noilor-cartaginezi, cărora li se făgăduiseră drepturi cetățenești depline; pînă și ligurii, care luptaseră atît de vitejește, erau socotiți de-o seamă cu barbarii și blestemați dimpreună cu ei. Crima lor era sîngele care le curgea în vine; neamul din care făceau parte era o dovadă de trădare. Zarafii lîngă taraba lor, lucrătorii care treceau cu o riglă de plumb în mînă, negustorii de pește sărat care își spălau panerele, rîndașii băii de aburi și vînzătorii de băuturi calde se strîngeau la sfat și judecau mersul războiului. Însemnau cu degetul în praf așezarea armatelor și toți, pînă la cel mai răpănos, se pricepeau să îndrepte greșelile pe care le făcea Hamilcar.

Preoții spuneau că își primește pedeapsa pentru cutezătoarea lui lipsă de credință. Nu adusese nici o jertfă; nu-și trimisese oamenii să se roage la templu; nu luase cu el nici un augur; purtarea lui nelegiuită ațîța astfel pornirea urii care mocnea și furia așteptărilor neîmplinite. Cartagina își reamintea înfrîngerile pe care Hamilcar le suferise în Sicilia; și blestemau trufia lui, pe care atîta vreme o simțiseră asupra lor ca o povară! Tagma pontifilor nu-l ierta că le sleise tezaurul și ceru pentru el Marelui Sfat pedeapsa pe cruce, dacă vreodată se va mai întoarce în Cartagina.

Ca și cum nenorocirile războiului n-ar fi fost de ajuns, luna lui Elul venise cu un val înăbușitor de căldură. De pe țărmul lacului se răspîndeau miasme otrăvitoare, amestecîndu-se de-a valma cu fumul miresmelor aprinse la răspîntii. Întreg văzduhul răsuna de cîntecele închinate zeilor. Poporul se strîngea pe treptele templelor, și toate zidurile se îmbrăcaseră în văluri negre ; făclii ardeau pe fruntea Zeilor-Pateci, și sîngele cămilelor înjunghiate pentru jertfă curgea de-a lungul scărilor din treaptă-n treaptă, ca o cascadă roșie. O nebunie funebră cuprinsese Cartagina întreagă. Chipuri galbene de oameni speriați, cu priviri de năpîrcă, se furișau scrîșnind din dinți pe ulițele strîmte, pînă în cele mai întunecate bordeie. Țipetele ascuțite ale femeilor umpleau casele și, izbucnind printre zăbrele, făceau pe oamenii care zăboveau la sfat în mijlocul piețelor să-și întoarcă privirea înapoi. Se zvonea uneori că barbarii porniseră asupra Cartaginei ; fuseseră zăriți după muntele Apelor-Calde, iar acum își așezau tabăra în fața Tunisului. Larma glasurilor se întețea, se întretăia, creștea, amestecîndu-se într-o cumplită și nedeslușită învălmășeală. Apoi se lăsa o adîncă și nesfîrșită tăcere. Unii rămîneau împietriți pe acoperișul caselor, cu palma deasupra ochilor ; alții trăgeau cu urechea, culcați pe burtă la picioarele zidurilor. Apoi spaima se risipea și clocotul urii izbucnea din nou. Oamenii își dădeau seama de neputința lor și se simțeau copleșiți de o mare tristețe.

Deznădejdea lor sporea în fiecare seară, la ceasul cînd adunați toți pe înălțimea teraselor se închinau de nouă ori și strigau luîndu-și rămas bun de la soare. Soarele cobora încet, dincolo de apele lagunei, apoi dispărea în munți, luminînd tabăra barbarilor.

Așteptau sărbătoarea, de trei ori sfîntă, cînd de la înălțimea unui rug un vultur își lua zborul spre cer, drept vestire a anului nou care începea ; era o solie a poporului către atotputernicul Baal și semn de legătură cu puterea Soarelui. Plini de ură, se îndreptau acum în neștiința lor spre Moloh-Ucigătorul, lăsînd uitării pe Tanit. Rabbetna își pierduse vălul și puterea ei nu mai era întreagă. Își retrăsese binecuvîntarea apelor sale, trădase Cartagina! Era o vrăjmașă! O vînzătoare! Unii zvîrleau în ea cu pietre, blestemînd-o. Dar, acoperind-o de ocări, mulți îi plîngeau de milă; o iubeau, poate, mai adînc decît înainte.

Toate nenorocirile porniseră de la pierderea zaimfului. Salammbô, fără să vrea, își avea partea ei de vină. Poporul o cuprindea în pornirea lui răzbunătoare și cerea să fie pedepsită. Încetul cu încetul, își făcea drum gîndul nelămurit că va fi nevoie de o jertfă; că pentru a îmblînzi pe Baalimi trebuia sacrificată o ființă de mare preț, o fecioară tînără și frumoasă dintr-un neam vechi și ales, suflet din sufletul zeilor, o stea coborîtă printre oameni. Zi de zi, bărbați necunoscuți năvăleau în grădinile Megarei. Sclavii, temîndu-se de viața lor, nu îndrăzneau să le țină piept. Nimeni nu trecea însă de scara galerelor. Mulțimea se oprea pe primele trepte, cu privirile ațintite spre cea din urmă terasă; aștepta să apară Salammbô, și ceasuri de-a rîndul striga împotriva ei, ca o haită de cîini care urlă la lună.

X

ŞARPELE

STRIGĂTELE MULŢIMII N-O ÎNspăimîntau pe fiica lui Hamilcar.

Sufletul îi era tulburat de îngrijorări mai adînci. Şarpele ei cel mare, pitonul negru, tînjea. Cartaginezii vedeau în şarpe un semn purtător de noroc pentru soarta neamului lor întreg şi pentru ei înşişi. Îl socoteau fiu al humei pămîntului, de vreme ce răsărea din adîncuri şi nu avea nevoie de picioare ca să umble. Mersul lui era asemeni undelor rîului ; răceala lui amintea vechile tenebre ale vîscozităţilor fecunde ; iar cercul pe care îl rotea muşcîndu-şi coada era orbita planetelor, gîndirea lui Eşmun.

În mai multe rînduri pitonul lăsase neatinse cele patru vrăbii vii, pe care Salammbô i le punea dinainte la fiecare lună nouă şi de cîte ori luna se împlinea. Pielea lui neagră, semănată cu bani de aur, cum e cerul întunecat al nopţii înstelate, se făcuse galbenă, puhavă şi zbîrcită, părînd prea largă pentru trupul lui. Un fel de pecingine scorțoasă i se întinsese în jurul capului și picături roșii, care parcă se mișcau, i se iviră în colțul pleoapelor. Salammbô se apropia din cînd în cînd de panerul împletit din fire de argint, dînd la o parte învelitoarea de purpură, frunzele de lotus și puful în care dormea șarpele, mereu încolăcit asupra lui însuși, fără mișcare, ca o liană căzută la pămînt. Privindu-l îndelung, Salammbô simțea parcă în inima ei răsucindu-se inelele unui alt șarpe, care o strîngea încet și o înăbușea.

Era stăpînită de o adîncă deznădejde la gîndul că privise zaimful; dar o cuprindea în același timp un fel de bucurie ascunsă și o mîndrie, pe care n-o împărtășea nimănui. O mare taină se desprinsese din strălucirea de lumină a vălului; era norul care îi înfășura pe zei; misterul de viață al lumii întregi. Salammbô, înspăimîntîndu-se de ea însăși, nu-și putea ierta că nu îndrăznise să-l ridice.

Stătea aproape tot timpul ghemuită în umbra odăii ei, ținîndu-și în palme genunchiul stîng îndoit, cu gura întredeschisă, cu bărbia în piept și cu privirea pierdută în gol. Își reamintea cu groază chipul lui Hamilcar. Se gîndea să plece în munții Feniciei, luînd drumul templului din Aphaka, unde Tanit coborîse odinioară sub înfățișarea unei stele. Fel de fel de închipuiri o ademeneau, înfricoșînd-o. O singurătate din ce în ce mai adîncă o împrejmuia, și nici măcar soarta lui Hamilcar nu-i era cunoscută.

Într-un tîrziu, ostenită de gînduri, Salammbô se ridica și, purtîndu-și micile sandale, pe talpa cărora călcîiele răsunau la fiecare pas, se plimba fără nici o țintă în largul odăii tăcute. Ametistele și topazele încrustate în tavan tremurau ici-colo ca niște răsfrîngeri de lumină, iar Salammbô întorcea capul din mers să privească strălucirea lor. Prindea în degete gîtul unei amfore, își răcorea sînii sub adierea unui mănunchi de pene și își trecea vremea arzînd boabe de cinamomă în găoacea perlelor. La apusul soarelui, Taanah ridica perdelele de pîslă neagră care acopereau ferestrele, și porumbeii stropiți cu mosc, ca sacrele columbe ale lui Tanit, năvăleau în odaie alunecînd cu picioarele lor roșii pe lespezile de sticlă, printre boabele de orz azvîrlite cu pumnii plini, ca pe o cîmpie. Salammbô izbucnea în plîns și rămînea multă vreme pe patul împletit din curele de bou, îngînînd mereu un singur și același cuvînt, nemișcată și palidă ca moartea, cu ochii deschiși, nepăsătoare și rece; nu auzea între timp decît țipătul maimuțelor în frunzișul palmierilor și scrîșnetul neîncetat al roții celei mari, care de la un cat la altul trimitea apă proaspătă în bazinul de porfir.

Nu punea nimic în gură zile de-a rîndul. Vedea în vis stele tulburi trecînd pe sub picioarele ei. L-a chemat la ea pe Șahabarim, iar cînd a venit n-a știut ce să-i spună.

Nu se simțea liniștită decît în apropierea lui; dar în adîncul inimii ei se răzvrătea împotriva slăbiciunii care o ținea sub stăpînirea marelui preot. Îi era teamă de el, îl pizmuia și îl ura. Și totuși, iubindu-l într-un anumit fel, îi era recunoscătoare pentru strania desfătare pe care i-o dădea prezența lui.

Priceput în cunoașterea bolilor pe care le aduc zeii, Șahabarim ghicise că Salammbô se află sub puterea lui Rabbet; pentru a o tămădui îi stropi odaia cu apă de verbină și adiantă; bolnava mînca în fiecare zi rădăcini de mătrăgună și dormea punîndu-și sub căpătîi un săculeț cu amestec de miresme, pe care i-l pregăteau preoții. Șahabarim îi adusese pînă și rădăcină de baaras, roșie ca focul, care gonește spre miazănoapte duhurile rele; în sfîrșit, privind steaua polară a murmurat de trei ori numele tainic al lui Tanit; dar Salammbô suferea mereu și neliniștea ei o tulbura tot mai adînc.

Nimeni în Cartagina nu știa mai multe decît Șahabarim. În anii tinereții învățase carte la școala mogbezilor, la Borsippa, lîngă Babilon; cercetase insula Samotrace, Pessinuntul, Efesul, Tesalia, Iudeea, templele pierdute în nisip ale nabatheenilor și, de la cataracte pînă la mare, străbătuse cu piciorul malurile Nilului. Acoperindu-și fața cu un văl, azvîrlise la lumina faclelor un cocoș negru pe jăratic de rășină sub pieptul Sfinxului, părintele spaimei. Coborîse în peștera Proserpinei, văzuse cum se învîrtesc cele cinci sute de coloane ale labirintului din Lemnos și cum strălucește policandrul din Tarent, purtînd pe brațele lui tot atîtea lumini cîte zile sînt într-un an ; chemase la el pe greci în miez de noapte și le pusese întrebări. Cunoașterea lumii nu-l atrăgea mai puțin decît substanța zeilor. Socotise timpul echinocțiilor cu ajutorul armilarelor de sub porticele Alexandriei şi însoțise pînă la Cyrena pe bematiștii din Everget, care măsoară cerul după numărul paşilor lor ; astfel, cugetarea lui mărturisea o credință cu totul deosebită de celelalte, încă nelămurită pe de-a întregul, dar tocmai de aceea plină de elanuri şi de căutări tulburătoare. Nu mai credea că pămîntul are forma unui ştiulete de brad, ci îl ştia rotund, rostogolindu-se în veşnicia spaţiului fără sfîrşit, cu o iuțeală atît de neînchipuită, încît căderea lui nu se simte.

După aşezarea soarelui deasupra lunii a înțeles că astrul zilei nu-i decît chipul oglindit al stăpînitorului Baal ; după cum toate cele pămîntești pe care vederea le cuprinde, îi dovedeau atotputernica prezență a unui principiu bărbătesc mistuitor. În adîncul cugetului său o socotea vinovată pe Rabbet pentru toate nefericirile care îl loviseră în viață. Oare nu de dragul ei se aplecase odinioară marele preot, în sunet de timpane, să-i răpească sub un potir de apă clocotită viitoarea lui bărbăție ? Şi de atîtea ori urmărise cu ochii lui trişti pe tinerii care se furișau cu preotesele în umbra chiparoșilor !

Își trecea zilele cercetînd jertfelnicele, supraveghind vasele de aur, cleștele și fărașele cu care se strîngea cenușa altarelor, veșmîntul statuilor, pînă la acul de bronz care prindea părul unei bătrîne Tanit, în firida de sub vița cu smaralde. La aceleaşi ceasuri ale zilei, ridica perdelele grele ale aceloraşi uşi şi le lăsa să cadă ; rămînea în picioare cu brațele întinse sau se ruga în genunchi pe aceleași lespezi, pe cînd în jurul lui un popor întreg de preoți forfotea cu tălpile goale prin încăperile cufundate într-un veşnic amurg.

În stearpa orînduire a vieții sale, Salammbô era ca o floare crescută pe marginea unui mormînt. Șahabarim se purta aspru cu ea şi nu-i cruța nici canoanele pocăinței, nici vorbele amare. Nefiind el însuşi pe de-a întregul bărbat, se simțea alături de ea deopotrivă femeie şi îi purta mai puțină ciudă că nu poate s-o aibă, pe cît era de gelos văzînd-o atît de frumoasă, și mai ales atît de pură. Își dădea seama uneori că puterile n-o ajută să-i înțeleagă întreaga gîndire și se întorcea în el însuși din ce în ce mai trist, mai singur, mai pustiu.

Rostea cîteodată cuvinte ciudate, care luminau mintea lui Salammbô ca o împletire de fulgere deasupra unui adînc de genune. Noaptea, singuri amîndoi pe terasă priveau stelele, pe cînd Cartagina, golful și întinderea mării se pierdeau la picioarele lor în lumea nedeslușită a umbrelor.

Șahabarim îi spunea cum sufletele coboară pe pămînt, urmînd ca și soarele aceeași cale a semnelor din zodiac. Întinzînd brațul drept îi arăta zodia Berbecului : poarta nașterii semințiilor omenești ; apoi zodia Capricornului, care e calea întoarcerii către zei. Salammbô își încorda privirile ca să le vadă mai bine, căci ea credea că trăiește aievea ceea ce era numai în gîndirea ei ; simbolurile închipuite, pînă și formele vorbirii le socotea adevărate în ele înșile ; deosebire pe care, de altminteri, nici preotul nu izbutea totdeauna s-o facă destul de limpede.

— Sufletele celor morți, zicea el, se mistuie în lună ca și trupurile lor în pămînt. E un tărîm umezit de lacrimi, plin de mlaștini, semănat cu ruine și bîntuit de furtuni.

Salammbô întreba ce se va întîmpla cu ființa ei după moarte.

— Vei pluti la început, ușoară ca un abur, legănîndu-te peste valuri ; iar după lungi încercări și cumplită groază, te vei topi în lumina soarelui, izvorul cel dintîi al Cugetării !

Șahabarim nu-i vorbea despre Rabbet. Salammbô își închipuia că marelui preot îi era rușine să mai pomenească numele zeiței sale înfrînte ; și chemînd-o cu numele obișnuit al lunii, o binecuvînta pentru bunătatea și rodnicia ei. În cele din urmă, Șahabarim a strigat :

— Nu ! Nu ! Întreaga ei putere de zămislire o primește de la celălalt ! Nu vezi cum se rotește în jurul lui ca o femeie îndrăgostită, care aleargă după bărbatul ei pe întinderea cîmpului ?

Nu mai contenea preamărind însușirile luminii.

Fără a încerca să-i înfrîneze dorința mistică, Șahabarim simțea parcă o bucurie îndurerînd sufletul lui Salammbô cu adevărurile unei credințe necruțătoare. Ea le îmbrățișa cu o nestăpînită pornire, oricît o făcea să sufere iubirea pe care le-o purta.

Iar Șahabarim, cu cît se îndoia mai mult de Tanit, cu atît era mai dornic să creadă în puterea ei. O adîncă remușcare îl frămînta ; i-ar fi trebuit o dovadă, un semn despre voința zeilor, și în nădejdea că îl va putea dobîndi, urzi în mintea lui o încercare, menită în același timp să mîntuiască Patria și să-i întărească Credința.

Din clipa aceea nu încetă să deplîngă nefericirile pe care pîngărirea săvîrșită asupra zeiței le dezlănțuise în lumea sferelor cerești. Apoi, dintr-o dată, o vesti pe Salammbô despre primejdia în care se afla Hamilcar, împresurat de cele trei armate ale lui Mâtho ; căci pe Mâtho, răpitorul zaimfului, îl socoteau cartaginezii drept regele barbarilor. Îi spuse apoi că numai ea singură putea să aducă mîntuirea tatălui ei și a Republicii.

— Eu ? întrebă tresărind Salammbô. Cum aș putea ?

Marele preot, zîmbind disprețuitor, răspunse :

— Nu te vei învoi niciodată.

Salammbô îl rugă să vorbească ; în cele din urmă, Șahabarim spuse :

— Va trebui să pleci în tabăra barbarilor și să aduci înapoi zaimful !

Salammbô se prăbuși pe scaunul de abanos, cu brațele întinse pe genunchi, tremurînd din tot corpul, ca o jertfă așteptînd la picioarele altarului lovitura care îi va frînge grumazul. Tîmplele îi zvîcneau, cercuri de foc i se roteau înaintea ochilor și, în tulburarea care o cuprinsese, înțelegea un singur lucru : că va trebui în curînd să moară !

Dar, dacă Rabbetna va fi răzbunată și zaimful se va întoarce în Cartagina biruitoare, ce însemnătate putea să aibă viața unei femei ? Așa gîndea Șahabarim și, cine știe ?, poate va aduce vălul fără să-și piardă viața.

Trei zile trecură și marele preot nu s-a mai arătat. În seara celei de-a patra, Salammbô trimise după el.

Pentru a o hotărî, Șahabarim îi împărtăși toate jignirile pe care Marele-Sfat le striga împotriva lui Hamilcar ; îi mai spuse că întreaga vină era a ei și trebuia să-și răscumpere crima jertfindu-se. Așa poruncea Rabbetna.

Strigătele mulțimii, umplînd de larmă Mappalele, ajungeau adeseori pînă la Megara. Șahabarim și Salammbô ieșeau în grabă și din capul scării priveau orașul.

Poporul se aduna în piața lui Khamon și cerea să i se împartă arme. Bătrînii, socotind zadarnică orice nouă jertfă, se împotriveau ; mulți oameni se primejduiseră plecînd fără căpitani și fuseseră măcelăriți. În cele din urmă, Marele-Sfat își dădu învoirea. Voind să-l preamărească pe Moloh — sau numai din pofta nestăpînită de-a distruge — mulțimea smulse chiparoșii din pădurea templului, le dădu foc cu faclele Cabirilor și purtă flăcările de-a lungul străzilor, cîntînd. Văpăi uriașe se legănau în valuri, azvîrlind scîntei pe globurile de sticlă ale templelor, pe podoabele zeilor, pe pintenii corăbiilor ; treceau peste terase și se rostogoleau asupra orașului, ca niște frînturi de soare. Alaiul flăcărilor coborî din vîrful Acropolei și poarta Malquei se deschise.

— Ești gata de plecare ? întrebă Șahabarim. Sau vrei să trimiți vorbă tatălui tău, prin aceștia, că l-ai părăsit?

Salammbô își ascunse fața în văluri, în vreme ce focurile se depărtau încet, coborînd înspre țărmul mării.

O spaimă nedeslușită o ținea în loc ; îi era teamă de Moloh ; îi era teamă de Mâtho. Omul acela cu statură de uriaș, stăpînitor al zaimfului, era mai puternic decît Rabbetna, mai puternic decît Baal, și răspîndea în jurul lui aceleași fulgere. Nu se întrupează uneori sufletul zeilor în oameni ? Vorbindu-i despre Mâtho, nu-i spusese Șahabarim că va trebui să-l învingă pe Moloh ? Unul se contopise cu celălalt ; Salammbô nu-i mai putea deosebi. Amîndoi o urmăreau deopotrivă.

Voind să-și afle soarta, se apropie de piton, căci după felul în care se încolăceau șerpii oamenii puteau să-și ghicească viitorul. Dar panerul era gol ! Salammbô fu cuprinsă de o mare neliniște ; îl găsi sprijinit în coadă, frecîndu-se de stîlpul de argint al patului, pentru a-și desprinde pielea galbenă, în timp ce trupul lui lucios și curat se lungea ca o sabie pe jumătate scoasă din teacă.

În zilele următoare, pe măsură ce Salammbô înclina tot mai mult să plece pentru a mîntui pe Tanit, șarpele se înzdrăvenea, se îngroșa și părea că revine la viață.

Salammbô nu mai avea acum nici o îndoială că prin Şahabarim vorbea voinţa zeilor. Într-o dimineaţă se trezi hotărîtă şi întrebă ce va trebui să facă, pentru a-l îndupleca pe Mâtho să înapoieze zaimful.

— Să i-l ceri, spuse Şahabarim.

— Şi dacă nu va voi să-l dea? întrebă Salammbô.

Marele preot o privi în ochi, cu un zîmbet pe care nu i-l mai văzuse niciodată.

— Da! Ce va trebui să fac?

Şahabarim învîrtea între degete capetele panglicelor care îi cădeau de pe tiară pe umeri şi ţinea ochii în pămînt fără să facă vreo mişcare. În sfîrşit, dîndu-şi seama că Salammbô nu înţelege, spuse:

— Vei fi singură cu el.

— Şi?

— Singură cu el, în cortul lui.

— Apoi?

Şahabarim îşi muşca buzele; căuta cuvinte ocolite, subînţelesuri.

— Va trebui poate să mori; dar mai tîrziu, mai tîrziu... Să nu te temi de nimic. Orice ar face, să nu strigi. Să nu te înspăimînţi. Să fii ascultătoare, să te supui dorinţei lui, poruncii cerului.

— Şi vălul?

— Zeii vor hotărî.

— Nu vrei să mă-nsoţeşti, părinte?

— Nu!

O puse să se aşeze în genunchi şi, ridicînd braţul stîng, iar dreptul întinzîndu-l înainte, jură pentru ea că va aduce înapoi la Cartagina veşmîntul lui Tanit. Cu groaznice blesteme a închinat viaţa ei Zeilor, iar Salammbô a repetat fiecare cuvînt pe care îl rostea Şahabarim.

Îi arătă ce post şi rugăciuni va trebui să ţină pentru a-şi curăţi sufletul; o învăţă apoi cum să ajungă pînă la Mâtho. Un om care cunoştea drumul avea s-o însoţească.

Salammbô se simţea descătuşată. Fericirea de a revedea zaimful stăpînea întreg gîndul ei, şi îl binecuvînta pe Şahabarim pentru îndemnul ce-i dăduse.

Era vremea cînd porumbeii Cartaginei plecau în Sicilia, pe muntele Eryx, unde se afla templul lui Venus. Cîteva zile înainte de plecare se căutau, se chemau, se împerecheau ; apoi într-o seară îşi luau zborul, lăsînd să-i poarte vîntul şi lunecînd ca un nor alb deasupra mării, pe cerul înalt.

Zarea întreagă părea scăldată în sînge. Stolurile de porumbei păreau că se lasă pe valuri, apoi se făcură nevăzute, ca şi cum s-ar fi azvîrlit în gura de cuptor încins a soarelui. Privindu-i cum se pierd în zare, Salammbô îşi înclină fruntea, iar Taanah, crezînd că-i ghiceşte mîhnirea, îi şopti :

— Se vor întoarce, stăpînă.

— Da, ştiu.

— Şi îi vei revedea.

— Poate, răspunse Salammbô suspinînd.

Nu împărtăşise nimănui hotărîrea ei ; pentru a o tăinui cît mai bine, ferindu-se de slugi, trimisese pe Taanah să-i cumpere din Kinisdo lucrurile de care avea nevoie : rumeneli pentru obraz, miresme, o cingătoare de in şi veşminte noi. Bătrîna sclavă nu pricepea rostul acestor pregătiri şi nici nu îndrăznea să întrebe ; cînd iată că sosi ziua pe care Şahabarim o hotărîse pentru plecarea lui Salammbô.

Către ceasul al doisprezecelea, zări în umbra sicomorilor un bătrîn orb ; se sprijinea cu o mînă pe umărul unui copil care mergea înaintea lui şi ţinea în mîna cealaltă, pe şold, o ţiteră neagră. Femeile, eunucii, sclavii fuseseră îndepărtaţi cu grijă ; nimeni nu cunoştea taina celor ce se pregăteau.

Taanah aprinse în colţurile odăii patru trepieduri cu miresme de strob şi cardamomă ; întinse de jur împrejur pe pereţi covoare mari de Babilon, ca nici măcar prin ziduri Salammbô să nu fie văzută. Cîntăreţul din ţiteră stătea ghemuit în spatele uşii ; băiatul, în picioare, sufla într-un flaut de trestie. Larma străzilor se pierdea în depărtare ; umbre viorii coborau peste coloanele templelor, şi de cealaltă parte a golfului, poalele munţilor, livezile de măslini şi valurile nelămurite ale cîmpiei de aur se topeau laolaltă într-un nesfîrşit abur albastru ; nu se auzea nici un glas de om și peste toate se lăsase, grea, o copleșitoare tristețe.

Salammbô se așeză pe treapta de onix a băii, ridică peste umeri mînecile largi ale rochiei și, cu grijă, își spălă trupul după sacrul ritual al purificării.

Taanah îi aduse într-o sticluță de alabastru un amestec închegat ; sîngele unui cîine negru spintecat de o femeie stearpă, într-o noapte de iarnă, pe ruinele unui mormînt. Salammbô își frecă urechile, călcîiele și degetul cel mare al mîinii drepte ; pe vîrful unghiei îi rămase o picătură roșie ca și cum ar fi stors un fruct.

Răsărea luna ; flautul și țitera porniră să cînte laolaltă.

Salammbô își desprinse cerceii din urechi, apoi colierul și brățările ; își dezbrăcă lunga tunică albă, desfăcu panglica ce-i ținea părul legat și-și răsfiră ușor pletele pe umeri, răcorindu-se sub vînturarea lor. Cîntecul de-afară repeta necontenit cele trei note ale lui, mereu aceleași, repezi și parcă mînioase ; strunele șuierau, flautul mugea, iar Taanah le ținea isonul, bătînd din palme. Salammbô, legănîndu-și trupul, își murmura rugăciunile, în timp ce vălurile veșmintelor ei cădeau alături unul după altul.

Perdeaua grea tremură și, pe deasupra sforilor care o țineau prinsă de perete, se ivi capul pitonului. Șarpele se prelinse încet, ca o picătură de apă de-a lungul unui zid ; se tîrî peste hainele împrăștiate pe jos și, sprijinindu-se în coadă, se ridică drept în sus, ațintind asupra lui Salammbô ochii lui, mai strălucitori ca două nestemate.

Atingerea neplăcută a pielii reci — sau poate un simțămînt de rușine — o făcu pe Salammbô să șovăie. Dar aducîndu-și aminte de poruncile lui Șahabarim, s-a apropiat. Șarpele se îndoi din mijloc și i se așeză pe ceafă, lăsînd să-i atîrne capul și coada, ca un colier frînt în două, cu vîrfurile la pămînt. Salammbô îl înfășură peste coapsele ei, pe sub brațe și între genunchi ; își apropie obrazul de dinții gurii lui triunghiulare și, închizînd ochii pe jumătate, se culcă cu umerii la pămînt, sub revărsarea clarului de lună. Lumina albă o înfășura ca într-un nor de argint ; urma pașilor ei umezi lucea pe lespezi și stelele tremurau în apa băii. Înlănțuită de inelele negre cu dungi de aur ale şarpelui, Salammbô răsufla adînc sub povara trupului prea greu ; genunchii i se îndoiau ; simțea că se pierde. Şarpele îi mîngîie șoldurile cu vîrful cozii, apoi se lăsă să alunece deodată cu cîntecul care se sfîrșea.

Taanah veni din nou lîngă Salammbô, aprinse cele două candelabre, ale căror lumini se răsfrîngeau în apa globurilor de cristal, coloră palmele stăpînei sale cu lausonia, îi îmbujoră obrajii cu rumeneală, îi tivi pleoapele cu antimoniu şi-i lungi genele cu un amestec de gumă arabică, de mosc, de abanos şi de labe de muscă sfărîmate.

Răsturnată într-un scaun cu rezemătoare de fildeș, Salammbô se lăsa în grija sclavei. Dar după atîtea zile în care ajunase, atingerea mîinilor ei și mirosul pătrunzător al miresmelor îi erau de nesuferit. Văzînd-o cum păleşte, Taanah se opri.

— Nu te opri, îi spuse Salammbô, stăpînă din nou pe sine însăși. Își recăpătase vioiciunea ; un fel de nerăbdare o cuprinse și îndemnă pe Taanah să se grăbească. Bătrîna sclavă mormăi :

— Bine, bine, stăpînă, dar de ce atîta zor ? Nu te așteaptă nimeni.

— Ba da ! spuse Salammbô. E cineva care mă așteaptă.

Taanah, uimită, făcu un pas înapoi și dorind să știe mai mult, întrebă :

— Ce porunci îmi lași, stăpînă, dacă vei lipsi cumva mai multă vreme ?

Salammbô izbucni în plîns. Sclava întrebă din nou, îngrijorată :

— Suferi ! De ce ? Nu pleca ! Ia-mă cu tine ! Cînd erai mică și plîngeai, te legănam lîngă inima mea și te făceam să rîzi cu sfîrcul sînului... Mi l-ai secat, stăpînă ! (Își lovea cu amîndouă mîinile pieptul vlăguit.) Acum sînt bătrînă, nu te mai pot ajuta... Nu mă mai iubeşti. Îmi ascunzi durerile tale și nu-ți mai pasă de buna ta doică ! Lacrimi de duioșie și amărăciune picurau din ochii ei stinși, în brazdele adînci ale obrazului tatuat.

— Nu fi mîhnită, spuse Salammbô, te iubesc...

Taanah, schimonosindu-se zîmbind ca o maimuță bătrînă, își reluă treaba ei. Salammbô, după sfatul lui Şahabarim, îi poruncise s-o facă frumoasă, şi sclava o gătea în felul ei barbar, rafinat şi copilăresc totodată.

Îi dădu să îmbrace o tunică uşoară de culoarea vinului rubiniu, iar pe deasupra alta, împletită din pene ; de sub solzii de aur ai cingătorii care-i strîngea şoldurile, coborau faldurile largi ale unor şalvari albaştri, înstelaţi cu sclipiri de argint. Taanah alese apoi o rochie lungă, croită din pînză de Seres, albă cu dungi verzi. Îi prinse pe umăr un crîmpei de purpură în patru colţuri, tivit pe marginea de jos cu boabe grele de sandastrum ; îi puse în spate o mantie neagră căzînd pînă la pămînt, apoi privind-o îndelung, mîndră de opera ei, nu se putu opri să nu spună :

— Nici în ziua nunţii tale n-ai să fii mai frumoasă !

— Nunta mea... repetă Salammbô, visătoare, rezemîndu-şi braţul pe scaunul de fildeş.

Taanah îi puse în faţă o oglindă cu luciu de aramă, atît de înaltă ca să se poată vedea întreagă. Salammbô se ridică în picioare şi, cu vîrful uşor al unui deget, îşi potrivi o şuviţă care îi căzuse pe tîmplă.

Părul ei, încreţit pe frunte şi presărat cu pulbere de aur, se revărsa pe spate în lungi inele împletite, prinse într-un şirag de perle. La lumina candelabrelor, obrajii ei păreau mai roşii, aurul veşmintelor mai strălucitor, pielea trupului mai albă ; o risipă de pietre preţioase scînteiau în jurul mijlocului ei, pe braţe, pe mîini, pe degetele picioarelor, iar strălucirea lor răsfrîngîndu-se în oglindă, se întorcea s-o cuprindă, ca razele unui soare în flăcări. Alături de Taanah, care se aplecase s-o privească, Salammbô, în mijlocul acelei revărsări de lumină, surîdea. Se plimba acum în largul încăperii, neştiind ce întrebuinţare să dea timpului ce-i mai rămăsese.

Deodată se auzi un cocoş cîntînd. Salammbô îşi prinse în păr un văl galben, îşi înfăşură un şal în jurul gîtului, îşi încălţă botforii de piele albastră şi-i spuse lui Taanah:

— Du-te şi vezi dacă nu aşteaptă sub mirt un om cu doi cai.

Abia se întoarse Taanah, şi Salammbô porni să coboare scara galerelor.

— Stăpînă ! strigă doica.

Salammbô întoarse capul, punînd un deget pe buze, în semn de taină și de așteptare.

Taanah se strecură încet de-a lungul prorelor pînă în pragul de jos al terasei şi de departe, la lumina lunii, zări parcă pe drumul chiparoşilor o umbră uriaşă alunecînd pieziş în stînga lui Salammbô. Era o prevestire de moarte.

Sclava se întoarse în odaia ei. Se aruncă la pămînt sfîșiindu-și obrazul cu unghiile, smulgîndu-și părul şi scoţînd din adîncul pieptului ţipete de spaimă.

Apoi dîndu-şi seama că ar putea s-o audă cineva, tăcu.

Sprijinindu-și fruntea în palme și cu obrazul lipit de podea, plîngea înăbușit.

XI

SUB CORT

ÎNSOȚITĂ DE OMUL CARE FUSESE trimis s-o călăuzească, Salammbô urcă pînă dincolo de far, spre Catacombe, apoi coborî din nou de-a lungul ulițelor povîrnite ale Moluyei. Cerul începuse să se limpezească. Grinzile de palmier prinse în ziduri o sileau din cînd în cînd să-și aplece capul. Caii, înaintînd la pas, alunecau. Astfel ajunseră la poarta Tevestei.

Aripile grele ale porții erau pe jumătate deschise. Au trecut. În urma lor, poarta se închise.

Au mers cîtva timp pe lîngă zidurile cetății, apoi, în dreptul cisternelor, apucară calea Taeniei, care, ca o fîșie îngustă de pămînt galben, desparte țărmul golfului de lac, prelungindu-se pînă la Rhades.

Nici un suflet de om nu li s-a arătat în jurul Cartaginei ; nici pe cîmpie, nici pe mare. Valuri de culoarea gresiei clipoceau domol și vîntul ușor, înspumîndu-le din loc în loc, le însemna cu dungi albe. Cu toate vălurile în care se înfășurase, Salammbô tremura, pătrunsă de frigul dimineții ; aerul tare și umbletul îndelung o ametiseră. Apoi răsări soarele ; razele lui fierbinți, încingîndu-i umerii, o moleșeau. Caii mergeau unul lîngă altul, în buestru, afundîndu-și copitele în nisipul liniștit.

Dincolo de muntele Apelor-Calde, ajungînd pe pămînt tare, iuțiră pasul.

Ar fi fost vremea arăturilor și a semănatului, dar cîmpurile se întindeau pînă departe tot atît de sterpe ca și deșertul. Din loc în loc zăceau împrăștiate grămezi de grîu și boabe ruginite de orz. În geana cerului limpede, satele se întrezăreau ca niște umbre nedeslușite.

Ici și colo se înălța la marginea drumului aripa unui zid pe jumătate dărîmat. Înăuntrul colibelor, sub acoperișul care se prăbușea, se zăreau cioburi de vase sparte, veșminte zdrențuite, unelte și alte lucruri de nerecunoscut.

O ființă omenească, înfășurată în cîrpe, cu ochii înfrigurați și fața pămîntie, răsărea din cînd în cînd dintre ruine, o rupea la fugă sau dispărea într-o groapă. Salammbô și călăuza ei merseră mai departe.

Cîmpurile erau pretutindeni părăsite. Pe larga întindere a pămîntului arămiu, stăruiau pe alocuri urme de cărbune prăfuit, pe care pașii cailor le răscoleau în mers. Uneori dădeau peste locuri liniștite ; un rîuleț curgea printre ierburi înalte, și Salammbô, trecînd pe celălalt mal, își răcorea mîinile în frunzele ude. La marginea unui crîng de dafini, calul se smuci în lături, împiedicîndu-se de un stîrv.

Sclavul îi potrivi pernele răvășite. Era unul din slujitorii templului, pe care Șahabarim îl folosea pentru drumuri primejdioase.

Călăuza, prevăzătoare, descălecase. Mergea acum pe jos alături de Salammbô, între cei doi cai, pe care îi îndemna cu sfîrcul unei curele înfășurate în jurul brațului ; din panerul pe care îl purta pe piept alegea pîinișoare de grîu, curmale și gălbenușuri de ou păstrate în frunze de lotus, pe care i le întindea stăpînei din mers, fără să scoată o vorbă.

La miezul zilei le ieșiră în cale, pe cărare, trei barbari înveșmîntați în piei de fiare sălbatice. Apoi apărură alții, rătăcitori pe cîmp în cete de zece, doisprezece, douăzeci și cinci, mînînd din urmă cîte o turmă de capre sau o vacă șchiopătînd. Bîtele lor grele erau țintuite în cuie de aramă ; cuțite lungi sclipeau pe hainele lor cumplit de murdare și în ochii lor plini de o prostească mirare scăpărau priviri amenințătoare. Unii mormăiau în silă urări de călătorie bună, alții, ca să glumească așa-zicînd, azvîrleau peste umăr vorbe de rușine ; omul lui Șahabarim răspundea fiecăruia în limba lui, spunîndu-le că însoțește pe un tînăr bolnav, care merge să-și caute vindecarea într-un templu depărtat.

Lumina zilei se stingea. De departe se auzea lătrat de cîini ; apoi din ce în ce mai aproape.

În umbra amurgului zăriră un zid de piatră, care împrejmuia o clădire abia deslușită. Un cîine alerga pe creasta zidului. Sclavul l-a gonit cu pietre și cei doi călători pătrunseră într-o încăpere boltită.

O femeie stătea pe vine, încălzindu-se la un foc de vreascuri, al cărui fum se risipea prin crăpăturile tavanului. Părul alb îi cădea pînă la genunchi, acoperind-o pe jumătate. Fără a răspunde la întrebări, mormăia în neștire blesteme împotriva barbarilor și împotriva Cartaginei. Călăuza scotoci pretutindeni. Apoi se întoarse și îi ceru de mîncare. Baba dădu din cap și, privind țintă cărbunii care ardeau, îngînă :

— Eu am fost mînă. Degetele toate zece tăiate. Gura nu mai mănîncă.

Sclavul îi arătă un pumn de aur. Femeia se năpusti asupra lui, dar reveni repede la locul ei și rămase nemișcată.

Călăuza îi puse sub bărbie cuțitul pe care îl purta la brîu și baba scoase de sub o lespede de piatră o amforă cu vin și cîțiva pești de Hippo-Zaryt fierți în miere.

Salammbô îi dădu la o parte cu scîrbă și se întinse să doarmă peste teltiile cailor, așternute într-un colț al odăii.

Înainte de zorii zilei, sclavul o trezi.

Un cîine urla. Cu o smucitură de cuțit, sclavul îi reteză capul. Frecă apoi cu sînge nările cailor, ca să-i înviorеze. Bătrîna izbucni în blesteme ; Salammbô strînse între degete amuleta pe care o purta în sîn.

Călătorii plecară mai departe. Din cînd în cînd Salammbô întreba dacă au ajuns. Drumul şerpuia între coline. Nu se auzea decît ţîrîitul greierilor. Soarele pîrjolea ierburile uscate; pămîntul, crestat în lung şi în lat de crăpături adînci, părea pardosit cu lespezi uriaşe. Vulturii se roteau în văzduh; o viperă trecea; sclavul alerga mereu; Salammbô visa sub vălurile ei şi cu toată arşiţa care o înfierbînta, nu le dădea la o parte ca să nu-şi mînjească frumoasele veşminte.

Din loc în loc, la depărtări egale, se înălţau turnurile zidite de cartaginezi pentru a veghea asupra triburilor. Călătorii se opreau într-un scurt popas la umbra lor, apoi îşi vedeau de cale.

În ajun făcuseră, din prevedere, un ocol mai lung. Acum nu mai intîlneau pe nimeni. Ţinutul era sterp. Barbarii nu trecuseră pe acolo.

Apoi urmele prădăciunilor se iviră din nou. În mijlocul cîmpului se zăreau pe alocuri urmele unui mozaic, tot ce mai rămăsese dintr-o casă dărîmată; măslinii despuiaţi de frunze semănau de departe cu nişte tufişuri de mărăcini. Trecură pe la marginea unui oraş care fusese ars din temelii. La picioarele zidurilor zăceau oseminte de oameni, de cămile şi de catîri. Stîrvuri pe jumătate putrezite se întindeau de-a curmezişul străzilor.

Se lăsa noaptea. Cerul coborîse, împovărat de nori grei.

Au mai mers spre apus încă două ceasuri de drum; apoi zăriră înaintea lor o puzderie de flăcări mărunte, arzînd în adîncul unui amfiteatru. Ici-colo sclipeau solzi de aur, într-o neastîmpărată frămîntare: erau platoşele clinabarilor. Lagărul cartaginez! Apoi, mai departe, se iviră pe o mare întindere luminile din ce în ce mai multe ale armatelor barbare adunate acum laolaltă.

Salammbô îşi îndemnă calul înainte, dar omul lui Şahabarim o abătu din cale, de-a lungul unui podiş care mărginea tabăra mercenarilor. Sclavul dibui un loc de trecere, apoi se făcu nevăzut.

Un soldat stătea de pază pe creasta înaltă a şanţului, cu un arc în mînă şi o suliţă pe umăr.

Salammbô se apropiase; barbarul puse un genunchi la pămînt şi o săgeată sfîşie poalele rochiei lui Salammbô.

Văzînd-o că rămîne nemişcată, soldatul strigă, întrebînd-o ce vrea.

— Să-i vorbesc lui Mâtho. Sînt o fugară din Cartagina.

Barbarul şuieră prelung şi semnalul lui fu purtat mai departe din om în om.

Salammbô aştepta ; calul, speriat, se frămînta în loc nechezînd.

Cînd se ivi Mâtho, luna răsărea în spatele ei ; dar Salammbô îşi ascunsese faţa sub un văl galben cu flori negre şi îşi înfăşurase trupul în atîtea mătăsuri, încît Mâtho n-o recunoscu. Privea de pe culmea podişului acea formă ştearsă, care se întrezărea ca o fantomă în umbra asfinţitului.

Într-un tîrziu, Salammbô vorbi :

— Du-mă în cortul tău. Vreau !

O amintire nedesluşită flutură în mintea lui Mâtho. Simţea inima bătîndu-i cu putere. Acel glas poruncitor îl tulbura.

— Vino cu mine, spuse el.

Calea s-a deschis şi Salammbô pătrunse în mijlocul barbarilor.

Întreaga tabără era plină de larmă şi de o mulţime de oameni. Focuri vii ardeau sub căldările spînzurate în lanţuri şi flăcările însîngerate luminau tot locul dimprejur, lăsînd restul cîmpului într-un întuneric adînc. Strigăte şi chemări se auzeau de pretutindeni ; cai împiedicaţi se înşirau în lungi linii drepte, printre corturile rotunde sau pătrate, de pînză sau de piele ; ici şi colo se zăreau colibe de trestie şi cuiburi în nisip, cum îşi fac cîinii. Soldaţii cărau vreascuri, se culcau pe pămînt şi se înveleau cu rogojini, pregătindu-se pentru odihna nopţii. Calul lui Salammbô, întinzînd pasul, sărea peste ei ca să-şi facă drum.

Salammbô îşi aduse aminte că îi mai văzuse o dată, dar bărbile lor erau parcă mai mari, feţele lor mai negre, glasurile lor mai aspre. Mâtho mergea înaintea ei, croindu-şi drum cu o mişcare a braţului care făcea să fluture faldurile mantiei lui roşii. Unii îi sărutau mîinile ; alţii, frîngîndu-se din mijloc, îl opreau şi îi cereau porunci ;

căci barbarii îl recunoşteau acum drept singurul şi adevăratul lor conducător. Spendius, Autharit și Narr'Havas își pierduseră curajul ; el se arătase însă atît de hotărît şi cutezător, încît toți îl ascultau fără murmur.

Salammbô, urmîndu-l, străbătu toată tabăra. Cortul lui Mâtho se afla în margine, la trei sute de pași depărtare de lagărul întărit al lui Hamilcar.

În dreapta cortului se adîncea un șanț lung, pe taluzul căruia lui Salammbô i se păru că zărește, una cu pămîntul, un șir de chipuri omenești, ca niște capete retezate. Ochii lor se roteau şi din gurile pe jumătate deschise ieșeau gemete și frînturi de cuvinte în graiul punic.

Doi negri, cu fanaruri de răşină, stăteau de-o parte și de alta de pază la intrarea cortului. Mâtho ridică pînza cu o mișcare scurtă. Salammbô îl urmă.

Era un cort cuprinzător, în mijlocul căruia se ridica un catarg înalt. Un lampadar mare închipuind o floare de lotus, plin cu ulei galben în care pluteau fitiluri de iască, arunca lumini piezișe asupra armelor care sclipeau în umbră. Tăișul gol al unei săbii se rezema pe un scăunel de lemn, alături de un scut răsturnat ; biciuri împletite din curele de hipopotam, timpane, clopoței, coliere se amestecau de-a valma în panere de răchită ; frînturi de pîine neagră zăceau împrăştiate pe-o pătură de pîslă ; într-un colț, pe o piatră rotundă, luceau grămezi de bani de aramă, azvîrliți la întîmplare ; prin deschizăturile cortului, vîntul aducea praful de afară, laolaltă cu mirosul elefanților, care se auzeau mîncînd și scuturîndu-și lanțurile.

— Cine ești ? întrebă Mâtho.

Salammbô nu răspunse. Privea liniștită în jurul ei ; dintr-o dată ochii i se opriră deasupra patului așternut pe ramuri de palmieri, peste care cădea un val de lumină albastră şi strălucitoare.

Făcu repede cîțiva pași înainte, și nu se putu opri să nu strige. Mâtho, urmînd-o, lovi cu piciorul în pămînt.

— Ce cauți aici ? De ce-ai venit ?

Salammbô răspunse arătînd zaimful :

— Am venit să-l iau ! Cu mîna cealaltă smulse vălul care îi acoperea fața. Mâtho rămase înmărmurit ; ca şi cum o spaimă l-ar fi cuprins, lăsă să-i cadă brațele din umeri și făcu doi pași înapoi.

Salammbô simțea cum cresc în ea puterile zeilor ; îl privi drept în ochi și-i ceru zaimful ; cuvintele pe care le rostea se înflăcărau de o superbă mîndrie.

Mâtho nu înțelegea. O privea și în mintea lui veșmintele fecioarei se contopeau cu trupul ei în aceeași minune de frumusețe ; luciul mătăsurilor era una cu strălucirea pielii, alcătuind laolaltă o ființă unică, neasemănată. Ochii ei și diamantele sclipeau deopotrivă, degetele ei purtau mai departe, pe vîrful unghiilor, strălucirea pietrelor prețioase. Două agrafe, strîngîndu-i pieptul tunicii, îi ridicau sînii apropiindu-i ; și Mâtho se pierdea cu gîndul întrezărind ușoara lor linie despărțitoare, de unde cobora pînă sub străveziul văl vioriu o lamă de smarald la capătul unui fir de aur. Salammbô purta în sfîrcul urechilor doi cercei prelungi de safir, prinși într-o perlă scobită, în care tremura o undă de parfum ; din cînd în cînd un strop se desprindea din învelișul perlei și cădea pe umerii goi ; Mâtho îl privea picurînd.

O nepotolită pornire îl stăpînea și, ca un copil dornic să știe, care întinde mîna spre un fruct necunoscut, atinse încet, cu degete tremurătoare, sînul care îl ispitea ; simți carnea puțin rece împotrivindu-i-se cu o tresărire ușoară.

Această atingere de-o clipă îl tulbură pînă în adîncul ființei lui. O dorință sălbatecă îi biciuia sîngele. Ar fi vrut s-o cuprindă toată, s-o soarbă, s-o bea. Sufla greu și dinții îi clănțăneau.

Se așeză pe un scut, lîngă blana de leu care acoperea ramurile de palmier ale patului și, prinzînd în mîinile lui mîinile lui Salammbô, o atrase încet spre el. Ea rămase în picioare. Ținînd-o între genunchii lui, Mâtho o privea din tălpi și pînă în creștet, îngînînd mereu aceleași cuvinte :

— Cît ești de frumoasă ! Cît ești de frumoasă !

Salammbô îi simțea ochii ațintiți asupra ei, și privirea lui pătrunzătoare o durea. O cuprinsese o silă și un dezgust atît de nesuferite, încît cu greu se putea opri să nu strige ; și-a amintit de Șahabarim și s-a înfrînat.

Mâtho îi ținea mîinile strînse în ale lui ; Salammbô, cu toată porunca preotului, îi ocolea privirea și smucindu-și brațele încerca să-l respingă ; iar el, cu nările tremurînde, se apleca să soarbă mireasma pe care o răspîndea întreaga ei ființă. Un val proaspăt de arome îngemănate îl amețea, ca fumul unui jertfelnic ; era miros de miere, de tămîie, de ienupăr, de trandafir — și încă un alt parfum tainic, pe care nu-l putea desluși.

Ce căuta în cortul lui ? De ce venise la el fără apărare, lăsîndu-se pradă dorințelor lui ? Cine o îndemnase ? Venea în adevăr să ia zaimful ? Mâtho lăsă să-i cadă brațele și coborî fruntea, împovărat de întrebări la care nu găsea răspuns. Rămase astfel adîncit în gînduri.

Salammbô, ca să-l înduioșeze, îl întrebă cu glas plîngător :

— Ce ți-am făcut ca să-mi dorești moartea ?

— Moartea ta ?

— Te-am zărit odată, într-o seară, la lumina grădinii mele în flăcări, printre vasele care fumegau și sclavii mei care zăceau morți. În mînia ta nestăpînită te-ai năpustit asupra mea și m-ai făcut să fug. O spaimă cumplită s-a abătut după aceea asupra Cartaginei. Orașele au fost prădate, cîmpurile pustiite, soldații noștri măcelăriți. Tu le-ai nimicit ! Tu i-ai ucis ! Te urăsc ! Numele tău mă arde ca o remușcare. Ești mai blestemat decît ciuma și decît dușmănia Romei ! Furia ta bîntuie peste toate ținuturile, și toate șanțurile sînt pline de morți ! Am mers pe urma focurilor aprinse de tine, ca și cum m-ar fi călăuzit brațul lui Moloh...

Mâtho sări în picioare. O mîndrie uriașă îi umplea pieptul ; se simțea puternic ca un zeu.

Salammbô, cu dinții strînși, cu nările tremurînd, vorbi mai departe :

— Ca și cum nelegiuirea ta n-ar fi fost de ajuns, ai venit la mine pe cînd dormeam, purtînd pe umerii tăi zaimful. N-am înțeles bine atunci vorbele tale, dar mi-am dat seama că vrei să mă tîrăști spre o faptă groaznică, în adîncul prăpastiei...

Mâtho, frîngîndu-și mîinile, strigă :

— Nu ! Nu ! Venisem să ți-l dau ție, să ți-l înapoiez ! Mi se părea că zeița își părăsise veșmîntul pentru tine, că era al tău. In templul ei sau în casa ta, era totuna. Nu ești și tu tot atît de stăpînitoare, de curată, de luminoasă și de frumoasă, ca și Tanit ?

Ochii lui erau plini de o nesfîrșită iubire cînd rosti :

— Sau poate că Tanit ești chiar tu ?

— Eu, Tanit ? gîndea Salammbô.

Nu-și mai spuneau nici un cuvînt. Undeva, departe, se auzea tunînd. Vitele mugeau înspăimîntate de vestirea furtunii.

— Apropie-te... șopti Mâtho. Apropie-te... nu-ți fie teamă... Nu eram decît un soldat ca oricare altul din gloata mercenarilor ; atît de bun, încît adeseori purtam pe umerii mei povara altora. Crezi că mă ademenește Cartagina ? Mulțimea oamenilor ei se pierde în pulberea sandalelor tale ; toate comorile ei și toată bogăția ținuturilor pe care le stăpînește, toate corăbiile și toate țărmurile, nu prețuiesc și nu mă încîntă ca frăgezimea buzelor și rotundul umerilor tăi. Voiam să dărîm zidurile cetății, ca să ajung pînă la tine și să fii a mea ! Mă răzbunam dorindu-te ! Eu îi strivesc pe oameni ca pe niște viermi ; mă arunc asupra legiunilor, dau la o parte scuturile cu palma, opresc caii în loc prinzîndu-i de nări, și nici o catapultă nu mă poate atinge ! O, dacă ai ști cum mă gîndesc la tine în vîltoarea luptei ! O mișcare a brațului tău, de care îmi aduc aminte, o cută a rochiei tale, pe care o revăd, mă prind uneori ca într-o plasă și mă înlănțuie. Zăresc ochii tăi în văpaia aruncătoarelor de flăcări ! Aud glasul tău în sunetul chimvalelor ! Mă întorc să te privesc, tu nu ești, și mă arunc din nou în furtuna bătăliei...

Ridica deasupra capului brațele lui puternice, pe care vinele se împleteau ca ramurile de iederă pe trunchiul unui copac. Sudoarea îi curgea șiroaie între mușchii încordați ai pieptului ; răsuflarea lui grea făcea să tremure curelele cingătoarei de bronz, care cădea peste genunchii lui mai tari ca marmura. Salammbô, deprinsă cu priveliștea eunucilor, se simțea tulburată de puterea împlinită a acestui bărbat. În jurul ei, peste taberele a cinci armate, se învolburau puterile lui Moloh și pedeapsa Zeiței. Se simțea cuprinsă de o apăsătoare sfîrșeală și asculta nedumerită strigătele străjilor care din cînd în cînd se chemau.

Flăcările lămpii tremurau sub răbufnirile de aer cald. Lumini de fulger se aprindeau din cînd în cînd, apoi întunericul se făcea parcă mai adînc. Salammbô nu mai zărea decît ochii lui Mâtho, lucind în noapte ca doi cărbuni încinși. Se simțea prinsă într-un joc neîndurat al destinului. Știa că se apropie clipa cea mare, pe care nu mai putea s-o înlăture. Se îndreptă spre zaimf și întinse mîinile să-l prindă.

— Ce faci ? strigă Mâtho.

Salammbô îi răspunse liniștită :

— Mă întorc în Cartagina.

Mâtho își încrucișă brațele și se apropie de ea cu o pornire atît de cumplită, încît Salammbô rămase pe loc ca o stană de piatră.

— Te întorci în Cartagina ! repeta el întruna scrîșnind din dinți. Te întorci în Cartagina ! Ai venit să iei zaimful ? Să mă înfrîngi și să pleci ? Nu ! Nu ! Ești a mea, și nici o putere din lume nu te va smulge de-aci ! O, n-am uitat trufia cu care ochii tăi mă priveau ! Cum mă striveai din înălțimea frumuseții tale ! E rîndul meu acum ! Ești prizoniera mea, slujitoarea mea, sclava mea. Cheamă în ajutor pe tatăl tău cu toată oastea lui, pe Bătrîni și pe Bogați, întreg poporul tău de mișei ! Trei sute de mii de soldați așteaptă poruncile mele ! Mă voi duce să adun alții, în Lusitania, în cele două Galii, în adîncurile deșertului ! Voi dărîma cetatea ta, voi da foc templelor voastre, și triremele mele vor pluti pe valuri de sînge ! Nu voi lăsa în picioare nici un zid, nici o piatră, nici un palmier ! Iar dacă nu voi avea oameni de ajuns, voi strînge în jurul meu urșii din munți și voi asmuți asupra voastră leii pustiurilor ! Nu încerca să fugi... Te voi ucide !

Cu pumnii strînși, galben la față, fremăta de încordare, ca o harfă ale cărei strune sînt gata să se rupă. Apoi, dintr-o dată, izbucni în plîns și se prăbuși în genunchi.

— Iartă-mă ! sînt un ticălos, mai josnic decît scorpionii, decît noroiul mlaștinilor, decît pulberea pămîntului ! Adineauri, pe cînd vorbeai, sorbeam răsuflarea gurii tale şi mă îmbătam de ea, ca un rănit de moarte care se apleacă pe ţărmul rîului să-şi potolească setea. Calcă-mă în picioare, să simt mireasma tălpilor tale! Acoperă-mă de blesteme, să pot auzi glasul tău! Nu pleca! Fie-ţi milă! Te iubesc! Te iubesc!

Stătea îngenuncheat în faţa ei şi îi cuprinsese mijlocul cu amîndouă braţele. Îşi răsturnase capul pe spate şi mîinile lui o căutau. Discurile de aur care îi atîrnau la urechi sclipeau pe gîtul lui bronzat, lacrimi mari îi umpluseră ochii lui strălucitori ca două globuri de argint, suspinul lui se mlădia ca o mîngîiere şi murmura cuvinte fără înţeles, mai uşoare decît o adiere şi mai gingaşe decît o sărutare.

Salammbô se simţea cuprinsă de o moliciune în care toată fiinţa ei pierea. Ceva lăuntric şi în acelaşi timp mai înalt, o poruncă a zeilor o silea să se supună. Legănată parcă pe aripa unui nor, se lăsă să cadă pe patul aşternut cu blană de leu. Mâtho îi prinse gleznele; lanţul de aur se rupse şi cele două capete ale lui zburară în aer, căzînd asupra zaimfului, ca două vipere care ar fi sărit să muşte. Zaimful se desprinse şi Salammbô, înfăşurată în vălurile lui, zări faţa lui Mâtho, aplecîndu-se peste pieptul ei.

— Moloh, flacăra ta mă arde!

Războinicul o cuprinse în văpaia mistuitoare a sărutărilor lui, iar Salammbô se simţea purtată de vîrtejul unui uragan, biruită de puterea soarelui!

Mâtho îi săruta degetele mîinilor, braţele, picioarele, fiecare şuviţă a părului ei despletit.

— Ia cu tine zaimful, murmura el, puţin îmi pasă! Ia-mă şi pe mine! Nu-mi mai trebuie nimic, părăsesc lupta! La douăzeci de zile de drum, în largul mării, dincolo de Gades, se află un ostrov presărat cu pulbere de aur, plin de grădini şi de păsări cîntătoare. Pe umerii muntelui cresc flori înmiresmate, care îşi răspîndesc parfumul ca nişte cădelniţe veşnice; şerpi de culoarea laptelui aruncă în iarbă, muşcînd cu dinţi de diamant, roadele lămîilor mai înalţi decît cedrii; aerul e atît de blînd, încît nu te lasă să mori. Voi şti s-o găsesc, o voi vedea! Vom trăi amîndoi într-o peşteră de cleştar, la poalele colinelor. Nimeni n-a pătruns pînă azi în țara aceea ; eu voi fi regele ei !

Îi scutură praful de pe coturni, îi dădu să-și înmoaie buzele într-o felie de rodie și-i făcu din haina lui o pernă pe care să-și culce fruntea. Se grăbea s-o slujească plin de umilință și nu șovăi să-i aștearnă zaimful la picioare ca un covor.

— Mai ții în odaia ta coarnele de gazelă pe care îți atîrni brățările ? Să mi le dai, îmi plac atît de mult !

Vorbea ca și cum războiul se sfîrșise și rîdea însuflețit de o nestăpînită bucurie. Mercenarii, Hamilcar, toate grijile dispăruseră. Între pînzele cortului se vedea luna, croindu-și drum de lumină peste nori.

— Cîte nopți am stat s-o privesc ! Mi se părea un văl sub care se ascundea fața ta, iar tu te uitai la mine... Amintirea ta se împletea cu razele ei... Nu le puteam despărți...

Culcîndu-și capul între sînii ei, plîngea cu lacrimi mari.

— Acesta-i omul cumplit, la numele căruia tremură toată Cartagina ? gîndea Salammbô.

Mâtho adormi. Desfăcîndu-se din brațele lui, Salammbô se ridică în picioare și băgă de seamă că lanțul de aur era rupt.

Era obiceiul, în marile familii ale Cartaginei, ca fecioarele să păzească cu sfințenie acea piedică în care le erau prinse gleznele. Roșindu-se toată, Salammbô înfășură în jurul pulpelor cele două frînturi ale lanțului de aur. Imagini învălmășite și totuși limpezi îi reveneau în minte ca un vîrtej : Cartagina, Megara, palatul, odăile ei, cîmpia pe care o străbătuse ; dar din adîncul prăpastiei în care se scufundase, toate i se păreau că se pierd într-o nesfîrșită depărtare.

Furtuna se potolea ; picături mari de ploaie făceau să tremure ușor pînza cortului.

Mâtho, ca un om beat, dormea pe-o coastă, cu brațul atîrnînd peste marginea patului. Șirurile de perle pe care le purta în jurul capului se ridicaseră puțin, dezvăluindu-i fruntea. Un zîmbet îi înflorise pe buzele întredeschise. Dinții lui albi străluceau în barba neagră și în privirea ascunsă printre pleoape flutura o bucurie liniştită, aproape jignitoare.

Salammbô, cu braţele încrucişate pe piept, cu fruntea aplecată, îl privea fără nici o mişcare.

La capătul patului, pe o masă de chiparos, lucea tăişul unui jungher. Salammbô se simţi săgetată de un gînd ucigaş. Glasuri plîngătoare se auzeau în umbră, departe, ca un cor al zeilor care o îndemnau. Făcu un pas înainte şi prinse mînerul armei. Mâtho, simţind atingerea rochiei, deschise ochii ; îi atinse mîna cu buzele şi jungherul căzu.

Deodată se porni o furtună de strigăte ; fulgere cumplite îşi trimiteau lumina în deschizătura cortului. Mâtho ridică pînza şi zări întregul lagăr al libienilor în flăcări.

Colibele de trestie ardeau şi nuielele aprinse zburau în nori de fum, izbucnind ca nişte săgeţi. Umbre negre ale disperării goneau peste zările înroşite. Se auzea urletul barbarilor care ardeau în colibe ; elefanţii, boii, caii încărcaţi cu lucrurile scăpate de la foc năvăleau în mijlocul mulţimii, strivind-o.

În sunetul goarnelor răsunau strigăte de chemare : „Mâtho ! Mâtho !“ O ceată de oameni voia să pătrundă în cort.

— Vino ! Hamilcar a aprins lagărul lui Autharit !

Mâtho sări în picioare. Salammbô rămase singură.

Privi îndelung zaimful şi, spre marea ei uimire, nu simţi fericirea pe care o aşteptase. În faţa visului împlinit, o undă de mîhnire o cuprinse.

În clipa aceea, un colţ al cortului se ridică şi de sub marginea pînzei se ivi o groaznică arătare. Salammbô nu zări la început decît doi ochi şi o barbă albă care mătura pămîntul ; restul trupului, încurcat în zdrenţele unor veşminte murdare, se tîra prin ţărînă, şi la fiecare mişcare ce-o făcea încercînd să se apropie, două mîini treceau prin barbă şi dispăreau din nou. Zvîrcolindu-se astfel, umbra de om ajunse pînă la picioarele lui Salammbô. Era bătrînul Giscon.

Mercenarii zdrobiseră cu vărgi de aramă picioarele ostaticilor cartaginezi, ca să-i împiedice să fugă. Putrezeau toţi de-a valma într-o groapă cu scîrnăvii. Cînd auzeau zăngănitul cratiţelor, cei mai în putere se ridicau din mijloc urlînd. Giscon o zărise pe Salammbô și, după boabele mici de sandastrum care îi loveau coturnii, înțelesese că e o femeie din Cartagina. Presimțind o întîmplare neobișnuită, ieșise din groapă sprijinit de vecinii lui și, tîrîndu-se în mîini și în coate, izbutise să facă cei douăzeci de pași care îl despărțeau de cortul lui Mâtho. Deslușise două glasuri și, ascultînd de-afară, auzise fiecare cuvînt.

— Tu ești ! strigă Salammbô aproape îngrozită.

Ridicîndu-se în pumni, Giscon răspunse :

— Da, eu sînt ! Mă credeați mort, nu-i așa ?

Salammbô coborî privirea în pămînt. Giscon vorbi din nou :

— Ah ! de ce nu s-a îndurat Baal să-mi ia zilele ? Mi-ar fi cruțat durerea de a te blestema ! Se apropiase atît de mult de ea, încît îi atingea haina.

Salammbô se smuci înapoi cu o mișcare repede, ferindu-se parcă de acea imundă vedenie, hidoasă ca un vierme și cumplită ca o stafie.

— Am trăit aproape o sută de ani. I-am văzut pe Agatocle și pe Regulus, am văzut acvilele Romei trecînd peste secerișul cîmpiilor punice ! Am văzut urgia războaielor și marea spumegînd de sfărîmăturile corăbiilor noastre ! Barbarii care au stat sub porunca mea m-au legat în lanțuri de mîini și de picioare, ca pe un sclav ucigaș. Prietenii mei mor unul după altul lîngă mine ; duhoarea stîrvurilor lor nu mă lasă să dorm ; mă lupt cu păsările de pradă care vin să le mănînce ochii, și totuși nici o clipă n-am pierdut nădejdea în biruința Cartaginei ! De-aș fi văzut pornind asupra ei toate oștile pămîntului și toate templele ei cuprinse de flăcări, nu m-aș fi îndoit de viața veșnică ce i-a fost dată ! Dar acum totul s-a sfîrșit ! Totul e pierdut ! Osînda zeilor s-a abătut asupra Cartaginei. Blestem ție, care ai împins-o la pierzare cu fărădelegea ta !

Salammbô încercă să răspundă.

— Nu ! strigă Giscon. Am stat aici și te-am auzit gemînd de plăcerea cărnii, ca cea din urmă dintre tîrfe ! Îți murmura în ureche patima lui. Și tu îl lăsai să-ți sărute mîinile ! Dacă nu puteai să-ți înfrînezi pornirea neruşinată, să fi făcut ca fiarele pădurii care îşi ascund împreunarea ; nu să-ţi saturi desfrîul sub ochii tatălui tău...

— Cum ? tresări Salammbô.

— A, poate nu ştiai că cele două tabere sînt numai la şaizeci de paşi una de alta ? Nu ştiai că Mâtho al tău, dintr-o nestăpînită trufie, şi-a ridicat cortul în faţa lui Hamilcar ? Tatăl tău e aici, lîngă tine, şi dacă aş putea să urc drumul pînă la taluzul şanţului, i-aş striga : „Vino să-ţi vezi fiica în braţele unui barbar ! S-a îmbrăcat în veşmintele Zeiţei ca să-i placă şi, dăruindu-şi trupul, vinde faima numelui tău, mărirea zeilor, răzbunarea Patriei şi însăşi soarta Cartaginei !“

Barba albă îi tremura sub gura fără dinţi ; ochii aţintiţi asupra ei o sfredeleau. Gîfîind, cu obrazul în ţărînă, striga necontenit :

— Nelegiuito ! Fii blestemată ! Blestemată ! Blestemată !

Salammbô ridică pînza cortului şi, sprijinind-o cu braţul întins, privi spre tabăra lui Hamilcar.

— Acolo, nu-i aşa ?

— Ce-ţi pasă ? Întoarce-te ! Du-te ! Îngroapă-ţi mai bine faţa în pămînt ! E un loc sfînt, pe care privirea ta l-ar pîngări !

Salammbô înfăşură zaimful în jurul mijlocului ei, îşi strînse vălurile pe umăr, îşi puse mantia, năframa...

— Alerg ! strigă ea şi porni fără să mai privească în urmă.

A mers cîtva timp în întunericul nopţii fără să întîlnească pe nimeni ; mulţimea soldaţilor se îndreptase spre tabăra care ardea. Larma glasurilor creştea şi în urma ei flăcări uriaşe înroşiseră tot cerul. În faţa unui podiş înalt se opri. Se întoarse din cale, căutînd o scară, o frînghie, o piatră, cu ajutorul cărora să urce. Îi era teamă de Giscon şi i se părea că aude în preajma ei glasuri, paşi care o urmăresc. Se lumina de ziuă. Salammbô zări o cărare care urca pînă la culmea podişului : îşi prinse poalele rochiei în dinţi şi în trei salturi fu deasupra.

Un strigăt prelung răsună în întuneric ; era acelaşi pe care îl auzise chemînd-o pe scara galerelor şi, aplecîndu-se, zări pe omul lui Şahabarim cu cei doi cai ai lui, aşteptînd.

Rătăcise toată noaptea între cele două tabere; apoi îngrijorat de focul care izbucnise, făcuse calea întoarsă pentru a vedea ce se petrece în lagărul lui Mâtho; ştiind că locul unde se afla era cel mai apropiat de cortul acestuia, îşi adusese aminte de porunca marelui preot şi rămăsese nemişcat.

Văzînd-o pe Salammbô, se sui în picioare pe unul din cai. Salammbô se strecură încet pînă la el, apoi o luară la goană amîndoi, înconjurînd tabăra punică şi căutînd o trecere spre Cartagina.

Mâtho se înapoiase în cort. Lampa, fumegînd, abia mai lumina. Crezînd că Salammbô doarme, pipăi uşor blana de leu pe ramurile de palmier ale patului. O strigă; nici un răspuns. Smulse pînza cortului, ca să intre lumina deafară; zaimful nu mai era nicăieri.

Pămîntul se cutremura sub un ropot îndelung de paşi. Strigăte puternice, nechezat de cai, zăngănit de scuturi se amestecau cu glasul goarnelor care sunau atacul. Un uragan se dezlănţuise. Mâtho, în prada unei furii nestăpînite, sări să-şi ia armele şi se repezi afară ca o furtună.

Şirurile lungi ale barbarilor coborau în goană coasta muntelui, iar cohortele punice veneau asupra lor într-un val greu şi neîntrerupt. Ceaţa risipită de lumina soarelui se ridica încet, lăsînd să se vadă stindarde, coifuri şi vîrfuri de lance. Întinderi de pămînt rămase în umbră păreau că se urnesc din loc într-o mişcare grăbită; din alte părţi porneau parcă puhoaie întretăindu-se; iar între ele o pădure de suliţi rămînea nemişcată. Mâtho întrezărea umbrele căpitanilor, ale ostaşilor, ale gorniştilor, pînă dincolo de linia slujitorilor călări pe măgarii lor. Dar, în loc de a se desfăşura în primele rînduri pentru a apăra pedestrimea, Narr'Havas făcu o mişcare spre dreapta, ca şi cum ar fi voit să se lase strivit de Hamilcar.

Călăreții lui trecură de șirul elefanților, care își încetiniseră mersul; caii goneau cu atîta iuțeală, întinzîndu-și gîturile fără frîuri, încît păreau că ating pămîntul cu burta. Apoi, pe neașteptate, Narr'Havas se îndreptă spre una din santinelele dușmane, azvîrli sabia, lancea și săgețile, făcîndu-se nevăzut în mijlocul cartaginezilor.

Regele numizilor intră în cortul lui Hamilcar și, arătînd spre oamenii lui care se opriseră afară, spuse :

— Barca, ți i-am adus ! Sînt ai tăi.

A îngenuncheat în semn de supunere și, ca să-și dovedească credința, îi reaminti sufetului în ce fel se purtase de la începutul războiului.

Împiedicase asaltul împotriva Cartaginei și omorîrea ostaticilor ; nu stăruise să-l lovească pe Hannon după înfrîngerea acestuia în fața Uticei. Cetățile tyriene erau vecine cu hotarul regatului său ; nu luase parte la bătălia de la Macar ; lipsise dinadins, ca să nu fie nevoit să lupte împotriva Cartaginei.

Narr'Havas ar fi vrut să-și mărească regatul rupînd din ținuturile punice ; după cum se schimba soarta războiului, venise la început în ajutorul mercenarilor, iar acum îi părăsea. Dîndu-și seama că pînă la urmă biruința va fi a lui Hamilcar, se hotărîse să treacă de partea acestuia. În trădarea lui Narr'Havas nu lipsea, poate, un simțămînt de ură împotriva lui Mâtho, fie că îl pizmuia pentru conducerea armatei, fie că nu uitase iubirea lui de altădată.

Hamilcar îl ascultă pînă la capăt. Omul care venea să se înfățișeze astfel în mijlocul armatei dușmane nu era un ajutor de disprețuit. Sufetul cîntări bine folosul pe care o asemenea însoțire putea să-l aducă planurilor sale îndrăznețe ; cu ajutorul numizilor va zdrobi pe libieni, apoi va porni cu întreg apusul să cucerească Iberia. Fără să-l mai întrebe de ce se hotărîse atît de tîrziu, și trecînd peste minciunile pe care le ticluise, îl îmbrățișă pe Narr'Havas, apropiind de trei ori pieptul său de pieptul numidului.

Adevărul era că aprinsese lagărul libienilor dintr-o dorință deznădăjduită de a sfîrși într-un fel sau altul.

Armata lui Narr'Havas îi sosea la vreme, ca un adevărat ajutor al zeilor. Ascunzîndu-şi bucuria, îi spuse :

— Binecuvîntarea Baalilor să se reverse asupra ta ! Nu ştiu în ce fel îţi va mulţumi Cartagina. dar Hamilcar nu e un nerecunoscător.

Larma creştea ; căpitanii veneau după porunci ; Hamilcar încingîndu-şi armele îi spuse lui Narr'Havas :

— Întoarce-te la luptă ! În fruntea călăreţilor, loveşte pedestrimea barbarilor, între elefanţii mei şi ai tăi. Nu şovăi ! Nimiceşte-o !

Narr'Havas pornise ca o furtună, cînd se ivi Salammbô. Descălecă în grabă şi, de sub mantia ei largă, deschizînd braţele, desfăşură zaimful.

De sub marginea ridicată a cortului de piele se zărea întreg muntele plin de soldaţi ; la rîndul lor, din toate părţile, puteau s-o vadă pe Salammbô. O larmă uriaşă izbucni deodată. Un strigăt prelung de încredere în biruinţă. Luptătorii s-au oprit în mersul lor ; cei căzuţi, sprijinindu-se în cot, o binecuvîntau înainte de a muri. Barbarii ştiau acum că Salammbô luase înapoi zaimful ; o vedeau de departe sau li se părea că o văd, şi alte strigăte, de ură şi de răzbunare, se amestecau de-a valma cu bătăile din palme ale cartaginezilor. Cinci armate desfăşurate pe coasta muntelui fremătau şi urlau în jurul lui Salammbô.

Hamilcar îi mulţumea prin semne, fără să poată rosti un cuvînt. Cuprindea în aceeaşi privire chipul ei şi strălucirea zaimfului cînd, deodată, zări la gleznele ei lanţul de aur rupt. O cumplită bănuială îl săgetă ca un fior ; stăpînindu-şi tulburarea, îl măsură pe Narr'Havas pieziş, fără să se întoarcă spre el.

Regele numizilor rămăsese deoparte, într-o tăcere cuviincioasă ; fruntea lui, cu care îngenunchind atinsese pămîntul. mai păstra cîteva fire de praf. Sufetul făcu un pas spre el şi-i spuse cu un glas din adînc :

— Drept răsplată pentru sprijinul ce-mi aduci, Narr' Havas, îţi dau pe fiica mea de soţie. Socoteşte-te de-acum drept fiul meu şi apără-mă ca pe părintele tău !

Narr'Havas nu-şi putu stăpîni o mişcare de uimire şi se grăbi să-i acopere mîna cu sărutări.

Salammbô, nemişcată ca o stană de piatră, părea că nu înțelege. Se roșise puțin, închizînd pleoapele; genele ei lungi îi umbreau obrazul.

Hamilcar ținu să-i unească fără întîrziere printr-o nedespărțită logodnă. Puse în mîinile fiicei sale o lance, pe care Salammbô i-o întinse lui Narr'Havas: Hamilcar le legă laolaltă degetele mari ale mîinii drepte cu o curea din piele de bou, apoi turnă grîu peste capetele lor; grăunțele cădeau sunînd ca o revărsare de grindină.

XII

APEDUCTUL

DOUĂSPREZECE CEASURI MAI tîrziu, nu mai rămăsese din oastea mercenarilor decît o învălmășeală de leșuri, de trupuri însîngerate și de răniți care trăgeau să moară.

Hamilcar părăsise fără veste adîncul văii unde își așezase tabăra, ocolise coasta dinspre apus a muntelui și izbutise să-i atragă pe barbari în cîmp deschis, în fața Hippo-Zarytului. Narr'Havas îi împresură cu cetele lui de călăreți. Izbindu-i cu toată puterea, sufetul îi dădu peste cap și-i zdrobi. Pierzînd zaimful, barbarii erau sortiți de mai înainte înfrîngerii ; pînă și cei care nu credeau în puterea lui se simțeau lipsiți de curaj și înfricoșați. Lăsînd la o parte mîndria de a se arăta pe cîmpul de luptă, Hamilcar se ținuse la o parte, pe culmea care stăpînea întreaga zare.

Nu mai aminteau înfățișarea taberei decît stîlpii răsturnați și grămezile de cenușă pe locul unde fuseseră colibele libienilor; corturile cu pînzele sfîşiate păreau fantomele unor corăbii pierdute între stînci pe talazurile mării.

În mijlocul leşurilor zăceau împrăştiate platoşe, furci, trîmbiţe, sfărîmături de lemn, de fier şi de aramă, smocuri de paie, boabe risipite de grîu, veşminte zdrenţuite; ici-colo suliţele aprinse ale aruncătoarelor de flăcări mai fumegau printre lăzile cu bagaje; pămîntul nu se mai vedea de sub mormanele de scuturi; stîrvurile cailor se învălmăşeau ca nişte movile; pretutindeni se iveau picioare rupte, sandale, braţe, frînturi de zale, capete rostogolindu-se în cureaua coifurilor ca nişte mingi, şuviţe de păr spînzurînd pe tufişurile de mărăcini. Elefanţii cu burta spintecată horcăiau într-o baltă de sînge, lîngă turnurile prăbuşite. Pămîntul aluneca la fiecare pas, şi fără să fi căzut un strop de ploaie, pretutindeni se întindeau urme de noroi.

Tot muntele, din culme pînă în vale, era acoperit cu morţi.

Împrăştiaţi la voia întîmplării, cei rămaşi în viaţă se priveau îngroziţi şi nu scoteau nici un cuvînt, deopotrivă de nemişcaţi ca şi leşurile.

La marginea unei păşuni întinse, lacul Hippo-Zarytului strălucea în lumina de amurg a soarelui. În dreapta lui se înşirau case albe, strînse umăr lîngă umăr, dincolo de zidurile care le împrejmuiau, iar mai departe, în nesfîrşitul zărilor, se întindea marea. Barbarii, cu obrazul în palme, se gîndeau la ţara lor şi oftau. Un nor de pulbere cenuşie cădea peste umerii lor.

Vîntul de seară porni să adie, şi toate piepturile răsuflară adînc. Stîrvurile începuseră să se răcească şi viermii îşi părăseau ospăţul, coborînd în nisipul fierbinte. Corbii stăteau nemişcaţi pe colţurile de piatră, cu ochii ţintă la răniţii care trăgeau să moară.

În întunericul nopţii, cîini galbeni — fiare spurcate care adulmecă urma oştilor — se strecurară tiptil printre rîndurile căzute ale barbarilor să lingă cheagurile de sînge pe cioturile calde încă; apoi se năpustiră asupra hoiturilor, sfîşiindu-le pîntecele.

Fugarii se adunau unul cîte unul, furişîndu-se ca nişte umbre. Se întorceau şi femeile, căci rămăseseră destule, mai ales printre libieni, deși numizii le măcelăriseră fără cruțare.

Unii făcuseră torțe din crîmpeie de frînghie aprinse, alții cărau morții pe sulițe încrucișate, strămutîndu-i la loc mai ferit.

Stîrvurile zăceau în șiruri lungi, pe spate, cu gura deschisă și cu lancea alături ; unele erau atît de îngrămădite, încît, pentru a recunoaște pe cei care lipseau, supraviețuitorii trebuiau să răscolească mormane întregi. Lumina torțelor trecea încet peste fețele lor mutilate de arme cumplite. Pe fruntea lor se închegaseră fîșii de sînge coclit ; tot trupul le era sfîrtecat în bucăți, zdrobit pînă în măduva oaselor, sugrumat pînă la învinețire sau spintecat de sus pînă jos de colții elefanților. Deși căzuseră deodată, nu putrezeau deopotrivă. Oamenii de la miazănoapte se buhăiau într-o umflătură lividă ; africanii, mai ațoși, începuseră să se usuce, ca niște cărnuri afumate. Mercenarii se deosebeau între ei după tatuaj ; bătrînii ostași ai lui Antiohus purtau pe brațul lor un uliu ; cei care luptaseră în Egipt, capul unui cinocefal, supușii prinților din Asia o secure, o rodie sau un ciocan ; cei veniți din republicile grecești, poarta unei cetăți sau numele unui arhonte ; alții aveau brațul plin de chipuri și semne, alături de rănile învechite și cele care mai sîngerau încă.

Patru ruguri mari se ridicară pentru ostașii de neam latin, samniți, etrusci, campanieni și brutieni. Grecii, pentru ai lor, săpară gropi cu vîrful săbiilor ; spartanii își dezbrăcară mantalele lor roșii și le așternură peste cei morți ; atenienii îi întinseră cu fața spre răsărit ; cantabrii așezară peste ei grămezi de pietre ; nasamonii îi îndoiră din mijloc, legîndu-i cu fîșii din piele de bou, iar garamanții îi îngropară în nisipul țărmului, ca să-i ude necontenit valurile mării. Latinii erau nemîngîiați că nu pot să așeze în urne cenușa morților ; nomazii se gîndeau la nisipul fierbinte, în care trupurile se păstrează ca niște mumii, iar celții la cele trei pietre necioplite, afundate sub cerul ploios, în adîncul unui ochi de mare printre ostroave.

Strigăte de jale umpleau văzduhul ; apoi se făcea din nou tăcere pentru chemarea sufletelor celor morți.

Larma se stingea şi reîncepea la răstimpuri egale, fără încetare şi cu o neistovită stăruinţă. Supravieţuitorii cereau iertare morţilor că nu pot să-i îngroape după cum era datina, şi astfel sufletele lor vor rătăci la întîmplare, trecînd dintr-un veac în altul prin nesfîrşite metamorfoze ; unii îi întrebau care le-a fost cea din urmă dorinţă, alţii îi ocărau că s-au lăsat învinşi.

La lumina rugurilor înalte, apăreau din loc în loc chipuri galbene de ceară, răsturnate peste resturile de arme sfărîmate ; vaietele stîrneau alte vaiete tot mai sfîşietoare, şi din ce în ce mai disperate erau îmbrăţişările despărţirii. Femeile se aruncau asupra morţilor gură în gură, frunte peste frunte, iar cînd începeau să cadă bulgării de pămînt, soldaţii nu izbuteau să le dea la o parte decît lovindu-le. Îşi mînjeau obrazul, îşi tăiau părul ; îşi sfîşiau carnea în aceleaşi locuri unde văzuseră rănile morţilor şi stropeau gropile lor cu sînge. Ţipete cumplite se amestecau cu larma chimvalelor. Unii îşi smulgeau amuletele din sîn şi scuipau pe ele. Murinzii se zvîrcoleau în noroiul însîngerat, muşcîndu-şi mîinile ciopîrţite ; patruzeci şi trei de samniţi se tăiară cu săbiile, ca nişte gladiatori la sărbătoarea primăverii sacre. În curînd începură să lipsească lemnele şi rugurile se stinseră ; cîmpul întreg era plin de morminte ; barbarii, istoviţi de atîta plîns şi frînţi de oboseală, se culcară să doarmă lîngă fraţii lor morţi, unii ţinînd să-şi ducă mai departe viaţa plină de primejdii, ceilalţi nemaidorind să se trezească din somn.

La lumina palidă a zorilor, se iviră în preajma barbarilor cîteva pîlcuri de soldaţi, purtîndu-şi coifurile în vîrful lăncii ; i-au salutat, întrebîndu-i dacă n-au vreo veste de trimis în ţara lor.

Barbarii recunoscură printre ei pe unii din foştii lor soţi de luptă.

Hamilcar îi îmbiase pe prizonieri să slujească în armata Cartaginei. Unii, cei mai îndrăzneţi, nu se lăsaseră ademeniţi, iar sufetul, neavînd cu ce să-i hrănească şi nevoind să-i dea pe mîna Marelui-Sfat, îi lăsase să plece, legîndu-i cu jurămînt că nu vor mai lupta împotriva

Cartaginei. Cei care, de frica schingiuirilor, se învoiseră, își primiseră înapoi armele și se întorceau printre învinși, nu atît pentru a-i ademeni, ci pentru a-și arăta mîndria și a-i vedea în ce stare se află.

Începură prin a le povesti bunăvoința pe care le-o arătase Hamilcar. Barbarii îi ascultau pizmuindu-i, deși în adîncul sufletului lor îi disprețuiau. Nu întîrziară să le aducă mustrări pentru fapta lor; fricoșii s-au înfuriat și. arătîndu-le de departe platoșele și săbiile care fuseseră ale lor, i-au poftit printre ocări să vină să și le ia. Barbarii îi goniră cu pietre. În curînd, pe culmea muntelui, printre țărușii care mărgineau șanțurile, nu se mai zăriră decît vîrfurile sulițelor.

O durere adîncă, mai chinuitoare decît umilința înfrîngerii, se abătuse asupra barbarilor. Se gîndeau la zădărnicia vitejiei lor; rămîneau cu privirile pierdute în gol și scrîșneau din dinți. Același gînd răsărise deodată în mintea tuturor. Se năpustiră urlînd asupra ostaticilor cartaginezi. Soldații lui Hamilcar trecuseră pe lîngă ei fără să le dea de urmă și, pe cîmpul de bătaie părăsit, rămăseseră de-a valma în groapa lor adîncă.

Barbarii îi așezară unul lîngă altul la pămînt, pe loc neted. Puseră pază în jurul lor și dădură drumul femeilor să pătrundă la ei, cîte treizeci-patruzeci deodată. Alergau grăbite de la unul la altul, zăpăcite, nerăbdătoare, se aplecau asupra acelor nefericite trupuri și le loveau cum își bat spălătoresele rufele cu lopata. Le urlau în urechi numele bărbaților lor morți, îi sfîșiau cu unghiile și le împungeau ochii cu acele pe care le purtau în păr. Veni apoi rîndul bărbaților. Aceștia le retezau gleznele, îi schingiuiau din cap pînă în picioare și, tăindu-le pielea de pe frunte, își făceau din ea coroane. Mîncătorii-de-scîrnăvii născociră chinuri și mai cumplite; le înveninau rănile cu pămînt, oțet și sfărîmături de lut ars. Sîngele curgea șiroaie și privitorii se veseleau ca la culesul viilor, cînd fumegă mustul în teascuri.

Mâtho zăcea la pămînt, pe locul unde îl prinsese sfîrșitul luptei, cu fruntea în palme și coatele pe genunchi. Nu vedea nimic, nu auzea nimic, nu gîndea nimic.

La urletele de bucurie ale mulțimii, a ridicat totuși fruntea. Înaintea ochilor lui, sub fîșia de pînză spînzurată într-un țăruș, se amestecau în neorînduială covoare învălmășite, panere aruncate la întîmplare, o blană de leu. Își recunoscu cortul și rămase cu privirea în țărînă, ca și cum, fugind, fiica lui Hamilcar ar fi intrat în pămînt.

Pînza zdrențuită flutura în bătaia vîntului ; pe una din fîșiile lungi care-i loveau din cînd în cînd obrazul zări o pată roșie, semănînd cu degetele unei mîini. Era urma palmei lui Narr'Havas, semnul legămîntului care îi unise. Mâtho se ridică în picioare, culese un ciot care mai fumega încă și-l azvîrli cu dispreț peste rămășițele cortului său. Cu vîrful coturnului împinse în mijlocul flăcărilor lucrurile care îi stăteau în cale, ca nici praf și pulbere să nu se mai aleagă din ele.

Deodată, fără să-și dea seama de unde răsărise, se pomeni în fața lui cu Spendius.

Fostul sclav își legase de-a lungul coapselor două sfărîmături de lance și, văitîndu-se amarnic, șchiopăta ca un schilod.

— Azvîrle-le ! îi spuse Mâtho. Știu că te-ai bătut vitejește !

Era atît de copleșit de nedreptatea zeilor, încît nu mai avea destulă putere să se mînie împotriva oamenilor.

Spendius îi făcu un semn și-l duse în fundul vîlcelei unde stăteau ascunși Autharit și Zarxas.

Oricît ar fi fost de curajos cel dintîi și de crud cel de-al doilea, fugiseră amîndoi ca și grecul. Nu se puteau aștepta, ziceau ei, la trădarea lui Narr'Havas, la aprinderea taberei libienilor, la pierderea zaimfului și mai ales la șiretenia lui Hamilcar, care îi atrăsese pe firul văii, lovindu-i în cîmp deschis. Spendius încerca să-și ascundă spaima și nu înceta să spună că piciorul îi e frînt.

Șalișimul ținu sfat cu cele trei căpetenii, pentru a hotărî asupra celor ce le rămîneau de făcut.

Hamilcar le tăiase drumul spre Cartagina ; erau strînși ca într-un clește între armata punică și călărimea lui Narr'Havas ; cetățile tyriene, fără îndoială, aveau să se alăture învingătorilor ; strîmtorați pe țărmul mării, se aflau în primejdia de a fi nimiciți pînă la unul. Soarta lor părea pecetluită.

Nu mai aveau nici un mijloc de a ocoli lupta ; războiul trebuia dus mai departe, pe viață și pe moarte. Cum să strîngă însă din nou rîndurile unor armate descumpănite, care mai sîngerau încă de rănile ultimei lupte ?

— Aveți încredere în mine ! spuse Spendius.

Două ceasuri mai tîrziu, un om venea în goană dinspre Hippo-Zaryt ; urcă muntele, fluturînd deasupra capului un sul de papirus. Striga atît de tare, încît toți barbarii se adunară în jurul lui.

Aducea vești de la soldații greci din Sardinia, care îi înștiințau pe cei din Africa să țină sub pază strînsă pe Giscon și pe ceilalți ostatici. Un negustor din Samos, anume Hipponax, venind de la Cartagina le spusese că se pune la cale răpirea acelora și barbarii să fie cu ochii în patru. Republica e încă puternică.

Șiretenia lui Spendius dădu greș la început. Apropierea unei noi primejdii, în loc să-i îndîrjească pe barbari, mai mult i-a speriat ; și amintindu-și de pedeapsa cu care Hamilcar îi amenințase, se așteptau la o lovitură fulgerătoare și cumplită.

Noaptea trecu într-o mare spaimă : mulți își lepădară armele, ca să cîștige iertarea sufletului cînd va veni.

A doua zi, în pragul celei de-a treia nopți, sosi un alt crainic, plin de praf de sus pînă jos, mai grăbit decît cel dintîi. Grecul îi smulse din mînă tablele scrise cu litere feniciene. Mercenarii erau îndemnați să nu-și piardă curajul ; vitejii luptători din Tunis vor veni în ajutorul lor cu puteri proaspete.

Spendius citi scrisoarea de trei ori ; apoi, suit pe umerii a doi ostași din Capadochia, făcu ocolul taberei recitind scrisoarea pretutindeni și vorbind armatei vreme de șapte ceasuri.

Le reaminti mercenarilor făgăduielile mincinoase ale Marelui-Sfat. Africanilor le înșiră toate cruzimile guvernatorilor și zugrăvi din nou în ochii barbarilor nerecunoștința Cartaginei. Bunăvoința lui Hamilcar nu era decît o momeală pentru a-i prinde în capcană. Cei care se vor preda vor fi vînduți ca sclavi ; cei învinși vor fi uciși în chinuri. Nici să fugă nu vor putea ! Toate drumurile le sînt închise și nici o țară nu va voi să-i primească. Numai luptînd mai departe vor dobîndi biruința, libertatea, dreptul lor! Mult nu vor mai avea de așteptat, de vreme ce oamenii din Tunis și din Libia întreagă le vor veni în ajutor. Le arăta papirusul desfășurat, strigînd:

— Priviți! Citiți! Aici sînt scrise încredințările lor! Nu vă mint!

Soarele cădea fierbinte peste capetele descoperite; haite de cîini rătăceau pe cîmp cu boturile înroșite de sînge. Morții pe jumătate îngropați răspîndeau o duhoare înăbușitoare; pămîntul nu le acoperise unora nici pîntecele. Spendius îi chema drept martori ai spuselor lui și ridica pumnii amenințători asupra lui Hamilcar și a Cartaginei.

Mâtho îl privea vorbind și, pentru a-i uita mișelia, se lăsa purtat el însuși de mînia pe care o stîrneau cuvintele grecului. Preamărind puterea zeilor, Spendius trimitea toate blestemele lui asupra Cartaginei. Schingiuirea ostaticilor era o petrecere copilărească! De ce să cruțe și să tîrască după ei fără nici un rost această turmă nefolositoare? „Nu, Nu! Să sfîrșim odată cu ei! Planurile lor le cunoaștem. Unul singur dintre ei ar putea să ne piardă. Nici o milă! Vom recunoaște pe cei mai vrednici după iuțeala picioarelor și după puterea brațelor!"

Mulțimea se năpusti din nou asupra ostaticilor. Unii din ei mai horcăiau încă; un călcîi înfundat în gură le curma răsuflarea; vîrful unei lănci le străpungea inima.

Nu-l zăriseră nicăieri pe Giscon. Unde putea să fie? Un fel de neliniște începuse să-i tulbure. Voiau să se încredințeze că e mort și fiecare ar fi dorit să fie părtaș la uciderea lui. În cele din urmă, trei păstori samniți dădură peste el, la cincisprezece pași mai departe de locul unde fusese cortul lui Mâtho. Îl recunoscură după barba lui lungă, și-i strigară pe ceilalți.

Întins pe spate, cu brațele lipite de șolduri și cu genunchii strînși, părea un mort pregătit pentru îngropare. Numai coastele lui deșirate mai mișcau, iar ochii lui, larg deschiși în mijlocul obrazului, priveau drept înainte cu o stăruință de nesuferit.

Barbarii rămaseră uimiți văzîndu-l. Cîtă vreme zăcuse în groapă îl uitaseră; tulburați de amintiri mai vechi, îl ocoleau. Nici unul nu îndrăznea să ridice mîna asupra lui.

Mulțimea murmura și se îmbrîncea, cînd se ivi deodată în mijlocul ei un garamant care învîrtea în mînă o seceră ; toți înțeleseră ce-avea de gînd ; obrajii li se împurpurară și începură să urle : „Da ! Da !“ Omul cu secera se apropie de Giscon, îi puse capul între genunchi și apucă să-l taie, cum ar fi retezat un lemn cu ferăstrăul. Capul căzu, și două valuri de sînge țîșniră, răscolind țărîna. Zarxas îl înșfăcă și, mai sprinten decît un leopard, fugi spre lagărul cartaginezilor.

Trecînd de jumătatea muntelui, se opri : scoase din sîn capul lui Giscon și, ținîndu-l de barbă, îl învîrti în aer de mai multe ori, apoi îi făcu vînt și-l azvîrli pînă dincolo de șanțurile armatei punice.

Două stindarde încrucișate se ridicară deasupra stîlpilor care înconjurau tabăra : era semnul știut prin care cartaginezii își cereau înapoi morții.

Patru carini, aleși dintre barbarii cu piepturi puternice, sunară din trîmbiță și, strigînd în pîlniile de aramă, dădură de veste că între cartaginezi și mercenari nu vor mai fi de aici înainte nici zei, nici credință și nici milă. Barbarii nu vor primi nici o tîrguială ; iar dacă li se vor trimite soli, le vor tăia mîinile.

Se hotărî ca Spendius să plece la Hippo-Zaryt după hrană ; cetatea tyriană le trimise cele cerute chiar în aceeași seară. Barbarii mîncară pe săturate și, prinzînd puteri noi, își adunară în grabă armele răvășite ; femeile se strînseră laolaltă și, fără să le pese de răniții care se văitau în jurul lor, plecară de-a lungul țărmului ca o haită de lupi după pradă.

Mercenarii se îndreptară asupra Hippo-Zarytului cu gînd să-l cucerească ; aveau nevoie de adăpostul unui oraș.

Cu toată mîndria ce-o simțise văzînd pe barbari fugind din fața lui, Hamilcar fu cuprins de îngrijorare. Ar fi trebuit să cadă asupra lor fără întîrziere, cu trupe proaspete. Încă o zi ca cea din ajun și războiul s-ar fi sfîrșit. Cîștigînd timp, barbarii se vor întoarce cu puteri sporite ; cetățile tyriene se vor da de partea lor. Îngăduința față de învinşi nu slujise la nimic; se hotărî, aşadar, să lovească fără milă!

Trimise în aceeaşi seară Marelui Sfat toate brăţările morţilor, încărcate pe o cămilă şi ceru cu ameninţări cumplite să i se pregătească o altă armată.

Cartaginezii îl credeau de multă vreme pierdut; aflînd despre biruinţa ce-o cîştigase, fură cuprinşi de uimire şi aproape înspăimîntaţi. Reîntoarcerea zaimfului, vestită în cuvinte destul de nelămurite, venise să întregească minunea. Zeii ţineau cu Hamilcar şi puterea Cartaginei era în mîna lui.

Nici unul din potrivnicii săi nu îndrăzni să ridice vreo plîngere sau să-i trimită vreo mustrare. Datorită însufleţirii unora şi laşităţii celorlalţi, cinci mii de oameni fură puşi pe picior de război, înainte de a se fi împlinit răgazul dat de Hamilcar.

O parte din noua oaste cartagineză se îndreptă în mare grabă spre Utica, în vreme ce alţi trei mii, cei mai bine înarmaţi, fură încărcaţi în corăbii şi trimişi la Hippo-Zaryt pentru a da peste cap pe barbari.

Hannon primi comanda armatei; dar lăsînd ca locţiitor pe credinciosul său Magdassan, luă drumul mării, fiindcă nu putea să sufere zdruncinăturile lecticii. Boala de care pătimea îi rosese nările şi gura, prefăcîndu-i întreg obrazul într-o rană deschisă; de la zece paşi i se vedea fundul gîtului şi pentru a-şi ascunde faţa hidoasă îşi pusese pe cap un văl, ca femeile.

Hippo-Zarytul nu se supuse poruncilor lui; după cum nu primi nici pe barbari. În schimb, în fiecare dimineaţă, locuitorii oraşului le coborau de pe ziduri coşuri pline cu merinde; le cereau iertare că nu pot înfrunta Republica şi îi pofteau să plece. Acelaşi răspuns li-l dădeau prin semne şi cartaginezilor care îşi ancoraseră corăbiile lîngă ţărm.

Hannon se mulţumise să închidă intrarea portului, fără să îndrăznească a-i lovi pe barbari. Cu multă greutate înduplecă pe juzii Hippo-Zarytului să primească în cetate un număr de trei sute de soldaţi cartaginezi. Dădu ocol apoi stîncii Strugurilor, cu gîndul de a împresura pe barbari; era o încercare cu totul nepotrivită şi într-o oarecare măsură primejdioasă. Pizmuindu-l pe Hamilcar, nu se îndura să-i vină în ajutor. Îi oprea iscoadele, îl stingherea în toate mişcările şi îşi dădea întreaga silinţă să-i zădărnicească planurile. Hamilcar scrise Marelui-Sfat, rugîndu-l să-l scutească de un asemenea ajutor, iar Hannon se reîntoarse în Cartagina, furios împotriva mişeliei Bătrînilor şi a necugetatului său coleg.

Aşadar, după atîtea promiţătoare pregătiri, cartaginezii se găseau într-un impas mai greu decît înainte ; încercau, totuşi, să nu se mai gîndească la primejdii şi dacă se putea, nici să nu mai vorbească despre ele.

Ca şi cum toate aceste temeri n-ar fi fost de-ajuns, veni vestea că mercenarii din Sardinia crucificaseră pe generalul lor, puseseră stăpînire pe cetăţi şi măcelăreau pretutindeni pe oamenii de sînge canaanean. Roma ameninţa să pornească din nou războiul împotriva Republicii, dacă nu-i va da Sardinia întreagă şi o mie două sute de talanţi. Poporul roman primise alianţa barbarilor şi le trimisese corăbii încărcate cu făină şi carne sărată. Cartaginezii le tăiară drumul şi prinseră cinci sute de oameni, dar trei zile mai tîrziu, navele care aduceau din Bisacena hrană pentru Cartagina pieriră într-o furtună. Zeii se dovedeau vrăjmaşi Republicii.

Pe cuvînt că sînt atacaţi, cetăţenii din Hippo-Zaryt cerură celor trei sute de soldaţi ai lui Hannon să urce pe metereze ; apoi sărind fără veste asupra lor, i-au apucat de picioare şi i-au prăvălit în şanţuri ; pe cei rămaşi în viaţă i-au fugărit, înecîndu-i în mare.

Utica se lăsase induplecată să adăpostească între zidurile ei cîţiva oameni de-ai lui Magdassan care, după porunca lui Hannon, înconjurase oraşul, fără să ţină seamă de chemările lui Hamilcar. Locuitorii Uticei le dădură să bea vin amestecat cu mătrăgună şi-i omorîră pe cînd dormeau.

Între timp barbarii se iviră în faţa cetăţii ; Magdassan fugi, porţile se deschiseră şi, din ziua aceea, cele două oraşe tyriene arătară noilor prieteni o bunăvoinţă statornică, iar foştilor lor aliaţi o ură de neînchipuit.

Această trădare împotriva Cartaginei era o pildă şi un îndemn. Dorinţa de a scăpa de jugul Republicii creştea ; popoarele care mai stăteau la îndoială se hotărîră ; totul se prăbuşea. Hamilcar o ştia şi nu mai aştepta nici un ajutor. Era pierdut.

Fără să mai zăbovească, îi dădu lui Narr'Havas învoiala de-a pleca să apere hotarele regatului său. El însuşi hotărî să se întoarcă în Cartagina pentru a strînge soldaţi şi a începe războiul din nou.

Barbarii tăbărîţi la Hippo-Zaryt zăriră într-o zi armata lui Hamilcar coborînd muntele.

Încotro se îndreptau cartaginezii ? Fără îndoială că nu mai puteau îndura foamea şi, cu toată slăbiciunea lor, înnebuniţi de atîtea suferinţe, veneau să-şi taie drum cu armele în mînă. O luară însă spre dreapta : fugeau ! Prilejul era prielnic pentru a le cădea în coastă şi a-i nimici. Barbarii porniră pe urma lor.

Cartaginezii se opriră la malul unui rîu. Apa era adîncă ; vîntul dinspre apus nu începuse să bată. Unii trecură rîul înot ; alţii pe scuturi. Apoi porniră înainte. Se făcuse noapte şi nu se mai vedeau.

Barbarii merseră mai departe, căutînd în susul rîului un vad mai îngust. Oamenii din Tunis alergară în întîmpinarea lor ; cei din Utica îi urmară. După fiecare tufiş, numărul lor creştea. Cartaginezii, punînd urechea la pămînt, auzeau prin întuneric sunetul paşilor lor. Din cînd în cînd, pentru a încetini mersul urmăritorilor, Hamilcar îi ţinea pe loc aruncînd asupra lor o ploaie de săgeţi. Mulţi din ei căzură. Cînd se făcu ziuă, se aflau în munţii Ariacei, în locul unde drumul face un ocol.

Mâtho, care mergea în fruntea barbarilor, zări departe o umbră verde deasupra unei înălţimi. Apoi drumul coborî la vale şi se iviră în zare turnuri, obeliscuri, case. Era Cartagina. Mâtho se sprijini de tulpina unui arbore, ca să nu cadă ; inima îi bătea să-i spargă pieptul.

Îşi aducea aminte toate clipele pe care le trăise, de cînd trecuse pe aceste locuri ultima oară. Întîlnirea neaşteptată îl surprinse şi-l tulbură. Apoi îl cuprinse o nespusă bucurie, gîndindu-se că ar putea să revadă pe Salammbô. Avea destule temeiuri pentru a o urî, dar nu stătu nici o clipă să le asculte. Tremurînd, cu ochii aţintiţi spre o singură vedenie, privea dincolo de templul lui Eşmun terasa înaltă a palatului, peste vîrfurile palmierilor. Un zîmbet fericit îi însenina chipul, ca şi cum l-ar fi învăluit dintr-o dată o lumină mare ; deschidea brațele să cuprindă tot cerul, trimitea sărutări pe aripile vîntului și murmura necontenit : „Vino ! Vino !“ Un suspin adînc îi umplu pieptul și două lacrimi prelungi ca niște perle îi picurară în barbă.

— De ce șovăi ? îi spuse Spendius. Grăbește-te ! Înainte ! Să nu ne scape sufetul ! Îți tremură genunchii și mă privești ca un om beat !

Fremătînd de nerăbdare, îl stîrnea pe Mâtho și, clipind din pleoape ca în fața unei ținte îndelung ochite, strigă :

— Am ajuns ! Am izbutit ! Sînt în mîna mea !

Vorbea atît de încrezător în biruință, încît Mâtho, trezit din visare, se simți îmbărbătat ca sub imboldul unui îndemn poruncitor. Cuvintele lui Spendius, răscolindu-i deznădejdea, îl împingeau la răzbunare și îi ațîțau mînia. Se năpusti asupra unei cămile, îi smulse frîul și începu să lovească cu el pe cei rămași în urmă ; alerga în dreapta și în stînga, apoi în urma armatei, ca un cîine care își gonește turma.

La glasul lui de tunet, șirurile se strînseră ; pînă și șchiopii au iuțit pasul ; ajungînd la mijlocul istmului, oastea împrăștiată se închegase din nou. Barbarii mergeau în praful răscolit de cartaginezi. Cele două armate s-au ajuns din urmă, aproape să se atingă ; dar deodată poarta Malquei, poarta Tagastei și poarta cea mare a lui Khamon se deschiseră. Grosul legiunilor punice se despărți în trei, trecînd valvîrtej pe sub arcade și revărsîndu-se în cetate. În curînd însă rîndurile se învălmășiră, oprindu-se pe loc ; sulițele se loveau între ele și săgețile barbarilor porniră să muște zidurile.

Pe pragul porții lui Khamon, apăru Hamilcar. Porunci soldaților să se dea la o parte, descălecă și, îndemnînd calul cu vîrful săbiei, îl repezi spre rîndurile barbarilor

Era un armăsar oryng, hrănit cu turte de făină și deprins să îngenuncheze, cînd stăpînul voia să-l încalece. De ce-l gonea ? De ce hotărîse să-l jertfească ?

Calul trecea gonind în mijlocul lăncilor, răsturna oamenii și împiedicîndu-se în măruntaiele burții lui sfîșiate, cădea ; apoi se ridica din nou, pornind în salturi furioase. Și în vreme ce barbarii i se fereau din cale nedumeriți sau încercau să-l oprească, cartaginezii își reveneau, se liniștеau și intrau în cetate ; poarta cea mare se închise în urma lor, cu un zgomot prelung.

Barbarii se năpustiră asupra porții, dar nu izbutiră s-o dărîme. Rîndurile lor se tălăzuiră în valuri tot mai potolite, pînă cînd întreaga armată se opri.

Cartaginezii așezară străji de-a lungul apeductului ; soldații azvîrleau de pe metereze pietre, ghiulele, buturugi. Ascultînd sfatul lui Spendius, barbarii se traseră înapoi și-și mutară tabăra mai departe, hotărîți să înceapă asediul Cartaginei.

Fierberea războiului se întinsese pînă dincolo de hotarele Republicii ; de la coloanele lui Hercule pînă la Cyrena păstorii visau bătălii păzindu-și turmele, iar cărăușii caravanelor țineau sfat de noapte la lumina stelelor. Se găsiseră așadar oameni care îndrăzneau să pornească împotriva Cartaginei ! Împotriva stăpînei puternice a mărilor, cumplită ca un zeu și strălucind ca soarele ! Se zvonise în mai multe rînduri că Republica se prăbușise ; toți erau îndemnați să creadă ceea ce cu atîta patimă doreau ! Popoarele subjugate, satele care plăteau dijmă, provinciile aliate cu sila ca și hoardele de sine stătătoare, toate îi urau tirania, îi pizmuiau puterea și îi pofteau bogățiile. Cei mai cutezători trecură fără șovăire de partea mercenarilor. Înfrîngerea de la Macar îi ținuse în loc pe ceilalți. Încetul cu încetul însă, încrederea le reveni și căutară să se apropie unii de alții. Oamenii din ținuturile răsăritene cuprinseseră, de cealaltă parte a golfului, toate întinderile de nisip ale Clypeei. Văzîndu-i pe barbari apropiindu-se, ieșiră în întîmpinarea lor.

Nu erau libienii din împrejurimile Cartaginei ; aceștia alcătuiau de multă vreme cea de a treia armată ; erau nomazii de pe podișul Barca, tîlharii de pe stîncile Phiscus și din peninsula Dernei, oamenii din Phazzana și Marmarica. Străbătuseră deșertul, potolindu-și setea cu apă sălcie din puțurile clădite cu oase de cămilă. Zuaceșii, împodobiți cu pene de struț, veneau în care trase de cîte patru cai ; garamanții, cu obrazul ascuns sub văluri negre, călări pe spatele iepelor cu păr vopsit ; unii pe catîri, pe măgari sălbatici, pe bivoli și pe zebre ; alții își cărau laolaltă familiile, idolii și acoperișul colibei lor asemenea unei luntre. Erau printre ei amonieni cu mîinile crăpate de apa fierbinte a fîntînilor; ataranți, care blestemau soarele, troglodiți, care își îngropau rîzînd morții sub un mormînt de ramuri înfrunzite; ausceni respingători, care mîncau lăcuste; achirmachizi, care se hrăneau cu păduchi; gysanți boiți cu rumeneală, mari mîncători de maimuțe.

Tăbărîseră toți pe țărmul mării, într-o prelungă linie dreaptă, și înaintară deodată, ca valurile nisipului învolburat de vînt. La mijlocul istmului, mulțimea se opri, mercenarii care tăbărîseră înaintea ei sub zidurile cetății nevoind să meargă mai departe.

Apoi, dinspre partea Arianei, se arătară oamenii ținuturilor apusene, poporul Numidiei. Narr'Havas nu stăpînea decît asupra massylienilor; ceilalți luaseră de mult obiceiul de a-l părăsi la vreme de primejdie. Se strînseseră pe Zein, apoi trecuseră de partea cealaltă a țărmului, de îndată ce se ivise Hamilcar. Veneau în iureș vînătorii din Malethut-Baal și din Garaphos, înveșmîntați în blănuri de leu și îmboldind cu coada sulițelor caii lor mici cu coamă lungă; în urma lor mergeau getulii, purtînd platoșe din piele de șarpe; apoi farusienii, avînd pe frunte cununi înalte împletite din ceară și rășină; caunii, macarii, tilabarii, înarmați cu cîte două lănci și un scut rotund din piele de hipopotam. Se opriră la marginea Catacombelor, în primele bălți ale lagunei. Iar cînd libienii plecară, pe locul părăsit de ei se ivi, ca un nor desfășurat deasupra pămîntului, o puzderie de negri: din Harușul-Alb, din Harușul-Negru, din deșertul Augylului, pînă și din marele ținut al Agazymbei, care se afla cale de patru luni la miazăzi de garamanți, chiar mai departe. Sub podoabele cioplite în lemn roșu, murdăria strînsă pe pielea lor neagră îi făcea să semene cu niște mure tăvălite prin țărînă. Purtau izmene scurte țesute din scoarță de copac, tunici împletite din ierburi uscate și boturi de fiare pe creștetul capului. Urlau ca lupii, băteau în triunghiuri de fier împodobite cu inele și fluturau cozi de vaci în vîrful prăjinilor, ca pe niște steaguri.

În urma numizilor, a maurusienilor și a getulilor, se îmbulzeau oamenii galbeni veniți de dincolo de Taggir, din pădurile de cedru. O tolbă cu săgeți, cusută din blană de pisică, le atîrna pe umăr și duceau după ei cîini uriaşi ca niște măgari, care nu lătrau niciodată.

În sfîrşit, ca şi cum pămîntul Africii n-ar fi fost răscolit de ajuns, ca şi cum, pentru a stîrni mai multă ură, era nevoie să se strîngă drojdia cea mai respingătoare a neamurilor, veneau în urmă oameni cu ochi de fiară, purtînd pe fața lor un rînjet nătîng, nefericiți roşi de boli hidoase, pigmei diformi, mulatri nici bărbați, nici femei, albinoşi cu ochii înroşiți şi pleoape tremurate, bîlbîind cuvinte neînțelese și vîrîndu-și degetele în gură ca să spună că li-e foame.

Armele lor erau tot atît de amestecate ca și neamurile din care făceau parte. Toate uneltele uciderii își dăduseră întîlnire, de la cuțitele de lemn, securile de piatră și furcile de fildeş, pînă la săbiile lungi şi subțiri, cu tăiş mlădios de aramă, dințat ca ferăstrăul. Mînuiau junghere cu vîrful despicat în două, încrengate ca niște coarne de antilopă ; cosoare legate de capătul unei frînghii, triunghiuri de fier, sule şi măciuci. Etiopienii din Bambotus ascundeau în părul lor săgeți înveninate. Unii purtau pe umăr saci plini cu pietre ; alții, cu mîinile goale, scrîşneau din dinți.

Mulțimea se frămînta într-o necontenită fierbere, ca o mare înainte de furtună. Cămilele, smolite cu păcură ca niște corăbii, azvîrleau la pămînt femeile care își purtau pruncii pe şold. Pretutindeni zăceau împrăștiate coșuri cu merinde, scîrțîiau sub paşi bulgării de sare, zăceau pe jos legături de gumă, curmale putrede, nuci de gurù, iar pe sînii viermuind de murdărie sclipea ici, colo, legat cu sfoară, un diamant rîvnit de toți satrapii, o piatră ca din basme, cu care puteai să cumperi un imperiu. Cea mai mare parte din oamenii aceștia nu știau ce vor. O vrajă nelămurită și o dorință de a cunoaşte îi mînau ; nomazii care nu văzuseră niciodată un oraş tremurau înspăimîntați de umbra zidurilor.

Istmul nu se mai zărea sub mulțimea oamenilor ; această limbă de pămînt pe care corturile păreau colibe risipite într-o revărsare de apă se întindea pînă la cele dintîi rînduri ale celorlalți barbari, care, ca două rîuri de fier, cuprinseseră de-o parte și de alta malurile apeductului.

Cartaginezii mai erau încă stăpîniți de groaza pe care o răspîndise în mijlocul lor năvala acelei mulțimi, cînd deodată zăriră venind asupra lor, ca niște ziduri năprasnice, ca niște cumplite corăbii — cu frînghiile lor, cu brațele lor, cu încheieturile lor, cu turnurile, cu piepturile și cu catargele lor — mașinile de război pe care le trimiteau cetățile tyriene. Șaizeci de carobaliste, optzeci de măgari-sălbatici, treizeci de scorpioni, cincizeci de tolenone, doisprezece berbeci și trei catapulte uriașe, care azvîrleau bucăți grele de stîncă de cîte cincisprezece talanți fiecare. O mulțime de oameni le împingeau de la spate și la orice pas se clătinau, purtate parcă de o furtună, pînă ajunseră în fața zidurilor.

Mai era încă nevoie de un răgaz de cîteva zile pentru a porni asaltul cetății. Povățuiți de înfrîngerile pe care le încercaseră, barbarii nu voiau să se mai primejduiască. Nu erau grăbiți nici unii, nici alții, știind bine că se pregătea o cumplită încleștare, care avea să se încheie sau cu o biruință hotărîtoare, sau cu o pieire pînă la unul.

Cartagina putea să reziste vreme îndelungată. Zidurile puternice ale cetății, cu ieșindurile și intrîndurile lor, alcătuiau o apărare temeinică, îngăduind celor dinăuntru să respingă ușor asalturile dușmanului.

Numai pe latura din fața Catacombelor, unde o aripă a zidurilor se prăbușise, se zăreau prin crăpăturile blocurilor de piatră, în întunericul nopții, lumini arzînd în colibele din Malqua. Acoperișurile lor se ridicau ici-colo deasupra zidurilor cetății ; aici trăiau, cu noii lor bărbați, femeile mercenarilor, pe care Mâtho le alungase. Revăzîndu-i pe barbari, nu se mai puteau stăpîni ; fluturau de departe năframele lor și veneau noaptea să stea de vorbă cu soldații prin spărturile zidului. Marele-Sfat află într-o zi că fugiseră toate. Unele se strecuraseră printre pietre ; altele, mai îndrăznețe, coborîseră pe frînghii.

În sfîrșit, Spendius se hotărî să-și pună în lucrare planul lui.

Războiul îl ținuse departe de Cartagina și nu găsise prilejul prielnic ; acum, de cînd se afla din nou sub zidurile ei, i se părea că cei dinăuntru îi ghiciseră gîndul.

Iată însă că nu trecu multă vreme și străjile apeductului se răriră. Cetatea, nevoită să se apere, n-avea oameni de prisos.

Fostul sclav își trecea timpul trăgînd cu arcul în fenicopterele lacului. Apoi, într-o seară cu lună plină, îl rugă pe Mâtho să aprindă către miezul nopții un foc mare de paie ; dădu poruncă soldaților să strige cît puteau mai tare, pe cînd el împreună cu Zarxas se îndreptă pe țărmul mării pe drumul Tunisului.

Se întoarseră înapoi spre apeduct, pînă la înălțimea ultimelor bolți. Locul era deschis ; urcară pînă la temelia stîlpilor.

Străjerii de pe culmea apeductului stăteau la locul lor liniștiți.

Atunci izbucniră văpăile focului, goarnele sunară, iar ostașii de pază crezînd că cetatea era asaltată, porniră în grabă spre Cartagina.

Un singur om rămase la locul lui de veghe. Umbra lui, sub întinderea cerului, părea pe cîmpie, la lumina lunii, un obelisc în mișcare.

În clipa cînd îl zări trecînd prin fața lui, Zarxas își pregăti praștia ; Spendius, din prevedere, sau poate din cruzime, îl opri :

— Nu ! Șuieratul glonțului ar putea să se audă. Lasă-l pe seama mea.

Își încordă arcul cu toată puterea sprijinindu-l pe degetul cel mare al piciorului, apoi ochi. Săgeata porni.

Omul nu căzu ; se făcu nevăzut.

— Dacă e numai rănit, va striga, spuse Spendius, și urcă în grabă de la un cat la altul, ajutîndu-se cu o frînghie și un cîrlig, așa cum făcuse întîia oară. Pe culmea apeductului dădu peste soldatul mort. Balearul îl legă de coada unui tîrnăcop și-l lăsă să cadă.

Goarnele nu se mai auzeau. Se făcuse liniște. Spendius desprinse o lespede și intră în apă ; apoi potrivi din nou piatra la loc.

Socotind depărtarea după numărul pașilor, ajunse în dreptul unei crăpături a zidului pe care o ținuse minte ; vreme de trei ceasuri, pînă în zori, a lucrat fără încetare, cuprins parcă de o furie bezmetică, răsuflînd greu printre întretăierile lespezilor, înfiorat de spaimă și simțind de douăzeci de ori că moare. În sfîrșit, auzi trosnind din adînc un corp greu: o piatră uriașă se rostogoli peste arcurile apeductului și se prăbuși pînă în fund. O imensă cădere de apă, un fluviu întreg porni parcă din înaltul cerului înspre întinderea cîmpiei. Apeductul, rupt în două, se revărsa. Era pieirea Cartaginei și biruința barbarilor.

Într-o clipă, cartaginezii treziți din somn apărură pe ziduri, pe acoperișul caselor, pe înălțimea templelor. Barbarii se îngrămădeau unii peste alții, strigau și se învîrteau într-un joc dezlănțuit în jurul uriașei căderi de apă. Alergau nebuni de bucurie să-și vîre capul în valurile ei.

Pe culmea apeductului se zărea umbra unui om purtînd pe umeri o tunică neagră zdrențuită. Stătea aplecat pe marginea zidului, cu mîinile pe șolduri și privea la picioarele lui minunea pe care o săvîrșise.

Apoi se ridică deodată și cuprinse cu ochii întreaga zare, într-o mișcare de superbă trufie, ca și cum ar fi vrut să strige: „Cartagina e a mea!“ Barbarii izbucniră în urale: cartaginezii, înțelegînd în sfîrșit nenorocirea care îi lovise, urlau cuprinși de disperare. Spendius porni în goană pe culmea apeductului de la un capăt la altul și, ca un atlet triumfător pe carul lui la jocurile olimpice, ridică brațele spre cer, îmbătat de glorie.

XIII

MOLOH

BARBARII N-AVEAU NEVOIE SĂ-ŞI întărească lagărul pe latura dinspre Africa ; toate ţinuturile acesteia se aflau sub puterea lor. Pentru a se apropia mai lesne de zidurile Cartaginei, dărîmară redutele care apărau şanţurile. Mâtho îşi aşeză armata în două mari jumătăţi de cerc, pentru a învălui mai bine cetatea. În primele rînduri a înşirat pedestrimea grea a hopliţilor ; veneau apoi aruncătorii-cu-praştia şi călărimea, iar la urmă caii de povară, căruţele şi bagajele. Dincolo de această mulţime, la trei sute de paşi depărtare de metereze, îşi ridicau braţele lor maşinile de război.

Sub nenumărate denumiri — care s-au schimbat mereu de-a lungul veacurilor — erau, după întrebuinţarea lor, de două feluri. Unele lucrau ca nişte aruncătoare cu praştia. Altele ca nişte arcuri. Cele dintîi, catapultele, erau alcătuite dintr-o ramă cu patru laturi, purtînd doi stîlpi în picioare şi o grindă de-a curmezişul. În partea dinainte a catapultei, un cilindru înfăşurat în funii ţinea în cumpănă o oişte groasă, avînd la un capăt al ei o lingură în care se aşeza ghiuleaua ; celălalt capăt era legat de un sul cu sfori răsucite ; cînd se dădea drumul frînghiilor, oiștea se ridica deodată și, lovind grinda, arunca proiectilul cu o sporită putere.

Al doilea fel de maşini erau mai complicate. Deasupra unui stîlp, nu prea înalt, se sprijinea, la mijlocul ei, o bîrnă transversală, pînă la care urca, în unghi drept, un soi de şanţ ; la cele două capete ale bîrnei transversale se aflau două capiteluri, ascunzînd fiecare cîte un mosor cu fire depănate ; două alte bîrne mai subţiri ţineau în loc capetele unei frînghii care cobora în josul şanţului pe o placă de bronz. Apăsînd pe un arc, placa de bronz se desprindea și alunecînd pe şanţ azvîrlea săgeata.

Catapultelor li se mai spunea şi *onagre*, după numele măgarilor sălbatici care, fugind, azvîrleau în urma lor pietre. Balistele erau poreclite *scorpioni*, din pricina acului de sub placa de aramă, care lăsîndu-se în jos cu o lovitură de pumn, făcea să pornească resortul.

Pentru întocmirea acestor mașini era nevoie de multă pricepere și se cereau socoteli îndelungate. Lemnul lor era ales din arborii cei mai tari, iar pentru legături nu se folosea decît arama. Toate părţile lor se puneau în mişcare cu pîrghii, macarale, scripete și roţi dinţate ; osii puternice îndreptau loviturile spre ţintă. Maşinile erau purtate pe tăvăluguri, iar cele mai grele se desfăceau în bucăţi şi se încheiau pe cîmpul de luptă.

Spendius îndreptă cele trei catapulte mari spre cele trei unghiuri din față ale cetății. Înaintea fiecărei porţi așeză un berbec ; înaintea fiecărui turn o balistă. La spatele lor, după trebuință, se mişcau carobalistele. Toate aveau nevoie să fie apărate împotriva focurilor pe care le azvîrleau cei asediați.

Barbarii astupară mai întîi șanțul care îi despărţea de zidurile cetăţii. Împinseră din urmă un fel de tuneluri mișcătoare, împletite din trestie verde cu bolţi de stejar, asemeni unor scuturi uriașe, care lunecau pe trei roţi ; lucrătorii se adăposteau în colibe acoperite cu piei crude și căptușite cu iarbă de mare. Peste catapulte și baliste întinseră perdele de sfoară înmuiate în oțet ca să le apere de flăcări. Femeile și copiii plecară să strîngă pietre de pe țărmul mării și cărau cu mîinile lor pămînt, pe care îl aduceau soldaților.

La rîndul lor cartaginezii se pregăteau de luptă.

Hamilcar îi liniști, spunîndu-le că apa din cisterne le va fi de ajuns pentru o sută douăzeci și trei de zile. Această veste îi mai liniști, ca și întoarcerea sufetului în cetate; dar mai ales redobîndirea zaimfului le întări încrederea. Cartagina se trezea din deznădejdea ei, și chiar cei care nu erau de neam canaanean fură cuprinși de aceeași însuflețire.

Li s-au împărțit arme sclavilor, s-au deșertat toate arsenalurile; fiecare cetățean cunoștea îndatoririle lui. Dintre transfugii barbari mai supraviețuiau o mie două sute. Hamilcar îi numi pe toți căpitani. Dulgherii, armurierii, fierarii și giuvaergiii fură trecuți la mașinile de război. Cartaginezii mai păstraseră cîteva, deși pacea cu Roma îi silise să le distrugă. Meșterii le-au dres stricăciunile; era o lucrare la care se pricepeau.

Cele două laturi ale cetății, dinspre răsărit și miazănoapte, erau de nepătruns; le apărau golful și marea. Pe zidurile din fața barbarilor, cartaginezii ridicară trunchiuri de copaci, pietre de moară, căldări pline cu pucioasă, cazane cu ulei. Clădiră cuptoare, grămădiră bolovani pe podul turnurilor și umplură cu nisip casele din vecinătatea zidurilor cetății, pentru a le întări.

În fața acestor pregătiri, barbarii își pierduseră răbdarea. Ei ar fi voit să pornească asaltul fără întîrziere. Dar ghiulelele pe care le așezau în catapulte se nimeriseră atît de grele, încît oiștile se rupseră. Vrînd-nevrînd au mai zăbovit.

În sfîrșit, în a treisprezecea zi a lunei Sabar, la răsăritul soarelui, o izbitură puternică făcu să răsune poarta lui Khamon.

Șaptezeci și cinci de soldați trăgeau de funiile unei bîrne uriașe, atîrnată de-a lungul în lanțurile unei spînzurători și purtînd la capătul ei fruntea de aramă a unui berbec. De trei ori mai groasă decît trupul unui om, lungă de o sută de coți, grinda era înfășurată în piei de bou și încercuită din loc în loc cu brățări de fier. Sub mulțimea brațelor goale, înainta și se trăgea înapoi, într-o legănare egală și neîntreruptă.

Alți berbeci se îndreptară spre celelalte porți. Între spițele roților dințate se zăreau oameni urcînd de pe o treaptă pe alta. Scripetele și capitelurile scrîșneau, rețelele de sfoară căzură și o furtună de pietre, o ploaie de săgeți, se dezlănțui deodată. Aruncătorii-cu-praștia, în șiruri rărite, înaintau. Unii se apropiau de șanțuri ascunzînd sub scut oale cu rășină aprinsă, pe care le zvîrleau cu toată puterea. O grindină de gloanțe, de suliți și de flăcări trecea pe deasupra primelor rînduri de soldați și, arcuindu-se în aer, cădea dincolo de ziduri. Răspunsul îl dădeau, de pe metereze, macaralele uriașe, cu care se înalță de obicei catargul corăbiilor ; un clește enorm cobora să prindă berbecii în ghearele lor dințate. Mercenarii se agățau de grinzi și dădeau înapoi ; cartaginezii trăgeau de frînghii, urcînd macaralele pe ziduri. Lupta se prelungi pînă la căderea nopții.

A doua zi, cînd barbarii reveniră la asalt, găsiră zidurile cetății acoperite în întregime cu baloturi de bumbac, cu valuri de pînză și cu perne ; crenelurile erau astupate cu rogojini, iar sus, pe creasta zidurilor, printre brațele macaralelor, se zăreau șiruri lungi de furci și de maiuri cu mîner de lemn. O cumplită înfruntare începu din nou ; cetatea se apăra cu înverșunare.

Trunchiuri de copaci legate în funii cădeau necontenit peste bîrnele berbecilor ; balistele azvîrleau scoabe de fier, smulgînd acoperișul cabanelor, iar de la înălțimea turnurilor se revărsau rîuri de cremene și de piatră sfărîmată.

În sfîrșit, berbecii sparseră poarta lui Khamon și străpunseră poarta Tagastei ; dar cartaginezii le proptiseră pe dinăuntru cu tot ce le căzuse la îndemînă și canaturile lor nu se deschiseră. Porțile rămaseră în picioare.

Mercenarii încercară să sfredelească zidurile cu burghiuri puternice, sfărîmînd mortarul dintre blocurile de piatră. Se deprinseseră să mînuiască din ce în ce mai bine mașinile, împărțeau ochitorii pe căprării și, de dis-de-dimineață pînă seara tîrziu, băteau fără răgaz, cu acea neîntreruptă cadență pe care o au războaiele de țesut.

Spendius era neostenit. Încorda cu mîna lui arcul balistelor ; și, pentru ca puterea de aruncare a funiilor să fie egală, le lungea și le scurta, cînd pe cea din dreapta, cînd pe cea din stînga, pînă ce scoteau amîndouă același sunet. Se suia pe tălpile lor, le lovea cu vîrful piciorului și ciulea urechile ca un cîntăreț care își potrivește coardele lirei. Cînd oiștea catapultei se ridica și stîlpul balistei tremura sub destinderea arcului, cînd pietrele zburau în aer și săgețile curgeau ca un rîu, Spendius se îndoia din mijloc și întindea brațele, ca și cum ar fi vrut să pornească pe urma lor.

Soldații, minunați de îndemînarea lui, îi ascultau poruncile fără murmur. Înveselindu-se unii pe alții, făceau tot soiul de glume și dădeau mașinilor tot felul de porecle. Ghearele care încercau să apuce berbecii erau *lupi*, iar adăposturile sub care înaintau : *bolte de viță.* Ziceau că sînt miei, sau se făceau că pornesc la cules de struguri. Cînd încărcau măgarii sălbatici, îi îndemnau : „Azvîrle bine copitele !“ Scorpionilor le strigau : „Străpunge-i drept în inimă !“ Spuneau mereu aceleași glume și se îmbărbătau unii pe alții rîzînd.

Cu toate acestea, mașinile nu izbuteau să biruie fortăreața. Spărturile dintre ziduri se umpleau la loc cu pămînt, iar cînd mercenarii ajungeau pe-alocuri să doboare creasta meterezelor, cartaginezii o ridicau din nou. Mâtho dădu poruncă să se clădească turnuri de lemn, tot atît de înalte ca și turnurile cetății. Barbarii încercară să astupe șanțul cu grămezi de iarbă, cu țăruși de lemn, cu pietriș, și, pentru a nu pierde vremea, răsturnau care întregi. Mulțimea nu avea răbdare să mai aștepte și se urni în valuri peste cîmpie, ca o mare revărsată pînă la picioarele zidurilor.

Luptătorii aduceau cu ei scări de frînghie și poduri mișcătoare, ale căror trepte de bambus urcau ca un scripete între două catarge. Rezemară șirurile de scări de-a lungul zidului și porniră să urce, unul după altul, cu armele în mîini. Nici un cartaginez nu se arătă pe creste. Mercenarii ajunseseră mai sus de jumătatea zidului cînd, fără veste, crenelurile se deschiseră și ca din niște guri de balaur se revărsară valuri de foc și de fum. Nisipul curgea pătrunzînd prin încheietura platoșelor ; păcura aprinsă se lipea de veşminte ; plumbul topit se prelingea pe coifuri, arzînd carnea pînă la os ; o ploaie de scîntei cădea peste capete şi din orbitele ochilor scoşi cădeau lacrimi mari ca sîmburii de migdale. Oameni stropiţi de sus pînă jos de ulei galben alergau cu părul în flăcări, şi în goana lor dădeau foc altora. Unii le azvîrleau pe cap mantale pline de sînge, înăbuşindu-i. Cei care scăpaseră nerăniţi rămîneau în nemişcare ca nişte stane de piatră, cu gura deschisă şi braţele întinse.

Barbarii au revenit la asalt cîteva zile de-a rîndul. Îndrăznind mereu şi încordîndu-şi puterile, nădăjduiau că vor învinge.

Un om suit pe umerii altuia împlînta din loc în loc o scoabă între pietre ; apoi, sprijinindu-se pe muchea ei ca pe-o treaptă, o înfigea pe a doua, apoi pe-a treia ; feriţi sub marginea crenelului care depăşea zidul, urcau amîndoi încet, încet, pînă cînd, înainte de a atinge creasta, se prăbuşeau. Şanţul cel mare se umpluse de răniţi, care zăceau de-a valma cu cei morţi şi cu cei ce trăgeau să moară. Printre măruntaie revărsate, creieri împrăştiaţi şi bălţi de sînge, trupurile arse apăreau ca nişte pete negre ; frînturi de braţe şi cioturi de picioare ieşeau de sub mormanele de morţi, ca aracii dintr-o vie răvăşită de foc.

Scările nefiind de ajuns, veniră la rînd tolenonele. Acestea erau alcătuite dintr-o grindă aşezată de-a curmezişul peste o alta, şi purtînd la unul din capete un paner în patru laturi, unde încăpeau treizeci de pedestraşi cu armele lor.

Mâtho vru să se urce în cea dintîi ; Spendius îl opri.

Cîţiva soldaţi învîrtiră o roată şi grinda cea mare se ridică drept în sus, încovoindu-se de prea multă greutate, ca o trestie uriaşă. Pedestraşii, grămădiţi unii într-alţii, stăteau feriţi pînă la bărbie ; nu li se zăreau decît penele coifurilor. Înălţîndu-se în aer vreo cincizeci de coţi, tolenona se răsuci de cîteva ori pe dreapta şi pe stînga, şi aşeză pe creasta zidului panerul cu soldaţi, ca un braţ de uriaş care ar ţine în pumn o cohortă de pigmei. Soldaţii săriră în mijlocul mulţimii din cetate şi nu se mai întoarseră niciodată.

Urmară la rînd celelalte tolenone; dar pentru a cuceri cetatea ar fi trebuit de o sută de ori mai multe. Mercenarii făcură din ele o armă ucigașă. Arcașii etiopieni se suiau în coșuri și, atîrnați în aer cu frînghii priponite, zvîrleau săgeți înveninate. Cele cincizeci de tolenone ridicate peste creneluri împresurau Cartagina ca niște vulturi uriași, iar negrii izbucneau în hohote de rîs, văzînd străjile murind în cumplite zvîrcoliri.

Hamilcar trimise în ajutor pe hopliți; le dădea să bea în fiecare dimineață sucul unor ierburi care îi păzeau de otravă.

Într-o seară întunecoasă încărcă pe șlepuri și pe plute o cohortă din cei mai buni soldați ai lui, îndrumîndu-i spre dreapta portului, pînă la Taenia. Cartaginezii se strecurară pînă aproape de primele rînduri ale barbarilor și, căzîndu-le în coaste, făcură mare măcel între ei. Alții, coborînd noaptea pe frînghii, cu torțe în mînă, dădeau foc punților mercenarilor și se întorceau în cetate.

Mâtho se înverșunase; fiecare piedică îi sporea mînia, planurile cele mai nebunești îi treceau prin minte. O chema în gînd pe Salammbô și o aștepta; dar ea nu venea; îl trăda pentru a doua oară! O ura și dacă ar fi văzut-o moartă, poate că ar fi părăsit lupta.

Îndoi străjile, înfipse furci în fundul șanțurilor, ascunse capcane în pămînt și porunci libienilor să-i aducă o pădure întreagă, ca să-i dea foc și să aprindă Cartagina ca pe-o vizuină de vulpi.

Spendius se încăpățînase să ducă asediul mai departe. Își trudea mintea să născocească alte mașini ucigătoare, cum nu se mai văzuseră niciodată.

Ceilalți barbari, tăbărîți mai departe de țărm, nu puteau să priceapă de ce se prelungește războiul; și fiindcă începuseră să murmure, fură lăsați să pornească asupra cetății.

Se năpustiră cu suliți și junghere. Luptau însă goi și erau lesne de rănit; cartaginezii îi măcelăreau pe capete, iar mercenarii ceilalți, așteptînd să-i jefuiască, se bucurau de pieirea lor. Se iscară printre barbari certuri și încăierări pînă la sînge. Cîmpurile erau secătuite și se ucideau între ei pentru mîncare. Cete numeroase plecară, dar mulțimea lor era atît de mare, încît lipsa nu li s-a băgat de seamă.

Cei mai îndărătnici se apucară să sfredelească tuneluri, dar pămîntul, nebătătorit și neîntărit de ajuns, se surpa mereu. Încercară de mai multe ori, schimbînd locul. Hamilcar îi simțea de departe, punînd urechea pe un scut de bronz. Săpă la rîndul lui tuneluri în calea turnurilor de lemn ; cînd barbarii le-au împins înainte, turnurile se prăbușiră în gropi.

În cele din urmă, barbarii au înțeles că cetatea nu va putea fi luată pînă nu vor ridica de-a lungul un pod la înălțimea zidurilor, pentru a da lupta piept la piept ; pardosind podul cu pietre credeau că vor izbuti să treacă și catapultele. Orice împotrivire a Cartaginei va fi atunci zadarnică.

Orașul începuse să sufere de sete. Apa, care se vindea la începutul asediului cu doi kesiteci samarul, prețuia acum un sechel de argint. Carnea și grîul se împuținau. Toți se temeau că vor muri de foame ; unii ajunseseră să vorbească despre gurile hrănite degeaba, iar cei care se simțeau amenințați tremurau de spaimă.

Din piața lui Khamon și pînă la templul lui Melkarth, mormane de stîrvuri zăceau pe toate străzile. Vara era pe sfîrșite și roiuri de muște mari, negre, îi chinuiau pe soldați. Bătrînii cărau în spate pe răniți, iar cetățenii dreptcredincioși făceau slujbe de îngropăciune pentru rudele și prietenii lor, căzuți cine știe unde, pe cîmpul de luptă. Păpuși mari de ceară cu păr pe cap, închipuind trupuri înveșmîntate, se înșirau pe pragul porților ; ceara se topea la căldura faclelor aprinse și vopseaua curgea pe umerii momîilor, în timp ce șiroaie de lacrimi scăldau fețele celor vii, care se tînguiau alături în jeluiri funebre. În timpul acesta, mulțimea alerga pretutindeni ; cete înarmate cutreierau orașul ; căpitanii își strigau poruncile, și necontenit se auzeau loviturile berbecilor care băteau zidurile cetății.

Vremea se făcuse atît de caldă, încît trupurile morților, umflîndu-se, nu mai încăpeau în sicrie. În toate curțile se aprindeau ruguri, dar locul era pretutindeni atît de strîmt, încît, adesea, focul se întindea asupra zidurilor vecine și flăcările izbucneau pe ferestrele caselor, ca sîngele care țîșnește dintr-o rană deschisă. Moloh pusese stăpînire asupra Cartaginei ; strîngea în cleşte cetatea, se revărsa pe străzi, sfîrteca pînă şi leşurile.

Oameni purtînd pe umeri în semn de deznădejde veşminte peticite şi zdrenţe se strîngeau pe la răspîntii strigînd împotriva lui Hamilcar, împotriva Bătrînilor, prevestind prăbuşirea Cartaginei şi îndemnîndu-se la jaf şi la distrugere. Cei mai primejdioşi erau băutorii de huoskuama, care în sminteala lor se credeau fiare sălbatice şi se repezeau asupra trecătorilor, sfîşiindu-i. Gloata se strîngea în jurul lor şi nimeni nu se mai gîndea la apărarea Cartaginei. Pentru a-şi aduce la îndeplinire planurile, Hamilcar se gîndea să tocmească alţi soldaţi.

Ca să păstreze în cetate puterea Zeilor, cartaginezii legară chipurile lor în lanţuri. Aşternură văluri negre peste faţa Zeilor Pateci şi aşezară mantale din păr de capră în jurul altarelor. Încercau să stîrnească gelozia Baalilor, şi ca să le aţîţe trufia le strigau în urechi : „Te laşi biruit ? Cum ? Ceilalţi Zei sînt mai tari decît tine ? Dovedeşte-ţi puterea ! Ajută-ne ! Să nu ajungă celelalte neamuri să ne întrebe : «Unde vă sînt Zeii ?»“

O spaimă necontenită stăpînea tagma preoţilor. Slujitorii Rabbetnei erau cei mai înfricoşaţi ; reîntoarcerea zaimfului fusese zadarnică. Stăteau închişi în curtea a treia, puternic întărită ca o fortăreaţă. Unul singur îndrăznea să se arate ; marele preot Şahabarim.

Venea la Salammbô. O privea în tăcere cu ochii lui pătrunzători, sau, într-o revărsare neaşteptată de cuvinte, o acoperea de aspre mustrări.

Oricît ar părea de neînţeles, nu-i putea ierta că se supusese poruncilor lui Şahabarim bănuia cele petrecute şi acest gînd stăruitor îi sporea ciuda de a se şti neputincios. Arunca asupra lui Salammbô întreaga vină a războiului. Mâtho, zicea el, venea asupra Cartaginei pentru a lua înapoi zaimful ; îl blestema şi îşi bătea joc de acest barbar, care rîvnea la lucruri sfinte.

Altceva ar fi voit să spună marele preot ; dar Salammbô nu se mai temea de el. Spaima care o cuprindea altădată se risipise. O linişte ciudată i se aşternuse în suflet. În privirea ei, mai puţin şovăitoare, strălucea acum o lumină limpede.

Şarpele, în schimb, se arăta din nou suferind : şi fiindcă Salammbô părea, dimpotrivă, că prinde puteri, bătrîna Taanah era fericită văzînd că pitonul lua asupra lui boala stăpînei sale.

Într-o dimineață îl găsiră sub patul împletit din piei de bou, mai rece decît marmura și cu capul năpădit de viermi. La strigătele sclavei, Salammbô se apropie și împinse șarpele cu vîrful sandalei; iar Taanah rămase uimită, văzînd-o atît de nepăsătoare.

Fiica lui Hamilcar nu mai ținea posturile cu rîvna de altădată. Își petrecea zilele pe terasa cea înaltă, rezemîndu-și coatele de marginea balustradei și privind departe. Creasta zidurilor însemna pe cer, la marginea orașului, o linie frîntă, iar lăncile străjerilor păreau de-a lungul lor o cunună de spice. Între turnurile cetății se zăreau mișcările barbarilor; în zilele fără luptă îi vedea făcîndu-și de lucru prin tabără și deosebea fiecare îndeletnicire a lor. Își dregeau armele, își ungeau părul sau își spălau în apa mării mîinile pătate de sînge. Corturile erau închise, vitele de povară mîncau, iar de departe tăișurile de coasă ale carelor de luptă rînduite în jumătate de cerc păreau un cimitir de argint la poalele muntelui. Cuvintele lui Șahabarim îi reveneau în minte. Îl aștepta pe logodnicul ei, Narr'Havas. Îl ura pe Mâtho și totuși ar fi dorit să-l mai revadă. Era poate singura ființă din toată Cartagina, care ar fi știut să-i vorbească fără teamă.

Hamilcar venea adesea în odaia fiicei sale. Se așeza între perne, răsufla adînc și o privea aproape înduioșat, ca și cum ar fi găsit lîngă ea odihna ostenelilor sale. O ruga uneori să-i povestească drumul ei pînă în tabăra barbarilor și ar fi vrut să știe dacă o îndemnase cineva. Salammbô, cu un semn al capului, tăgăduia, atît era de mîndră de a fi mîntuit zaimful.

Întrebările lui Hamilcar se întorceau mereu la Mâtho, dar se prefăcea că nu dorea să cunoască altceva decît planurile lui de război. Nu înțelegea ce-a putut să facă Salammbô atîtea ceasuri în cortul barbarului. Fiica lui se feri să-i vorbească despre Giscon; ea știa că blestemele au în ele înșile o tainică putere, și oricine le împărtășea altora era în primejdie ca osînda lor să-l ajungă. Nu pomeni nici despre dorința ce-o avusese de a-l ucide pe Mâtho; se temea să nu fie mustrată pentru nehotărîrea ei. Spunea că șalișimul părea furios, că izbucnea în strigăte de mînie și că, pînă la urmă, adormise. Salammbô nu istorisi mai mult, dintr-un simțămînt de rușine sau, poate, fiindcă în deplina ei nevinovăție nu dădea nici o însemnătate îmbrățișărilor barbarului. Toate cele petrecute pluteau în mintea ei umbrită de mîhnire, ca amintirea nedeslușită a unui vis greu ; nici n-ar fi știut să aleagă cuvintele potrivite pentru a-l povesti.

Într-o seară, pe cînd se aflau împreună, Taanah intră înspăimîntată în odaie. Un bătrîn, însoțit de un copil, se afla în curte și cerea să-i vorbească lui Hamilcar.

Sufetul păli și răspunse repede :

— Adu-l aici !

Iddibal intră fără să se închine. Ținea de mînă un băiat înveșmîntat într-o blană de țap. Dînd la o parte gluga care îi acoperea fața, bătrînul spuse :

— Iată-l, stăpîne. Primește-l în casa ta.

Hamilcar și sclavul său se duseră să tăinuiască într-un alt colț al încăperii.

Copilul rămase în picioare și, cu ochii lui mai mult cercetători decît mirați, privea lucrurile din odaie, șirurile de perle de pe perdelele de purpură și pe tînăra femeie, măreață ca o regină, care se aplecase asupra lui.

Putea să tot aibă zece ani și nu era mai înalt decît o sabie romană. Părul în inele îi umbrea fruntea boltită. Luminile ochilor lui păreau că vor să străpungă depărtările. Nările nasului subțire fremătau ușor, și din toată făptura lui se desprindea acea tainică strălucire a celor sortiți să îndeplinească fapte mari. Aruncînd de pe umeri haina lui prea grea, rămase înveșmîntat într-o piele de rîs, strînsă în jurul mijlocului ; aștepta mîndru și drept, proptind pe lespedea de piatră picioruşele lui înălbite de praf. Ca și cum ar fi priceput că se pun la cale hotărîri însemnate, stătea nemișcat, cu bărbia în piept, cu o mînă la spate, și cu un deget al celeilalte în gură.

În sfîrșit, Hamilcar făcu semn lui Salammbô să se apropie și îi șopti :

— Îl vei ascunde la tine, ai înțeles ? Nimeni nu trebuie să știe, nici oamenii casei.

Apoi, despărțindu-se de Iddibal, îl mai întrebă o dată dacă nu-l zărise cineva.

— Nu, răspunse sclavul. Străzile erau pustii.

Războiul cuprinsese toate provinciile, şi lui Iddibal începuse să-i fie teamă pentru fiul stăpînului său. Neştiind unde să se mai ascundă, se furişase într-o luntre lîngă ţărmul mării : trei zile stătuse la pîndă, cu privirile aţintite spre zidurile cetăţii. În seara aceea, cum nu zărise pe nimeni împrejurul templului lui Khamon, trecuse pe nesimţite strîmtoarea, şi fiindcă intrarea portului era deschisă, coborîse pe uscat lîngă Arsenal.

În scurtă vreme însă, barbarii aşezară în faţa portului o plută uriaşă, pentru a tăia cartaginezilor legătura cu marea. Clădiră din nou alte turnuri de lemn şi ridicară din ce în ce mai înalt podul de pămînt din faţa cetăţii.

Toate drumurile care duceau la Cartagina erau păzite şi o foamete grozavă se abătuse asupra oraşului.

Fură omorîţi toţi cîinii, toţi catîrii, toţi măgarii, precum şi cei cincisprezece elefanţi cu care se întorsese Hamilcar. Leii templului lui Moloh ajunseseră furioşi, şi hierodulii nu mai îndrăzneau să se apropie de ei. Încercară să-i hrănească mai întîi cu barbarii răniţi ; apoi cu trupurile calde încă ale morţilor : leii nu se atinseră de ele şi pieriră toţi. În fiecare seară, oamenii rătăceau de-a lungul zidurilor vechi ale cetăţii, culegînd printre pietre flori şi ierburi, pe care le fierbeau în vin ; vinul era mai ieftin decît apa. Alţii se strecurau printre străjile duşmane şi încercau să fure de mîncare pe sub corturi ; luaţi prin surprindere, barbarii îi lăsau cîteodată să se întoarcă nevătămaţi. În sfîrşit, sosi ziua cînd Bătrînii, ei între ei, hotărîră să taie caii lui Eşmun. Erau animale sfinte, în coama cărora preoţii împleteau panglici de aur, şi care prin însăşi fiinţa lor închipuiau mişcarea Soarelui şi puterea focului, în înţelesul ei cel mai înalt. Carnea, tăiată în bucăţi deopotrivă, fu ascunsă în spatele altarului. În fiecare seară, pe cuvînt că merg să se închine, Bătrînii luau calea templului şi se ospătau pe furiş, iar la plecare mai luau cu ei, sub mantale, cîte o ciozvîrtă pentru copii. Cetăţenii mai înstăriţi care locuiau pe străzile singuratice, departe de zidurile cetăţii, se încuiau în casă de teamă să nu fie prădaţi.

Pietrele catapultelor, ca şi resturile zidurilor care fuseseră dărîmate pentru înlesnirea apărării, se îngrămădeau de-a valma în mijlocul ulițelor. În ceasurile cele mai liniștite, o mare mulțime se revărsa dintr-o dată, strigînd, și flăcări fluturau pe culmea Acropolei, ca niște fîșii de purpură răsucite de vînt.

Cele trei catapulte mari nu se opreau nici o clipă. Urgia pe care o dezlănțuiau era de neînchipuit. Un cap de om, smuls de pe umeri, fu azvîrlit pînă pe treptele sisiților; pe strada Kinisdo, o femeie care năștea muri strivită de o bucată de marmură, iar pruncul, cu patul lăuzei, se rostogoli pînă în răspîntia Cinasynului, unde fură găsite așternuturile.

Mai supărătoare erau gloanțele aruncătorilor cu praștia; cădeau pe acoperișul caselor, în grădini și în mijlocul curților, unde oamenii stăteau la masă, ciugulind un prînz sărac și oftînd din adîncul pieptului. Gloanțele ucigătoare purtau pe fața lor litere care se întipăreau în carne; pe trupurile celor morți se puteau citi vorbe de ocară: *porc, șacal, vierme,* sau glume ca: *pune mîna pe el! ce-am căutat, am găsit!*

Zidurile care se întindeau din marginea portului pînă în dreptul cisternelor căzură, iar locuitorii din Malqua se pomeniră prinși între vechea fortăreață a Byrsei și armata barbarilor. Cartaginezii se mulțumiră să întărească zidurile rămase în picioare, înălțîndu-le cît mai sus, și lăsară la voia întîmplării pe cei de dincolo de ele. Aceștia pieriră pînă la unul, și cu toate că nimeni nu-i iubea, toți îl țineau de rău pe Hamilcar pentru această neiertată cruzime.

A doua zi, sufetul dădu poruncă să se desfunde gropile în care își păstra grînele, iar slujitorii lui le împărțiră poporului. Trei zile de-a rîndul, cartaginezii mîncară pe săturate.

Cu atît mai chinuitoare ajunsese setea. Însetații vedeau cum se revarsă sub ochii lor căderea de apă limpede a apeductului rupt în două. În lumina soarelui se ridica un abur ușor cu răsfrîngeri de curcubeu, și un rîu subțire, șerpuind pe nisipul țărmului, se pierdea în mare.

Hamilcar nu-și pierduse nădejdea. Aștepta o întorsătură hotărîtoare, care să schimbe soarta războiului.

Sclavii lui desprinseră lamele de argint din templul lui Melkarth; traseră cu funiile patru corăbii din port, le aduseră pînă pe țărmul Mappalei, făcură o spărtură în zidul din fața mării, și porniră spre Țara Galilor, să năimească pe orice preț alți mercenari. Hamilcar era mîhnit că pierduse legătura cu Narr'Havas, pe care îl știa în spatele barbarilor, gata să cadă asupra lor. Dar Narr'Havas, simțindu-și puterile prea slabe, nu îndrăznea să pornească la luptă de unul singur. Sufetul a poruncit să se înalțe zidurile cu douăsprezece palme, a adunat în Acropole toate armele arsenalului și a dres încă o dată stricăciunile mașinilor de război.

Frînghiile catapultelor erau împletite din vine scoase de la gîtul taurilor și de la picioarele cerbilor ; dar nu se mai găseau în toată Cartagina nici tauri, nici cerbi. Hamilcar ceru Bătrînilor părul soțiilor lor ; femeile se supuseră, dar firele care se strînseră fură prea puține. În palatul sisiților se aflau o mie două sute de sclave tinere, care urmau să fie vîndute lupanarelor din Grecia și Italia. Din părul lor înmlădiat cu unsori se puteau împleti cele mai bune funii pentru mașinile de război ; se pierdea însă o marfă mult prea prețioasă. Se hotărî, așadar, să fie alese acele soții ale oamenilor din popor care aveau părul cel mai frumos și mai bogat. Fără să țină seamă de apărarea patriei, femeile se împotriviră cu strigăte de disperare cînd slujitorii celor o sută se năpustiră asupra lor cu foarfecele.

O furie nestăpînită îi cuprinse pe barbari. Cartaginezii îi vedeau de departe cum își ungeau mașinile cu grăsimea leșurilor ; mulți le smulgeau unghiile ca să facă zale din ele. Le veni apoi în gînd să arunce cu puterea catapultelor ulcioare pline cu șerpi, pe care îi strîngeau negrii. Vasele de lut se spărgeau pe lespezile de piatră ; iar șerpii, răspîndindu-se, mișunau atît de mulți, de parcă ieșeau de sub ziduri ca dintr-un cuib al lor. Neîndestulați cu această născocire, barbarii mai adăugară altele : aruncau tot soiul de scîrnăvii, murdării de om, bucăți de stîrvuri și leșuri întregi. Ciuma izbucni din nou. Cartaginezilor le cădeau dinții, iar gingiile li se albeau, ca ale cămilelor cînd se întorc dintr-un drum prea lung.

Mercenarii urcară mașinile de război pe podișul clădit în fața cetății, deși nu-l ridicaseră încă în tot locul pînă la înălţimea zidurilor. În faţa celor douăzeci şi trei de turnuri de piatră, se ridicau tot atîtea turnuri de lemn. Toate tolenonele fuseseră înşirate în linie de bătaie, iar în mijlocul lor, ceva mai înapoi, se înălţa uriaşa helepolă a lui Demetrius Poliorsetul, pe care Spendius izbutise s-o întocmească după chipul şi asemănarea ei. În formă de piramidă, ca farul din Alexandria, avea o înălţime de o sută treizeci de coţi şi o lărgime de douăzeci şi trei; cele nouă caturi ale ei, care se îngustau spre vîrf, erau apărate cu plăci de aramă, în mijlocul cărora se deschideau porţi încărcate cu soldaţi. Pe puntea ei cea mai înaltă se ridica o catapultă între două baliste.

Hamilcar porunci să se aşeze cruci de pedeapsă pentru cei care începuseră să spună că cetatea ar trebui să se predea. Au fost chemate sub arme pînă şi femeile. Oamenii dormeau pe stradă, într-o înfricoşată aşteptare.

Într-o dimineaţă — era ziua şaptea a lui Nyssan — puţin înainte de răsăritul soarelui, cartaginezii fură treziţi de strigătul întregii mulţimi a barbarilor. Trîmbiţele nechezau în ţevi de plumb; goarnele mugeau ca nişte tauri. Toţi alergau spre zidurile cetăţii.

O pădure de lănci, de suliţi şi de săbii porni asupra Cartaginei. Scările se agăţară de ziduri şi în golul crenelurilor apărură capete de barbari.

Bîrne grele, purtate pe umăr de un şir întreg de oameni, băteau porţile; în locurile unde podul de pămînt lipsea, mercenarii porniseră să dărîme zidul în cohorte strînse; oamenii din linia întîi se aşezau în patru labe, cei din rîndul al doilea îngenuncheau peste ei, pînă la cei din urmă, care rămîneau în picioare; în alte părţi, pentru a urca, unii porneau în frunte, ceilalţi după ei ca o coadă, ţinînd scuturile deasupra coifurilor cu braţul stîng şi apropiindu-le atît de strîns unul de altul, încît păreau laolaltă o uriaşă adunare de broaşte ţestoase. Gloanţele alunecau pe această armătură piezişă.

Cartaginezii azvîrleau peste ziduri pietre de moară, maiuri, butoaie, hîrdaie, paturi, tot ce avea greutate şi putea să ucidă. Unii pîndeau pe creneluri cu năvoade, iar barbarii prinşi în ochiurile plasei se zbăteau ca nişte peşti. Apărătorii dărîmau singuri meterezele şi pereţi întregi se prăbușeau într-un nor de praf; catapultele trăgeau unele asupra altora, pietrele se ciocneau în aer și zburau în mii de bucăți, abătîndu-se asupra luptătorilor ca o ploaie mereu întețită.

Cele două mulțimi se încleștaseră într-o uriașă învălmășeală de trupuri omenești. Se răsuceau în loc pe cele două culmi potrivnice, rostogolindu-se necontenit, fără să facă un pas înainte. Oamenii luptau culcați pe burtă ca șerpii, într-o cumplită încrîncenare. Femeile urlau aplecate peste metereze. Barbarii le smulgeau vălurile, și goliciunea coapselor albe strălucea între brațele negrilor care le sfîșiau cu jungherele. Morții prinși în încleștarea mulțimii nu mai cădeau; rămîneau în picioare între umerii luptătorilor, cu privirile împietrite. Unii, cu amîndouă tîmplele străbătute de o lance, clătinau din cap ca niște urși. Gurile rămîneau deschise mai înainte de a putea striga; mîinile tăiate zburau prin aer; a fost un măcel, pe care cei rămași în viață aveau să-l pomenească multă vreme.

Turnurile de lemn și turnurile de piatră revărsau de-o parte și de alta o grindină de săgeți. Tolenonele își mișcau cu repeziciune antenele lor lungi, și barbarii care jefuiseră în Catacombe vechiul cimitir al băștinașilor azvîrleau asupra cetății lespezile de piatră de pe morminte. Sub greutatea panerelor prea încărcate, frînghiile se rupeau și grămezi de oameni se prăbușeau cu brațele în aer.

Pînă înspre amiază, veteranii hopliților se înverșunară asupra Taeniei, încercînd să pătrundă în port și să nimicească corăbiile. Hamilcar porunci să se aprindă un foc de paie ude pe acoperișul templului lui Khamon; fumul îi orbi pe barbari. Gonindu-i în stînga portului, îi sili să îngroașe rîndurile învălmășite ale mulțimii care se îngrămădise în Malqua. Cîteva sintagme alcătuite din ostași zdraveni, aleși pe sprînceană, izbutiră să spargă trei porți; cuiele bătute în pereți înalți de scînduri îi opriră. A patra poartă căzu mai lesne; hopliții săriră peste pragul ei, prăbușindu-se în șanțul unde cartaginezii ascunseseră capcane. În colțul dintre răsărit și miazăzi al cetății, Autharit cu oamenii lui dărîmară zidul, ale cărui crăpături fuseseră astupate cu cărămizi. Urcară fără greutate povîrnișul mai departe, dar se pomeniră în fața lor cu al doilea zid, clădit din pietre și bîrne culcate de-a lungul, un rînd de pietre urmînd unui rînd de bîrne, ca pe tabla unui joc de șah. Era un fel de a zidi pe care Hamilcar îl cunoștea din Galia și i se păruse potrivit pentru apărare. Galii priveau cu uimire acele ziduri, care semănau atît de bine cu un oraș al lor. Porniră la luptă fără însuflețire și fură nevoiți să dea înapoi.

Tot drumul arcuit între strada Khamon și Tîrgul-Verdeturilor se afla în stăpînirea barbarilor ; cu scurte izbituri de țăruș samniții ucideau pe rănițiii care trăgeau să moară ; priveau cum fumegă la picioarele lor dărîmăturile zidurilor, în timp ce încleștarea bătăliei se prelungea mai departe.

Aruncătorii-cu-praștia înaintau necontenit ; dar în timpul luptei arcurile arcarniene se rupseseră, iar mulți dintre ei azvîrleau pietrele cu mîna, ca ciobanii. Alții aruncau gloanțe de plumb cu sfîrcul biciului. Zarxas, cu părul lui negru revărsat pe umeri, se ivea pretutindeni, sărind de la un rînd la altul, și îndemnînd pe baleari la luptă. Își legase cîte un paner de fiecare parte a șoldurilor, culegea din ele cu mîna stîngă gloanțe, iar brațul lui drept se învîrtea în aer ca roata unui car.

Pentru a putea ține sub porunca lui pe toți barbarii, Mâtho rămăsese cîtva timp departe de învălmășeala bătăliei. I-a urmat pe mercenari de-a lungul golfului, a stat în apropierea lagunei cu numizii, a trecut pe malul lacului printre negri și din largul cîmpiei a trimis la luptă, pe rînd, cohortele pornite asupra zidurilor cetății. Încetul cu încetul s-a apropiat de toiul bătăliei. Mirosul sîngelui, priveliștea măcelului, sunetul goarnelor îl stîrniră. Intră în cort și, descingîndu-și platoșa, se înfășură în blana leului, ca într-o armură de luptă mai ușoară. Botul fiarei îi acoperea creștetul, înrămîndu-i obrazul într-un cerc de colți ascuțiți, labele dinainte îi acopereau pieptul, iar unghiile picioarelor dinapoi îi ajungeau pînă mai jos de genunchi.

Își păstrase puternica cingătoare, în care strălucea securea cu două tăișuri ; prinzînd în mîini spada lui grea se năpusti la atac, croindu-și drum peste zidurile dărîmate. Secera în jurul lui pe cartaginezi de-a valma, ca tăietorii de lemne care, intrînd cu securea într-un crîng de sălcii, se silesc să doboare cît mai multe pentru a-și spori simbria. Pe cei care încercau să-l lovească din lături îi răsturna cu mînerul săbiei ; pe cei care îl înfruntau din față îi străpungea ; pe cei care căutau să fugă îi despica în două. Pe cîțiva care îi săriră în spate îi strivi de stîlpul unei porți. Spada lui se ridica pe deasupra capetelor și cădea ; dar tăișul săbiei lovind colțul unui zid se frînse. Mâtho scoase securea lui cea grea și porni să spintece pe cartaginezi înaintea și înapoia lui, ca pe o turmă de oi. Rîndurile dușmanilor se răriseră din ce în ce mai mult și ajunse singur în fața celui de-al doilea zid, la poalele Acropolei. Poverile aruncate de pe creastă se învălmășiseră pe trepte și se rostogoleau peste zid. Mâtho se opri în mijlocul ruinelor și strigă soldaților să-l urmeze. Zări penele coifurilor fluturînd deasupra capetelor, apoi cufundîndu-se iar, în fierberea mulțimii ; pe toți îi aștepta pierzarea. Alergă spre ei, și deodată larga coroană de pene roșii se strînse laolaltă, adunîndu-se în jurul lui. Dinspre străzile lăturalnice se revărsa potop de oameni. Săltat de subsuori și purtat pe umerii barbarilor, Mâtho ajunse dincolo de metereze, pe podișul unei înalte terase.

La o poruncă a lui, toate scuturile se așternură peste coifuri. Mâtho sări deasupra lor și, învîrtind în mînă securea lui cumplită, alerga spre Cartagina pe valurile de bronz ale scuturilor, ca un zeu al mării care își poartă tridentul peste talazuri.

Un om în rochie albă se plimba pe marginea zidului, privind cu nepăsare moartea care îl înconjura. Punea din cînd în cînd palma dreaptă deasupra ochilor, ca și cum ar fi voit să deosebească chipul cuiva. Cînd Mâtho ajunse sub picioarele lui, privirile omului în alb se aprinseră ; fața lui palidă s-a crispat și, ridicînd în aer brațele lui firave, a izbucnit în blesteme.

Mâtho nu le auzi ; dar simți săgetîndu-i inima o privire atît de sălbatică și de cruntă, încît, cu un muget de fiară, repezi asupra lui tăișul securii. Alții se năpustiră asupra lui Șahabarim ; Mâtho, nemaizărindu-l, căzu pe spate, sleit de puteri.

Un groaznic scîrțîit de roți se auzi în legănarea unui val de glasuri răgușite care cîntau.

Era helepola cea mare, purtată de o mulțime de soldați ; unii trăgeau de frînghii cu amîndouă mîinile, alții împingeau din urmă cu umărul ; dar deși taluzul care se înălța de pe cîmpie avea o înclinare abia simțită, mașina era atît de grea, încît nu putea să urce. Se urnise încet, din zorii zilei, pe cele opt roți prinse în cercuri de fier, asemenea unui munte care ar încerca să se suie pe-un altul.

Un berbec uriaș ieși din pîntecele ei. Porțile celor trei laturi dinspre cetate ale helepolei se deschiseră, și înăuntru apărură, ca niște coloane de fier, platoșele soldaților înarmați. Urcau și coborau pe cele două scări care legau între ele podurile mașinii. Așteptau ca scoabele ușilor să atingă zidul, pentru a porni la asalt. În mijlocul platformei înalte, frînghiile balistelor se răsuceau ; oiștea cea mare a catapultei cădea.

Hamilcar stătea în picioare pe acoperișul templului lui Melkarth. Bănuise că helepola se va îndrepta spre zidurile cele mai puternice și, tocmai de aceea, mai puțin păzite. De mai multă vreme, sclavii săi căraseră fără încetare burdufuri de apă, vărsîndu-le în două șanțuri adînci de lut, din care apa curgea încet asupra terasei. Lucru de mirare, Hamilcar nu se arăta îngrijorat.

Dar cînd helepola s-a apropiat pînă la treizeci de pași, a poruncit să se întindă scînduri deasupra străzilor, între o casă și alta, de la cisterne pînă pe înălțimea meterezelor. Oameni înșirați în lanț își treceau din mînă în mînă coifurile și amforele pline, deșertîndu-le necontenit. Cartaginezii erau furioși văzînd cum se risipește atîta bunătate de apă ; dar cînd berbecul sparse zidul, o fîntînă revărsată țîșni printre pietrele desprinse de la locul lor. Uriașa clădire de aramă, cu cele două caturi ale ei cuprinzînd trei mii de soldați, începu să se clatine ca o corabie pe valuri. Apa, răspîndindu-se și pătrunzînd în pămînt, desfundase drumul. Roțile helepolei se înnămoliră ; între perdelele de piele se ivi capul lui Spendius, suflînd cu toată puterea într-un corn de fildeș. Smucindu-se într-o ultimă sforțare, mașina uriașă a mai înaintat vreo zece pași ; dar călcînd pe pămînt din ce în ce mai moale, se afundă în noroi cu roțile pînă la osii, aplecîndu-se într-o parte. Catapulta se rostogoli pînă la marginea șanțului și, tîrîtă de greutatea oiștei, căzu dărîmînd sub ea toate caturile de jos ale mașinii. Soldații care stăteau în picioare, gata de luptă în fața porților helepolei, se prăbușiră în gol; încercînd să se agațe de capătul grinzilor făceau să se încline și mai mult uriașa mașină, care se destrăma pîrîind din toate încheieturile.

Ceilalți barbari alergară în ajutor. Cartaginezii coborîră de pe metereze și-i loviră din spate, măcelărindu-i; se pomeniră însă la rîndul lor împresurați de carele înarmate cu tăișuri de coasă, și se urcară din nou pe ziduri; apoi se lăsă noaptea; barbarii se retraseră.

Nu se mai vedea pînă departe decît un furnicar de umbre negre, cuprinzînd tot largul cîmpiei, între marginea albastră a mării și fîșia de argint a lagunei. Apa lacului amestecată cu sînge se întindea pînă în zare, ca o uriașă mlaștină purpurie.

Pe culmea podului de pămînt zăceau atîtea mormane de morți, încît părea clădită cu trupuri omenești. Helepola, împovărată de arme, se înălța în mijlocul cîmpului de luptă, și din cînd în cînd se desprindeau din scheletul ei frînturi uriașe, ca blocurile de piatră ale unei piramide dărîmate. În lungul meterezelor se zăreau urmele lăsate pe ziduri de revărsarea plumbului topit. Ici-colo, un turn de lemn prăbușit ardea în flăcări, iar casele apăreau nelămurite, ca treptele unui amfiteatru în ruină. Trîmbe grele de fum se ridicau în văzduh într-un vîrtej de scîntei, pierzîndu-se pe întinderea cerului întunecat.

Cartaginezii, chinuiți de sete, se năpustiră să sfărîme porțile cisternelor. Nu mai găsiră, pe fund, decît drojdiile unei ape mlăștinoase.

Ce soartă avea să-i mai aștepte? Mulțimea barbarilor era nesfîrșită; își vor împrospăta puterile și se vor întoarce la luptă.

Toată noaptea poporul se aduna în cete, ținînd sfat la colțul străzilor. Unii spuneau că ar fi bine să scoată afară din oraș pe bătrîni, pe femei și pe bolnavi; alții erau de părere că ar trebui să părăsească toți cetatea și să se așeze într-un ținut mai depărtat. Le lipseau însă corăbiile, așa că pînă la răsăritul soarelui nimic nu hotărau.

Ziua următoare trecu fără luptă. Oamenii erau sleiți de puteri ; cei care apucau să ațipească aveau înfățișarea unor cadavre.

Cugetînd îndelung asupra nenorocirii care îi ajunsese, cartaginezii și-au adus aminte că în anul acela nu trimiseseră în Fenicia jertfele datorate în fiecare an lui Melkarth-Tyrianul. O cumplită spaimă îi cuprinse dintr-o dată ; au înțeles că Zeii mînioși împotriva Republicii o urmăreau cu răzbunarea lor.

Zeii aceștia erau stăpîni fără milă și cruzi, nu se lăsau înduplecați decît cu rugăciuni și daruri ; iar cel mai puternic dintre toți se dovedise a fi Moloh-Mistuitorul. Sufletul și trupul oamenilor, viața însăși se afla sub stăpînirea lui. Gîndindu-se la mîntuirea lor, cartaginezii obișnuiau să-i închine o parte de jertfă îndestulătoare, ca să-i potolească furiile. Ardeau fruntea și ceafa copiilor cu fitiluri de lînă aprinsă, și fiindcă preoții cîștigau bani buni de pe urma acestui fel de a-l înduplеca pe Baal, ei îndemnau pe credincioși să-l folosească, fiind cel mai lesnicios și mai puțin dureros dintre toate.

De data aceasta era vorba de însăși soarta Republicii. Și fiindcă orice folos trebuia răscumpărat cu o pierdere, învoiala încheindu-se totdeauna după nevoile celui slab și pofta celui mai tare, nici o suferință nu era prea mare pentru a-l împăca pe Zeu, și cu cît jertfele omenești erau mai grele, cu atît Zeul se bucura mai mult. Acum, cînd soarta Cartaginei era în mîna lui, nu mai era de ales. Moloh trebuia îmblînzit pe de-a-ntregul. Era singurul mijloc de a mîntui cetatea ; nenumăratele pilde din trecut o dovedeau. Numai focul putea să purifice Cartagina ! Victimele urmînd să fie alese din marile familii, poporul aștepta cu o bucurie sălbatică îndeplinirea jertfei.

Bătrînii ținură adunare. Sfatul se prelungi pînă tîrziu. Hannon nu putea să lipsească, dar fiindcă nu mai era în stare să se așeze pe scaun, se culcă în fața ușii, pe jumătate ascuns sub ciucurii perdelei ; iar cînd marele preot întrebă pe cei de față dacă sînt gata să-și jertfească fiii, glasul lui țîșni din umbră, ca mugetul unui zeu în întunericul unei peșteri.

Îi părea rău — striga el — că nu poate dărui patriei un vlăstar din sîngele său ! Și privirea i se îndreptă spre Hamilcar, care se afla în fața lui, de cealaltă parte a încăperii. Sufetul, tulburat pînă în adîncul inimii, apleca ochii în pămînt. Toți încuviințară pe rînd, cu un semn al capului, îndemnul care se desprindea din privirea lui Hannon. Hamilcar se văzu nevoit să răspundă marelui preot : „Așa să fie !“ În cele din urmă, Bătrînii hotărîră jertfa în cuvinte ocolite, după cum era obiceiul ; fiindcă sînt fapte pe care oamenilor le vine mai ușor să le săvîrșească decît să le spună pe nume.

Vestea se răspîndi fără întîrziere în toată Cartagina. Cuvinte de jale se auziră pretutindeni ; femeile se porniră să bocească ; bărbații lor încercau să le potolească și le mustrau cu aspre ocări.

Trei ceasuri mai tîrziu, un zvon de necrezut se răspîndi : sufetul găsise izvoare de apă lîngă țărmul mării. Tot orașul alergă într-acolo. Cîteva ochiuri de apă se zăreau lucind în nisip. Întinși pe burtă, însetații se aplecau să bea.

Hamilcar însuși n-ar fi știut să spună dacă fusese călăuzit de un îndemn al Zeilor, sau de amintirea nedeslușită a unor vorbe pe care le auzise de la tatăl său. Părăsind adunarea Bătrînilor, coborîse pînă la țărmul mării, și împreună cu sclavii lui se apucase să răscolească nisipul.

Sufetul dărui poporului haine, încălțăminte și vin. Împărți tot grîul pe care îl mai păstra în hambarele lui. Dădu voie mulțimii să pătrundă în palat și îi îngădui să cerceteze bucătăriile, cămările și toate încăperile — afară de odaia în care se afla Salammbô. Dădu de știre că șase mii de mercenari din Galia se îndreptau spre Cartagina, iar regele Macedoniei îi trimitea în ajutor o armată.

Dar chiar de-a doua zi, izvoarele scăzură ; pînă în seara celei de-a treia secară cu totul. Hotărîrea Bătrînilor era din nou pe toate buzele, iar preoții lui Moloh se pregăteau pentru lucrarea lor.

Oameni înveşmîntaţi în haine negre treceau de la o casă la alta. În multe părţi găseau odăile pustii ; gazda era dusă să cumpere de mîncare sau plecase după alte treburi grabnice ; slujitorii lui Moloh nu mai aşteptau şi luau cu ei copiii. Unii părinţi îi dădeau, prosteşte, de buna lor voie. Copiii erau duşi mai întîi în templul lui Tanit, în paza preoteselor, care aveau grijă să-i hrănească şi îi lăsau să se joace, pînă în ziua cea mare hotărîtă pentru jertfă.

Înfăţişîndu-se pe neaşteptate, preoţii îl găsiră pe Hamilcar în grădină.

— Am venit la tine, Barca, pentru ceea ce ştii... fiul tău...

Îi spuseră că într-o seară a lunii trecute, cîţiva oameni l-au văzut pe drumul Mappalelor, însoţit de un bătrîn.

Hamilcar simţi dintr-o dată că i se curmă răsuflarea. Înţelegînd că era zadarnic să se mai ascundă, se înclină. Îi pofti să aştepte în casa-negoţurilor şi făcu semn sclavilor să stea de pază în apropiere.

A intrat în odaia lui Salammbô cu inima sfîşiată de durere. Prinse pe Hannibal cu o mînă, smulse cu cealaltă şnurul unei haine de pe jos, legă mîinile şi picioarele copilului, îi vîrî un căluş în gură şi-l ascunse sub pielea de bou a patului, lăsînd să cadă pînă la pămînt aripa largă a unei perdele.

Hamilcar începu apoi să măsoare odaia în sus şi în jos ; se frămînta neliniştit, ridica braţele amîndouă şi îşi muşca buzele. Apoi rămase cu ochii în gol, gîfîind ca şi cum ar fi aşteptat să moară.

În sfîrşit, bătu din palme de trei ori şi Giddenem se înfăţişă înaintea lui.

— Ascultă ! îi porunci Hamilcar. Să alegi dintre sclavi un băiat de opt-nouă ani, cu ochi negri şi cu fruntea boltită. Să mi-l aduci aici ! Grăbeşte-te !

Giddenem se întoarse însoţit de un copil, o fiinţă firavă, cu burta umflată, tot atît de murdar ca şi zdreanţa jegoasă care îi spînzura pe şolduri. Îşi ascundea capul între umeri şi cu dosul palmei îşi freca ochii plini de muşte.

Cum ar fi putut să-l asemuiască cineva cu Hannibal? Și nu mai era timp să caute altul! Hamilcar îl săgeta cu privirea pe Giddenem; îi venea să-l strîngă de gît.

— Pleacă! îi strigă, și căpetenia sclavilor se făcu nevăzută.

Așadar, nefericirea de care se temuse atît îl ajunsese! Își încorda mintea în sforțări supraomenești să găsească un mijloc de scăpare, o ieșire din groaznicul impas.

Deodată se auzi, de dincolo de ușă, glasul lui Abdalonim. Slujitorii lui Moloh își pierduseră răbdarea.

Sufetul își înăbuși un strigăt, ca și cum l-ar fi ars cu un fier înroșit. Făcu din nou cîțiva pași prin odaie, apoi se prăbuși pe marginea balustradei, cu coatele pe genunchi, strîngîndu-și fruntea între pumnii încleștați.

În cada de porfir mai rămăseseră două palme de apă pentru baia lui Salammbô. Biruindu-și deopotrivă mîndria și scîrba, Hamilcar luă copilul în brațe și ca un negustor de sclavi începu să-l spele cu peria și cu praf de lut. Luă apoi de pe un raft din perete două bucăți de purpură, i le potrivi băiatului pe piept și pe spate, prinzîndu-le de umeri în două copci de diamante. Îi stropi creștetul capului cu parfum, îi înnodă în jurul gîtului un colan de chihlimbar și-i puse în picioare sandale cu tocuri de perle — sandalele fiicei sale! Hamilcar fremăta de mînie și de rușine. Salammbô sărise să-l ajute, tot atît de tulburată ca și tatăl ei. Copilul zîmbea, zăpăcit de atîta strălucire și, prinzînd curaj, cînd Hamilcar îl luă de mînă începu să zburde și să bată din palme.

Îl ținea strîns, ca și cum i-ar fi fost teamă să nu-l piardă; copilul, de durere, scîncea ușor alergînd alături de el.

Cum treceau prin fața ergastulei, se auzi de sub un palmier un glas rugător și înlăcrimat care murmura: „Stăpîne... stăpîne...“

Hamilcar se întoarse și zări lîngă el o lepădătură de om, unul din acei nefericiți care trăiau de azi pe mîine la casa sufetului.

— Ce vrei?

Sclavul, tremurînd din tot trupul, îngînă:

— Sînt tatăl lui...

Hamilcar nu se opri. Sclavul mergea în urma lui, frînt din mijloc, cu genunchii îndoiți și cu fruntea la pămînt. Pe fața lui se întipărea o spaimă cumplită; gemea cu răsuflarea întretăiată, neîndrăznind nici să întrebe, nici să strige : „Iertare !“

În sfîrșit, îndrăzni să atingă ușor brațul stăpînului cu un deget :

— Vrei să-l ?...

Nu avu destulă putere să sfîrșească vorba ; Hamilcar, tulburat de durerea lui, se opri.

Atît de adîncă era însă prăpastia care îl despărțea de sclavi, încît nu-i trecuse niciodată prin minte că ar avea ceva de vorbit împreună. Însăși îndrăzneala lui i se păru o jignire și o încălcare a drepturilor sale de stăpîn. Îi răspunse cu o privire mai rece și mai grea decît securea călăului ; sclavul căzu în praf, fără simțire, la picioarele lui. Hamilcar păși peste el, plecînd mai departe.

Cei trei oameni înveșmîntați în negru îl așteptau în sala cea mare, în picioare lîngă discul de piatră. Hamilcar se aruncă la pămînt sfîșiindu-și haina, și izbucni în strigăte de nestăpînită durere :

— Vai ! Vai ! Sărmanul meu Hannibal ! Scumpul meu fiu ! Mîngîierea și lumina vieții mele ! Ah ! luați-mă, ucideți-mă și pe mine ! Nefericire mie ! Nefericire ! (Își rupea obrazul cu unghiile, își smulgea părul din cap și plîngea cu hohote, ca bocitoarele la căpătîiul unui mort.) Luați-l ! Nu mai pot îndura atîta suferință ! Plecați ! Omorîți-mă cu el deodată ! Slujitorii lui Moloh rămăseseră mirați, văzînd că marele Hamilcar dovedește o inimă atît de slabă. Erau aproape înduioșați.

Deodată se auzi un zvon de pași desculți și un gîfîit repede, ca răsuflarea unei fiare care aleargă ; pe pragul celei de-a treia galerii, între stîlpii de fildeș, se ivi chipul unui om cu fața palidă, dezlănțuit, înfricoșător ! Întinse brațele în lături și răcni :

— Copilul meu !

Hamilcar se aruncă într-un salt asupra sclavului, și, astupîndu-i gura cu amîndouă mîinile, strigă cu glas și mai puternic :

— E bătrînul care l-a crescut ! Îl iubește ca pe copilul lui! Durerea l-a făcut să-și piardă mințile! Ajunge! Destul!

Împingînd cu umărul pe cei trei preoți și pe copilul jertfit, Hamilcar ieși în grabă cu ei împreună, închizînd ușa în urma lui cu piciorul.

Hamilcar rămase cîtva timp pe loc să asculte, temîndu-se că se vor întoarce. Se gîndi apoi că ar fi trebuit să omoare sclavul, pentru a-l împiedica să vorbească. Dar tot n-ar fi ocolit primejdia; ar fi mîniat pe Zei, și pedeapsa acestora s-ar fi abătut asupra fiului său. De aceea își schimbă gîndul și porunci lui Taanah să-i ducă cele mai alese bunătăți ale gurii: o pulpă de cerb, mazăre boabe și dulceață de rodii. Sclavul, flămînzit de multă vreme, se năpusti asupra bucatelor și lacrimi grele îi cădeau în mîncare.

Hamilcar se întoarse în odaia lui Salammbô și-l dezlegă pe Hannibal. Copilul, furios, îi mușcă mîinile pînă la sînge. Tatăl lui se apăra, mîngîindu-l. Salammbô, ca să-l potolească, încercă să-l sperie cu Lamia, zmeoaica din Cyrena.

— Unde e? întrebă copilul.

Îi spuse apoi că o ceată de tîlhari veniseră să-l răpească și să-l închidă într-o peșteră.

— Să vie, strigă Hannibal, îi omor pe toți!

Hamilcar îi destăinui groaznicul adevăr, dar copilul, înfruntînd pe tatăl său cu vorbe aspre, i-a strigat că e stăpînul Cartaginei și-i poate trimite la moarte pe toți supușii lui.

În cele din urmă, ostenit de atîtea frămîntări și de atît zbucium, adormi cu pumnii strînși. Vorbea în vis, cu fruntea culcată pe perna de purpură; ținea capul puțin aplecat pe spate, și brațul lui fraged, despărțit de trup, rămăsese întins ca și cum ar fi dat o poruncă.

La căderea nopții, Hamilcar îl ridică pe brațe cu grijă și coborî în întuneric scara galerelor. Trecînd prin casa negoțurilor, luă cu el un coș cu struguri și un ulcior cu apă proaspătă. În fața statuii lui Aletes din tainița cu pietre scumpe, copilul se trezi; zîmbea — ca și celălalt — în brațele tatălui său, sub strălucirea luminilor care îl înconjurau.

Hamilcar era încredințat acum că nimeni nu va mai putea să-i răpească fiul. Era un loc de nepătruns, legat de țărmul mării printr-un tunel, pe care numai el îl știa. Rotind privirea în jurul lui răsuflă adînc, apoi așeză copilul pe un scăunel lîngă scuturile de aur.

Nici o privire dinafară nu putea să ajungă pînă aici; nu mai avea nevoie de nici o pază. Hamilcar se simțea ușurat, ca o mamă care, după o lungă despărțire, și-ar fi regăsit pe primul ei născut. Îl strîngea la pieptul lui, rîzînd, îl mîngîia cu nume alintătoare și îl acoperea cu sărutări. Micul Hannibal, tulburat de atîta copleșitoare dragoste, tăcea.

Hamilcar se întoarse pe același drum, cu pași de tăcere, pipăind zidurile pe întuneric; în sala cea mare, lumina albă a lunii pătrundea printr-una din ferestrele peretelui boltit; în mijlocul încăperii, sclavul sătul dormea întins pe pardoseala de marmură. Hamilcar îl privi și simți în inima lui un fel de milă; cu vîrful coturnului îi împinse un covor sub căpătîi. Apoi își îndreptă ochii spre Tanit, a cărei seceră de argint lucea pe întinsul cerului. Se simțea mai puternic decît Zeii și se gîndea cu dispreț la Baal.

Pregătirile pentru jertfă începuseră.

Un perete al templului lui Moloh fu dărîmat, pentru ca zeul de aramă să poată fi scos fără să se atingă cenușa altarului. În zorii zilei, hierodulii îl împinseră pînă în piața lui Khamon.

Alunecînd pe cilindrii care îl susțineau, zeul trecea privind înapoi și depășind cu umerii lui înălțimea caselor. De departe zărindu-l, cartaginezii se împrăștiau în goană, căci nimeni, în afara clipelor lui de mînie, nu putea să-l privească pe Baal, nepedepsit.

O mireasmă pătrunzătoare plutea de-a lungul străzilor. Toate templele își deschiseră deodată porțile lor, lăsînd să treacă alaiul tabernacolelor, unele așezate pe care, altele pe litiere purtate de preoți. Mănunchiuri de pene fluturau la colțurile tabernacolelor, și raze de lumină răsăreau din globurile de cristal, de aur și de argint care le împodobeau.

Baalimii, zeii Canaanului, născuţi odinioară din Baal-cel-Mare, se întorceau la părintele lor, pentru a se umili şi a se mistui în faţa strălucirii sale.

Sub flamura lui Melkarth, de purpură uşoară, ardea o flacără de petrol; peste cea viorie, a lui Khamon, se înălţa un falus de fildeş, prins într-o verigă de nestemate; între perdelele lui Eşmun, albastre ca cerul, un piton dormea încolăcit, muşcîndu-şi coada: Zeii-Pateci, duşi pe braţe de preoţii lor, păreau nişte copii uriaşi în scutece, atingînd cu călcîiele lor pămîntul.

Veneau apoi toate întrupările mai mărunte ale Baalilor: Baal-Samin, zeul spaţiilor cereşti, Baal-Peor, zeul munţilor sacri; Baal-Zebub, zeul putreziciunii, apoi zeii ţărilor vecine şi ai neamurilor de acelaşi sînge: Iarbal din Libia, Adramalech al caldeenilor, Kijun al sirienilor; zeiţa cu chip de fecioară, Derceto, tîrîndu-se pe înotătoare, apoi trupul mort al lui Tamuz, întins pe năsălie între făclii şi coame de păr despletit. Pentru a supune Soarelui pe regii bolţii cereşti, şi pentru a-i împiedica să-i stînjenească puterea, preoţii purtau în vîrful prăjinilor stele de metal felurit colorate. Nici una nu lipsea, de la Nebo cel negru, geniul lui Mercur, pînă la hidosul Rahab, care e semnul constelaţiei Crocodilului. Abaddirii, pietrele căzute din lună, se învîrteau în praştii cu fire de argint; pîinişoare închipuind partea născătoare a femeii erau purtate în coşuri de preoţii lui Ceres; alţii veneau cu fetişurile şi amuletele lor; idoli uitaţi ieşeau la iveală; fuseseră aduse pînă şi podoabele sfinte ale corăbiilor, ca şi cum Cartagina ar fi voit să se adune întreagă, într-o reculegere închinată morţii şi durerii.

În faţa fiecărui tabernacol, un om purta pe creştetul capului un vas mare în care ardea tămîie. Nori de fum se ridicau ici şi colo, iar în ceaţa lor deasă se întrezăreau perdelele, ciucurii de cristal şi broderiile flamurilor sacre. Înaintau încet, fiind nespus de grele. Carele se împiedicau uneori pe pardoseala străzilor, iar credincioşii se grăbeau să atingă Baalimii cu poalele veşmintelor, pe care le păstrau după aceea ca pe un lucru sfinţit.

Zeul de aramă se îndrepta spre piaţa lui Khamon. Bogaţii, strîngînd în mîini sceptre cu măciulie de smarald, se strînseseră în Kinisdo; supraveghetorii visteriei, guvernatorii provinciilor, negustorii, ostaşii, corăbierii, toată gloata nesfîrşită care însoţea alaiul, purtînd fiecare semnul slujbei şi uneltele meşteşugului său, se înşira în jurul tabernacolelor care coborau din înaltul Acropolei între două şiruri de preoţi.

În cinstea lui Moloh, toţi se împodobiseră cu cele mai scumpe giuvaeruri. Diamantele scînteiau pe negrul rochiilor ; dar inelele prea largi cădeau de pe degetele slăbite, şi nu se putea închipui o privelişte mai jalnică decît mulţimea aceea de oameni tăcuţi, ai căror cercei spînzurau pe feţe străvezii şi ale căror tiare de aur încingeau frunţi încruntate într-o sfîşietoare deznădejde.

În sfîrşit, Baal ajunse în mijlocul pieţei. Preoţii ridicară în faţa lui o împrejmuire de zăbrele, pentru a ţine poporul departe ; apoi rămaseră în picioare în jurul lui.

Slujitorii lui Khamon, în rochii de lînă roşcată, se rînduiră în faţa templului lor, sub coloanele porticului ; pontifii lui Eşmun, în mantale de in, purtînd salbe din capete de cucufe şi tiare ţuguiate, se înşirară pe treptele Acropolei ; preoţii lui Melkarth, în tunici viorii, cuprinseră latura dinspre apus ; păzitorii abaddirurilor, strîns înfăşuraţi în fîşii de stofă frigiană, se aşezară spre răsărit ; pe latura dinspre miazăzi se înşiruiră necromanţii cu trupul tatuat, bocitorii în haine peticite şi slujitorii Patecilor şi Ydonimilor, care ghiceau viitorul ţinînd între dinţi osul unui om mort. Preoţii lui Ceres, înveşmîntaţi în rochii albastre, mai puţin cutezători, se opriseră în strada Satheb, cîntînd cu glasul coborît un thesmoforion în graiul megarian.

Din cînd în cînd apăreau şiruri de oameni goi, unii cu braţele întinse peste umerii celorlalţi. Scoteau din adîncul pieptului sunete prelungi şi răguşite ; priveau cu ochii înflăcăraţi spre uriaşul de aramă şi, învăluiţi într-un nor de praf, se legănau în unduire egală, toţi odată, ca şi cum ar fi fost puşi în mişcare de aceeaşi putere. Veneau atît de năvalnici, încît, pentru a-i potoli, hierodulii îi siliră cu lovituri de beţe să se culce pe burtă, în faţa zăbrelelor de aramă.

Atunci se arătă, venind din adîncul Pieţei, un om înveşmîntat într-o rochie albă. Îşi făcu încet drum prin mulţime, şi poporul recunoscu pe marele preot al lui

Tanit, pe Șahabarim. O furtună de huiduieli îl întîmpină ; în ziua aceea, stăpînită de semnul bărbăției, Zeița fusese dată uitării și nimeni nu băgase de seamă lipsa preoților ei. Cu atît mai mare fu uimirea tuturor, cînd îl văzură pe Șahabarim deschizînd în gardul de zăbrele una din ușile prin care treceau cei veniți să aducă jertfe Zeului. Preoții lui Moloh, socotind că îndrăzneala lui era o profanare, se năpustiră încercînd să-l oprească. Îndopați cu carnea jertfelor, înveșmîntați în purpură ca regii și purtînd pe fruntea lor coroane cu trei cercuri, ei își strigau mînia împotriva acestui eunuc străveziu, istovit în post și rugăciuni ; rîsul lor batjocoritor făcea să le salte bărbile negre în lumina soarelui.

Șahabarim, fără să răspundă, merse înainte, străbătînd pas cu pas întreaga piață ; ajunse la picioarele Zeului, și, cu o mișcare largă a brațelor, îl atinse de o parte și de alta ; era gestul solemn al închinării. De multă vreme Rabbet îl făcea să sufere ; și dintr-o pornire a deznădejdii sale — sau în lipsa unui zeu care să-i mulțumească pe de-a-ntregul cugetarea — hotărîse să i se închine lui Moloh.

Mulțimea, înfricoșată de această cutezătoare lepădare, porni într-un murmur prelung. Toți simțeau că în clipa aceea se rupea cea din urmă legătură dintre sufletele lor și buna Zeiță a iertării.

Șahabarim, ca unul care își pierduse bărbăția, nu putea să ia parte la slujba de preamărire a lui Baal. Oamenii înveșmîntați în mantale roșii îl siliră să se îndepărteze. Șahabarim făcu ocolul tuturor tagmelor preoțești ; apoi preotul fără zeu se pierdu în mijlocul mulțimii ; oamenii se feriră din calea lui, lăsîndu-l să treacă.

Un foc din lemne de aloes, de cedru și de dafin ardea între picioarele Zeului uriaș. Flăcările îmbrățișau vîrful aripelor lui largi, și alifiile cu care fusese uns curgeau ca o sudoare de-a lungul picioarelor lui de aramă. În jurul lespedei rotunde pe care se înălța, copii înfășurați în văluri negre așteptau în cerc, nemișcați, în timp ce brațele nemăsurat de lungi ale colosului își aplecau palmele asupra lor, ca și cum ar fi voit să smulgă acea cunună vie și s-o ducă cu el în cer.

Bogații, Bătrînii, femeile, toți credincioșii se îngrămădiseră la spatele preoților și pe acoperișurile caselor. Stelele zugrăvite își încetaseră rotirea; tabernacolele fură așezate pe pămînt și dîrele de fum ale jertfelnicelor se ridicau drept spre bolta cerului, ca ramurile albastre ale unui copac uriaș.

Unii căzură în nesimțire; alții rămaseră ca împietriți, cufundați într-un adînc extaz. O spaimă nesfîrșită cuprinsese toate sufletele. Încetul cu încetul, ultimele strigăte se stinseră și poporul Cartaginei, cu răsuflarea întretăiată, aștepta cu groază împlinirea dorințelor lui.

În sfîrșit, marele preot al lui Moloh, întinzînd mîna pe sub vălurile copiilor, le smulse de pe frunte cîte o șuviță de păr și o aruncă în flăcări. Oamenii în mantale roșii intonară un imn de preamărire închinat Zeului.

— Mărire, ție, Soare! Regele celor două lumi! Izvorul de viață care se zămislește pe sine! Părinte și Mamă! Tată și Fiu! Zeu și Zeiță! Zeiță și Zeu!

Glasurile lor se topeau în izbucnirea de alămuri și de strune, care pentru a acoperi țipătul jertfelor porniseră să răsune deodată. Șeminitele cu opt coarde, kinorele cu zece și nebalele care aveau douăsprezece șuierau, scrîșneau, bubuiau. Țevile lungi ale burdufurilor de piele scoteau un clipocit pițigăiat; tobele lovite cu toată puterea sunau repede și înăbușit; iar peste larma dezlănțuită a goarnelor, salsalimurile clămpăneau ca niște aripi de lăcustă.

Hierodulii deschiseră cu cîrlige lungi cele șapte încăperi din cele șapte caturi ale colosului de aramă. În cea de sus au pus făină; în a doua o pereche de turturele; în a treia o maimuță; în a patra un berbec; în a cincea o oaie, în a șasea, lipsind boul care s-ar fi cuvenit, așezară o piele tăbăcită, luată din altar. A șaptea încăpere rămase goală.

Înainte de a merge mai departe, încercară puterea brațelor Zeului. Lanțuri subțiri, legate de fiecare deget, porneau peste umeri și coborau pe spate. Trăgînd de capătul lanțurilor, oamenii ridicau pînă în cot cele două mîini deschise, care apropiindu-se una de alta, se întîlneau pe pîntece. Brațele se mișcară de cîteva ori, în tresăriri repetate. Apoi cîntecul se opri. Nu se mai auzea decît pîlpîitul flăcărilor.

Preoţii lui Moloh dădură ocol uriaşei lespezi rotunde, cu ochii aţintiţi asupra gloatei.

Sosise clipa cînd unul din mulţime, cel dintîi, ar fi trebuit să se înfăţişeze şi, prin jertfa lui îndeplinită fără constrîngere, să-i îndemne pe ceilalţi. Dar nimeni nu se arăta, şi cele şapte pîrtii, de la zăbrelele de aramă pînă la picioarele Zeului, erau deşarte. Spre a da curaj poporului, preoţii îşi scoaseră pumnalele de la cingătoare şi începură să-şi spintece obrazul. Au fost aduşi în faţa Zeului fanaticii, care rămăseseră afară întinşi la pămînt. Li se aruncară dinainte cumplite unelte de fier, ca fiecare să-şi aleagă de bună voie schingiuirea. Unii îşi împlîntau piroane în piept; alţii îşi însîngerau faţa, îşi aşezau cununi de spini pe fruntea şi, înlănţuindu-şi braţele, se înşiruiau în jurul copiilor, alcătuind un al doilea cerc, mai mare, care se strîngea şi se lărgea necontenit. Înaintau pînă la marginea zăbrelelor, dădeau înapoi şi se apropiau din nou, chemînd la ei mulţimea într-un vîrtej ameţitor de strigăte şi de sînge.

Încetul cu încetul, alţi credincioşi pătrunseră de-a lungul cărărilor, aruncînd în flăcări perle, vase de aur, potire şi sfeşnice, toate lucrurile de preţ ale bogăţiei lor; ofrandele se strîngeau din ce în ce mai multe şi mai strălucitoare. În sfîrşit, un om palid şi tremurînd de groază, abia ţinîndu-se pe picioare, împinse de la spate un copil. O mică umbră neagră se zări între mîinile Zeului, apoi dispăru într-un gol de întuneric. Preoţii se aplecară pe marginea lespezii rotunde, şi un cîntec nou izbucni, preamărind bucuria morţii şi renaşterea în veşnicie.

Copiii urcau încet şi în fumul care se înălţa învăluindu-i, păreau de departe că se pierd într-un nor. Nici unul nu tresări. Aveau mîinile şi gleznele legate. Vălurile negre îi împiedicau să vadă, după cum nici faţa lor nu se zărea.

Hamilcar, înfăşurat într-o mantie roşie ca şi preoţii lui Moloh, stătea nemişcat lîngă Baal, la înălţimea degetului cel mare al piciorului drept. Cînd veni rîndul celei de-a paisprezecea jertfe, mulţimea îl văzu tresărind cu o nestăpînită mișcare de groază. Apoi, redobîndindu-și liniștea, își încrucișă brațele pe piept și privi în pămînt. De cealaltă parte a uriașului de aramă, marele preot rămăsese tot atît de încremenit ca și el. Cu fruntea aplecată sub greutatea mitrei asiriene, privea pe pieptul lui placa de aur acoperită cu pietre mistice, care scînteiau în lumina de curcubeu a flăcărilor; cuprins de o adîncă tulburare, pălise. Hamilcar rămăsese cu fruntea înclinată; erau amîndoi atît de aproape de rug, încît poalele mantalelor lor fluturînd, din cînd în cînd îl atingeau.

Brațele de aramă se mișcau din ce în ce mai repede, fără să se oprească o clipă. De cîte ori un copil era jertfit, preoții lui Moloh întindeau mîna asupra lui și, împovărîndu-l de toate crimele poporului, strigau: „Nu sînt ființe omenești, sînt boi!“ Iar mulțimea din jur repeta: „Sînt boi! Sînt boi!“ Fanaticii urlau: „Mănîncă, Stăpîne, mănîncă!“ Pe cînd preoții Proserpinei, supunîndu-se de teamă dorințelor Cartaginei, murmurau invocarea templului din Eleusis: „Deschide zăgazul ploilor! Zămislește!“

Jertfele se prăbușeau în gol, dispărînd ca o picătură de apă zvîrlită pe un fier înroșit și un fum alb se înălța peste purpura flăcărilor.

Pofta nesătulă a Zeului nu se potolea. Cerea mereu. Pentru a-l sătura, îi azvîrliră pe brațe grămezi întregi de trupuri legate în lanțuri. Fanaticii încercară să le socotească, pentru a vedea dacă numărul lor corespunde zilelor anului solar; dar veneau mereu altele, și nu era cu putință să le deosebească în mișcarea tot mai grăbită a brațelor cumplite. Arderea jertfelor a durat ceasuri nesfîrșite, pînă la căderea nopții. Încetul cu încetul, strălucirea pereților de aramă se umbri, și începură să se zărească trupurile care ardeau. Unora li se părea că văd șuvițe de păr, mîini și picioare, forme omenești.

Cerul se întunecase. Nori grei se îngrămădiseră deasupra lui Baal. O piramidă de cărbuni se ridica pe rugul stins, pînă la genunchii uriașului scăldat în sînge, care, răsturnîndu-și capul pe spate, părea că se clatină beat de plăcere.

Pe măsură ce preoții se grăbeau să sfîrșească, nebunia poporului creștea. Jertfele se împuținaseră; unii strigau să fie cruțate; alții mai cereau. Părea că zidurile încărcate de oameni se vor prăbuşi sub urletele de groază şi de fanatică voluptate. Credincioşii se îmbulzeau pe alei, tîrînd după ei copiii care se încleştau de braţele lor; îi loveau ca să scape de ei şi să-i dea pe mîna oamenilor înveşmîntaţi în roşu. Cîntăreţii se opreau din cînd în cînd, istoviţi de puteri; se auzeau bocetele mamelor şi sfîrîitul grăsimii care cădea pe cărbuni. Băutorii de huoskuama umblau în patru labe şi se roteau în jurul Colosului, răcnind ca nişte tigri. Ydonimii îşi strigau profeţiile lor, iar fanaticii cîntau din buzele lor despicate. Mulţimea rupsese zăbrelele de aramă şi îşi aducea partea ei de jertfă; părinţi ai căror copii muriseră de mult azvîrleau în foc efigiile lor, jucăriile lor, osemintele lor. Se năpusteau cu cuţitele unii asupra altora, ucigîndu-se între ei. Hierodulii strînseră pe făraşuri de bronz cenuşa îngrămădită la marginea lespezii, apoi o aruncară în aer, ca jertfa să se răspîndească peste Cartagina şi pînă dincolo de stele.

Larma cea mare şi vîltoarea de flăcări îi adunase pe barbari în marginea cetăţii; căţăraţi pe resturile helepolei pentru a vedea mai bine, priveau pe deasupra zidurilor, înfioraţi de groază.

XIV

VALEA SECURII

MAI-NAINTE DE A FI AJUNS CARTAGINEZII pe la casele lor, cerul întreg se acoperi de nori grei. Cei care își ridicau privirea spre uriașul de aramă simțeau stropi mari de apă căzîndu-le pe frunte. Începuse să plouă.

O ploaie îmbelșugată se revărsă în valuri toată noaptea. Tunete prelungi cutremurau văzduhul. Era glasul lui Moloh. Biruise asupra lui Tanit, și acum zeița, purtîndu-și rodul în pîntece, își dăruia din înaltul cerului preaplinul sînului ei. Apărea din cînd în cînd într-un luminiș străveziu, *culcată pe un pat de nori ; apoi* se înfășura într-un văl de umbră, ca și cum, ostenită, ar fi dorit să doarmă. Cartaginezii, încredințați că ploaia e copilul lunii, o strigau pe nume ca să-i ușureze nașterea.

Ploaia se abătea peste acoperișuri și curgea șiroaie, umplînd curțile cu ochiuri de apă, rostogolindu-se în cascadă pe scări și rotindu-se în vîrtejuri la întretăierea străzilor. Cădea în grele valuri calde și în șuvițe repezi ; apa spumega lovindu-se de umerii caselor și fîșii lungi de pînză alburie păreau că plutesc peste ziduri. Acoperișurile negre ale templelor spălate de ploaie străluceau în lumina fulgerelor. Mii de șuvoaie coborau de pe dealul Acropolei ; ici și colo se prăbușea un perete, iar puhoiul ducea de-a valma, pe luciul lespezilor, grinzi de lemn, bucăți de moloz și paturi sfărîmate.

Toată Cartagina scosese afară amforele, ulcioarele, pînzele de cort ; făcliile se stingeau și oamenii se întoarseră să culeagă tăciuni aprinși din rugul lui Baal. Cu capul răsturnat pe spate, beau ploaia cu gura deschisă. Unii, aplecîndu-se la marginea bălților pline cu noroi, își răcoreau brațele pînă la subsuori ; își umpleau burta cu apă și vărsau ca niște bivoli. Sorbeau zburdînd aerul umed în răcoarea dimineții, și în inima lor îmbătată de plăcere renăștea o nesfîrșită speranță. Toate nenorocirile erau uitate. Patria își regăsea încă o dată puterile ei de viață.

Oamenii simțeau nevoia de-a abate asupra altora pornirea dezlănțuită a mîniei, cu care nu putuseră să se lovească pe ei înșiși. Jertfa pe care o săvîrșiseră nu trebuia să rămînă zadarnică ; și fără să-i încerce vreo remușcare, se lăsau purtați de acea frenezie care leagă între ei pe făptuitorii unei crime fără întoarcere.

Furtuna îi surprinsese pe barbari în corturile lor șubrede ; pătrunși pînă la piele de ploaia din ajun, se bălăceau prin noroi, căutîndu-și armele răvășite, stricate, pierdute.

Hamilcar veni el însuși să-l caute pe Hannon și, în temeiul deplinelor sale puteri, îi încredință comanda armatei. Bătrînul sufet șovăi cîteva clipe între dușmănia pe care i-o purta și dorința de a-i lua locul ; în cele din urmă primi.

Hamilcar alese o galeră și o înarmă, așezînd cîte un catapult la cele două capete ale ei. A ancorat-o în golful din fața portului ; apoi, pe corăbiile care mai puteau să iasă în larg, își încărcă ostașii lui cei mai buni. Hotărîse, așadar, să fugă ; și îndreptîndu-se spre miazănoapte, se pierdu în ceață.

Dar, trei zile mai tîrziu (pe cînd barbarii se pregăteau să reînceapă asaltul) oamenii sosiți în goană din Libia aduseră vestea că Hamilcar se arătase pe țărmul lor. Ridica de pretutindeni hrană și se întindea în toată țara.

Barbarii fură cuprinși de furie, ca și cum s-ar fi văzut trădați. Cei pe care asediul începuse să-i plictisească, galii mai cu seamă, nu stătură mult pe gînduri și plecară, cu gîndul de-a trece de partea lui Hamilcar. Spendius ar fi voit să reclădească helepola. Mâtho își croise în închipuire o cale dreaptă din cortul lui pînă la Megara și jurase s-o urmeze; nici unul din oamenii lor nu-i părăsi. Numai cei comandați de Autharit plecară, lăsînd la voia întîmplării latura dinspre apus a cetății. Zăpăceala era atît de mare, încît nimeni nu se gîndi să-i înlocuiască.

Narr'Havas îi pîndise pe mercenari din ascunzătoarea muntelui. Trecu apoi cu toți ai lui dincolo de lagună, și strecurîndu-se de-a lungul țărmului, intră în Cartagina.

Se înfățișă ca un mîntuitor, în fruntea a șase mii de oameni, purtînd toți făină sub mantale; aducea patruzeci de elefanți, încărcați cu fîn pentru vite și carne afumată. Cartaginezii se strînseră în jurul lor, dîndu-i fiecăruia cîte un nume. S-au bucurat de ajutorul ce le sosise, dar mai ales de vederea acelor puternice animale închinate lui Baal; era un semn al iubirii zeului; o dovadă că se hotărîse să intre în luptă pentru a-i apăra.

Narr'Havas fu întîmpinat de Bătrîni cu laude și mulțumiri: se îndreptă apoi spre palatul lui Salammbô.

N-o mai văzuse din ziua cînd, în cortul lui Hamilcar, înconjurat de cinci armate, simțise în mîna lui mîna ei rece și moale; după logodna lor, Salammbô plecase la Cartagina. Iubirea de altădată, umbrită un timp de rîvna măririi, îi aprinsese din nou inima; aștepta cu nerăbdare să intre în drepturile lui; să-i fie soție; s-o aibă.

Salammbô nu se putea deprinde cu gîndul că acest tînăr îi va fi odată stăpîn; și cu toate că se ruga în fiecare zi lui Tanit cerîndu-i moartea lui Mâtho, pornirea ei împotriva libianului se potolise. Un simțămînt nelămurit îi spunea că ura cu care Mâtho o urmărise fusese, poate, o voință a zeilor — și ar fi dorit să vadă în Narr'Havas o altă întrupare a acelei patimi sălbatice care o mai ținea încă sub vraja ei. Ar fi voit să-l cunoască mai de-aproape, și totuși prezența lui o stînjenea. Îi trimise vorbă că nu îi e îngăduit să-l vadă.

Adevărul era că Hamilcar dăduse poruncă slujitorilor să nu-l lase pe regele Numidiei să intre în odăile lui Salammbô. Ținea să-l răsplătească pentru credința lui, dar ca să-l lege mai strîns, hotărîse să amîne nunta pînă după sfîrșitul războiului. De teama sufetului, Narr'Havas nu mai stărui.

Înaintea celor o sută se înfățișă ca un rege. Schimbă hotărîrile lor, ceru drepturi deosebite pentru oamenii lui, și le împărți slujbe mari. Iar barbarii nu voiau să-și creadă ochilor văzînd numizi pe creasta zidurilor.

Cartaginezii rămaseră și mai surprinși, cînd au zărit sosind pe o triremă punică patru sute de soldați de-ai lor, foști prizonieri în Sicilia. Hamilcar înapoiase în taină Quiriților pe toți oamenii de pe corăbiile latine, luate înainte de predarea cetăților tyriene ; iar Roma, printr-un schimb cinstit de bune-deprinderi, liberase la rîndul ei pe prinșii cartaginezi. Solii barbari trimiși în Sardinia nu găsiseră ascultare, și nici locuitorilor Uticei nu li se recunoscu dreptul de cetățeni romani.

Hieron, stăpînul Siracusei, urmase aceeași pildă. Pentru a-și păstra puterea, avea nevoie de o înțelegere cu poporul cartaginez, de aceea se arătase prieten al canaaneenilor, le înlesnise plecarea și le trimise o mie două sute de boi, pe lîngă cincizeci și trei de mii de nebeluri de grîu curat.

Mai era și un alt temei puternic de a nu lăsa Cartagina în primejdie ; dacă barbarii ar fi biruit, toată mulțimea, de la cel dintîi soldat și pînă la cel din urmă spălător de vase, s-ar fi răzvrătit ; nici o cîrmuire și nici un palat n-ar mai fi rămas în picioare.

În vremea aceasta, Hamilcar cutreiera ținuturile răsăritene. Dădu peste cap pe gali ; iar barbarii se pomeniră la rîndul lor aproape împresurați.

Hamilcar îi hărțuia fără încetare ; se apropia de ei, apoi se depărta din nou, și stăruind în acest fel de luptă, izbutise încetul cu încetul să-i scoată pe mercenari din lagărele lor. Spendius se văzu nevoit să-i urmeze ; în cele din urmă, Mâtho făcu la fel.

Nu depăși Tunisul. Se adăposti între zidurile lui. Această prevedere se dovedi înțeleaptă, căci în curînd Narr'Havas, ieșind prin poarta lui Khamon, se ivi cu soldații și elefanții lui. Hamilcar îl chemase în ajutor. Între timp, alte cete de barbari cutreierau ținuturile învecinate, în căutarea sufetului.

La Clypea i se alăturaseră trei mii de gali. Trimise în Cyrenaica după cai și la Brutium după arme. Și hotărî să reînceapă războiul.

Niciodată voința lui nu fusese mai hotărîtă și mintea lui mai rodnică. Vreme de cinci luni pline își purtă după el soldații. Își alesese o țintă și îi îndrepta spre ea.

Împărțindu-se în cete mai mici, barbarii căutară mai întîi să-l impresoare. Toate încercările lor dădură greș, și se strînseră din nou laolaltă. Armata lor număra vreo patruzeci de mii de oameni. În mai multe rînduri se amăgiră cu bucuria de a-i vedea pe cartaginezi dînd înapoi.

Supărarea mare le-o pricinuiau călăreții lui Narr'Havas. Adesea, în ceasurile cele mai grele ale zilei, cînd înaintau în lungul cîmpiei moțăind sub povara armelor, se ridica deodată în zare o dungă subțire de praf, un ropot de cai în galop răsuna, și dintr-un nor în care scînteiau priviri înflăcărate se abătea o ploaie de săgeți. Numizii, purtînd pe umeri mantale albe, strigau de-a călare, ridicau brațele, strîngeau în pulpe fugarii dezlănțuiți și, răsucind frîul cu o mișcare scurtă, se făceau nevăzuți. Găseau în urmă cămile încărcate cu alte mănunchiuri de suliți, și se întorceau tot mai năprasnici, urlînd ca lupii, zburînd ca vulturii. Barbarii de pe margini cădeau unul după altul, neavînd o clipă de răgaz pînă la ivirea nopții, cînd încercau să găsească adăpost în valea muntelui.

Drumul era primejdios pentru pasul greu al elefanților, dar Hamilcar nu șovăi să-l urmeze. Străbătu lanțul muntos care se întinde de pe țărmul înalt al Hermeumului pînă la culmea Zaguanului. Barbarii își închipuiau că vrea să ascundă astfel puținătatea armatei sale ; dar îngrijorarea necontenită pe care Hamilcar le-o stîrnea ajunse pînă la urmă să-i scoată din fire mai rău decît o înfrîngere. Nu-şi pierdură curajul şi merseră mai departe pe urma lui.

În sfîrşit, într-o seară, între Muntele-de-Argint şi Muntele-de-Plumb, în mijlocul unor stînci înalte, la intrarea unei văi, barbarii căzură pe neaşteptate asupra unei cete de veliţi ; armata lui Hamilcar trebuia să fi fost pe-aproape, căci se auzea glas de trîmbiţi. Cartaginezii, surprinşi, o luară la fugă de-a lungul trecătorii. Drumul dădea într-o vale mărginită de rîpe repezi, semănînd cu tăişul unei securi. Barbarii se aruncară asupra veliţilor ; mai departe, printre vitele înspăimîntate, alţi cartaginezi fugeau de-a valma, cu sufletul la gură. Barbarii zăriră un om purtînd o mantie roşie : era Hamilcar. O furtună de glasuri îi strigă numele, iar rîndurile mercenarilor se avîntară într-un tumult de furie şi de bucurie. O parte din ei — mai zăbavnici sau mai prevăzători — rămaseră pe pragul trecătorii. Dar călărimea cartagineză ieşi din desişul pădurii şi-i sili, cu lovituri de sabie şi lănci, să se alăture grosului armatei. În scurtă vreme, toţi barbarii se aflau pe cîmpie.

Apoi, această mulţime de oameni, după ce mai şovăi cîtva timp, se opri ; nu mai găsea nici un loc de trecere.

Cei care nu se depărtaseră prea mult de gîtul văii încercară să se întoarcă înapoi, dar calea le era închisă. Rîndurile din urmă le strigau să descurce locul, şi izbindu-se de pereţii muntelui îi ocărau pe zăpăciţii care nu se pricepeau să recunoască drumul.

Se întîmplase că, după ce toţi barbarii coborîseră pe cîmpie, oamenii lui Hamilcar, ascunşi după stînci, au desprins cu bîrne steiuri de piatră şi le-au rostogolit pe povîrnişul repede, astupînd pe de-a-ntregul strîmtoarea.

La cealaltă margine a cîmpiei se întindea o limbă de pămînt, crestată ici şi colo de crăpături adînci, ducînd pînă la picioarele podişului pe care se strînsese armata punică. Cartaginezii aşezaseră din vreme scări rezemate de peretele podişului, iar veliţii, strecurîndu-se printre crăpăturile pămîntului, izbutiseră să le suie, mai înainte de a fi ajunşi din urmă. Unii din ei, oprindu-se în vale, fură traşi cu funiile, căci malul era atît de nisipos şi de înclinat, încît nici pe brînci nu putea fi urcat. Barbarii n-au întîrziat să se arate. Dar, o poartă uriașă de fier, înaltă de patruzeci de coți și croită pe măsura văii, răsări dintr-o dată în calea lor, ca și cum zidul unei cetăți ar fi căzut din cer.

Așadar, planul lui Hamilcar reușise. Nici unul din mercenari nu cunoștea drumurile muntelui; cei care mergeau în frunte îi tîrau după ei și pe ceilalți. Stîncile, înguste la temelia lor, fuseseră rostogolite cu ușurință, și în vreme ce barbarii fugeau, armata cartagineză scosese strigăte înfricoșate, ca și cum ar fi fost sfîrșitul pămîntului. Hamilcar fusese primejduit să-și piardă veliții; jumătate din ei nu se mai întoarseră; dar ar fi jertfit de douăzeci de ori pe atît pentru a izbuti.

Barbarii se tălăzuiră toată noaptea în rînduri învălmășite de la un capăt la altul al cîmpiei, pipăind muntele cu mîinile pentru a găsi un loc de trecere.

Iar cînd se făcu ziuă, se treziră înconjurați din toate părțile cu un perete de piatră albă, înalt și neted. Nici o ieșire înaintea lor; nici un mijloc de a scăpa din capcană. Cele două locuri de trecere erau închise de poarta de fier și de sfărîmăturile stîncilor.

Barbarii se priveau fără glas, îngrămădiți unii în alții, simțind în spinare o răceală de gheață și pleoapele grele ca plumbul.

Se năpustiră asupra stîncilor, dar pietrele rostogolite apăsau cu atîta greutate asupra celor rămase în picioare, încît nu izbutiră să le clintească din loc. Încercară să se cațăre pînă pe culme, dar uriașa grămadă de bolovani, cu ieșindul ei arcuit ca un pîntec, nu se lăsa încălecată. Se trudiră să sfredelească peretele de stîncă la cele două capete ale văii; uneltele lor se frînseră. Aprinseră un foc mare cu stîlpii corturilor lor; dar focul nu putea mistui muntele.

Se întoarseră în fața porții de fier; zăbrelele ei erau prinse în piroane grele, groase ca niște țăruși, ascuțite ca niște țepi de arici și dese ca părul unei perii. Barbarii se aruncară cu toată furia asupra lor. Cei dintîi pătrunseră printre gratii pînă la șolduri; cei dinapoi se îmbulziseră asupra lor, și toți căzură de-a valma, lăsînd pe cumplitele gheare fîșii de carne și smocuri de păr însîngerat.

Cînd își mai regăsiră puțin curajul, se opriră să cerceteze cîtă hrană le mai rămăsese. Mercenarii, care își pierduseră lăzile, nu mai aveau de mîncare decît pentru două zile, ceilalți nici măcar atît. Așteptau caravana făgăduită de satele de la miazăzi.

Taurii, pe care cartaginezii îi goniseră de-a lungul văii ca să-i zăpăcească pe barbari, rătăceau slobozi prin împrejurimi. Barbarii i-au doborît cu lovituri de lance, i-au tăiat și i-au mîncat ; iar după ce și-au săturat burțile, gîndurile li s-au mai veselit.

A doua zi au omorît toți catîrii, vreo patruzeci ; le-au răzuit pielea, le-au fiert măruntaiele și le-au sfărîmat oasele. Nu-și pierduseră nădejdea ; armata tăbărîtă în fața Tunisului prinsese desigur de veste și nu va întîrzia să le vină în ajutor.

Dar în seara celei de-a cincea zi, foamea începu să-i chinuiască din nou ; au ros cingătoarea de piele a săbiilor și inelele de plută din fundul coifurilor.

Patruzeci de mii de oameni erau îngrămădiți sub muntele care îi încercuia ca o arenă. Unii rămăseseră în fața porții de fier și lîngă peretele stîncilor ; alții se risipiseră în neorînduială. Cei mai puternici se fereau unii de alții, iar cei mai temători se alăturau celor îndrăzneți, deși n-aveau de așteptat nici un ajutor de la ei.

Veliții căzuți în luptă începuseră să putrezească, și au fost îngropați fără zăbavă : șanțurile nu se mai vedeau.

Barbarii zăceau alături și tînjeau sleiți de puteri. Din cînd în cînd, unul din ostașii mai vechi trecea printre rîndurile lor, și un urlet de groaznice blesteme izbucnea împotriva cartaginezilor, împotriva lui Hamilcar și împotriva lui Mâtho, deși acesta nu era cu nimic vinovat de nenorocirea care îi ajunsese. Li se părea însă că suferința lor ar fi fost mai mică, dacă s-ar fi găsit toți laolaltă. Începeau apoi să geamă ; unii plîngeau încet ca niște copii.

Veneau la căpitanii lor și îi rugau să le dea ceva care să le aline chinurile ; căpitanii nu răspundeau nimic, sau, cuprinși de furie, culegeau o piatră de pe jos și le-o azvîrleau în obraz.

Adevărul e că mulți ascunseseră în pămînt resturi de mîncare, cîțiva pumni de curmale ori o mînă de făină; mîncau noaptea pe furiș, ascunzîndu-și capul sub mantale. Cei care mai aveau încă săbii le țineau în mînă, zadarnic pregătiți pentru luptă; cei mai bănuitori stăteau în picioare, rezemați de zidul muntelui.

Își învinuiau căpitanii și îi amenințau. Autharit nu se temea să se arate. Încăpățînat ca un barbar, pe care nici o piedică nu-l descurajează, se ducea de douăzeci de ori pe zi pînă în fața stîncilor, sperînd de fiecare dată să descopere un loc de trecere; legănîndu-și umerii lui grei, înveșmîntat în blănuri, semăna cu un urs care iese primăvara din bîrlogul lui, să vadă dacă s-au topit zăpezile.

Spendius, înconjurat de grecii lui, se ascunsese într-o văgăună; temător cum era, răspîndise vestea că a murit.

Toți ajunseseră de-o slăbiciune respingătoare; pielea de pe ei se învinețise. În seara celei de-a noua zi, trei iberici muriră. Tovarășii lor, înspăimîntați, îi lăsară singuri; ceilalți barbari săriră să despoaie morții, și trupurile lor albe zăceau goale pe nisip, în bătaia soarelui. Apoi începură să le dea tîrcoale garamanții. Erau oameni deprinși cu deșertul și nu se închinau nici unui zeu. Cel mai bătrîn dintre ei făcu un semn, și toți scoaseră cuțitele, tăind bucăți de carne din trupurile celor morți. Se lăsau pe vine și, sprijiniți în călcîie, începeau să înfulece. Ceilalți îi priveau de departe; cîțiva strigară îngroziți; dar mulți erau aceia care, în adîncul gîndului lor, le pizmuiau curajul.

Înspre miezul nopții, unii s-au apropiat și, ascunzîndu-și lăcomia, au cerut o îmbucătură, ca să-i încerce gustul, ziceau ei. Alții, dintre cei mai cutezători, i-au urmat; numărul lor spori, și în scurtă vreme se strînse o mulțime. Cei mai mulți simțind pe limbă carnea rece o lăsau să le cadă din mînă; unii, dimpotrivă, o înghițeau cu poftă.

Se îndemnau și luau pildă unii de la alții. Cîte unul, care se ținuse pînă atunci deoparte, se ducea să stea de vorbă cu garamanții — și nu se mai întorcea. Înfigeau bucățile de carne în vîrful săbiilor și le frigeau deasupra jeraticului; le presărau cu trei degete de praf și se îmbrînceau să le aleagă pe cele mai gustoase. Iar după ce n-a mai rămas nimic din cele trei cadavre, ochii tuturor se îndreptară pe cîmp, să mai găsească altele.

Și-au adus aminte atunci că aveau în mîna lor douăzeci de cartaginezi prinși în ultima luptă. Cum de nu se gîndiseră la ei? Cartaginezii fură uciși; era o dreaptă răzbunare. Apoi, fiindcă nu voiau să moară de foame — și pentru că felul acesta de mîncare începuse să le placă — barbarii începură să taie pe cărătorii de apă, pe grăjdari și pe slujitorii mercenarilor. Îi căsăpeau în fiecare zi. Mîncau pe săturate, prindeau puteri și nu mai erau triști.

După ce ultimul grăjdar fu mîncat, privirile flămînzilor se îndreptară spre bolnavi și spre răniți. De vreme ce și-așa nu se puteau vindeca, nu era mai bine să le cruțe suferințele? De cum vedeau pe unul clătinîndu-se pe picioare, strigau că e pierdut și nu mai era bun decît să-i hrănească pe ceilalți. Foloseau tot soiul de șiretlicuri pentru a le grăbi moartea; le furau ultima rămășiță a scîrnavei lor îmbucături; se prefăceau că se împiedică și îi călcau în picioare, iar murinzii, ca să arate că mai sînt încă în putere, încercau să întindă brațele, să se ridice, să rîdă. Unii se trezeau din leșin, simțind un tăiș de ferăstrău retezîndu-le picioarele. Oamenii se ucideau între ei, de multe ori fără nici o nevoie, numai dintr-o pornire a cruzimii lor, ca să-și astîmpere furia.

A paisprezecea zi se abătu asupra armatei barbarilor o ceață apăsătoare și caldă, cum se întîmplă de obicei spre sfîrșitul verii în acele ținuturi. Această schimbare a vremii spori numărul morților; cadavrele putrezeau cu o repeziciune înspăimîntătoare în umezeala fierbinte, clocită între pereții muntelui. Burnița care cădea peste stîrvuri le înmuia carnea zdrențuită și, în curînd, cîmpul întreg se prefăcu într-o uriașă cloacă rău mirositoare. Aburi alburii pluteau deasupra pămîntului, pătrundeau în piele, înțepau nările, tulburau vederea. Barbarii credeau că sînt sufletele celor morți, duhul răsuflării lor. O nesfîrșită scîrbă îi cuprinsese. Nu mai voiau nimic. Își doreau moartea.

Două zile mai tîrziu vremea se limpezi, şi începu din nou să-i chinuiască foamea. Simţeau în pîntece un cleşte care le rupea măruntaiele. Se zvîrcoleau pe jos, muşcau pămîntul, îşi sfîşiau braţele cu dinţii, şi rîdeau ca nişte nebuni.

Mai cumplit sufereau de sete. Nu mai aveau nici o picătură de apă. Încă din a noua zi, toate burdufurile secaseră. Își amăgeau arşiţa gurii lipindu-şi buzele de tăişul săbiilor, de fildeşul mînerelor, de arama zalelor. Foştii conducători de caravane îşi strîngeau burta cu sfoară. Unii sugeau pietre. Alţii îşi sorbeau udul răcit în coifuri de bronz.

Aşteptau mereu să se ivească în zare armata Tunisului. Întîrzierea ei era cea mai bună dovadă că va sosi în curînd. Aveau încredere în vitejia lui Mâtho şi nu se îndoiau că le va veni în ajutor. „Mîine va fi aici !“ spuneau ei, şi zilele treceau.

La început s-au rugat ; au adus jertfe ; au chemat în ajutor bunătatea zeilor ; dar văzîndu-se părăsiţi, nu mai simţeau împotriva lor decît ură şi, ca să se răzbune, încercau să nu mai creadă în ei.

Oamenii cei mai aprigi pieriră cei dintîi ; africanii se dovediră mai suferitori decît galii. În mijlocul balearilor, Zarxas stătea lungit la pămînt, cu părul răsfirat pe braţe, nemişcat ca un mort. Spendius găsise o buruiană cu frunze late, mustoase, şi spunînd celorlalţi că e otrăvitoare, se hrănea cu ea pe ascuns.

Înfometaţii erau prea slabi ca să alunge cu pietre corbii care începuseră să se strîngă. Din cînd în cînd, un vultur-cu-barbă se lăsa din zbor pe un stîrv şi se apuca să-l sfîrtece. Un om se apropia de el, tîrîndu-se cu lancea în dinţi şi, sprijinit într-un cot, ţintea îndelung, azvîrlind arma. Pasărea cu pene albe, speriată de zgomot se oprea, privea în jurul ei, apoi, liniştită ca un cormoran pe un colţ de stîncă, ciugulea mai departe leşul cu hidosul ei plisc galben ; omul, descumpănit, cădea din nou pe burtă în praful unde zăcea. Unii izbuteau să prindă şerpi şi cameleoni. Dar ceea ce îi făcea să mai trăiască era dragostea lor de viaţă. Un singur gînd îi stăpînea, și o voință îndărătnică de a li le prelungea bătăile inimii.

Cei mai răbdători se țineau strînși laolaltă, așezați în cerc printre morți, în mijlocul cîmpiei; înfășurați în mantalele lor, stăteau tăcuți, adînciți într-o negrăită tristețe.

Oamenii născuți la oraș își aduceau aminte de larma străzilor, de teatre, de taverne, de băi și de dughenele bărbierilor, unde își dădeau întîlnire toate poveștile. Ceilalți revedeau cîmpurile scăldate în lumina apusului de soare, holdele de grîu rumen, boii mari urcînd blîndele coline, cu brăzdarul plugului pe grumaz. Călătorii zăreau puțuri cu apă; vînătorii își aminteau pădurile cu sălbăticiuni; ostașii bătrîni se gîndeau la bătăliile purtate; și în toropeala care îi cuprindea, toate reînviau pe aripile închipuirii. Unii aveau vedenii și plecau să caute în munte o poartă deschisă, încercînd să treacă prin ea. Alții, închipuindu-și că luptă cu furtuna pe mare, mînuiau cîrma corăbiei; tresăreau cîteodată înspăimîntați, crezînd că văd printre nori oștile Cartaginei. Mulți visau cu ochii deschiși ospețe îmbelșugate și porneau să cînte.

Stăpîniți parcă de o ciudată sminteală, îngînau mereu aceleași cuvinte și făceau necontenit aceeași mișcare; iar cînd ridicau capul și se priveau unii pe alții, izbucneau în hohote de plîns, văzînd înspăimîntătoarea urîțenie a chipului lor. Unii nu mai simțeau nici o durere, și pentru a-și trece vremea povesteau primejdiile trecute, din care izbutiseră să scape nevătămați.

Moartea îi aștepta pe toți, neîndurată și de neînlăturat. Zadarnic încercaseră în mai multe rînduri să scape din încercuire. Bucuroși s-ar fi predat învingătorului — dar cum? Nici măcar nu știau unde l-ar fi putut găsi pe Hamilcar.

Vîntul sufla dinspre rîpa muntelui, purtînd nisipul în valuri pe deasupra porții de fier care închidea trecătoarea; acoperea cu pulbere mantalele și capetele barbarilor, ca și cum pămîntul ar fi pornit peste ei să-i îngroape. Totul era nemișcare; și muntele cel veșnic li se părea în fiecare dimineață mai înalt.

Stoluri mari de păsări treceau fîlfîind din aripi în larga libertate a cerului albastru. Oamenii închideau ochii să nu le vadă.

Simţeau mai întîi un vîjîit în urechi ; unghiile li se învineţeau, frigul le pătrundea în oase, se culcau pe-o coastă şi se stingeau în tăcere.

Pînă în a nouăsprezecea zi muriseră două mii de asiatici, o mie cinci sute de oameni din Arhipelaguri, opt mii de libieni, mercenarii cei mai tineri şi unele triburi întregi : douăzeci de mii de soldaţi, jumătate din toată armata.

Autharit, care nu mai avea cu el decît cincizeci de gali, se pregătea să-şi facă singur seama, cînd pe culmea muntelui, drept în faţa lui, i se păru că vede o umbră omenească. Privită de jos, nu arăta mai înaltă decît un pitic, dar Autharit desluşi pe braţul lui stîng un scut asemeni unei frunze de trifoi. Strigă : „Un cartaginez !“ În faţa porţii de fier, sub stînci şi pe întinderea cîmpiei, barbarii se ridicară deodată în picioare, privind de jos soldatul care se plimba pe marginea prăpastiei.

Spendius luă un cap de bou, îi legă coarnele cu două cingătoare, ca o diademă, şi-l înălţă pe vîrful unei prăjini, în semn de pace. Soldatul se făcu nevăzut. Barbarii rămaseră în aşteptare.

În sfîrşit, către seară, ca şi cum s-ar fi desprins o aşchie de stîncă de pe malul înalt, se rostogoli pînă în vale o cingătoare de piele roşie, împodobită cu trei stele de diamante şi purtînd pecetea Marelui-Sfat : un cal sub un palmier. Era răspunsul lui Hamilcar, semnul de liberă-trecere pe care îl trimitea.

Barbarii nu mai aveau de ce să se teamă ; orice nouă întorsătură a soartei însemna sfîrşitul suferinţelor lor. O bucurie nestăpînită îi cuprinse. Se îmbrăţişau ; plîngeau. Spendius, Autharit şi Zarxas, patru italici, un negru şi doi spartani se îmbiară să ducă solia de pace. Nimeni nu fu împotrivă, dar nu ştiau pe ce cale vor putea să ajungă.

O lungă pîrîitură se auzi deodată dinspre stînci ; cea mai înaltă din ele, clătinîndu-se de cîteva ori, se rostogoli pînă în vale.

Stîncile răsturnate de pe culme pentru a închide trecătoarea se prăvăliseră într-un povîrniș atît de repede, iar locul unde se grămădiseră era atît de strîmt, încît barbarii nu reușeau să-l urce; dar de partea cealaltă a muntelui, puteau fi împinse cu ușurință. Cartaginezii au pus umărul, și mai înainte de a se lumina de ziuă; stanele de piatră coborîseră pînă în marginea cîmpiei, ca treptele uriașe ale unei scări prăbușite.

Barbarii n-au izbutit să le suie; cartaginezii au coborît scări și toată mulțimea s-a năpustit asupra lor. O lovitură de catapultă a împrăștiat-o. N-au fost îngăduiți să se apropie decît cei zece.

Mergeau între clinabarii călări și se sprijineau cu mîna pe spinarea cailor.

Bucuria dintîi le trecuse; începuseră să se simtă îngrijorați. Pedeapsa lui Hamilcar avea să fie cumplită. Spendius a încercat să-i liniștească:

— Să mă lăsați pe mine să vorbesc!

Se lăuda că va ști să găsească cuvintele nimerite pentru a scăpa armata din primejdie.

În spatele fiecărui tufiș stăteau ostași de pază. Se înclinau salutînd cingătoarea pe care Spendius și-o pusese pe umăr.

Ajungînd în lagărul punic, mulțimea cartaginezilor se strînse în jurul lor, și li se părea că aud, ici și colo, șoptiri înfundate și rîsete de batjocură. Ușa unui cort se deschise.

Hamilcar stătea pe un scaun în fundul cortului, dinaintea unei mese scunde, pe care lucea tăișul unei săbii. În jurul lui, căpitanii așteptau în picioare.

Zărind solia celor zece, făcu o mișcare înapoi; apoi se aplecă să-i măsoare cu privirea.

Ochii lor, neobișnuit de măriți, erau prinși în cearcăne negre, care li se prelungeau pînă la tîmple; muchia ascuțită a nasului lor vînăt se ridica între obrajii supți, brăzdați de cute adînci; pielea trupului lor, prea largă pentru mușchii subțiați, se pierdea sub un strat de praf cărămiziu; buzele li se lipeau de dinții galbeni, și răspîndeau în jurul lor o groaznică duhoare, ca niște morminte deschise, ca niște cadavre vii.

În mijlocul cortului, pe rogojina unde aveau să se așeze căpitanii, fumega o strachină cu dovleac fiert. Barbarii rămaseră cu ochii țintă asupra ei, tremurînd din tot trupul și abia stăpînindu-și lacrimile.

Hamilcar se întoarse să vorbească unuia din căpitani. Flămînzii, cu burta la pămînt, se azvîrliră asupra strachinii. Își bălăceau fața în grăsime, și clămpănind din fălci, plîngeau cu sughițuri. Nu atît de milă, ci mai mult mirîndu-se, Hamilcar îi lăsă să înfulece tot dovleacul. Apoi, după ce văzu pe cei zece ridicîndu-se, făcu semn celui care purta cingătoarea, poruncindu-i să vorbească. Lui Spendius îi era frică ; se bîlbîia.

Ascultîndu-l, Hamilcar învîrtea pe deget un inel mare de aur ; era același cu care pusese sigiliul Cartaginei pe cingătoarea de piele. Îl lăsă să cadă, iar Spendius se repezi să-l ridice ; în fața stăpînului, sclavul din el s-a deșteptat. Însoțitorii lui tresăriră, judecînd aspru această umilință.

Dar grecul își regăsi glasul și, reamintind cruzimea lui Hannon, pe care îl știa înduşmănit cu Barca, încercă să-l înduioșeze cu înșirarea amănunțită a suferințelor lor și cu amintirea supunerii lor de altă dată. Vorbi vreme îndelungată, repezind cuvintele cu multă șiretenie și uneori cu îndrăzneală ; pînă la urmă, lăsîndu-se purtat de avîntul minții lui înfierbîntate, nu se mai putea opri.

Hamilcar răspunse că se învoiește să-i ierte. Era gata să încheie pacea — și pentru totdeauna ; dar cerea să i se predea, după alegerea sa, zece mercenari. Fără arme și fără zale.

Solii nu se așteptau la atîta mărinimie. Spendius strigă :

— Douăzeci dacă dorești, stăpîne !

— Nu, zece îmi sînt de ajuns, răspunse cu blîndețe Hamilcar.

Au fost duși afară din cort, ca să se sfătuiască împreună. Autharit nu se putea învoi cu jertfirea celor zece soți de arme. Zarxas îi spuse lui Spendius :

— De ce nu l-ai ucis ? Spada lui era la un pas de tine !

— Pe el ? întrebă Spendius ; apoi mai spuse de cîteva ori : Pe el ? Pe el ? ca și cum ar fi fost un lucru cu neputință, iar Hamilcar nemuritor.

Copleșiți de osteneală, se culcară pe spate lîngă pămînt, neștiind ce hotărîre să ia.

Spendius îi îndemna să primească. În sfîrșit, se întoarseră în cort cu răspunsul.

Sufetul întinse mîna pe rînd celor zece barbari, strîngîndu-le degetul cel mare ; apoi își șterse palma de poala mantalei, scîrbit de atingerea acelor mîini zbîrcite și moi, mînjite de grăsime vîscoasă. Îi întrebă :

— Sînteți toți căpetenii ale barbarilor și ați jurat pentru ei ?

— Da ! fu răspunsul.

— De buna voastră voie, din toată inima, cu gîndul de a vă ține făgăduiala ?

Toți mărturisiră că sînt gata să se întoarcă la ai lor pentru îndeplinirea celor hotărîte.

— Foarte bine, spuse din nou sufetul. Potrivit înțelegerii încheiate între mine Hamilcar Barca și trimișii mercenarilor, vă aleg pe voi zece și vă păstrez !

Spendius căzu în nesimțire pe rogojină. Barbarii, ca și cum s-ar fi lepădat de el, se strînseră laolaltă, fără să scoată nici un cuvînt, nici un geamăt.

Barbarii, care îi așteptau, văzînd că nu se mai întorc, își închipuiră că i-au trădat : trimișii lor se vînduseră sufetului.

Au mai avut răbdare două zile : în dimineața celei de-a treia se hotărîră. Ajutîndu-se cu frînghii, cu țăruși și săgeți înfipte în chip de trepte pe fîșii de pînză, izbutiră să urce stîncile ; lăsînd în urmă pe cei mai slabi, vreo trei mii porniră spre lagărul armatei barbare din fața Tunisului.

Pe culmea dealului se întindea o poiană, semănată ici colo cu arbori mărunți ; barbarii ronțăiră în dinți toți mugurii. Trecură mai departe printr-un cîmp de bob ; în cîteva clipe n-a mai rămas nici o păstaie, ca și cum s-ar fi abătut pe pămînt un nor de lăcuste. După alte trei ceasuri de mers ajunseră pe un al doilea podiș, mărginit cu un brîu de coline verzi.

În unduirile dintre măguri, se zăreau venind în șir mănunchiuri sclipitoare, ca snopii unor spice de argint; barbarii, ferindu-și ochii de lumina soarelui, desluşiră umbrele unor namile negre, care le purtau parcă în spinare. Umbrele se apropiau și creșteau la fiecare pas. Erau turnuri de suliți, ridicate pe umerii unor elefanți înarmați pînă în dinți.

Între vîrfurile uriașilor colți de fildeș, duceau în piept ascuțișul unui cumplit țăruș de fier; purtau o brățară de pumnale la genunchere și platoșe de aramă peste șolduri; la capătul trompei lucea tăișul unei spade cu mînerul prins într-o legătură de piele. Porniseră toți o dată din adîncul cîmpiei și înaintau în șiruri lungi la distanțe egale.

O spaimă fără nume îi încremeni pe barbari. Nici măcar nu încercară să fugă. Fără să prindă de veste, se pomeniră încercuiți.

Elefanții își deschiseră drum în mijlocul mulțimii, spintecînd-o cu piepturile și răvășind-o cu colțurile dinților de fildeș, cum răstoarnă fierul plugului brazdele pămîntului arat. Tăiau, sfîrtecau, secerau cu tăișul trompelor, iar turnurile aruncătoare de flăcări revărsau un potop de lavă aprinsă, ca niște vulcani în mers. Nu se mai vedea decît o învălmășeală de trupuri omenești, ca niște pete albe, frînturi de aramă, zale cenușii, sînge roșu țîșnind, iar fiarele dezlănțuite treceau peste grămezile de morți, ca valurile unei mări de întuneric. Cea mai furioasă dintre ele era purtată de un numid cu o cunună de pene pe frunte, care azvîrlea lăncile cu o iuțeală înspăimîntătoare, scoțînd din cînd în cînd un șuierat prelung și ascuțit; în toiul măcelului namilele uriașe întorceau capul spre el, ca niște cîini ascultători.

Treptat-treptat, cercul se strîngea. Barbarii, sleiți de puteri, nu mai erau în stare să se apere. Elefanții ajunseră curînd în mijlocul cîmpiei. Locul era strîmt. Uriașii se îngrămădeau de-a valma, ridicîndu-se în două picioare și ciocnindu-se în dinți. Narr'Havas izbuti să-i domolească, întorcîndu-i în pas grăbit spre coline.

Două cete de barbari se ascunseseră într-o vîlcea şi, lepădînd armele, ridicau braţele spre corturile punice, cerşind în genunchi îndurare.

Cartaginezii le legară mîinile şi picioarele, întinzîndu-i la pămînt, unul lîngă altul. Apoi dădură drumul elefanţilor.

Piepturile trosneau ca nişte lăzi sfărîmate ; fiecare pas de elefant zdrobea cîte două, picioarele lor grele se afundau în trupuri de om, cu o mişcare a şoldurilor care îi făcea parcă să şchiopăteze. Nu se opriră nici o clipă ; au mers pînă la capăt.

Liniştea se aşternu din nou pe întinsul cîmpiei. Se făcea noapte. Hamilcar privea cu desfătare împlinirea răzbunării sale.

Apoi deodată, tresări. La şase sute de paşi mai departe, se zăreau alţi barbari ! Erau patru sute de mercenari dintre cei mai zdraveni — etrusci, libieni şi spartani — care se strînseră de la început, în aşteptare, pe culmea dealului. Văzînd măcelul care însîngera cîmpia, porniseră să-şi taie cale spre lagărul cartaginez. Coborau în rînduri strînse, într-o aprigă şi uimitoare ordine de bătaie.

Un crainic fu trimis în drumul lor. Hamilcar avea nevoie de soldaţi ; le preţuia vitejia şi îi primea fără gînd ascuns. Trimisul Cartaginei le arătă locul pînă unde puteau să se apropie şi unde aveau să găsească de mîncare. Barbarii alergară într-acolo, ospătîndu-se toată noaptea. Cartaginezii începură să murmure, învinuindu-l pe Hamilcar că îi părtineşte pe mercenari.

Se răzgîndise în faţa acestei nepotolite porniri de ură ? Sau fusese numai o vicleană prefăcătorie ? A doua zi, cu capul gol şi fără sabie, Hamilcar însoţit de-un pîlc de clinabari se înfăţişă mercenarilor, spunîndu-le că are prea multă lume de hrănit şi nu mai poate să-i păstreze lîngă el. Dar, fiindcă avea nevoie de oameni şi voia să-şi aleagă pe cei mai vrednici, hotărîse să le încerce curajul într-o luptă fără cruţare ; pe învingători îi va reţine în garda lui. Era o moarte ca oricare alta. Hamilcar porunci soldaţilor săi să se dea la o parte (căci steagurile punice îi împiedicau pe mercenari să privească în zare) şi deodată se arătară cei o sută nouăzeci de elefanţi ai lui Narr' Havas. Veneau înşiruiţi unul după altul, ridicînd în aer trompele lor înarmate cu junghere, ca niște brațe de uriași învîrtind securile deasupra capului.

Barbarii se priviră în ochi fără să scoată un cuvînt. Nu moartea îi făcea să pălească, ci cumplita încercare pe care erau nevoiți s-o primească.

Viața trăită împreună statornicise între acești oameni apropieri de adîncă prietenie. Tabăra, pentru cei mai mulți din ei însemna patria; singuri pe lume, se iubeau între ei ca și cum ar fi fost frați; dormeau alături sub aceeași manta la lumina stelelor. În pribegia lor fără sfîrșit, de-a lungul atîtor țări felurite, pe drumuri cu întîmplări neașteptate și cu vărsări de sînge, se înfiripau legături de inimă ciudate, însoțiri de rușine, mai trainice uneori decît o căsătorie; cel mai puternic îl apăra pe cel mai firav în iureșul bătăliilor, îl trecea peste prăpăstii, îi ștergea sudoarea de pe fruntea înfiorată de friguri, și fura ca să-i aducă de mîncare; iar celălalt, copil cules de pe marginea drumurilor și crescut între mercenari, îl răsplătea pe ocrotitorul său cu o mie de îngrijiri gingașe și cu alintări de soție.

Acum își schimbau între ei salbele și cerceii, darurile ce-și făcuseră după încercări de primejdie, în ceasuri de nestăpînită bucurie. Toți cereau să moară; nici unul nu se îndura să lovească. Unul mai tînăr spunea altuia cu barba căruntă: „Nu! Nu! Tu ești mai puternic și ne vei răzbuna! Ucide-mă!“ Iar celălalt răspundea: „Eu nu mai am mulți ani de trăit! Străpunge-mi inima și nu șovăi!“ Frații se priveau strîngîndu-și mîinile, și iubitul își lua rămas bun pentru totdeauna de la iubitul lui, plîngîndu-i pe umăr.

Își scoaseră platoșele, ca vîrful săbiilor să pătrundă mai lesne; iar pe trupul lor se vedeau crestate, ca niște inscripții pe o columnă, rănile pe care le primiseră luptînd pentru Cartagina.

Se înșirară pe patru rînduri, ca gladiatorii, și cu pași nesiguri porniră la luptă. Unii, legați la ochi, învîrteau săbiile în aer ca pe niște toiaguri de cerșetori. Cartaginezii îi huiduiau, strigîndu-le că sînt lași. Barbarii se îndîrjiră, și s-a încins în curînd o luptă aprigă, cumplită, fără cruțare.

Uneori, doi oameni plini de sînge cădeau unul în brațele celuilalt și mureau sărutîndu-se. Nici unul n-a dat înapoi. Se năpusteau cu pieptul în ascuțișul săbiilor. Năvăleau cu atîta furie, încît cartaginezii, privindu-i de departe, se înspăimîntau.

În sfîrșit, barbarii se opriră. Strigăte răgușite ieșeau din piepturile lor, și ochii lor străluceau printre șuvițele lungi, care le atîrnau peste obraz, ca și cum ar fi fost scăldate într-o baie de purpură. Unii cădeau răsucindu-se în aer ca panterele cînd sînt izbite în frunte. Alții rămîneau încremeniți, privind mortul care le zăcea la picioare ; apoi deodată, sfîșiindu-și fața cu unghiile, apucau sabia cu amîndouă mîinile și și-o împlîntau în pîntece.

Mai rămăseseră șaizeci. Cerură să bea. Cartaginezii le strigară să arunce armele și după ce-i văzură fără arme, le-au adus apă.

Însetați se repeziră să bea și, în timp ce își cufundau capul în găleți, șaizeci de cartaginezi au sărit asupra lor și i-au ucis înfigîndu-le cuțitele în spate.

Așa poruncise Hamilcar, ca să-i facă pe plac armatei prin această trădare și s-o cîștige de partea lui.

Războiul se sfîrșise ; cel puțin așa socotea sufetul. Încredințat că Mâtho e biruit dinainte, dădu fără întîrziere semnalul de plecare.

Iscoadele se întoarseră spunînd că văzuseră o mulțime de oameni care se îndrepta spre Muntele-de-Plumb. Hamilcar nu era îngrijorat. Acum, după ce barbarii fuseseră nimiciți, nici o primejdie nu mai putea să vină dinspre partea nomazilor. Lucrul de căpetenie era să cuprindă Tunisul. Rărind popasurile, porni într-acolo.

Lui Narr'Havas îi încredință cinstea de a duce în Cartagina vestea cea mare a biruinței ; regele Numidiei, mîndru de isprăvile sale, se grăbi să se înfățișeze lui Salammbô.

Fiica lui Hamilcar îl primi în grădinile ei, la umbra unui bătrîn sicomor, întinsă pe perne de piele aurită, și avînd lîngă ea pe Taanah. Purta pe față o năframă albă care îi acoperea fruntea și gura, lăsînd să i se vadă numai ochii ; dar sub vălul străveziu, buzele ei străluceau asemeni nestematelor care îi împodobeau degetele. Salammbô își ținea mîinile înfășurate și, cît timp stătu de vorbă cu oaspetele ei, nu făcu nici o mișcare.

Narr'Havas îi vesti înfrîngerea barbarilor. Salammbô îi mulțumi, binecuvîntîndu-l pentru ajutorul ce-l dăduse tatălui ei. Regele Numidiei îi istorisi întreaga desfășurare a luptei.

În preajma lor porumbeii gungureau pe ramurile palmierilor și păsări de tot felul se fugăreau prin iarbă : galeoli gulerați, prepelițe de Tartessus și bibilici punice. Grădina, lăsată multă vreme în părăsire, își înmulțise frunzișul ; vrejurile castraveților-amari se cățărau pe crengile caneficienilor, asclepiade mătăsoase răsăriseră pe întinsul răzoarelor de trandafiri ; tot soiul de plante împleteau așternuturi de leagăn, din frunze și din flori. Razele soarelui, căzînd pieziș, însemnau ici și colo, ca într-o pădure, umbra unei frunze pe pămînt. Blîndele viețuitoare ale grădinii se sălbăticiseră, și o rupeau la fugă la cel dintîi zgomot. Din cînd în cînd se ivea o gazelă, purtînd pe copitele ei negre pene împrăștiate de păun. Larma orașului depărtat se pierdea în murmurul valurilor. Nici un nor nu se zărea pe cerul albastru ; nici o pînză nu flutura pe mare.

Narr'Havas vorbise. Salammbô, fără să-i răspundă, îl privea. Regele numizilor era înveșmîntat într-o rochie de in înflorată, cu ciucuri de aur pe poale ; două săgeți de argint îi prindeau părul împletit peste urechi ; ținea în mîna lui dreaptă mînerul unei lănci împodobit cu inele de chihlimbar și cu șuvițe de păr împletit.

Salammbô îl privea, și o lume de gînduri nedeslușite o stăpînea. Acest tînăr războinic, cu glas dulce și mers femeiesc, îi desfăta ochii cu farmecul întregii lui făpturi și i se părea ca o soră mai mare, pe care Baalii i-o trimiseseră s-o ocrotească. Își aduse aminte de Mâtho și nu putu să-și potolească dorința de-a ști ce soartă avusese.

Narr'Havas îi spuse că oastea cartagineză se îndreaptă spre Tunis și-l va prinde. Pe măsură ce își arăta încrederea în biruință, amintind cît de slabe erau puterile lui Mâtho, o bucurie nespusă părea că o însuflețește pe Salammbô. Buzele îi tremurau, răsufla greu, iar cînd Narr'Havas făgădui să-l omoare cu mîna lui, a strigat :

— Da ! Da ! Ucide-l ! Trebuie !

Regele Numidiei răspunse că aceasta era dorința lui cea mai arzătoare, de vreme ce, războiul o dată sfîrșit, va fi soția lui.

Salammbô tresări și aplecă fruntea.

Vorbind mai departe, Narr'Havas își asemui iubirea cu florile care tînjesc de dorul ploii, cu drumeții pierduți în noapte așteptînd zorile. Îi spuse că e mai frumoasă decît luna, mai dulce decît vîntul dimineții, mai blîndă decît chipul primitor al gazdei celei bune. Îi făgădui să-i aducă din țara negrilor lucruri rare, cum nu se mai văzuseră în Cartagina, iar odăile casei lor vor fi așternute pe jos cu pulbere de aur.

Se lăsau umbrele serii, și în aer se răspîndeau miresme îmbălsămate. Se priviră îndelung, fără să-și vorbească, și ochii lui Salammbô, lucind prin vălurile lungi, păreau două stele în luminișul unui nor. Înainte de apusul soarelui, Narr'Havas se ridică și-și luă rămas bun.

În ceasul cînd părăsi Cartagina, Bătrînii răsuflară ușurați. Poporul îl primise cu mai multă însuflețire decît prima oară ; dacă Hamilcar și regele Numidiei vor înfrînge singuri pe barbari, nimeni nu va putea să le mai stea în cale ; de aceea, pentru a umbri gloria lui Barca, hotărîră să-i trimită în ajutor — pentru mîntuirea Republicii — pe omul cel mai îndrăgit de ei, pe bătrînul Hannon.

Hannon porni fără întîrziere spre ținuturile apusene, cu gîndul de a răzbuna rușinea pe care o suferise pe acele locuri. Dar nu întîlni în calea lui nici pe băștinași, nici pe barbari ; se ascunseseră, fugiseră, muriseră. Furia lui se abătu asupra pămîntului. Arse ruinele ruinelor, nu lăsă în picioare nici un copac, nici un fir de iarbă. Schingiui copiii și pe schilozii pe care îi prinse din urmă ; dădu poruncă soldaților să siluiască femeile înainte de a le ucide, iar pe cele mai frumoase să le culce în litiera lui ; boala urîtă de care suferea îi ațîța porniri cumplite și încerca să și le aline cu mînia dezlănțuită a unui om deznădăjduit.

Adeseori, pe creasta colinelor, corturi negre se prăbușeau ca răsturnate de vînt, și roți de car prinse în cercuri sclipitoare se rostogoleau la vale, cu un geamăt înăbușit. Triburile care impresuraseră Cartagina rătăciră cîtăva vreme pe cîmp, așteptînd biruința barbarilor pentru a se întoarce; dar, fie de teamă, fie de foame, se risipiseră pe la casele lor și nu se mai vedeau.

Hamilcar nu-l pizmuia pe Hannon pentru vitejiile lui; era însă nerăbdător să sfîrșească războiul. De aceea îi trimise poruncă să pornească asupra Tunisului. Hannon, care își iubea patria, se găsi sub zidurile cetății în ziua hotărîtă.

Cetatea Tunisului era apărată de băștinași, de cei doisprezece mii de mercenari și de toți mîncătorii-de-scîrnăvii, care, ca și Mâtho, aveau ochii ațintiți asupra Cartaginei. Șelișimul și gloata priveau deopotrivă zidurile ei înalte, visînd din depărtare desfătări nesfîrșite. În această înfrățire a urilor, pregătirile pentru luptă se săvîrșiră lesne. Își croiră coifuri din burdufuri de piele, tăiară palmierii de prin grădini și își cioplіră sulițі, săpară fîntîni, și, drept hrană, prindeau în apa lacului pești mari, albi, îngrășați cu stîrvuri și cu scîrnăvii. Zidurile dărăpănate, așa cum le dorise gelozia Cartaginei, erau atît de slabe, încît un brînci părea de ajuns pentru a le dărîma. Mâtho astupă spărturile cu pietrele caselor. Erau pregătirile celei din urmă lupte; n-avea nici o speranță, dar își zicea că norocul armelor e schimbător.

Apropiindu-se de cetate, cartaginezii zăriră pe creasta zidurilor umbra unui om care se ridica peste metereze pînă aproape de brîu. Săgețile zburau în jurul lui fără să-l înfricoșeze mai mult decît un stol de rîndunele. Lucru foarte ciudat, nici una nu-l atingea.

Hamilcar își așeză tabăra la marginea de miazăzi a cetății; Narr'Havas, la dreapta lui, cuprindea cîmpia Rhadesului, iar Hannon malul lacului. Păstrîndu-și locurile lor, cei trei generali aveau să pornească deodată atacul asupra cetății.

De la început, Hamilcar ținu să arate mercenarilor că îi va pedepsi ca pe niște sclavi. Porunci ca cei zece soli să fie crucificați unul lîngă altul, pe dealul din fața orașului.

Îngroziți de cumplita priveliște, apărătorii cetății lăsară zidurile pustii.

Planul lui Mâtho era să se strecoare pe lîngă tabăra lui Narr'Havas atît de repede, ca numizii să nu apuce a ieși din corturi ; apoi să cadă în spatele pedestrimii cartagineze, prinzînd-o în cleşte, între trupele lui și cele dinăuntrul cetății. Ieşi pe cîmp în fruntea celor mai încercați dintre soldații săi.

Narr'Havas îl zări. Trecu pe malul lacului și-l îndemnă pe Hannon să-i trimită ajutor lui Hamilcar. Îl socotea oare pe Barca atît de slab, încît să nu poată a se împotrivi mercenarilor ? Era o viclenie sau un gînd prostesc ? Cine ar fi putut să spună ?

În dorința de a-și umili potrivnicul, Hannon nu stătu în cumpănă, porunci să sune goarnele și se îndreptă asupra barbarilor cu toată armata. Barbarii făcură calea întoarsă, și, pornind în iureş asupra cartaginezilor, i-au dat peste cap, împrăştiindu-i. Călcîndu-i în picioare, înaintară ca o furtună pînă în fața cortului lui Hannon.

Generalul ținea sfat de război cu treizeci dintre cei mai de seamă Bătrîni ai Cartaginei. Rămase încremenit văzînd îndrăzneala barbarilor. Își strigă căpitanii, dar mulțimea se repezi asupra lui cu pumnii strînși, acoperindu-l cu ocări ; cei care ajungeau să pună mîna pe el îl țineau cu greutate, să nu le scape. Hannon încerca să le șoptească la ureche : „Vă dau tot ce-mi cereți ! Sînt bogat ! Scăpați-mă !“ Îl scoaseră afară pe brațe. Oricît era de greu, picioarele nu-i atingeau pămîntul. Bătrînii avură aceeaşi soartă. Hannon, din ce în ce mai înspăimîntat, striga : „M-ați învins ! Sînt prizonierul vostru ! Vreau să mă răscumpăr ! Ascultați-mă, prieteni !“ Purtat pe umeri și strivit din toate părțile, nu înceta să gîngăvească : „Ce-aveți de gînd ? Ce vreți să faceți cu mine ? Vedeți că nu mă împotrivesc... Eu totdeauna am fost bun cu voi...“

O cruce uriașă apăru în fața cortului. Barbarii urlau : „Aici ! Aici !“ Hannon striga peste glasurile lor, cerînd, în numele zeilor, să-l ducă în fața șalișimului : voia să-i împărtășească un plan care avea să-i mîntuiască pe toți.

Mulţimea se opri în loc. Unii spuseră că ar trebui să-l cheme pe Mâtho; cîţiva plecară în căutarea lui.

Hannon se prăbuşi în iarbă; i se părea că vede în jurul lui un şir nesfîrşit de cruci, ca şi cum chinurile în care avea să piară se înmulţeau; voia să creadă că se înşela, că nu era decît o singură cruce, că nu era nici una... În cele din urmă îl ridicară în picioare.

— Vorbeşte! îi spuse Mâtho.

Hannon se arătă gata să i-l predea pe Hamilcar; intrînd apoi împreună în Cartagina, vor domni amîndoi, ca nişte regi.

Mâtho se depărtă, făcînd semn oamenilor lui să se grăbească. „E o viclenie pentru a cîştiga timp“, gîndea el.

Barbarul se înşela. Hannon nu mai avea nimic de nădăjduit şi putea să făgăduiască orice. Îl ura atît de aprig pe Hamilcar, încît, pentru cea mai îndoielnică încercare de a se mîntui pe sine, l-ar fi jertfit fără nici o remuşcare, dimpreună cu toată armata lui.

Bătrînii zăceau în nesimţire la picioarele celor treizeci de cruci, cu subsuoarele prinse în frînghii. Bicisnicul sufet, înţelegînd în sfîrşit că va trebui să moară, izbucni în plîns.

Îi smulseră de pe el restul de veşminte ce-i mai acopereau trupul — şi făptura lui respingătoare apăru în toată goliciunea ei. Bube răscoapte acopereau această namilă fără nume, grăsimea de pe pulpe îi atîrna peste unghiile picioarelor, ca o zdreanţă mucegăită, iar lacrimile curgînd şiroaie de-a lungul obrajilor puhavi îi dădeau o înfăţişare de-o înfricoşătoare tristeţe, pe care n-ar fi putut s-o arate nici un alt chip omenesc. Panglica regală care îi încingea fruntea zăcea în praf, laolaltă cu părul lui alb.

Temîndu-se că nu vor găsi frînghii destul de tari ca să-l ridice, barbarii îl ţintuiră pe cruce înainte de a o înălţa — aşa cum obişnuiau cartaginezii. Biciuită de durere, întreaga mîndrie a lui Hannon se trezi. Îi acoperea pe călăi cu ocări şi blesteme. Se zvîrcolea şi făcea spume la gură ca o fiară a mărilor, strigîndu-le că va fi răzbunat şi toţi vor pieri în chinuri de-o mie de ori mai cumplite.

Avea dreptate. De cealaltă parte a orașului, unde se zăreau limbi de flăcări și nori de fum, solii mercenarilor trăgeau să moară.

Cîțiva au leșinat, dar răcoarea vîntului îi trezi. Spînzurau cu bărbia în piept și trupurile lor alunecaseră puțin, deși aveau brațele bătute în cuie deasupra capului; de pe călcîiele lor și de pe mîini cădeau picături grele de sînge, ca fructele coapte de pe ramurile unui pom; Cartagina, marea, munții și cîmpia, li se părea că se învîrtesc ca o roată uriașă; uneori un nor de praf se ridica în aer, învăluindu-i în vîrtejul lui. O sete mistuitoare îi ardea, limba li se lipea de cerul gurii și simțeau pe trup o sudoare rece, curgînd o dată cu viața care li se stingea.

Departe, în adîncul nesfîrșit al străzilor, întrezăreau ca prin ceață soldați în mers și valuri de săbii; larma bătăliei ajungea nedeslușită pînă la urechile lor, cum aud corăbierii, strîngînd în brațe catargul, învolburarea mării în toiul furtunii. Italicii, mai voinici decît ceilalți, aveau încă putere să strige; lacedemonienii tăceau, cu pleoapele închise; Zarxas, atît de vînjos altădată, se clătina ca o trestie frîntă; etiopianul de lîngă el își răsturnase capul peste brațul crucii; Autharit, nemișcat, învîrtea ochii în fundul orbitelor, părul lui lung, prins într-o crăpătură a lemnului, îi acoperea fruntea, și horcăitul care îi ieșea din piept semăna cu un muget de mînie. Un straniu curaj îi revenise lui Spendius; privea acum viața cu un adînc dispreț și aștepta moartea cu nepăsare, ca pe o apropiată și veșnică dezlegare.

În agonia lor tresăreau cîteodată, simțind pe buze o fluturare de pene. Aripi mari se legănau în jurul lor ca niște umbre, și un croncănit prelung se auzea. Crucea lui Spendius era cea mai înaltă și asupra ei se abătu cel dintîi vultur. Grecul își întoarse fața spre Autharit și îi spuse încet, cu un zîmbet de neînțeles:

— Ții minte leii din drumul spre Sicca?

— Erau frații noștri, răspunse galul murind.

Între timp, Hamilcar spărsese zidul cetății și pătrunsese în Tunis. O pală de vînt risipi fumul, limpezind zarea pînă sub meterezele Cartaginei; se deosebea o mulțime de oameni, privind în depărtare de pe culmea templului lui Eșmun ; Hamilcar zări, la stînga lui, pe malul lacului, treizeci de cruci uriașe.

Pentru a părea mai înfricoșătoare, barbarii le înălțaseră legînd unul deasupra celuilalt catargele corturilor lor ; cadavrele celor treizeci de Bătrîni spînzurau în largul cerului. Pe pieptul lor se zărea parcă un roi de fluturi albi ; erau penele săgeților pe care soldații lui Mâtho le trăseseră asupra lor.

În vîrful crucii celei mai înalte sclipea o panglică de aur, căzînd peste un umăr al cărui braț lipsea. Hamilcar abia putu să-l recunoască pe Hannon. Oasele lui șubrede scăpaseră din legătura scoabelor de fier, și fîșii de carne zdrențuită îi atîrnau pe brațe ; nu mai rămăseseră pe cruce decît resturi sfîșiate, asemeni hălcilor de fiară sălbatică pe care le atîrnă vînătorii la ușa casei lor.

Hamilcar nu aflase nimic ; zidurile orașului îl împiedicau să vadă mai departe, iar căpitanii pe care îi trimisese la cei doi generali nu se mai întorseseră. Fugarii sosiți între timp aduseseră vestea înfrîngerii lui Hannon. Armata punică se opri. Tulburați de această întorsătură a războiului tocmai cînd se socoteau biruitori, ostașii își pierdură cumpătul, nemaivoind să asculte poruncile lui Hamilcar.

Folosindu-se de această șovăială, Mâtho, după ce spulberă oastea lui Hannon, se întoarse asupra numizilor. Narr'Havas dădu drumul elefanților, dar mercenarii, cu făclii smulse de pe ziduri, se risipiră pe întinderea cîmpiei ca o mare de flăcări, și fiarele îngrozite o luară la goană spre mare, învălmășindu-se, ucigîndu-se unele pe altele, și sfîrșind înecate sub povara platoșelor prea grele. Narr'Havas puse în mișcare călărimea ; dar barbarii se culcară cu fața la pămînt, și cînd caii se apropiară de ei la trei pași, se năpustiră sub burțile lor, spintecîndu-le cu jungherele. Cînd sosi Barca, jumătate din numizi pieriseră.

Mercenarii erau însă prea istoviți pentru a primi lupta cu Hamilcar. Se retraseră în rînduială pînă la muntele Apelor-Calde. Sufetul, din prevedere, nu-i urmări, ci se îndreptă spre gurile Macarului.

Stăpînea Tunisul, dar din întreg orașul nu mai rămăsese decît o învălmășeală de ruine ; de sub zidurile prăbușite ale cetății și pînă în largul cîmpiei, se întindeau mormane de dărîmături ; iar mai departe, între malurile golfului, cadavrele elefanților izbite de vînt se ciocneau între ele, ca un arhipelag de stînci negre purtat pe valurile mării.

Pregătindu-se de război, Narr'Havas își golise pădurile. Strînsese elefanții tineri ca și pe cei bătrîni, bărbați și femei, secătuind toată puterea de luptă a regatului său. Mulțimea, care îi văzuse de departe pierind, se jelea pe străzi, chemîndu-i pe nume, ca pe niște prieteni răposați : „Vai ! Vai ! Vai ! *Nebiruitul ! Fulgerul ! Rîndunica !*" Îi pomenea mai des decît pe cetățenii morți. A doua zi, zărind corturile barbarilor pe muntele Apelor-Calde, poporul fu cuprins de-o disperare atît de adîncă, încît mulți, femei mai ales, se azvîrliră cu capul în jos de pe culmea Acropolei.

Nu se știa ce plănuiește Hamilcar. Trăia singur în cortul lui, ținînd pe lîngă el un copil străin ; nimeni nu era primit la masa lor, nici Narr'Havas. Sufetul îi arăta, totuși, o deosebită prietenie, mai ales acum, după înfrîngerea lui Hannon ; dar regele Numidiei ținea prea mult să ajungă fiul lui Hamilcar, ca să se încreadă în măgulitoarele cuvinte cu care sufetul îl lăuda.

Această tăcere înșelătoare ascundea urzeli îndemînatice. Hamilcar izbutise cu tot felul de făgăduieli să cîștige de partea lui pe fruntașii satelor ; mercenarii se pomeniră izgoniți și hărțuiți ca niște fiare sălbatice. Intrau într-o pădure și copacii începeau să ardă ; se opreau să bea dintr-o fîntînă și apa era otrăvită ; intrau să doarmă peste noapte într-o peșteră și a doua zi se trezeau zidiți ca în mormînt. Aliații lor, neamurile care pînă atunci îi apăraseră, le erau acum vrăjmașe ; oamenii care le cădeau în spate purtau arme cartagineze.

Unora dintre barbari li se spuzise obrazul ca o pecingine roșie ; se molipsiseră punînd mîna pe Hannon, credeau ei. Alții spuneau că s-au înveninat de cînd mîncaseră peștii lui Salammbô. Nu simțeau însă nici o remușcare și plănuiau profanări și mai grozave pentru înjosirea zeilor Cartaginei ; ar fi dorit să-i nimicească pe toți.

Vreme de trei luni cutreierară astfel țărmul răsăritean al mării ; apoi poalele munților Selium, pînă la hotarul de nisip al deșertului. Căutau un adăpost, oriunde l-ar fi aflat. Utica și Hippo-Zarytul nu-i trădaseră, dar amîndouă cetățile erau împresurate de Hamilcar. Se îndreptară spre miazănoapte, la întîmplare, pe drumuri necunoscute. Mintea lor era tulburată de multele încercări prin care trecuseră.

Ajunseseră la capătul răbdării și erau din zi în zi mai descurajați. Într-o dimineață se treziră sub rîpele de la Cobus, încă o dată în fața Cartaginei.

Războiul începu din nou. Puterile luptătorilor se arătau egale, dar erau și unii și alții atît de osteniți, încît, în locul necontenitelor hărțuieli, ar fi dorit o mare bătălie ; o luptă pe viață și pe moarte, cea din urmă.

Mâtho hotărî s-o ceară el însuși sufetului. Unul din libieni se arătă gata să ducă solia. Văzîndu-l plecînd, toți erau încredințați că nu se va mai întoarce.

S-a înapoiat în aceeași seară.

Hamilcar primea lupta. Cele două armate aveau să se înfrunte a doua zi, la răsăritul soarelui, pe cîmpul Rhadesului.

Mercenarii voiau să știe ce vorbe mai spusese sufetul, și libianul povesti :

— Văzîndu-mă că nu plec, m-a întrebat : „Ce mai aștepți ?“ „Să fiu ucis“, am răspuns. Hamilcar a spus : „Nu. Du-te. O să-ți vie rîndul mîine, odată cu ceilalți“.

Această mărinimie îi uimi pe barbari ; unii se arătau înfricoșați, iar Mâtho își zicea că era mai bine ca solul să fi fost ucis.

Îi mai rămăsese trei mii de africani, o mie două sute de greci, o mie cinci sute de campanieni, două sute de iberi, patruzeci de gali și o ceată de tîlhari nomazi din Naffur, pe care îi culesese din țara Curmalelor ; cu totul șapte mii două sute nouăsprezece oameni, și nici o sintagmă întreagă. Oamenii astupaseră spărturile platoșelor cu oase de animale, iar în locul coturnilor de bronz încălţaseră sandale de cîrpă. Îi atîrnaseră pe tunici plăci de fier şi de aramă ; zalele zdrenţuite le spînzurau pe şolduri ; pe braţele lor păroase şi pe obraz purtau urme de răni ca nişte fire de purpură.

Amintirea morţilor căzuţi în încrîncenarea bătăliilor le răscolea sufletele şi le sporea înverşunarea ; fără să-şi dea prea bine seama, se simţeau slujitorii unui Zeu al Oropsiţilor, preoţii Răzbunării lumii întregi. Îi îndîrjea suferinţa unei prea mari nedreptăţi, şi îi asmuţea, mai ales, priveliştea Cartaginei. Se legară cu jurămînt să lupte unii pentru alţii pînă la moarte.

Au tăiat vitele de povară şi au mîncat pe săturate, ca să-şi sporească puterile. Unii s-au culcat să doarmă ; alţii rămaseră de veghe, închinîndu-se fiecare altei stele.

Cartaginezii se arătară pe cîmpul de luptă înaintea lor. Îşi frecaseră cu ulei marginea scuturilor, ca să alunece săgeţile ; pedestraşi care purtau părul lung, şi-l tăiaseră pe frunte. În al cincilea ceas al zilei, Hamilcar dădu poruncă soldaţilor să arunce mîncarea din cratiţe, socotind că se vor bate mai bine flămînzi. Armata lui număra paisprezece mii de oameni ; de două ori mai mult decît a mercenarilor. Îl stăpînea, totuşi, o nelinişte mai tulburătoare decît oricînd. Înfrîngerea lui ar fi însemnat pieirea Republicii, iar pentru el moartea pe cruce. Biruinţa îi deschidea drumul spre Pirinei, pînă în Galia şi peste Alpi ; va pătrunde în Italia, aşezînd în lume pentru veşnicie stăpînirea neamului lui Barca. De douăzeci de ori se trezi în timpul nopţii, supraveghind pregătirile de luptă pînă în cele mai neînsemnate amănunte. O mare îngrijorare domnea în rîndurile punice.

Narr'Havas nu mai avea încredere în numizii lui. Îşi spunea că barbarii ar fi putut să-i biruie. O slăbiciune ciudată îl cuprinsese, şi bea într-una cupe pline cu apă.

Un om, pe care nu-l cunoştea, dădu la o parte uşa cortului şi aşeză pe pămînt o cunună din cristale de sare, împodobită cu romburi de sidef şi desene hieratice însemnate cu praf de pucioasă : era cununa de nuntă, pe care logodnicele din Cartagina obişnuiau s-o trimită mirelui lor; era o mărturie de dragoste și un semn de chemare.

Totuși fiica lui Hamilcar nu-l iubea pe Narr'Havas. Amintirea lui Mâtho o stăpînea cu o stăruință de nesuferit; i se părea că moartea lui i-ar fi ușurat gîndurile, așa cum se vindecă mușcătura șarpelui zdrobind capul năpîrcii pe rana care a lăsat-o. Regele Numidiei aștepta cu nerăbdare să fie soțul ei, și fiindcă Hamilcar hotărîse ca nunta să se facă după biruință, Salammbô îi trimitea acel dar, pentru a-l îmbărbăta la luptă. Temerile lui Narr'Havas se risipiră și nu se mai gîndea acum decît la fericirea de care se va bucura, alături de o femeie atît de frumoasă.

Aceeași dorință îl înflăcărase și pe Mâtho; dar, înfrînîndu-și patima, își dăruia acum întreaga dragoste soților lui de arme. Îi iubea ca pe o parte din el însuși, așa cum iubea ura care îl însuflețea; își simțea gîndul mai înalt și brațele mai tari; vedea limpede ce avea de făcut, și dacă suspina uneori, era fiindcă își aducea aminte de Spendius.

Mâtho își rîndui armata pe șase șiruri egale. La mijloc îi așeză pe etrusci, legați unul de altul cu un lanț de bronz; veneau în urmă arcașii și aruncătorii-cu-praștia, iar cele două aripi le întări cu oamenii din Naffur, călări pe cămile cu păr scurt, împodobite cu pene de struț.

Hamilcar îi împărți pe cartaginezi în aceeași ordine. Înaintea pedestrimii, alături de veliți, se țineau clinabarii, iar în urma tuturor, numizii. În zorii zilei, cele două oști se aflau față în față, aruncîndu-și de departe priviri ucigașe. Au fost, la început, cîteva clipe de șovăială, apoi se dezlănțui bătălia.

Barbarii, frămîntînd pămîntul în picioare, înaintau încet, ca să-nu-și piardă răsuflarea. Mijlocul armatei cartagineze se arcuia ca ieșindul unei potcoave. Apoi, deodată, întreg văzduhul răsună de zgomotul unei cumplite loviri, ca și cum piepturile a două stoluri de corăbii ar fi trosnit ciocnindu-se în luptă. Șirul dintîi al barbarilor se deschise ca o poartă, și o ploaie de săgeți, de pietre și de suliți porni din următoarele rînduri ale arcașilor și ale aruncătorilor-cu-praștia. Rotundul armatei cartagineze se întinse cu încetul într-o linie dreaptă; apoi s-a răsfrînt ca un arc întors pe dos; cele două aripi ale veliţilor s-au apropiat, strîngîndu-se ca un cleşte. Barbarii, care se înverşunaseră împotriva falangei, fură prinşi la mijloc şi păreau pierduţi. Mâtho îi opri, şi în timp ce aripile cartagineze înaintau, cele trei rînduri din urmă ale barbarilor se desfăşurară pe laturi, întinzîndu-se pe o întreită lungime.

Mercenarii care alcătuiau cele două aripi ale frontului începură însă să slăbească, mai ales cei din stînga, care nu mai aveau săgeţi; veliţii au căzut asupra lor secerîndu-i pe capete. Mâtho îi retrase mai înapoi. La aripa dreaptă luptau campanienii, înarmaţi cu securi; pe aceştia îi îndreptă asupra aripei stîngi a cartaginezilor. Mijlocul oastei barbare porni la atac; cei de pe margini, mai puţin primejduiţi, ţineau în frîu pe veliţi.

Hamilcar îşi împărţi călărimea în cete, şi aşezînd între ele pe hopliţi, o aruncă asupra mercenarilor.

Acest corp de oaste, avînd forma unui con, înainta cu un rînd de călăreţi în frunte, desfăşurînd pe laturile lui largi o pădure de lănci. Barbarii nu le puteau ţine piept. Numai pedestraşii greci purtau platoşe de aramă; ceilalţi luptau cu junghere legate în vîrful prăjinilor, cu tăişuri de coasă culese de prin ogrăzi şi cu săbii făurite din cercuri de roată. Lamele prea moi se îndoiau lovind şi, în timp ce barbarii se opreau să le îndrepte sub talpa piciorului, cartaginezii îi măcelăreau din toate părţile.

Numai etruscii, legaţi între ei cu lanţuri, nu dădeau înapoi; şirurile celor morţi rămîneau în picioare, şi acest val de bronz se îndoia şi se strîngea iar, mlădios ca un şarpe şi de nepătruns ca un zid. La adăpostul lui barbarii îşi refăceau rîndurile, răsuflau o clipă şi se întorceau la luptă, strîngînd în mînă armele lor rupte.

Mulţi dintre ei nici nu mai aveau arme, şi se năpusteau asupra cartaginezilor muşcîndu-le faţa ca nişte cîini. Galii îşi scoseseră tunicile şi îşi arătau de departe, cu mîndrie, trupurile lor puternice şi albe; unii îşi sfîşiau rănile pentru a înspăimînta pe duşman. În mijlocul sintagmelor punice nu se mai auzea nici un glas de comandă; flamurile îşi trimiteau semne pe deasupra norilor de praf, iar luptătorii înaintau purtați de iureșul mulțimii care îi ducea cu ea.

Hamilcar dădu poruncă numizilor să dezlănțuie atacul ; nafurii se năpustiră să-i înfrunte.

Înveșmîntați în rochii negre, purtînd un smoc de păr pe creștetul capului și pe brațe scuturi din piele de rinocer, mînuiau un paloș fără mîner, legat de mînă cu sfoară ; cămilele împodobite cu pene scoteau un fel de gungurit prelung și răgușit. Tăișurile de fier se abăteau fără greș, apoi se ridicau din nou, lăsînd să cadă alături un braț retezat. Într-o furie nebună, cămilele goneau printre rîndurile falangei. Unele, cu piciorul frînt, alergau șchiopătînd ca niște struți săgetați.

Pedestrimea punică se întoarse asupra barbarilor rupîndu-i în două ; aripile lor, pierzînd legătura între ele, se frămîntau în loc. Armele cartaginezilor le încercuiau, strălucind ca niște cununi de aur. Vîrfurile săbiilor fluturau în mijlocul învălmășelii ca niște albe lumini scînteietoare. Trupurile clinabarilor căzuți în luptă zăceau pe întinderea cîmpiei ; mercenarii îi dezbrăcau de platoșele lor și se întorceau la luptă. Cartaginezii, nemaideosebindu-i, se amestecau între rîndurile lor. O cumplită zăpăceală îi cuprinsese ; se opreau pe loc, dădeau înapoi, se risipeau. În strigătele de biruință ale barbarilor se împrăștiau ca sfărîmăturile unei corăbii împinse de furtună. Hamilcar privea deznădăjduit cum armata lui pierea, zdrobită de istețimea lui Mâtho și de vitejia neînfrînată a mercenarilor.

Deodată, un răpăit prelung de tobe răsună în adîncul zării. Era o mulțime de bătrîni, de bolnavi, de copii nevîrstnici și de femei, care ieșise înspăimîntată din Cartagina. Ca și cum s-ar fi pus sub ocrotirea unui scut uriaș de apărare, ducea cu ea singurul elefant care mai rămăsese Republicii ; era cel cu trompa tăiată, pe care și-l păstrase Hamilcar.

În clipa aceea, li se păru cartaginezilor că Patria, desprinzîndu-se de zidurile cetății, le aducea porunca de a muri pentru ea. Pornirea furiei lor se înteți și, cu numizii în frunte, se aruncară în luptă din nou.

Barbarii se sprijineau pe o măgură din mijlocul cîmpiei. N-aveau sorți de izbîndă, nici măcar speranța de a scăpa cu viață ; dar erau cei mai puternici, cei mai cutezători.

Oamenii din Cartagina azvîrleau pe deasupra capetelor numizilor frigări, ciocane, grătare ; soldații care vîrîseră groaza în consulii Romei cădeau acum sub bețele pe care li le aruncau în cap femeile. Poporul punic îi nimicea pe mercenari.

Barbarii se retrăseseră pe culmea măgurii. Cercul lor se strîngea după fiecare asalt al cartaginezilor. De două ori încercară să coboare, dar fură nevoiți să dea repede înapoi. Năvălind de-a valma, loveau cu sulițele printre picioarele rîndurilor din față, nimerind la întîmplare. Alunecau într-o baltă de sînge. Pe povîrnișul pieziș, morții se rostogoleau pînă la marginea cîmpiei. Elefantul care încerca să urce, se afunda în cadavre pînă la burtă, simțind parcă o plăcere nespusă să calce peste morți ; trompa lui bearcă își înălța din cînd în cînd vîrful retezat, ca o lipitoare uriașă.

O clipă, lupta se opri în loc. Cartaginezii, scrîșnind din dinți, priveau spre culmea măgurii, unde barbarii rămăseseră în picioare. Apoi porniră din nou la atac și vărsarea de sînge reîncepu. Barbarii îi lăsau să se apropie, strigînd că se dau prinși, dar se aruncau asupra lor și, cu un răget cumplit, se ucideau ; și pe măsură ce morții cădeau, ceilalți, apărîndu-se, călcau peste ei. Era ca o piramidă, care încetul cu încetul creștea.

În curînd nu mai rămaseră decît cincizeci. Apoi douăzeci, trei, numai doi : un samnit înarmat cu o secure și Mâtho, care mai ținea în mînă sabia lui.

Samnitul, cu genunchii îndoiți, lovea în jurul lui, strigîndu-i lui Mâtho să se ferească : „La dreapta, stăpîne ! La stînga ! Apleacă-te !"

Mâtho își pierduse zalele de pe umeri, nu mai avea nici platoșă, nici coif : era gol, mai galben ca moartea, cu părul vîlvoi, cu colțurile gurii în spume, iar tăișul săbiei lui se rotea atît de repede, încît părea că îl înconjoară cu un nimb de lumină. O piatră îi frînse sabia aproape de mîner. Samnitul căzuse și valul cartaginezilor se apropia. Mâtho ridică spre cer mîinile goale și, deschizînd brațele ca și cum s-ar fi azvîrlit în mare de pe vîrful unei stînci, se aruncă cu pieptul în suliți.

Suliţele se dădură la o parte din faţa lui. Mâtho se năpusti de mai multe ori asupra lor, dar armele parcă nu voiau să-l atingă.

Simţind o sabie sub călcîi, se apleca s-o ridice, dar căzu în aceeaşi clipă, cu pumnii şi genunchii legaţi. Narr' Havas, care îl pîndise pas cu pas, văzîndu-l cum se apleacă, aruncase asupra lui un năvod, prinzîndu-l în ochiurile lui ca pe o fiară sălbatică.

L-au legat pe elefant, cu braţele în cruce, şi toţi cartaginezii, cîţi puteau să umble, porniră, înconjurîndu-l, într-o larmă asurzitoare spre Cartagina.

Printr-o ciudată întîmplare, vestea despre marea biruinţă ajunsese în cetate încă din cel de-al treilea ceas al nopţii. Clepsidra templului lui Khamon picurase ceasul al cincilea, cînd mulţimea, ajunse în Malqua. Mâtho deschise ochii. Se aprinseseră atîtea lumini deasupra caselor, încît oraşul întreg părea în flăcări.

O furtună de strigăte nedesluşite se apropia ; Mâtho, culcat pe spate, privea stelele. În urma lui s-a închis o poartă, şi un adînc întuneric l-a cuprins.

A doua zi, la acelaşi ceas al serii, cel din urmă dintre oamenii părăsiţi în valea Securii îşi dădea sufletul.

După plecarea soţilor lor de luptă, zuagezii se hrăniră cîtva timp cu grohotişul sfărîmăturilor de stîncă. Barbarii îl aşteptau mereu pe Mâtho ; istoviţi şi descurajaţi, rămăseseră pe loc, cu acea încăpăţînare a bolnavului legat de patul suferinţei lui. În cele din urmă, nemaiavînd ce mînca, plecară. Nu mai rămăseseră decît o mie trei sute de barbari ; pentru a sfîrşi cu ei nu mai era nevoie de nici o luptă.

În cei trei ani de război, fiarele sălbatice, leii mai cu seamă, se înmulţiseră în voie. Narr'Havas asmuţise gonacii asupra lor şi îi vînase. Apoi, aşezînd din loc în loc capre ca momeală, îi alungase pînă în valea Securii.

Într-o zi, Bătrînii trimiseră un om de-al lor să cerceteze cîţi barbari se mai găseau în viaţă.

Leii zăceau pe întinderea cîmpiei, culcați printre stîrvuri. Morții mai purtau încă veșmintele și armele lor, dar nici față, nici brațe nu mai aveau. Unii păreau încă întregi. Alții putreziseră cu totul, și coifurile erau pline cu cranii prăfuite. Picioarele descărnate se iveau de sub genunchere; scheletele își păstraseră mantalele și oasele uscate la soare străluceau ca niște pete albe pe așternutul nisipurilor.

Leii se odihneau cu pieptul la pămînt și cu labele întinse, clipind din ochi în lumina soarelui, pe care albul stîncilor o răsfrîngea înzecit. Unii, așezați pe picioarele dinapoi, priveau țintă în depărtare; alții, pe jumătate ascunși în coama lor bogată, dormeau încolăciți, sătui, osteniți, plictisiți, tot atît de nemișcați ca și stîncile munților, ca și morții. Se lăsa noaptea; flamuri roșii fluturau în largul zării spre apus.

Dintr-unul din mormanele de morți risipite pe întinsul cîmpiei, se desprinse umbra nedeslușită a unei fantome. Un leu se ridică, proiectînd o formă monstruoasă peste zarea înflăcărată — și aruncîndu-se asupra omului îl doborî cu o singură lovitură de labă.

Întins pe burtă, își înfipse colții în carnea caldă încă, și începu să-i rupă măruntaiele.

Apoi căscă gura largă și scoase un răget prelung; ecoul muntelui îl duse mai departe, pînă se pierdu în tăcerea necuprinsă a deșertului.

Deodată, porni la vale o revărsare de pietriș rostogolit. Un freamăt de pași repezi se auzi, și dinspre poarta de fier care închidea valea, se zăriră boturi ascuțite, urechi ciulite, și luminile galbene ale unor ochi lacomi. Erau șacalii care veneau să mănînce resturile.

Trimisul Cartaginei, care privea aplecat peste prăpastie, făcu calea întoarsă.

XV

MÂTHO

O IMENSĂ BUCURIE CUPRINSESE Cartagina, o bucurie a tuturor, adîncă, fără margini, dezlănțuită ; oamenii recladiră zidurile dărîmate, poleiră din nou chipul zeilor, așternură pe străzi ramuri de mirt și aprinseră tămîie la răspîntii ; mulțimea umplea terasele, iar veșmintele ei, în tot felul de culori, străluceau în lumină ca niște straturi de flori.

Peste murmurul necontenit de glasuri, se auzeau strigătele cărătorilor de apă, care veneau să stropească pavelele ; sclavii lui Hamilcar împărțeau poporului orz prăjit și felii de carne proaspătă ; trecătorii se opreau în drum și se îmbrățișau plîngînd. Cetățile tyriene căzuseră, nomazii fuseseră împrăștiați, barbarii nimiciți. Valuri multicolore de pînză acopereau culmea Acropolei ; pintenii triremelor înșirate de-a lungul digurilor străluceau ca o salbă de diamante ; se simțea pretutindeni rînduiala restabilită, viața nouă care renăștea, o nemăsurată fericire înflorind pretutindeni. Era ziua nunții lui Salammbô cu regele Numidiei.

Pe terasa templului lui Khamon se întinseseră trei mese lungi, încărcate cu vase uriaşe de aur: pentru Preoți, pentru Bătrîni şi pentru Bogaţi. La o a patra masă, mai înaltă, aveau să se așeze Hamilcar, Narr'Havas şi Salammbô. Redobîndind zaimful, ea mîntuise Patria, şi poporul făcea din nunta ei o sărbătoare obştească. În largul pieții de jos, mulțimea aştepta sosirea miresei.

O a doua plăcere, mai aprigă, îi ațîța nerăbdarea; pentru aceeaşi zi fusese făgăduită uciderea lui Mâtho.

Fusese vorba, mai întîi, să-l jupoaie de viu; să-i toarne pe gît plumb topit; să-l lase să moară de foame; să-l lege de un copac și o maimuță să-i crape capul cu pietre; o pîngărise pe Tanit și cinocefalii ei aveau s-o răzbune. Alții erau de părere să-l înfăşoare în fîşii de lînă înmuiate în ulei şi să-l plimbe prin oraş pe-o cămilă; se bucurau dinainte, închipuindu-şi cum se va zvîrcoli încins de flăcări ca o torță în bătaia vîntului.

Dar care din cetățeni vor fi aleşi pentru a-l schingiui? De ce să fie unii lipsiți de această plăcere? Trebuia să se găsească un fel de moarte la care să ia parte întreaga cetate; toate armele, toate mîinile, tot ce era cartaginez, de la pietrele de pe stradă pînă la valurile mării, să-l sfîșie, să-l zdrobească, să-l înece. Așadar, Bătrînii hotărîră să fie fugărit de la închisoare pînă în piața lui Khamon, cu mîinile legate la spate, neînsoțit. Nimeni n-avea voie să-l lovească în inimă, ca să nu moară prea repede; nici să-i crape ochii, ca să-și vadă supliciul pînă la capăt; să nu azvîrle asupra lui cu nimic și să nu-l rupă cu mai mult de trei degete deodată.

Deşi urma să fie scos din temniță abia spre sfîrșitul zilei, mulțimea de pe străzi, părîndu-i-se că l-ar fi văzut, năvăli spre Acropole şi se întoarse dezamăgită. Oamenii se înșiruiseră pe străzi încă din ajun și aşteptau în picioare, strigîndu-se din depărtare unii pe alții şi arătîndu-şi unghiile pe care le lăsaseră să crească, pentru a sfîşia mai bine. Unii se plimbau dintr-un loc în altul, fără astîmpăr; alții păliseră la față, ca și cum ei înșiși ar fi trebuit să moară.

Deodată, de dincolo de Mappale, se iviră mănunchiuri mari de pene fluturînd pe deasupra capetelor. Salammbô ieşea din palat. Mulţimea scoase un oftat de uşurare.

Alaiul înainta încet, pas cu pas.

Veneau în frunte preoţii Zeilor-Pateci, apoi preoţii lui Eşmun, preoţii lui Melkarth, şi ceilalţi la rînd, cu aceleaşi podoabe şi în aceeaşi rînduială, pe care o păstraseră la slujba jertfei. Preoţii lui Moloh treceau cu frunţile aplecate; mulţimea, cuprinsă parcă de remuşcare, se dădea la o parte la vederea lor. Preoţii Rabetnei păşeau semeţi, purtînd în mîini lirele lor; preotesele, care urmau în rochii străvezii, galbene şi negre, ţipau ca păsările şi se zvîrcoleau ca nişte vipere; altele, în sunetul flautelor, se legănau închipuind jocul stelelor, iar din veşmintele lor uşoare se răspîndea de-a lungul străzilor o adiere de miresme dulci. Aplauze izbucniră la trecerea printre femei a kedeşimilor; ei întruchipau Divinitatea hermafrodită şi, cu pleoapele vopsite, parfumaţi şi îmbrăcaţi ca femeile, le semănau, deşi n-aveau sîni, iar şoldurile le erau înguste. Ziua aceea era închinată femeii: în aer plutea o tainică poftă de plăcere; torţele începuseră să ardă în umbra pădurii sfinte. Noaptea avea să fie a desfrînării; trei corăbii cu femei sosiseră din Sicilia, şi alte curtezane fuseseră aduse din deşert.

Tagmele preoţeşti, pe măsură ce soseau, se înşirau în curţile templului, de-a lungul galeriilor şi pe cele două scări gemene, care se întîlneau pe culmea zidurilor. Valuri de rochii albe se iveau printre coloane şi întreaga clădire se împodobise cu statui omeneşti — tot atît de nemişcate ca şi cele de piatră.

Au urmat, după preoţi, guvernatorii provinciilor, supraveghetorii Visteriei şi toţi Bogaţii. O larmă necontenită fremăta în oraşul de jos. Din străzile vecine se revărsa o mulţime de lume, şi hierodulii înarmaţi cu beţe se sileau să stăvilească puhoiul; cînd, trecînd printre tiarele de aur ale Bătrînilor, se ivi într-o lectică cu baldachin de purpură Salammbô.

Un strigăt de bucurie umplu tot văzduhul, chimvalele şi crotalele prinseră să cînte şi, în sunetul tamburinelor, baldachinul de purpură se pierdu între cele două coloane ale templului.

La înălţimea primului cat apăru din nou. Apoi, străbătînd terasa, Salammbô se aşeză pe un tron cioplit dintr-o spinare de broască ţestoasă. Sub picioare avea un scăunel de fildeş cu trei trepte ; pe marginea primei trepte doi copii de negru stăteau în genunchi ; din cînd în cînd, Salammbô îşi rezema pe creştetul lor mîinile încărcate de inele grele.

De la glezne pînă la coapse era înfăşurată într-o reţea de ochiuri mărunte cu luciri de sidef, asemeni solzilor de peşte ; o cingătoare albastră îi strîngea mijlocul şi un văl răscroit ca două seceri de lună lăsa să i se vadă sînii ; doi ciorchini de nestemate le ascundeau vîrfurile. În păr purta pene de păun înstelate cu pietre preţioase, şi o mantie largă, albă ca zăpada, îi cădea pe umeri ; cu coatele lipite de trup, cu genunchii strînşi, cu braţele prinse în brăţări de diamant, stătea dreaptă ca o statuie sacră.

Pe două scaune mai joase, şedeau tatăl şi soţul ei. Narr' Havas, înveşmîntat într-o lungă rochie aurie, îşi pusese pe frunte coroana din cristale de sare, de sub care porneau două şuviţe de păr împletite, închipuind coarnele lui Ammon ; iar Hamilcar, în tunica lui viorie, brodată cu frunze de aur, purta la şold sabia lui de luptă.

În golul dintre mese, lîngă o baltă de ulei trandafiriu, pitonul negru al templului lui Eşmun se încolăcea muşcîndu-şi coada. O columnă de aramă, purtînd în vîrful ei un ou de cristal, se înălţa în mijlocul cercului pe care îl făcea şarpele, iar razele soarelui, răsfrînte în căderea lor, se răspîndeau împrejur pretutindeni.

La spatele lui Salammbô se strînseseră, în rochiile lor de in, preoţii lui Tanit ; în dreapta ei, ca o linie de aur, se înşirau tiarele Bătrînilor, iar de cealaltă parte, linia verde pe care o prelungeau sceptrele de smarald ale Bograţilor ; în adîncul încăperii, rochiile roşii ale preoţilor lui Moloh se închegau parcă într-un zid de purpură. Celelalte tagme preoţeşti cuprinseseră terasele de jos. Străzile gemeau de lume. Mulţimea se urcase pe acoperişurile caselor, şi alte şiruri lungi ajungeau pînă pe culmea Acropolei. Avînd poporul la picioarele ei şi deasupra bolta cerului, împrejmuită de mare, de munţi şi de zările ţării întregi, Salammbô, în strălucirea ei, părea însăşi întruparea lui Tanit, zeiţa şi sufletul Cartaginei.

Ospăţul trebuia să ţină toată noaptea. Pe covorul de lînă vopsită care acoperea mesele joase, fuseseră împlîntate, ca nişte arbori, lampadare cu mai multe braţe; ulcioare mari de chihlimbar, amfore de sticlă albastră, linguri de bagă şi pîinişoare rotunde se înşirau de-a lungul celor două rînduri de talere tivite cu mărgăritare; ciorchini de struguri atîrnau, cu frunzele lor, pe coarde de ivoriu; bucăţi mari de gheaţă se topeau în vase de abanos; munţi întregi de lămîi dulci, de rodii, de castraveţi, de pepeni se înălţau pe tăvi de argint; mistreţi cu gura deschisă înotau în pulbere de mirodenii; iepuri în blana lor păreau gata să sară dintre flori; felurite cărnuri tocate umpleau căuşul scoicilor; plăcintele erau împletite cu tîlc, iar de sub clopotele care acopereau tăvile cu mîncăruri, porneau în zbor porumbei.

Sclavii, cu mînecile suflecate, păşeau în vîrful picioarelor; din cînd în cînd, lirele începeau să cînte un imn de preamărire, şi un zvon de glasuri se înălţa să-i răspundă. Freamătul mulţimii, neîntrerupt ca talazurile mării, stăruia în jurul ospăţului, legănîndu-l pe valurile unei muzici care venea de departe; unii îşi aminteau petrecerea mercenarilor, şi toţi pluteau pe aripile unei fericiri nemărginite. Soarele cobora dincolo de zare, şi secera de aur a lunii se ridica de cealaltă margine a cerului.

Ca şi cum ar fi auzit o chemare, Salammbô întoarse capul; poporul, care avea ochii aţintiţi asupra ei, îi urmări privirea.

Poarta temniţei, tăiată în stînca Acropolei, se deschisese, şi în gura ei neagră se ivi pe prag un om în picioare.

Făcu cîţiva paşi, îndoindu-se din mijloc şi privi înspăimîntat, ca fiarele cînd se regăsesc dintr-o dată în libertate.

Lumina îl orbea; rămase cîteva clipe nemişcat. Mulţimea îl recunoscu şi parcă îşi pierdu răsuflarea.

Trupul acelui osîndit era pentru ea o privelişte neobişnuită, luminată de o strălucire aproape zeiască. Toţi se aplecau să-l vadă, mai cu seamă femeile. Ardeau de dorinţa de a privi pe omul care le ucisese soţii şi pe copiii lor ; în adîncul sufletului lor, fără să-şi dea seama, se trezea o pornire mişelească ; în pofta de a-l vedea mai de aproape, era un amestec ciudat de remuşcări şi de-o nestăpînită ură.

Mâtho a mai făcut cîţiva paşi şi, dintr-o dată, mulţimea, o clipă uluită, îşi regăsi stăpînirea de sine. O pădure de braţe se ridică, şi omul nu se mai zări.

Scara care urca pe Acropole avea şaizeci de trepte. Mâtho le coborî ca şi cum ar fi fost tîrît de un puhoi, din vîrful unui munte ; de trei ori mulţimea îl văzu sărind ; apoi, în josul scării, se prăbuşi.

Umerii lui sîngerau ; pieptul i se zbătea în răsuflări din adînc. Se încorda cu atîta putere să rupă legăturile care îl strîngeau, încît braţele lui, încrucişate pe spinarea goală, se umflau ca nişte şerpi tăiaţi în bucăţi.

Din locul unde se găsea, porneau mai multe străzi. De-a lungul fiecăreia din ele se întindea un şir întreit de lanţuri de bronz, legate de buricul Zeilor-Pateci ; mulţimea se îngrămădise pe lîngă zidurile caselor, iar în mijlocul străzii, slujitorii Bătrînilor păzeau trecerea, învîrtind în mînă harapnice de piele.

Unul din ei îl lovi pe Mâtho cu toată puterea, îmbrîncindu-l să meargă.

Mulţimea întindea mîinile pe deasupra lanţurilor, strigînd că i se lasă osînditului un drum prea larg ; iar Mâtho mergea mereu, lovit, împuns şi sfîşiat de mii de degete. Cînd ajungea la capătul unei străzi, i se deschidea înainte alta ; de mai multe ori se aruncă asupra mulţimii, încercînd s-o sfîşie cu dinţii, dar lanţurile îl opreau ; lumea se ferea şi rîdea.

Un copil îi rupse urechea ; o fată, ascunzînd sub mînecă vîrful unui fus, îi spintecă obrazul ; unii îi smulgeau smocuri de păr şi fîşii de carne ; alţii, cu prăjini în mînă, îi mîngîiau faţa cu bureţi înmuiaţi în scîrnăvie. Un val de sînge îi ţîşni din partea dreaptă a gîtului. Toată mulţimea aceea era cuprinsă de o bezmetică beţie. Acest ultim barbar întrupa în ochii cartaginezilor pe toţi barbarii, toată armata lor. Se răzbunau pentru toate spaimele pe care le încercaseră, pentru toate ruşinile pe care le induraseră. Furia poporului creştea mereu nesătulă. Lanţurile prea întinse amenințau să se rupă, și zadarnic loveau sclavii mulțimea încercînd s-o țină în loc. Unii se agățaseră de colțul caselor, alții scoteau capul printre ziduri, iar rănile pe care nu puteau să le facă le urlau.

Erau înjurături groaznice, vorbe de ocară scîrnave, îndemnuri batjocoritoare și blesteme crîncene; ca și cum chinurile pe care le suferea nu erau de ajuns, îi prevesteau altele și mai cumplite, dincolo de moarte.

Un răcnet uriaș se revărsa asupra Cartaginei cu o stăruință nătîngă. Cîte o frîntură de cuvînt, un strigăt răgușit și frenetic își făcea drum prin mulțime și trecea din gură în gură, fără sfîrșit. Zidurile fremătau de sus pînă jos, iar lui Mâtho i se părea că cele două laturi ale străzii se năpustesc asupra lui cu brațe uriașe, să-l smulgă de la pămînt și să-l sugrume în aer.

Își aducea aminte că încercase altă dată o simțire asemănătoare. Era aceeași mulțime, erau aceleași priviri, era aceeași mînie; dar pașii lui erau atunci liberi, toți i se fereau din cale; purta pe umerii lui veșmîntul unui zeu. Amintirea acelor clipe se lămurea tot mai mult și îi umplea sufletul cu o covîrșitoare tristețe. Umbre mari treceau pe dinaintea ochilor lui; vedea orașul rotindu-se ca într-o vîltoare; sîngele îi curgea șiroaie din coapsele sfîșiate — și se simțea murind. Genunchii i se îndoiră și căzu încet pe pietrele străzii.

Cineva din mulțime veni cu fierul roșit în foc al unui trepied din templul lui Melkarth și i-l lipi de rană. Carnea sfîrîi, fumegînd. Huiduielile mulțimii acoperiră răcnetul de durere. Mâtho se ridică din nou în picioare.

Făcu șase pași, apoi căzu iar; a treia, a patra oară; și de fiecare dată un alt chin îl silea să se scoale. Azvîrleau prin țevi de fier asupra lui ulei fierbinte; îi aruncau sub picioare cioburi de sticlă. Mâtho mergea înainte. În colțul străzii Sateb se opri sub streașina unei dughene, sprijinindu-se cu spatele de zid, și rămase nemișcat.

Sclavii Marelui-Sfat se năpustiră asupra lui cu bicele din piele de hipopotam, și cu atîta furie îl loveau, încît sudoarea curgea ca ploaia de pe ciucurii tunicelor lor. Mâtho părea că nu simte; apoi, deodată, adunîndu-și ultimele puteri, o luă la goană orbește, tremurînd din buze, ca și cum un frig pătrunzător l-ar fi cuprins. Străbătu strada Budesului, strada Soepo, lăsă în urmă tîrgul Verdeţurilor şi ajunse în piaţa lui Khamon.

Aici era în mîna preoţilor. Sclavii au dat la o parte mulţimea; locul pe care se afla era acum mai larg. Mâtho privi în jurul lui şi o văzu pe Salammbô.

La cei dintîi paşi ai lui, se ridicase în picioare; apoi, pe măsură ce Mâtho se apropia, veni pînă la marginea terasei, şi încetul cu încetul nu mai văzu în jurul ei decît pe Mâtho. O necuprinsă tăcere se făcuse în inima ei — era ca o genune, în care toată lumea dispăruse sub stăpînirea unui singur gînd, a unei singure amintiri, a unei singure priviri. Omul acela, care venea spre ea, o chema.

Numai ochii lui mai păstraseră în ei ceva omenesc. Trupul lui înalt nu mai era decît o arătare scăldată în sînge; legăturile rupte îi atîrnau de-a lungul coapselor, amestecîndu-se laolaltă cu vinele pumnilor lui descărnaţi; gura îi rămăsese larg deschisă şi din orbitele ochilor lui ţîşneau două flăcări, a căror văpaie îi cuprinsese parcă tot părul; şi nefericitul mergea mereu.

Ajunse la picioarele terasei. Salammbô se aplecă asupra balustradei şi, privind ochii aceia înspăimîntători, îşi aduse aminte de tot ceea ce omul din faţa ei suferise pentru ea. Acum murea, dar Salammbô îl revedea în cortul lui, în genunchi, cuprinzîndu-i mijlocul cu braţul lui şi murmurîndu-i cuvinte de iubire; îi era dor să le mai asculte o dată, să le primească în inima ei; nu voia să-l vadă murind! În aceeaşi clipă, Mâtho tresări prelung; Salammbô îşi înăbuşi un strigăt; Mâtho se prăbuşi pe spate şi rămase nemişcat.

Salammbô, aproape în nesimţire, fu purtată pe braţe pînă la tronul ei de preoţii care o înconjurau acoperind-o cu laude. Era biruinţa ei! Toţi băteau din palme şi frămîntau pămîntul, urlîndu-i numele.

Un om se repezi asupra mortului. Deşi îi lipsea barba, purta pe umeri mantia preoţilor lui Moloh, iar la cingătoare spatula de aur cu care se tăiau cărnurile jertfite Zeului. Cu o singură lovitură spintecă pieptul lui Mâtho şi-i smulse inima. Şahabarim o aşeză pe o lingură şi, întinzînd braţul, o închină soarelui.

Soarele cobora dincolo de mare; razele lui se abăteau asupra inimii roşii, pătrunzînd-o ca nişte săgeţi. Pe măsură ce zvîcnirile ei se potoleau, soarele se cufunda în valuri ; o dată cu cea din urmă tresărire a inimii, dispăru.

Atunci, din țărmul golfului pînă-n istmul lagunei, și din marginea istmului pînă dincolo de far, pe toate străzile, în toate casele, deasupra tuturor templelor, un singur strigăt a răsunat. Contenea o clipă, apoi izbucnea din nou, făcînd să se cutremure zidurile. Cartagina se dezlănțuia în spasmul unei bucurii titanice și a unei nemărginite speranțe.

Narr'Havas, îmbătat de mîndrie, cuprinse cu brațul lui stîng mijlocul lui Salammbô, ca un viitor stăpîn al ei, iar cu mîna dreaptă prinse un potir de aur, ca să-l închine în cinstea geniului nepieritor al Cartaginei.

Salammbô s-a ridicat cu el o dată și, ținînd o cupă în mînă, a voit la rîndul ei să bea. Dar s-a prăbușit, cu capul pe spate, peste pernele tronului, palidă, nemișcată, cu buzele întredeschise. Părul ei despletit se revărsa pînă la pămînt.

Astfel muri fiica lui Hamilcar, fiindcă atinsese cu mîna ei veșmîntul lui Tanit.

INDICE

Aegate: insule din Sicilia, în fața muntelui Eryx, unde Lutatius i-a învins pe cartaginezi, punînd capăt primului război punic (264—241 î.e.n.).

Agazymba: lac din Abisinia.

Ammon: zeu egiptean pe care fenicienii îl venerau, socotit ca întrupînd principiul focului.

assa-foetida: condiment extras din sucul unor plante ombelifere.

Bactriana: ținut în Africa Centrală.

baaras: plantă socotită a avea proprietăți magice.

Barca: mică așezare din partea de sud-vest a Cartaginei.

bdelium: rășină aromatică.

beka: unitate de măsură pentru greutăți, avînd 7,10 gr.

bematist: cel care avea în sarcina sa să socotească distanța străbătută de o armată.

beţaş: unitate de suprafață, aproximativ 500 metri pătrați.

Brutium: veche denumire a Calabriei.

Byrsa: colină, leagănul Cartaginei.

Byzacena : regiune supusă Cartaginei, pe al cărei teritoriu se aflau orașele Hadrumet, Leptis și Tacape.
cab : măsură de capacitate, aproximativ 1,16 l.
Cabiri : zei proteguitori ai navigației.
calais : piatră prețioasă asemănătoare cu smaraldul.
Campania : regiune din partea de sud a vechii Italii.
cantabri : triburi din vechea Spanie, locuind pe cursul superior al Ebrului.
cantar : vas de argilă sau metalic cu torți, atribut al lui Bacus.
cardamomă : plantă asiatică din care se extrăgea un ulei întrebuințat drept condiment.
Cassiteride : veche denumire a Insulelor Britanice.
cinabru : vopsea de culoare stacojie.
cinamomă : specie de arbust din care se extrăgea scorțișoara ; altă varietate producea camforul.
clinabar : luptător călare, purtînd scut.
Colchida : Ținut din Asia Mică, situat la sud de Caucaz.
Comagena : provincie din Siria.
crotale : un fel de castaniete.
cumin : semințe de plante ombelifere care servesc drept condiment.
Cirenaica : ținut african situat între Egipt și golful Tripoli, capitala vechii Cyrene.
Drepanum : veche denumire a orașului Trepani, unde cartaginezii i-au învins pe romani la începutul primului război punic (250 î.e.n.).
ergastulă : temniță pentru sclavi.
Elathia : port la Marea Roșie.
Eșmun : unul din cei mai de seamă zei fenicieni (asemuit de către greci cu Esculap), al cărui templu se înălța pe colina Byrsei.
Eziongaber : cetate din Arabia.
fenicopter : flamingo.
filipendulă : plantă vivace cu flori albe.
galbanum : rășină de arbust căreia i se dădeau întrebuințări medicale.
garamanți : trib libian care se hrănea cu reptile.
Saraphos : lac din Mauritania.
getuli : trib libian.
gomor : măsură de capacitate de aproape doi litri.
Hadrumet : veche denumire a actualului oraș Sousse, în Tunisia.
Heracleea : port din Sicilia.

hieroduli : sclavi slujind pe lingă preoți, pentru serviciul religios.

hin : măsură de capacitate de 3,5 litri.

hoplit : soldat din infanterie.

hucskuama : plantă din familia Solaneelor, narcotică și stupefiantă.

kikar : măsură de capacitate babiloniană.

kinnor : instrument muzical cu coarde, asemănător ghitarei.

kommer : măsură de capacitate de aprox. 2 hectolitri.

lausonia : arbust din care se extrage un colorant roșu (hene).

Lusitania : veche denumire a Portugaliei.

malobatru : plantă orientală din care se extrage un ulei odorant.

Marmarica : ținut din partea de nord a Africii, lîngă Cirenaica.

Melkarth : zeu sidonian pe care grecii îl asimilau lui Hercule.

metopion : rășină cu întrebuințări terapeutice.

min : măsură de greutate valorînd 750 grame.

nebal : instrument muzical cu coarde, asemănător cu harpa.

Oestrymon : veche denumire a capului Land's End, din sudul Angliei de astăzi.

pateci : zei fenicieni reprezentați adeseori ca niște păpuși.

Phiscus : veche denumire a orașului Ras-el-Razat (Libia).

Platea : insulă pe coasta Cirenaicei (Libia).

Ptah : zeu egiptean venerat în Memfis.

Rabbet : o altă denumire a zeiței Tanit.

Rusicada : port în Cirenaica.

salasimuri : chimvale.

sandastrum : piatră prețioasă de culoare verde.

siclu : monedă de argint (15 grame) care slujea și ca măsură de capacitate.

silfiu : plantă cu tulpina și mugurii comestibili și a cărei rădăcină avea întrebuințări în medicină.

sistru : instrument muzical alcătuit din lame metalice și împodobit cu clopoței.

sintagmă : formație militară alcătuind un pătrat pe a cărui latură se înșiruiau șaisprezece oameni.

strigiliu : un fel de perie cu care era frecat corpul în timpul băii.

strob : arbore ale cărui frunze erau arse pentru a răspîndi mirosul lor plăcut.

sufet : la început rang judecătoresc, a devenit cu timpul titlul conducătorilor militari și politici ai Cartaginei.

stirax : rășină aromatică.

șesil : varietate de mărar.

Taproban: veche denumire a Ceylonului.

Tartessus: ținut și așezare din vechea Spanie, ale cărui mine de argint erau vestite.

Tenar: Capul Matapan.

velit: soldat de infanterie ușoară în armata romană.

Xantip: mercenar spartan, a organizat armata cartagineză împotriva Romei și l-a învins pe Regulus (255 î.e.n.).

Zeret: măsură ebraică de lungime.

CUPRINS

I Ospățul 5
II Tabăra din Sicca 23
III Salammbô 44
IV Sub zidurile Cartaginei 53
V Tanit 71
VI Hannon 86
VII Hamilcar Barca 106
VIII Bătălia de la Macar 142
IX În război 160
X Șarpele 175
XI Sub cort 188
XII Apeductul 207
XIII Moloh 223
XIV Valea Securii 260
XV Mâtho 295

Indice 305

Lector : DONCA LITEANU
Tehnoredactor : ION TUDOR

Apărut 1973. Tiraj 100 000. Broşate 92 500. Legate 7 500.
Coli tipar 19,50.

Tiparul executat sub comanda nr. 20 949 la
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii“, Piața
Scînteii nr. 1 — Bucureşti
Republica Socialistă România

Lei 20,50

Colecția
«Romanul de dragoste»
61

În colecția «ROMANUL DE DRAGOSTE» au apărut:

40	Stefan Zweig	Suflete zbuciumate
41	Claude Anet	Mayerling
42	Charlotte Brontë	Jane Eyre
43	Alexandre Dumas	O aventură de dragoste ● Herminie
44	Jane Austen	Elinor și Marianne
45	George Călinescu	Cartea nunții
46	Henriette Yvonne Stahl	Pontiful
47	A. I. Kuprin	Duelul
48	Honoré de Balzac	Béatrix
49	Jan Otčenášek	Romeo, Julieta și întunericul
50	John Galsworthy	În așteptare
51	John Galsworthy	Pustietate în floare
52	Laurențiu Fulga	Moartea lui Orfeu
53	Alphonse Daudet	Sapho
54	Anka Kowalska	Sîmburele
55	Guy de Maupassant	Mai tare ca moartea
56	Somerset Maugham	Vălul pictat
57	Walter Scott	Mireasa din Lammermoor
58	Veniamin Kaverin	În fața oglinzii
59	Ada Orleanu	Bun rămas, crînguri de alun
60	Sergiu Dan	Surorile Veniamin